

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ XLVIII

YU ISSN 0350-185x

UDK 808

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XLVIII

Уређивачки одбор:

*др Даринка Гортан-Премк, др Ирена Грицкат, др Милка Ивић, др Павле
Ивић, Блаже Конески, др Тине Логар, др Александар Младеновић,
др Мирослав Николић, др Асим Пецо, др Митар Пешикан,
др Живојин Станојчић, др Драго Ћупић, др Егон Фекете*

Главни уредник:

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД

1992

Секретар редакције:
др Стана Ристић

Израду и штампање суфинансирали су
Министарство науке и технологије Србије
и
Министарство културе Србије

Издаје:
Институт за српски језик САНУ, Кнез-Михаилова 35

Часопис је припремљен за штампу у програму ТрХ.
Прилагођавање програма и припрема за штампу: Владо Ђукановић
Аутор програма за претраживање и замену текста SNR: Милош Хркић
(МИКРОКОМ, Пера Слијепчевића 12, Београд, 011/786-819)

Штампа:
Стручна књига
Лоле Рибара 48, Београд

СА Д Р Ж А Ј

Расправе и чланци

Милка Ивић: О „денотативном“ и „конотативном“ карактеризовању	1-11
Даринка Гортан – Премк: О семантичкој позицији као месту реализације једне лексеме	13-23
Radmila Gorup: The Motivation for the Fixed Order of Clitics in Serbo-Croatian	25-34
Jelisaveta Milojević: Imeničke složenice sa glagolskom komponentom u srpskohrvatskom jeziku	35-66
Đorđe Otašević i Biljana Sikimić: Tvorba okazionalizama u srpskohrvatskom jeziku	67-78
Ирена Грицкат: Из историје борбе за књижевни језик код Срба. Поводом „Землеописанија“ Павла Соларића	79-94
Асим Пецо: Једна фонетска специфичност централнобосанске шћакавштине	95-109
Марко Поповић: О непотпуности у одређивању партиципа у конструкцији <i>dativus absolutus</i> на примерима из Зографског јеванђеља	111-122
Татјана Суботин – Голубовић: Фрагменти службе св. Борису и Глебу у рукопису бр. 32 збирке манастира Дечана	123-134
Андреј Пешикан: Партикуле уз показне заменичке речи у преписима Душанова законака	135-143

Прикази и критике

Драгољуб Петровић: Павле Ивић, <i>Изабрани огледи</i> (I. О словенским језицима и дијалектима, 1-273; II. Из историје српскохрватског језика, 1-325; III. Из српскохрватске дијалектологије, 1-295). Ниш („Просвета“), 1991	145-161
Предраг Пипер: Alexander V. Bondarko, <i>Functional Grammar: A Field Approach</i> . Translated by I. S. Chulaki. — Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Company, 1991. — 207 p. (= Linguistics and Literary Studies in Eastern Europe 35)	163-169
Милка Ивић: <i>Further Insight into Contrastive Analysis</i> (= Linguistic and Literary Studies in Eastern Europe [LLSEE] Vol. 30), Jacek Fisiak (ed.), John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia 1990, I-VII + 610	171-176

Даринка Гортан – Премк: Стана Ристић, <i>Начински прилози у савременом српскохрватском књижевном језику</i> (лексичко-граматички приступ), Институт за српскохрватски језик (Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 9), Београд 1990, стр. 1–172	177–179
Стана Ристић: Ladislav Zgusta, <i>Priručnik leksikografije</i> , „Svjetlost“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo 1991, str. 335.	181–185

Хроника

Јасна Влајић – Поповић: Словенска етимологија (поводом стогодишњице смрти Франца Миклошића)	187–189
---	---------

Библиографија

Скраћенице	191–194
I. Општи теоријско-методолошки проблеми	195–201
II. Примењена лингвистика	201–209
а) Питања превођења, учење језика и сл.	201–207
б) Контрастивна проучавања језика	208–209
III. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика	209–214
IV. Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи	214–219
V. Несловенски језици	219–225
VI. Балканологија	225
VII. Старословенски језик и његове редакције	225–227
VIII. Српскохрватски језик	227–245
а) Фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија	227
б) Граматика и граматичка питања	227–230
в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза	230–234
г) Дијалекти	234–236
д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд.	236–239
ђ) Историја српскохрватског језика	239–241
е) Стил	241–242
ж) Метрика	242
з) Методика наставе књижевног језика	242
и) Терминологија	242–244
ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)	244–245
IX. Македонски језик	245–249
а) Филологија	245–248
б) Фолклор	248–249
X. Словеначки језик	249–257
а) <i>Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika, pouka</i>	249–253

b) Zgodovina jezika, dijalekti, objava in obravnava starih besedil . .	253–255
c) Strokovni in splošni slovarji, terminologija	255–257
XI. Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)	257–259
XII. Биографије, аутобиографије и сл. грађа	260–261
XIII. Библиографија	261–262
XIV. О становништву	263
XV. Разно	263–265

Регистри

Регистар речи и синтактичких конструкција	267–268
Регистар имена	269–278

МИЛКА ИВИЋ
(Београд)

О „ДЕНОТАТИВНОМ“ И „КОНОТАТИВНОМ“ КАРАКТЕРИЗОВАЊУ

Подсетила бих, пре свега, на познату чињеницу да је у савременој језичкој науци назив *прототип* резервисан за оне представнике неке дате појмовне категорије који ову отелотворују на максимално примерен начин. У реченицама типа *X је Y (Петар је јунак и сл.)*, где *X* исказује јединку за коју се предикатом *је X* тврди да представља собом оно чему је назив *Y*, обавештење о прототипичности именоване јединке даје одговарајући одредбени израз убачен у ту сврху у реченично ткиво: *Петар је ПРАВИ јунак и сл.* У своме раду *О одредбама карактеризовања* (Јужнословенски филолог XLVII, 1991, 29–36) ја сам на такву одредбу примењивала термин *прототипски усмерена одредба категоризовања*. Овога пута ћу је, краткоће ради, називати једноставно *прототипском одредбом*.

У раду на који сам се управо позвала покушала сам да укажем на то, прво, која се лексичка решења искоришћавају у стандардном српском језичком изразу за прототипску детерминацију и какав је њихов међусобни значењски однос, друго, због чега, у појединим случајевима, постављање прототипске одредбе уз предикатску именицу *Y* служи повишавању њеног експресивног значења и, треће, какве се све неједнакости могу појавити међу именицама са функцијом предикатског дела *Y* у приликама када под рефлектор пажње доспева прототипско сагледавање њихових значењских својстава. Ово што следи у ствари је наставак истраживања тог трећег круга проблема.

Логичари су већ поодавно приметили¹: спознају тога да је нека дата јединка *X* она врста појаве којој је име *Y* људска свест удружује са представом о таквим и таквим особинама за које се очекује да их *X*, због тога што собом отелотворује *Y*, има као своје карактеристичне одлике.

¹Британски логичар P. F. Strawson, на пример, у своме делу *Subject and Predicate in Logic and Grammar* (London 1974, нап. на стр. 108), о томе се овако изјашњава: „The notion of being of a certain kind is closely linked to the notion of having certain standing properties, including dispositions to certain types of actions or undergoing“.

Прототипска детерминација, тиме што управо те карактеристичне одлике подцртава, ставља на дневни ред научног истраживања једно досад недовољно примећивано, а изузетно важно проблемско поље, које ће бити овог пута тема мога излагања.

Постоје, у ствари, две врсте „карактеристичних одлика“ које доспевају у жижу пажње приликом проглашавања јединке *X* прототипом онога што означава именичка лексема *Y*. Једне проистичу непосредно из денотативног значењског садржаја те лексеме, док се друге свode на њену конотативну семантику, тј. на оно што се непосредно асоцира са њеним денотативним значењем. Та конотативна семантичка компонента није, међутим, нешто што је сваком називу бића и ствари својствено; неке је лексичке јединице имају, друге немају.

Узмимо, примера ради, две речи којим се људска јединка идентификује по родбинском односу — *мајка* и *ћерка* и две које њу именују по њеном животном позиву — *песник* и *књижевник*. Денотативна семантика првих двеју именица намеће своје прототипском егземплару *X* као главну одлику *заступљеност одређене генетске повезаности* (са особом којој је *X* то што *Y* саопштава), а денотативна семантика других двеју постојање *ауентичног* (поетског, односно литерарног) *дара и одговарајућих знања* (о метричким законитостима, односно о принципима организовања литерарног текста). Међутим, појмови 'мајка' и 'песник', за разлику од појмова 'ћерка' и 'књижевник', намећу додатну помисао на једну карактеристичну особину која, тако људи интуитивно процењују, по природи ствари краси оне појединце у којима се ти појмови најпримереније оличавају — 'праву мајку' пожртвованост (у односу на децу), а 'правог песника' осећајност. 'Ћерка' и 'књижевник', напротив, нису нимало асоцијативно подстицајни у том смислу — не намећу помисао о било каквој карактерној, односно емотивној посебности оних који те појмове собом егземплификују.

Пошто се, употребом прототипског детерминатора, *X* подвргава карактеризацији која у принципу може имати два различита исходишта — с једне стране (1) денотативну, а с друге (2) конотативну семантику лексичке јединице *Y*, та се у теоријском погледу релевантна разлика мора на одговарајући начин и термилошки обелодањивати. Ја ћу стога у даљем излагању упућивати на случај (1) термином *денотативна карактеризација* а на (2) термином *конотативна карактеризација*.

Не треба посебно напомињати да је прототипска природа јединке *X* у семантичком погледу сложенија онда кад се денотативно значење предикатске именице *Y* удружује с конотативним него у случајевима кад се не удружује. Међутим, у свакодневној говорној пракси у центар интересовања по правилу не долазе обе карактеризације, него или само денотативна или само конотативна, већ зависно од тога шта је тема раз-

говора. Другим речима, и ту се примењује својеврсна перспективизација — „камера“ наше пажње се усредсређује само на детаљ, не на целину. Назив *лекар*, рецимо, као и све остале именице из групе *nomina professionis* додељује, својим денотативним значењем, својству 'бити стручно на примерен начин оспособљен' ранг прототипске особине — нема тога појединца који би био у пуном смислу речи то што се за њега таквим називом каже ако ту битну особину не поседује. С друге стране, од 'правог лекара' се увек очекује не само да буде стручно оспособљен, него и спреман да помогне својим знањем и под најнеповољнијим условима. Та спремност на хумани чин је, једном речју, конотативна карактеристика појма 'лекар'. Пошто је, међутим, могуће разговарати једном приликом о стручним, а други пут о моралним квалификацијама лица *X*, изјава типа *Он није прави лекар* може бити у потпуности разумљива само онима који знају, будући да учествују у разговору, из којег се аспекта, у датој прилици, дотично лице дисквалификује — из стручног или моралног; необавештенима би изречена дисквалификација била недовољно значењски прозирна.

Дешава се (ако не доследно, а оно бар спорадично, тј. само уз именице одређеног лексичког типа) да језик искоришћава посебно разликовно средство ради указивања на то да у датом случају под непосредним окриљем пажње не стоји денотативна, већ конотативна карактеризација, односно обратно. Тако ће, на пример, представници енглеског језика изабрати одредбени израз *true* кад желе ставити нарочити нагласак на оствареност конотативног својства појма 'лекар' у датоме прототипу *X* (*He is a true doctor*)², а заобићи остала два лексичка решења (*real* и *regular*), која иначе у енглеском такође функционишу као прототипске одредбе, као што ће представник нашег језика заобићи израз *прави* у корист израза *рођени* онда кад је у питању појам 'мајка' ('ћерка', 'брат' и сл.) и потреба да се пажња првенствено поклони његовим денотативним својствима. Остаје као задатак да се детаљно испита колика је заступљеност тог обличког разликовања денотативне и конотативне карактеризације у језицима широм света; засада о томе наука исувише мало зна.

Кад је већ о перспективизовању прототипске детерминације реч, потребно је и ово истаћи: кад год се предикатска именица *Y* исказује у свом пуном лексичком значењу, податак о прототипском статусу јединке *X* на најдиректнији начин потврђује собом, по природи ствари, и с т и н и т о с т онога што се за ту јединку реченицом каже — да је она *Y*. Отуда и чињеница да се, у случајевима кад је важно рефлектор пажње усредсредити баш на ту истинитосну значењску димензију, прототипски детерминатор лако преобраћа у својеврсну одредбу

² Да је то у енглеском језику тако, потврдио ми је амерички слависта проф. Wayles Browne, па ја и ову прилику искоришћавам да му се на том податку натопије захвалим.

истинитосне вредности целе реченице (уп. *Тај кога смо управо срели је прави Индијанац, а онај други није, онај други је лажни Индијанац* и сличне примере у којима је придев *прави* заменив реченичним адвербима типа *заиста, одиста, очигледно*. *Тај кога смо управо срели је заиста Индијанац, а онај други није, онај други је лажни Индијанац*).

Међутим, под за то повољним комуникативним околностима, са појединим називима људи и животиња (баш као и са именима неких познатих личности)³ може се ово догодити: уместо да остану оно што јесу — назив те и те врсте (име тог и тог појединца), они се (она се) преобраћају у лексичку ознаку *о д л и к а* (*о д л и к е*) карактеристичних (карактеристичне) за врсту створава коју (за познатог појединца кога)⁴ употребљена реч иначе, под нормалним условима, именује: *Он је по занимању путар, а по души песник* [= 'осећајан као песник']; *Њен брат је у реду, али је она кучка* [= 'опака као кучка'] и сл. (као и: *Он није баш Аполон* [= 'леп као Аполон'], *на ипак се женама допада; У поређењу с мојим шефом, тај момак је Ајнштајн* [= 'паметан као Ајнштајн'] и сл.). И у таквим се случајевима предикатска именица *У* може удружити с прототипском одредбом: ... *по души прави песник, ... права кучка* (односно: *прави Аполон, ... прави Ајнштајн*)⁵. Међутим, пошто се ту не ради о категоризовању јединке *X* (свим учесницима комуникације је јасно: *X* *н и је Y*), него о њеном карактеризовању, улога те одредбе се своди на наглашавање истинитости изречене карактеризације: '*у X се за и с т а* суствекло својство *Z* (којим се иначе посебно одликује *Y*)'.

Наш прототипски детерминатор *прави* у стању је да послужи као својеврсна одредба истинитости и онда кад *X* јесте и онда кад није *Y*. У неким се језицима, међутим, разлика између те две ситуације мора лексички обелодањивати. Тако се, на пример, у енглеском прототипски израз *real* употребљава само у приликама кад се подразумева да *X* јесте *Y*; уколико треба сугерирати оно супротно, не бира се *real* већ *regular*⁶. Како

³У за то погодним комуникативним контекстима могуће је чак спојити одредбу *прави* са личним именом некога ко ни по чему није познат широј јавности. Њена улога је да нагласи „прочитаност“ суштинских карактеристика именованог лица: *Сад си имао прилике да видиш правог Лаза* = 'Сад си имао прилике да видиш какав је у ствари Лаза'. И овакве би реченице требало детаљније размотрити приликом будућих систематичнијих истраживања употребе прототипских детерминатора у нашем језику.

⁴За ову појаву својеврног семантичког редуковања (својеврсне синегдохе) знају и други језици и о њој је доста писано; помиње је, рецимо, наводећи примере из енглеског језика, семантичар *John Lyons* у својој (међу језичким стручњацима свију континената врло познатој) књизи *Semantics I, Cambridge—London—New York, 1977*, на стр. 219.

⁵Примери који се у овом раду наводе преузети су из разговорног језика аутохтоних Београђана.

⁶D. A. Cruse у своме раду *Prototype theory and lexical semantics* (Зборник *Meanings and Prototypes. Studies in Linguistic Categorization*, S. L. Tsahatzidis ed., London—New

у том погледу стоје ствари на разним другим странама језичког света, то тек треба подробно испитати.

Ако у реченици значења 'X је Y' X исказује одређеног појединца а Y одређену људску врсту, Y ће се обавезно схватити као оно што јесте — назив те и те врсте људи. Да би лексема Y могла бити схваћена као ознака својства Z (карактеристичног за врсту Y), неопходно је у реченицу убацити такав додатни податак који би био у стању да интерпретацију значења те лексеме преусмери на жељену страну. Уколико, мада се X односи на конкретног представника људског рода, Y не именује људску него неку другу појавну врсту, никакви додатни подаци нису потребни — примаоцу реченичне поруке савршено је јасно да се не ради о категоризацији појединца X, већ о његовој карактеризацији. Другим речима, ко год чује изјаву *Њен брат је магарац* разуме да се њоме хтело рећи *Њен брат је глуп као магарац*; међутим, изјава *Њен брат је калуђер* биће неизбежно протумачена у смислу 'њен брат је представник оне врсте људи на коју се односи назив *калуђер*', тек кад је проширимо податком *по стилу живота (Њен брат је по стилу живота калуђер)* омогућићемо њено поимање у смислу 'њен брат је, по стилу живота, одбојан према овоземаљским уживањима као да је калуђер'.

За науку би корисно било кад би се саставио прецизан списак како општих именица које допуштају семантичко преобликовање оваквог типа, тако и оних „додатних података“ чије убацивање у реченицу тим именицама осигурава одговарајућу значењску прозирност. Увиди стечени у једно и друго могли би потом бити ефикасно коришћени ради продубљивања постојећих теорија о лексичкој семантици и когнитивним процесима.

Што се тиче могућности да једна иста реч, употребљена атрибутски уз једну исту именицу, у зависности од комуникативног контекста, буде протумачена — једном као (прототипски) карактеризатор датогa X (*Прича се да је он ПРАВИ ЦЕЛАТ, да би, не трепнувши, у рођеној мајци главу скинуо* и сл. [= 'Прича се да је он онакав какви су најпримеренији представници људске врсте са називом *целат*, да би не трепнувши, и рођеној мајци главу скинуо и сл.']), а други пут као одредба истинитосне вредности саопштења 'X је Y' (*Ко би икада помислио да је он ПРАВИ ЦЕЛАТ, а ипак јесте* [= 'Ко би икада помислио да је он заиста (по професији) *целат*, а ипак јесте']), она је, као семантичко-синтаксички феномен, од изузетног теоријског интереса будући да својим постојањем сведочи о томе да нема оштрих граница између оног когнитивног поља у нашој свести у којем је лоцирана модална детерминација и оног где је смештена квалификативна (питање, наиме, чврстине границе међу појединим когнитивним пољима данас је једна од најактуелнијих тема расправљања у оним научним кру-

Yorik, 1990, на стр. 392) дословно ово каже: „Someone of whom one can say Y is a regular X is clearly not an X“.

говима који истражују устројавање когнитивних процеса водећи при том помно рачуна и о свим њиховим одразима на равни језика)⁷.

Излагање о перспективизовању прототипске детерминације било би непотпуно уколико се не бисмо макар узгредно осврнули и на следећу појаву:

Ако је појединац *X* репрезентативни представник људске врсте *Y*, онда је подразумевљиво да он све активности карактеристичне за ту врсту обавља на примерен начин: *прави електричар* ради како ваља свој електричарски посао, *прави лекар* поставља тачне дијагнозе болести и меродавно прописује лечење, *права мајка* се ревносно стара о својој деци, *прави песник* не пише макар какве, већ добре стихове итд. Може се десити да, с обзиром на дату комуникативну ситуацију, никоме од ангажованих у њој не буде на уму прототипски статус појединца *X* већ само потреба за разјашњавањем дилеме око тога да ли дотични добро ради то што му, као представнику људи врсте *Y*, ваља радити. Та се дилема не разрешава исказивањем прототипске, већ квалитативне одредбе *добар* / *лош*⁸. Присутством прототипске одредбе, наиме, било би речено више него што се у датом случају жели рећи, јер — под појмовне оквире прототипичности укључује се не само позитивно валоризовање јединке *X* у односу на појавну врсту чији је представник, већ и више од тога. Другим речима, ма колико спојени типа *прави електричар* / *добар електричар*, *прави лекар* / *добар лекар*, *права мајка* / *добра мајка*, *прави песник* / *добар песник* изгледали синонимични, они то у ствари нису⁹, о чем се човек лако може уверити ако упореди прихватљивост ових изјава: *Он је добар песник, али није осећајан*, *Он је добар лекар, али се нерадо ноћу одазива на позиве болесника*, *Она је иначе добра мајка, али кад је он у питању, спремна је да напусти и рођено дете* са неприхватљивошћу ових: *Он је прави песник, али није осећајан*, *Он је прави лекар, али се нерадо ноћу одазива на позиве болесника*, *Она је иначе праа мајка, али кад је он у питању, спремна је да напусти и рођено дете*.

Најтежи, а при том изузетно занимљив проблем који искрсава пред

⁷ Међу лингвистима који су највише укључени у теоријски рад на тој страни посебно се истичу Ronald Langacker, George Lakoff и Charles Fillmore, тројица најзаслужнијих за заснивање и развијање тзв. *когнитивне лингвистике* или *когнитивне граматике*, тог новог, когнитивног приступа језичком проблему који стиче све више присталица не само у Америци, него и ван ње.

⁸ Са којом се доследношћу истим лексичким решењем исказује квалификација 'добар'/'лош' како у овом смислу тако и у моралном, то тек остаје да се тачно извиди. Подсетила бих, узгредне илустрације ради, на карактеристичан детаљ из наше језичке стварности: у антонимијској релацији са спојем *добар човек* стоје спојени *лош човек*, *рђав човек*, *зао човек*, али не и *слаб човек*, а са спојем *добар песник*, спојени *лош песник*, *слаб песник*, па чак евентуално и *рђав песник*, али баш никако *зао песник*.

⁹ Запажања о овоме изложила сам први пут у раду *О одредбама категоризовања*, али тек овом приликом прилажем одговарајућу потврду за то, оличену у прихватљивости/неприхватљивости неких спојева са *добар/прави* у идентичном синтаксичком окружењу.

науку у вези с проучавањем феномена прототипске детерминације своди се на следеће питање: да ли сви људи, без обзира којим језиком говорили и из какве средине потицали, проглашавајући неко дато *X* носиоцем прототипских својстава неког датог *Y*, редовно мисле баш на иста својства?

Недавно је око значењске интерпретације споја енглеског назива за појам 'мајка' (*mother*) с прототипским детерминатором *real* дошло до размимоилажења у мишљењу између угледних лингвиста Џорџа Лекофа (George Lakoff)¹⁰ и Ане Вјежбицке (Anna Wierzbicka)¹¹. По њему, свако ко влада енглеским зна шта под *real mother* треба разумети; по њој, у значењску прозирност одредбе *real* не треба се поуздавати, ни у овом случају, ни иначе¹². И он и она указују, поред осталог, на нову могућност¹³ са којом смо (релативно) одскора суочени: да „давалац“ генетског наслеђа буде једна женска особа, а она која дете у себи носи и рађа га — друга. То отвара изгледе за недоумицу: која од тих двеју жена на примеренији начин егземплификује собом појмовну категорију 'мајка', односно — откуд човек ове најновије цивилизације може тачно знати, кад чује како за ту и ту особу тврде да је томе и томе *real mother*, шта се потезањем прототипске одредбе жели нагласити: постојање генетског сродства, повезаност по чину доношења на свет или она најнормалнија, природом одређена ситуација — оствареност и једног и другог? Не верујући у значењску прозирност детерминације која се остварује помоћу *real*, Вјежбицка помиње нарочито велике изгледе за „разногласје“ у њеном тумачењу онда кад су у питању изрази *real man* | *real woman* (= *прави*

¹⁰ Своје виђење појма 'мајка' и опаске о значењу израза *real mother* George Lakoff је изнео у својим радовима *Classifiers as a reflection of mind* (зборник *Noun Classes and Categorization*, C. Craig ed., Amsterdam—Philadelphia 1986, посебно на стр. 37—39) и *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind* (Chicago 1987, посебно на стр. 83).

¹¹ Своје критичке напомене Anna Wierzbicka је изнела у раду '*Prototypes save*': *on the uses and abuses of the notion of 'prototype' in linguistics and related fields* (зборник *Meanings and Prototypes. Studies in Linguistic Categorization*, S. L. Tsohatzidis ed., London—New York 1990, посебно на стр. 353—354).

¹² Њена замерка Лекофу дословно овако гласи: „... he fails to notice that the test with *real* is not semantically reliable“, Anna Wierzbicka, op. cit., на стр. 353.

¹³ Раније се знало само за то да се у улози мајке могу наћи жене које немају никакве везе ни са зачећем ни са рађањем него су до „мајчинства“ доспеле или усвајањем (туђег) детета или удајом за оног који је детету отац. У језицима се за такве случајеве резервишу посебна лексичка решења (в. нпр. наше изразе *помајка* и *маћеха* или енглеске *foster mother* и *stepmother*). Како се догађа да деца и такве особе *мајком* зову, Лекоф је, управо с погледом на ту околност, констатовао да прецизну значењску дефиницију назива за појам 'мајка' није могуће дати из тог разлога што она не може бити (а треба да буде!) истовремено и довољно обухватна (не би се смели ни ови периферни случајеви запоставити!) и довољно усредсређена на „срж ствари“; остаје, наглашава Лекоф (све то у овде већ помињаном раду из 1986. године, на стр. 37—39), као једино прихватљиво решење, да се цео тај и њему слични проблеми осветле из визуре л и н г в и с т и ч к е т е о р и ј е о п р о т о т и п и м а (која је један од камена темељаца когнитивне лингвистике).

мушкарац / права жена). Разлике ту настају не само због тога што људи не припадају свуд у свету истоветном типу културе, а културни видици једне средине овој неминовно натурају овакву или онакву (конвенцијализовану) слику елитно мушких/женских одлика,¹⁴ него и зато што појединци, зависно од неких својих личних искустава или тренутних (не)расположења, дакле — поводећи се за субјективним критеријима, тврде да ово, а не оно, на прототипски начин карактеризује мушки / женски део човечанства (више о тој теми в. у моме раду *О одредбама карактеризовања*, на стр. 32–33, нап. 7 и 8).

На све те опаске и приговоре могло би се рећи следеће¹⁴:

Могућност да две женске особе физиолошки доживе материнство у односу на исто дете (једна учествујући у његовом зачећу, друга рађајући га) засада се још увек остварује као изузетак од нормалног, а нормално је да оној која дете на свет доноси припада и улога генетске родитељке. Отуда код оних који чују изјаву типа (*his*) *real mother*¹⁵ забуне практично никад нема око тога о каквом је материнству реч; кад се не би радило о нормалном, то би им већ било казано (да се предупредне неспоразуми). А што се израза *real man/real woman* тиче, ако је, с обзиром на тему разговора, очигледно да се изреченим наглашава само прототипска заступљеност б и о л о ш к и х о б е л е ж ј а мушког / женског створа, опет никаквог интерпретацијског „разногласја“ неће бити — сви ће имати на уму исто. Биће га тек онда кад се пажња преусмери ка карактерним или моралним одликама *правог мушкараца / праве жене*, односно ка његовом / њеном друштвеном или сексуалном понашању. Једном речју, ако се у неким приликама интерпретацијско „разногласје“ заиста сасвим природно јавља, у другима је, напротив, општа сагласност у семантичком „читању“ датих израза управо неминовна. Ово последње се односи на ситуације када сви тачно разабарају да у датом случају исказано карактеризовање происходи — за *real man / real woman* из д е н о т а т и в н е именичке семантике (сагласно „читање“: 'коме су својствена таква и таква, изразито мушка / изразито женска биолошка обележја'), а за *real mother* из к о н о т а т и в н е (сагласно „читање“: 'којој је својствена настројеност ка пожртвованом старању').

¹⁴Ово што следи сажет је извод онога о чему говорим у раду *On REAL MOTHER, REAL MAN and similar expressions* (рад треба да буде објављен 1994. године у зборнику са насловом *Meaning and Discourse*; уредници зборника Petr Sgall и Barbara Hall Partee).

¹⁵Овде је стављена посесивна форма *his* (= *његова*) како би се одмах разабрало да је у питању денотативна карактеризација. Иначе, Вјежбицка (*Anna Wierzbicka, loc. cit.*) Лекофу замера и то што је, разматрајући значењску страну израза *real mother*, пропустио да укаже на релевантност непосредног језичког окружења за одгонетање онога што се тим изразом желело саопштити (своју критичку опаску она документује одговарајућим језичким материјалом: *MY real mother* — карактеризација је денотативног типа / *a real mother TO ME* — карактеризација је конотативно семантизована).

Изгледи за то да дође до разлика у семантичком „читању“ именице неупоредиво су већи, по природи ствари, ако није у питању њено денотативно, него њено конотативно значење. Додуше, није увек једноставно повући границу између денотације и конотације. Шта би се све, на пример, при раслојавњу појма 'калуђер' на прототипска својства, смело децидирано прогласити денотативном карактеристиком, а шта конотативном? Одавно је, уосталом, познато да се одговарајуће речи у појединим језицима могу међусобно разликовати не само по избору конотативне семантике, већ и по опсегу денотативне — у денотативну језик А укључује или не укључује ово, а језик Б' оно. Све су то околности које упозоравају на потребу да се наука што пре почне систематски бавити разноврсним видовима прототипске детерминације у сваком језику понаоко како би се добили драгоцени увиди у оно што је, с једне стране, универзално или скоро универзално, а с друге варијабилно, појединачно, карактеристично за један језик или једну групу језика, али не и за други, односно другу.

На списку питања којима би тек требало изнаћи задовољавајући одговор налази се и ово: имају ли све опште именице једнаке могућности за удруживање с прототипском одредбом, а ако немају — зашто немају? Да потпуна једнакост у том погледу међу именицама не постоји, очигледно је. Док нам, на пример, изјава *Он је прави професор* сасвим свакидашње звучи, с изразом *Он је прави доцент* суочавамо се у врло ретким приликама — само онда кад под *прави* треба разумети саопштење '(не лажни него) истински'; релевантној опасци Вјежбице о (по њој — недовољно разумљивом) неудруживању (енглеске) одредбе *real* с (енглеском) именицом *poor* (*сиромаш*)¹⁶ прикључује се сагласан податак из нашег језика: кад нам ваља истаћи како тај и тај најупечатљивије оличава собом врсту људи са називом *сиромаш*, не кажемо за њега *прави*, него *пуки сиромаш*. Нема сумње — у директној сразмери са већом / мањом семантичком комплексношћу неког датог назива *У* (пре свега — са укљученошћу / неукљученошћу конотативне семантичке компоненте у његово лексичко значење) стоји већа / мања подобност за остваривање споја с прототипском одредбом. Додуше, могу постојати и неки посебни разлози због којих само једна од неколико иначе значењски сродних именичких лексема не прихвата такав спој. Овај случај погодно илуструју својим комбинабилним могућностима наше именице *мајка*, *маћеха* и *помајка*. Док се прве две лексичке јединице баш често повезују са *прави* (остварујући у том споју међусобну антономијску релацију по критерију изразито позитивног (*права мајка*) / изразито негативног (*права маћеха*) понашања у улози старатељке) именица *помајка* се са *прави* не повезује због тога што је

¹⁶В. Anna Wierzbicka, *The Semantics of Grammar*, Amsterdam—Philadelphia 1988, на стр. 497.

податак о прототипичности на посебан начин укључен у њену лексичку семантику: *понајка* = 'она која је на себе преузела улогу *прав* е мајке'. Једном речју, у тражењу објашњења за уочене несаобразности у синтаксичком понашању неких иначе семантички блиских именичких лексема, треба с највећом пажњом размотрити сваки појединачан случај, у сваком језику понаособ. Наша боља обавештеност на тој страни један је од предуслова за успешнији развој како општих, тако и контрастивних лексиколошких студија.

У оквиру проблематике коју овде разматрамо од великог је интереса, не само и не толико за лингвистику колико за науку о когнитивним процесима, ово питање: по ком принципу људи изграђују своје представе о прототипским представницима људских врста исказивих предикатском именицом? Не увек по истом, то је бар јасно. *Правој мајци*, на пример, људи приписују спремност на пожртвовано старање о сопственом породу стога што су уочили да је та особина типична за 'родитељку' у васколиком људском и животињском свету (*немајком* народ зове мајку лишену тог природом датог старатељског порива, што је, на свој начин, врло индикативно), док *правом лекару* (баш *лекару*, а не, рецимо, *зубару*) додељују својство ангажоване хуманости не толико зато што засигурно знају да се лекарски сој одликује управо том врлином, колико отуда што прижељкују (себе ради!) да тако буде; с друге стране, веровање у то да прототипски представник тога и тога народа мора бити такав и такав по правилу је плод пуке предрасуде, односно олаког уопштавања. Једном речју, анализа именичких конструкција с одредбама типа нашег *прави* показује да се уобличавање менталне слике о прототипима обавља под утицајем трију фактора: (1) перцептивно-спознајног осведочења о ономе што се испољава као нормални поредак ствари у свету, (2) очекивања да се један одређен, именованој врсти људи у начелу доступан квалитет отелотвори у њеном прототипском представнику и (3) колективног и/или личног предубеђења. Засад нам недостају прецизни увиди у то кад се и како, у свом деловању, та три фактора међусобно усклађују. До њих се може доћи тек пошто се претходно свестрано размотре подаци, прикупљени из најразличитијих језика, о томе у ком се све смислу одговарајући називи за исте појмове, у споју с прототипском одредбом, исто или различито семантизују.

S u m m a r y

Milka Ivić

ON 'DENOTATIONAL' AND 'CONNOTATIONAL' CHARACTERIZATION

The author calls attention to the theoretical interest of looking at the nature of language devices like Serbo-Croatian *pravi* of English *real* which serve to signalize

that X is a shaming example of Y. Addressing the question of how the assignment of the distinguishing properties of Y to X takes place, she points to the fact that there is good reason for a clear distinction between two prototypical characterizations of non-identical provenience, *denotational characterization* being related to the denotational features of Y, an *connotational characterization* to the connotational ones. She brings to light some theoretically relevant aspects of this distinction.

In exploring the occurrence of prototypicality determiners in languages, the explanatory usefulness of the perspectivization principle comes to evidence. Namely, the assignment of the prototype status to X being a complex notion, speakers may choose one particular aspect of it as more salient than the others and focus on it. Thus, depending on communication context, the prototypicality determiner may function either asqualifier (in cases when denotational / connotational characterization is being concerned) or as truth-value modifier (cf. English *real* understood in the sense of 'not false'). Languages differ as to the possibility of signaling overtly the angle from which the prototypicality of X has to be viewed. The author brings evidence for this by contrasting corresponding Serbo-Croatian and English data.

As a topic for further research, the author mentions the obvious need for a better understanding of the interaction of three factors under which influence our mental images of „prototypes“ have been shaped: (1) our perception and knowledge of „objective reality“, (2) our expectations, and (3) our beliefs and prejudices.

ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК
(Београд)

О СЕМАНТИЧКОЈ ПОЗИЦИЈИ КАО МЕСТУ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ЈЕДНЕ ЛЕКСЕМЕ*

1. Семантичка је позиција место једне лексеме у линеарном поретку речи, односно семантичка је позиција место реализације једне лексеме. И каква ће реализација једне лексеме бити зависи од њеног семантичког садржаја и семантичких компонената у њему, што знамо и разумемо, али и од семантичке позиције, што ћемо сад видети.

Семантичка позиција детерминисана је, с једне стране, семантичким односима, лексичким слагањем у синтагми или реченици у којој се лексема реализује и, с друге стране, синтаксичком, реченичком функцијом, опет, у којој се лексема реализује. Дакле, семантичку позицију детерминишу лексичко слагање и синтаксичка функција¹.

*Овај рад је финансиран из средстава Фонда за науку Републике Србије као део пројекта *Развојни процеси у савременом српскохрватском језику*.

¹За оно што ми називамо семантичком позицијом у литератури постоји више различитих назива, нпр. семантичка синтагматика (Д. Н. Шмелев, *Очерки по семасиологији русског језика*, Москва 1964, 185 и Э. В. Кузнецова, *Лексикологија русског језика*, Москва 1989, 86), контекст (Л. Ельмслев, *Прологомени к теорији језика*, Новое в лингвистици I, Москва 1960, 303), комбинација речи, колокација (Ладислав Згуста, *Приручник лексикографије* (превод Д. Шипке), Сарајево 1991, 133 и даље), дистрибуција (Дж. Лайонз *Введение в теорическую лингвистику*, Москва 1978, 156), валентност речи (Ю. Д. Апресян, *Современные методы изучения значений и некоторые проблемы структурной лингвистики*, Проблемы структурной лингвистики, АН СССР 1963, 106), лексичко-семантичка позиција (А. А. Новиков, *Семантика русског језика*, Москва 1982, 151).

Наш се назив незнатно разликује од последњег, а наша се тумачења знатније разликују од свих. И та је разлика у издвојеном посматрању услова за реализацију основних значења од услова потребних за реализацију секундарних значења, као и у посебном дефинисању синтаксичке функције.

Лексичко слагање

2. Лексичко слагање је узајамни однос лексема у синтагми или реченици. И овај се узајамни семантички однос огледа у компатибилитету, семантичкој спојивости појединих лексема. А семантичка спојивост непосредно зависи од семантичких вредности, семантичког садржаја самих лексема.

3. Лексичко слагање може бити тројако. У једним случајевима оно је веома широко, оно обухвата врло велики број лексема, заправо обухвата све компатибилне лексеме, све лексеме чији се семантички садржаји могу довести у какав семантички и синтаксички однос. Нпр. лексема *зуб* може реализовати свој основни семантички садржај *свака од плочастих или клинастих кошчица превучених глеђу у вилицама човека и већине других кичмењака које служе за кидање и ситњење хране*² у широком кругу лексичких партнера, као у примерима *бобоћати зубима*, *животиње мењају зубе*, *грести зубима* (преузетим из потврда у Речнику САНУ), или у којим другим као — *имати лепе зубе*, *оправљати зубе*, *изгубити зубе*, *чачкати зубе*, али не и у претпостављеној комбинацији *читати зубе* (семантички садржаји глагола *читати* и именице *зуб* инкомпатибилни су, неспојиви су). Или даље — ова се лексема у овој реализацији може везивати са одредбама *бео*, *леп*, *крив*, *покварен*, али не и са одредбама *немиран*, *живахан*, *паметан*, тј. ова се лексема, као и све друге, може везивати са одредбама које у своме семантичком садржају имају особину коју има или може имати у своме семантичком садржају и она сама (*зуб* може бити *леп*, али не и *немиран*)³.

Овакво бисмо слагање могли назвати *о п ш т и м*. Оно је основни услов за реализацију лексичког система уопште. И оно је довољан за реализацију примарних, основних значења свих лексема.

4. Напомена. Има и нешто друкчијих мишљења о компатибилности лексема. Нпр. „Основной закон лексической синтагматики — это с е м а н т и ч е с к а я с о г л а с о в а н н о с т ь слов, которая проявляется в том, что слова, образующие состав предложения, имеют в своих значениях общие компоненты . . . Общие семы, повторяясь в словах, стоящих в одном ряду в рамках предложений, как бы поддерживают друг друга, обеспечивая взаимную однозначность слов. Например, во фразе *Шофер поставил машину в гараж* дважды повторяется сема 'помещение' (в глаголе *поставить* и существительном *гараж*), дважды представлена сема 'вождение' (в словах

² Дефиниције се наводе према Речнику САНУ.

³ Исп. о специфичним ограничењима слагања конкретних семантичких јединица: Wallace L. Chafe, *Meaning and the structure of language*, Chicago and London 1971. Исп. и В. Г. Гак, *К проблеме семантической синтагматики*, Проблемы структурной лингвистики, Москва 1972, 380.

шофер и машина), трижды — сема 'транспортное средство' (в словах *шофер, гараж, машина*)⁴.

Редупликација семантичких садржаја или заједничких сема у лексичком контексту стварно је честа, али она није обавезан услов за његову реализацију. Њу имамо у готово свим потврдама датим за основну семантичку реализацију лексеме *зуб*; *зубима о зубе бобоћати (бобоћати = „производити кратке учестале звукове, клопарати; цвокотати (о зубима)“*, *мењати зубе (мењати = „(зубе) губити прве, млечне зубе и добијати сталне зубе“)*, *грести зубима (грести = „зубима дробити, мрвити, раскидати, откидати; жвакати“)*. Ње немамо готово ни у једној потврди датој за основну семантичку реализацију лексеме *врат*, као у примерима *чупати се за вратове, топюзом по врату миловати, болели су их вратови*. Редупликација је најчешће резултат споја у коме је бар једна од лексема употребљена у секундарној семантичкој реализацији (као у примерима *бобоћати зубима, мењати зубе*) или у експресивној реализацији (као у споју *грести зубима* из примера: *И кроз ту мирну жилаву лозу, што ... гризе камен ситним зубима својих жилица, сишу људи шећер из земље*). До овог смо закључка дошли анализом потврда у Речнику САНУ, датих за одреднице чију смо полисемантичку структуру прегледали и анализирали, а њих је не мали број.

5. У другим случајевима лексичко слагање такође може обухватити велики број лексема, али уз основни услов мора бити задовољен још један. Наиме, бар једна од лексема у споју мора својим семантичким садржајем упућивати на семантички садржај лексеме која је у питању, и та лексема која је, на неки начин, семантички детерминатор посматране лексеме, по правилу, и има детерминативну функцију. Нпр. лексема *зуб* може реализовати своје секундарно значење *дужа, оштра избочина стене налик на зуб; зупчаст испуст на зиду, бедему и сл.; вршак, шиљак* само у контексту у коме бар једна од лексема упућује на појам чији се део секундарно номинира *зуб*, на појам *стене, гребена* и сл., као у примерима *насађен на камене ђердапске зубове, зубови клисуре, кречњачки зуби, планински зуби, зуби торњева*. Или — лексема *глава* реализује секундарне семантичке јединице *један од крајева, један од прилазних делова каквог објекта издуженог облика; страна рибарске мреже, горња или доња, на којој су нанизани комади плуте, односно зрна олова; део веће војне јединице истурен у правцу кретања, чело војске; почетни део неког низа или поворке, чело само под условом да бар један од партнера у контексту упућује на појам о чијем се врху, крају или делу ради, као у примерима *глава моста, глава плутња, глава поворке*. Или даље — лексема *глава* реализује секундарне семантичке јединице добијене синегдохом *особа, личност, појединац; порески обвезник; личност која руководи, управља;**

⁴Э. В. Кузнецова, *op. cit.*, 89.

старешина, руководилац, вођа, првак; онај који се својом способношћу, својим талентом највише истиче у једној делатности, главни представник опет само под условом да бар један од контекстних партнера упућује на појам о коме се ради, као у примерима *саморана глава, нема ни једне главе која светкује петак, те проћера главу од закона, глава Црне Баре, Данте је глава свих пјесника.*

Рекли смо да семантички детерминатор по правилу има и детерминативну синтаксичку функцију. То смо и показали на неколико секундарних реализација мотивисаних метафором и синегдохом. Међутим, семантички детерминатор може бити изречен и у некој другој функцији, а може и више лексема у контексту, од којих ни једна није синтаксички детерминатив, упућивати на семантички садржај секундарне реализације. Нпр. у потврдама *Пушку диже на горње зубове, Па повика грлом и авазом и Свака пушка за тебе на зубу* датим за секундарно значење *део на уређају којим се регулише кретање неког механизма; испуст на механизму за окидање који запиње или ослобађа ударну иглу, запињач* лексеме *зуб* семантички детерминатор дат је у речи *пушка* (која има субјекатску функцију), а у потврди *Кад пушка није запета, она је на доњем зубу* детерминатор се налази у претходној реченици, у речима *пушка* и *запети*.

6. На основу анализе потврда датих у обради различитих одредница у Речнику САНУ може се закључити да се секундарна значења индукована метафором чешће реализују у контексту са семантичким детерминатором који има и детерминативну синтаксичку функцију. Такође се чешће у таквом контексту реализују и значења индукована синегдохом, изузев оних која су везана за таксонимију у зоолошком и ботаничком систему (нпр. *мачка — домаћа животиња Felis domestica* и *породица звери Felidae*⁵). И за секундарне семантичке реализације индуковане метонимијом потребан је контекст са семантичким детерминатором, само код њих тип контекста зависи од лексичко-семантичке групе речи којој припада посматрана лексема. Нпр. за семантичку дисперзију групе речи са општим значењем „насељени пункт — људи који живе у њему“ карактеристичан је контекст са семантичким детерминатором који нема функцију синтаксичког детерминатива, као у примерима *Цела варош спава, Познао би је цео град, На раскришће се слегло цело село, Комшилук га помаже*; у овим примерима лексема у предикату индукује овај метонимијски однос и има функцију семантичког детерминатора. Истога је или сличнога типа и контекст у коме се реализују друга метонимијска значења, изузев оних из лексичко-семантичке групе са општим значењем „посуда, направа у којој се нешто држи, носи — количина која стане у такву направу, по-

⁵Овога има и у лексици везаној за друге термилошке системе, али је она у зоологији и ботаници посебно изражена зато што је општенародна лексика основ ових терминологија. О овоме типу семантичке продуктивности исп. Е. Л. Гинзбург, *Конструкци полисемии в русском языке — Таксонимия и метонимия*, Москва 1985, 4—47.

суду“. Само је за реализацију секундарних метонимијских значења ових лексема потребан контекст са семантичким детерминатором у улози синтаксичког детерминатора, као у примерима: *У 127 грама млека ставити супену кашику брашна, Испуцаше своју шољу кафе полако, Он је као писац награђен корпом смокава.*

Овакво бисмо слагање могли назвати лексичко слагање са семантичким детерминатором.

7. У трећим, пак, случајевима лексичко слагање обухвата веома мали број лексема, и то одређених лексема, које су, да тако кажемо, унапред задане и које се могу таксативно набројати.

Нпр. лексема *крвав* може реализовати значење „усијан, зажарен“ само уз лексему *пегла, утија* (*Је ли ти утија крвава?*). Иста лексема значење „црвен од надошле крви, подливен крвљу, закрвављен“ остварује само уз лексему *очи* (*крваве очи од дима*), фигуративну реализацију „који одаје мржњу, претњу“ добија само у контексту с речима *очи, поглед* (*Испод шубаре севају крваве очи; Пресече га крвавим погледом*). И даље, опет иста лексема значење „исписан крвљу“ добија само у споју са речју *слово* (*Пише крвавим словима*).

Или — лексема *лице* остварује значење „горња површина, разина, ниво“ само уз речи *море, вода* (*Снизило се лице мору*).

Или лексема *глава* реализује значење „живот“ најчешће у устаљеним обртим са глаголима *бранити, дати, давати* и још неким (*Брани брату главу*).

Или даље — придев *злогласан*, чија је основна семантичка реализација „чувен по злу, озлоглашен“ (*Под злогласним полицијским режимом кнеза Метерника ... нестаје у Далмацији и последњег трага слободног грађанског живота*) једну од својих секундарних реализација „који доноси рђаве вести, који наговештава несрећу, злослутан“ остварује уз реч *враг, гавран* (у вези са народним веровањем) (*А изиде Јанковић сердаре / Па покупи дрвља и камења, / Да препане два злогласна врана*)⁶.

Овакво бисмо слагање могли назвати лексичко слагање са заданим семантичким детерминатором.

⁶ Нашли смо и неколико примера где лексема своје основно, и често једино значење остварује у контексту са заданим семантичким детерминатором: *злогледан* — „који одражава злурадост, злобу (о очима, о погледу)“, *исковрнути* — „превртнути, исколачити, избечити (очи)“, *колачити* — „буљити, бечити (очи); колутати, превртати (очима)“. Оваква је условљеност реализације основног значења последица семантичког садржаја саме лексеме. Наиме, то су лексеме које у својој основној, често и јединој семантичкој реализацији означавају особине или процесе везане само за одређене појмове; и ти појмови односно речи које их именују морају у контексту бити реализоване заједно са овим лексемама (тј. да би се реализовала лексема *злогледан* мора у истом контексту бити реализована и лексема *реч* или *поглед*). Даље, ове лексеме нису просте, неизведене, већ увек деривати или композите; на овакву контекстну условљеност код њих је утицала и морфемска комбинаторика или семантичка комбинаторика творбених основа које су им у саставу.

р о м. Контекст са оваквим слагањем услов је за реализацију невеликог броја секундарних значења.

8. Лексикографски поступак при идентификацији контекстне употребљивости односно при одређивању семантичких могућности слагања одреднице у неком од значења с другим речима зависи од типа лексичког слагања као услова лексичке реализације.

У великим описним речницима не даје се информација о о п ш т е м л е к с и ч к о м с л а г а њ у, тј. изостанак информације о контекстној употребљивости речи значи њену немаркираност те врсте, значи слободну могућност лексичког слагања у границама постојећих семантичких односа у језику.

9. Такође се у речницима по правилу не даје информација о л е к с и ч к о м с л а г а њ у с а с е м а н т и ч к и м д е т е р м и н а т о р о м. Заправо, она се посебно не даје, већ је она садржана у самој семантичкој идентификацији, односно у лексикографској дефиницији. Нпр. за једно од секундарних значења лексеме зуб дефиниција гласи (како смо већ навели, а морамо навести још једном) „дужа, оштра избочина стене налик на зуб; зупчаст испуст на зиду, бедему и сл.; вршак, шилџак“; речи *стена*, *зид*, *бедем* (у споју са другим речима у дефиницији) имају функцију семантичког детерминатора.

Податак о лексичком слагању са детерминатором даје се само у случајевима када је потребно идентификовати семантичку реализацију речи употребљених у лексикографској дефиницији. Нпр. дефиниција за једну фигуративну реализацију придева *крвав* гласи „веома јак, велик (о емоцијама и уопште о ономе што је везано за унутрашњи живот човеков)“; део дефиниције у загради пре је информација да је реч *јак* употребљена у значењу „који је великог интензитета, снажан, силан (о физичким и психичким појавама)“, и реч *велик* у значењу „особит, необичан, нарочит, изузетан; претерано јак, силан, жесток“, него податак о лексичком слагању које је услов за ову семантичку реализацију лексеме *крвав*.

10. Информација о л е к с и ч к о м с л а г а њ у с а з а д а н и м с е м а н т и ч к и м д е т е р м и н а т о р о м у р е ч н и ц и м а се увек даје, и даје се најчешће иза дефиниције (описне или синонимске) у загради као њен саставни део или у самој дефиницији, међу њеним деловима или, пак, испред дефиниције. Први случај имамо, на пример, у дефиницији „црвен од надошле, подлирене крви, закрвављен (о очима)“ датој за једно од значења придева *крвав*, други у дефиницији „горња површина (мора, воде), разина, ниво“ датој за једно од значења речи *лице* и трећи у дефиницији „(очи) широко отворити, раширити, исколатити; нетремице уперити у кога или што; истурити из очних дупља“ датој код глагола *избуљити*. Без информације о овоме лексичком слагању лексикографска дефиниција не би садржавала потпуну семантичку информацију.

Синтаксичка функција

11. Рекли смо да семантичку позицију одређује лексичко слагање и синтаксичка функција. Да видимо шта је то.

12. Синтаксичка функција је детерминисана или реченичком функцијом лексеме или реченичком функцијом лексеме и присуством заданих синтаксичких партнера.

Синтаксичка функција такође може бити тројака. У једним случајевима она је слободна, а то значи да одређена лексема може реализовати одређени семантички садржај у свим синтаксичким функцијама које одговарају, које су сагласне морфолошкој категорији којој она припада. Нпр. лексема *врат* своје основно значење „део тела који везује главу и труп“ може реализовати у свим реченичким функцијама у којима се могу јавити именице: у субјекатској — *вратови су широки у спортиста*, у објекатској — *ја сам обухватао његов кудрави врат*, у функцији именског дела предиката — *део тела који везује главу и труп зове се врат*, у атрибутивној функцији — *девојка подмашта врата*, у функцији глаголске одредбе — *топузом по врату милујеш* и др.

13. У другим, пак, случајевима синтаксичка функција није слободна. А то значи да одређена лексема може реализовати одређени секундарни семантички садржај само у неким од синтаксичких функција које одговарају морфолошкој категорији којој она припада. Нпр. лексема *врат* своја секундарна значења са општим семантичким садржајем „сужени или тањи део нечега поред проширеног крајњег дела или врха“ може реализовати у свим именичким функцијама, изузев у функцији недетерминисаног субјекта. Тако према примеру: *Ако је затворен врат материце ... онда се крава такође тешко тели* — не бисмо могли претпоставити пример са истом комуникативном поруком: *Ако је затворен врат ... онда се крава такође тешко тели*.

И то што именице по правилу не могу реализовати своја секундарна значења у функцији недетерминисаног субјекта разумљиво је. Недетерминисани субјект не отвара место детерминатору атрибутивног типа, или боље рећи — искључује га, а у функцији синтаксичког детерминатора управо се јавља семантички детерминатор, који компатибилношћу свога семантичког садржаја са семантичким садржајем посматране лексеме и омогућава њен даљи семантички развој.

14. У свим другим функцијама именичке лексеме могу реализовати своја секундарна значења: у функцији именског дела предиката (*Та глава сте у котору; Ја сам ... глава Црне Баре*), у објекатској функцији (*Између ђаконија ... извиле вите вратове трбушасте бужлије; Стегао сам врат од кундака*); у функцији какве именичке одредбе (*Гужвић [на саонама] је млад растић, ко палац дебео, који на доњем крају мора имати гулу, главу, за који се веже штрањага од ама; Имао је према себи непријатеља*

јакe главе) и у функцији какве предикатске одредбе (*Завлаче се [ваши] дубоко ... испод земље на кору око кореновог врата; Кад из тих окаца на стаблу избију младари ... онда се задржи само ... најразвијенији, најближи врату*).

Услове за реализацију секундарних значења у овим случајевима обезбеђује или семантичка сарадња свих лексема у низу (као у примеру *Та глава сте у котару*) или синтаксички детерминатор атрибутског типа (као у примеру *Стегао сам врат од кундака*), опет, као и у свим другим случајевима, уз семантичку сарадњу лексема у низу. Услове за реализацију секундарних значења индукованих метонимијом обезбеђује, такође, семантички однос лексема у низу, као у примеру *Цела варош спава* (додуше, у оваквим случајевима лексема у предикатској функцији има улогу синтаксичког детерминатора) или, опет, исти семантички однос и синтаксички детерминатор, као у примеру *корпа смокава*.

15. И код других категорија речи ситуација је слична. Нпр. придевске лексеме своје секундарне семантичке реализације остварују, по правилу, у атрибутској функцији (*Иво ... топлим погледом посматра старицу*), а у функцији именског дела предиката доста ретко, и то или под условом да субјекат није линеарно удаљен (*Је ли ти утица крвава?*), што обезбеђује бољу семантичку сарадњу лексема у низу, или под условом да се у истој функцији налази бар још један придев (*Нека сам низак и подао; Молитва је била топла и срдачна*), или, пак, под условом да уз предикат стоји какав синтаксички детерминатив (*Сва река је крвава од вечерњег жара*).

16. Или — глаголске лексеме могу реализовати своја секундарна значења у свим функцијама које одговарају њиховој морфолошкој категорији, али увек уз одређене услове: или у контексту у коме лексеме једна другој индукују семантички садржај, или, опет у таквоме контексту, у синтаксичкој јединици у којој присуство или одсуство некога члана омогућава одређену семантичку реализацију. Тако у примеру *Мајка грли сву децу једнаком љубављу* секундарну семантичку реализацију глагола *грлити* — „волеги; обасипати љубављу, нежношћу, бригом“ — омогућује и семантичка спојивост лексема у низу и детерминатив у инструменталу *једнаком љубављу* (додуше, овај тип детерминатива није обавезан услов за реализацију овога значења). Или у примерима: *Оде доле над пећину и започме викати; Она се жури да стигне зарана, / Да што прије започме с продајом; Али прије него ли започмемо тај озбиљан рад, имамо се заклету да не ћемо ... издати* — присуство допуне (било у облику инфинитива, било у облику инструментала, било у облику акузатива) обавезан је услов за реализацију примарне семантичке реализације глагола *започети* — „приступити неком послу, отпочети вршити неку радњу, почети; решити се на извршење нечега, предузети“. За реализацију пак секундарног значења овога глагола — „показати прве знаке настајања, указати се,

појавити се; настати, наступити“ — обавезан је услов одсуство било какве допуне, као у примерима: *Коначио под јелом зеленом, / Док бијела зора започела; С оним часом кад сам ју упознао, започела је најлепша страница не само у мом животу, него и у повијести мога дјеловања. Или — код глагола лудовати; примарна семантичка реализација „правити лудости, глупости, понашати се неразумно, неразборито“ захтева синтаксички контекст без допуне: *Који вам је враг? ... Та немојте лудовати, а секундарна се остварује обавезно са допуном за неким, нечим — „осећати страст према некоме или нечему, јако волети, обожавати некога или нешто“: *Опомињем се да сте за мношвом лудовали.***

Овакву бисмо синтаксичку функцију могли назвати о г р а н и ч е н о с л о б о д н о м. И у њој се реализује највећи број секундарних значења свих лексема.

17. У трећим, пак, случајевима синтаксичка функција као услов за семантичку реализацију лексема није слободна, није ни ограничено слободна, већ је сасвим одређена, унапред задана. Нпр. лексема *кућа* једно од својих значења — „назив од миља (обично у обраћању мајке детету, често са атрибутом моја)“ реализује по правилу у вокативу јединине: — *Мати!* — *викну слабим гласом.* — *Шта је, кућо моја?* — *притрчи забринута мати; Кућо моја, — рече мати задовољна срца, па је поче љубити по свиленој коси.*

Или — придев *низак* своје секундарне семантичке реализације — „који је млађи по рангу, звању, ступњу“ (*нижи официр, нижи разреди*) и „који је мање развијен, заосталији“ (*нижа раса, најнижа биљка*) — може имати само у облику компаратива или суперлатива.

Или — глагол *доћи* само уз акузатив с предлогом *на* може имати значење „закључити, смислити, сетити се (онога што је исказано акузативом)“: *Кад ветар дуне, човек и нехотице дође на мисли да се на земљи догађају велике промене; Како сте дошли на то да ће вас тражити нека жена?*, а само уз генитив с предлогом *до* може имати значења „набавити, прибавити (нешто), домоћи се (нечега)“: *Свијет се отимље и гура, тко ће прије доћи до соли, „учинити да се нешто оствари, остварити, постићи“: *Гледаше како да Херцег-Босна дође до слободе и самосталности, и „десити се, настати, догодити се (о ономе што се казује допуном); појавити се (као резултат, употребљено средство и сл.)“: *Један сељак постављен [је] да пази ... како не би дошло до пожара (а ово последње значење условљено је и безличном конструкцијом). Безлична конструкција услов је за реализацију још неких значења овога глагола, а за реализацију значења „обузети, спопасти (о жељама, потребама)“ поред безличне реченице услов је и логички субјекат у дативу: *Дошло јој је да гласно завиче од жалости.****

Или даље — глагол *живети*, који је типичан интранзитивни глагол, једну групу својих секундарних семантичких реализација може имати

само у транзитивном значењу: „остваривати, оваплоћивати, представљати свој живот (у нечем)“ (*Боа је живео оно што је писао*), „проводити (неко време, часове)“ (*За то и ја чарну гору тражим./ У њој часе најмилије живим*) и (са таутолошком допуном „живот“) „одржавати се у животу“ (*Живот треба живети*).

Овакву бисмо синтаксичку функцију могли назвати *з а д а т о м*. У њој се реализује невелик број секундарних значења.

18. Да сведемо. Јединице лексичког система, лексеме реализују се у семантичкој позицији. Семантичку позицију одређује, с једне стране, лексичко слагање и, с друге стране, синтаксичка функција. Лексичко слагање може бити тројако: слободно, са семантичким детерминатором и са заданим семантичким детерминатором. И синтаксичка функција може бити тројака: слободна, ограничено слободна и задана. Основна значења реализују се у семантичкој позицији слободног лексичког слагања и слободне синтаксичке функције. Већина секундарних значења реализује се у релативно слободном линеарном поретку, дакле, у позицији са семантичким детерминатором и у ограничено слободној синтаксичкој функцији, а само за мали број секундарних семантичких реализација потребна је задата семантичка позиција, и лексички и синтаксички.

И тако је тип семантичке позиције, можемо рећи, формални знак типа лексичке реализације.

19. И још нешто у вези с овим. Лексички систем је систем лексичких јединица сведених на њихова основна значења; апстракција у језичком систему резултира основним вредностима јединица. Тако је, бар, у лексичком систему⁷.

Резюме

Даринка Гортан—Премк

О СЕМАНТИЧЕСКОЙ ПОЗИЦИИ КАК О МЕСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ ЛЕКСЕМЫ

Лексемы реализуются в семантической позиции. Семантическую позицию определяют лексическая сочетаемость и синтаксическая функция. Лексическая сочетаемость может быть тройкой: свободная, ограниченно свободная и с заданным семантическим детерминатором. И синтаксическая функция может быть тройкой: свободная, ограниченно свободная и заданная. Основные значения реализуются в семантической позиции свободной лексической сочетаемости и

⁷Нису ретка ни друкција мишљена, нпр. „В абсолютной изоляции ни один знак не имеет какво либо значения“ (Л. Ельмслев, *ibid.*, 303. и даље). Њих оповргавају и једноставни експерименти психоллингвиста.

свободной синтаксической функции. Большинство вторичных значений реализуется в относительно свободном линейном порядке, т. е. в позиции с семантическим детерминатором и в ограничено свободной синтаксической функции. Только в некоторых случаях для вторичных значений нужна лексически и синтаксически заданная позиция.

Модель семантической позиции — формальный знак типа лексической реализации, лексического значения.

RADMILA GORUP
(California at Berkeley)

THE MOTIVATION FOR THE FIXED ORDER OF CLITICS IN SERBO-CROATIAN

Because they are rich in inflectional morphology Serbo-Croatian and other Slavic languages allow great flexibility in their word order. As a consequence, their speakers may switch constituents within clauses more freely than it is possible to speakers of some other, less inflected languages, including English.

However, there are areas in Serbo-Croatian morphology where that is not the case and where a more rigid word order is required. This paper deals with an area demanding rigid word order; it examines the restrictions on the ordering of clitics.

Clitics, as we know, are small, unaccented forms which cannot stand by themselves but must lean to an adjacent, accented form. In phonological terms, a clitic forms an indissoluble unit with the word it leans onto, which some scholars name "the host word"¹. Serbo-Croatian clitics usually follow the host word: they are enclitics rather than proclitics.

The Serbo-Croatian clitics include the following:

1. The interrogative *li*, used in yes-no questions. As a particle, *li* has no independent lexical content.

2. Auxiliary verbs participating in the formation of the analytical past tense (*sam*, *si*, *je*, *smo*, *ste*, *su*), the Future tense (*ću*, *ćeš*, *će*, *ćemo*, *ćete*, *ću*) and the Potentials (unstressed *bih*, *bi*, *bi*, *bismo*, *biste*, *bi*). In colloquial Serbo-Croatian the clitic *bi* is used for all persons, both in singular and in plural.

This group also includes the forms *sam* 'am', *si* (2nd pr. sg.) 'are', *je* 'is', *smo*, *ste*, *su* 'are', when these forms are not used as auxiliaries but as present tense. Verbal auxiliaries also have full accented forms which are not used

¹Zwicky 1977, p. 33.

as auxiliaries. When used, these accented forms introduce certain semantic nuances.

3. Pronominal clitics: the Dative, the Accusative and the Genitive forms. The pronominal clitics have stressed, non-clitic counterparts which most often are used contrastively. For example, the clitic form *ga* 'him' (3rd pr. sg. Acc.) has the strong form *njega* 'him'. The Accusative and the Genitive clitics are identical, as can be seen from the chart below:

	Dative		Accusative/Genitive	
	full:	encl.:	full:	encl.:
1 sg.	meni	mi	mene	me
2 sg.	tebi	ti	tebe	te
3 sg. masc. & neut.	njemu	mu	njega	ga
3 sg. fem.	njoj	joj	nju	je/ju ²
1 pl.	nama	nam	nâs	nas
2 pl.	vama	vam	vâs	vas
3 pl.	njima	im	njih	ih

4. The reflexive pronoun *se* (Acc.), used for all persons, singular and plural.

There are several good articles which deal with the distribution of clitics in Sebo-Croatian (and Slovene): Wayles Browne (1968, 1974, 1975, 1986) as well as David Bennett (1986), to mention only a few.

Bennet (1986) and Browne (1986) are primarily concerned with differences in clitic ordering between Slovene and Serbo-Croatian. Browne (1968) writes placement rules for Serbo-Croatian clitics. Both authors are primarily interested in the position of clitics within a clause.

It is a well-observed fact that clitics tend to occur toward the beginning of a clause. This is understandable, since although these small, monosyllabic units are not stressed, they carry important semantic information. The clitics introduce semantic information essential for the processing of the message from the utterance in which they occur. Serbo-Croatian clitics do not start a clause but take a position after some fully accented form.

If more than one clitic is present in a clause, the clitics form a cluster. Identical clitics cannot be repeated. Their sequence cannot be interrupted except by another clitic. The order within the cluster is fixed.

²The clitic *ju* 'her' is always placed before the verb auxiliary *je* 'is' to avoid the repetition and ambiguity that the sequence *je je** may present. However, *ju* 'her' is not limited to this position and its distribution is geographical, more frequent in some areas of Serbo-Croatian and less in others.

Table 1 Order of Serbo-Croatian Clitics

1	2	3	4	5	6
particle	verbal	dative	accusative	reflexive	copula
<i>li</i>	auxiliary (except <i>je</i>)	pronouns	pronouns	pronoun <i>se</i>	past. aux. <i>je</i>

In Serbo-Croatian, the interrogative particle *li*, if it occurs in the clause, is positioned first, followed by the verbal clitic (excluding the copula *je* 'is'), the dative pronoun clitic, the accusative pronoun clitic, the reflexive pronoun *se* and the copula *je* 'is'. In some areas of Serbo-Croatian the sequence *se je* appears while in others *je* 'is' is usually omitted, whenever the reflexive pronoun *se* is present. There are certain differences in the fixed order of clitics between Serbo-Croatian and other Slavic languages; we shall return to this difference later on.

The Genitive pronoun clitics are not given separate treatment here for the following reasons:

First, the Accusative and the Genitive forms of pronoun clitics, except for the third person feminine *ona* 'she', are identical.

Secondly, while reflexive verbs such as *bojati se* 'to fear, to be afraid of', *stideti se* 'to feel shame, to be shy', take the Genitive as their object, the need to place both the Genitive and the Accusative clitic in the same clitic sequence is extremely rare. When the need arises, a native speaker either names the Accusative object overtly or uses the stressed full form of the Accusative pronoun. Discussing such possibilities, Browne (1975) concludes that "for practical purposes, then, we can say that there is only one position, which can be filled either by the Accusative or by the Genitive"³.

Tables like the one presented above predict correctly where Serbo-Croatian clitics will be placed with respect to one another if more than one clitic occurs in the same clause. Tables do not, however, provide an explanation as to why clitics are distributed in a certain order.

The present article is concerned with the particular distribution of clitics, i.e. their fixed order within the clitic sequence. In what follows, we suggest the motivation for the particular ordering within the clitic sequence. The motivation, as we shall see, is both linguistic and extra-linguistic.

I suggest that the avoidance of complexity in the inferential process is the motivating force behind both the placement of clitics within a clause and the fixed order of clitics within the clitic sequence. The ordering of clitics, I believe, arises out of two considerations, which are independent of one another:

³Browne 1975, p. 131.

1. All the clitics (auxiliary verbs, pronoun clitics and the particle *li*) are small, monosyllabic segments of morphology and thus all temporally brief. This raises the problem of retention in the process of inferring messages. They are therefore positioned at the point of maximum prominence, at the beginning of a clause, where the speaker/hearer's attention is the highest.

2. The principle of minimum effort which manifests itself in humans influences the fixed ordering of clitics. Namely, humans do not like to make needless efforts but rather prefer to ease their tasks, in this case the task of processing messages, by inferential complexity. Clitics are an example par excellence of the manifestation of this principle.

When the case forms of nouns and full forms of verbs are used in place of clitics they occupy more than one slot within a clause and therefore need not be adjacent to one another. These full forms contain both lexical and grammatical information and they are usually processed with ease. However, the inferential process increases in complexity whenever pronouns are involved and even more so if those pronouns happen to be clitics. When clitics which consist of only one syllable and contain only minimal lexical content, in addition to their inflectional endings are used, the burden on memory becomes considerable. The inferential process further increases in difficulty with the number of participant roles involved in a message, the more difficult the inferential processing of the message becomes.

Certainly clitics present a problem in processing and speakers of Serbo-Croatian have developed strategies which reinforce grammatical signals through a fixed word order. They have established a routine, in this case a routine word order in which the clitics are spoken or written every time they occur. This enables speakers of Serbo-Croatian to develop inferential expertise; they need not process messages differently in any given case. The need to avoid inferential complexity is the real force behind the fixed order of clitics.

In connection with this, a question immediately arises as to the rationale for the particular order of clitics. Why do the clitics occur in the order they do? Why do the verbal clitics precede pronoun clitics? Why does the interrogative particle come first, etc.?

Before we answer these questions and outline the analysis which provides an explanation for this particular clitic distribution, let us look at individual clitics occupying slots marked on Table I as 1, 2, 3, 4, 5 and 6, and examine what kind of information they provide.

The particle *li* in Serbo-Croatian marks yes-no questions (and, only occasionally, other types of clauses). Positioned at the front of a clause, *li* immediately alerts the hearer/reader that the message to be inferred will be a question rather than a statement or a command. The information provided by the particle *li* always concerns the clause as a whole. Since the interpre-

tation of the entire clause depends on it, initial positioning within the clitic sequence (and second position in a clause, after either the particle *da* or the finite verb) is essential. The same strategy is widely employed in other languages: question words are usually positioned at the beginning of utterances.

The remaining clitics, auxiliaries, pronouns and the reflexive *se* provide different kinds of information which do not concern the clause as a whole. The verbal clitics (the auxiliaries), provide information concerning the number and person of the sentence subject; Dative and Accusative pronoun clitics provide information about what is traditionally called Indirect and Direct objects⁴.

The reflexive pronoun also provides information about case roles. When the reflexive pronoun *se* (Acc.) is used as a true reflexive, it signals that the referent of the subject is playing two roles simultaneously, that of the agent and that of the patient, to the exclusion of any other participant.

4. *Perem* (1st pr. sg.) *se* (Acc.).

'I am washing myself.'

5. *Perem* (1st pr. sg.) *ga* (3rd pr. sg. masc. Acc.).

'I am washing him.'

In 4, we have only one participant, playing a double role, that of agent and that of patient. In 5, however, in addition to the agent I (1st pr. sing.) there is another participant in the event, signalled by *ga* 'him' (3rd pr. sing. masc. Acc.), playing the role of patient. In both 4 and 5 above, the agent I is signalled redundantly by the verbal ending in *perem* (1st pr. sing. pres.) 'I wash/am washing'.

In other instances the role of the reflexive *se* is not so transparent. In the so-called pseudo-reflexive, or any other term that might be used instead, *se* is found in instances in which (1) the verb is used passively or (2) the verb has an inanimate subject.

6. *Govori se da je Nikola Tesla bio čudan čovek.*

'It is said/They say that Nikola Tesla was a strange man.'

7. *Vrata se otvoriše.*

'The door opened (by itself).'

In 6, the subject is not overtly expressed, and all that is said is that there is someone there, unidentified or perhaps whose identity is irrelevant, who is performing what is denoted by the verb. In 7, the subject *vrata* 'the door' is an inanimate entity.

Browne (1975) calls such *se* (used with certain verbs and in certain constructions) a particle because this *se* does not have the corresponding full form *sebe*. For example, in 6 above 'govori se' can never be **govori sebe*. For him, as well as for some other scholars, such *se* has a de-agentivizing function.

⁴The traditional terms used here, subject, direct object, indirect object, etc. are not theoretical categories in the grammatical analysis on which this paper is based. They are introduced for the benefit of the reader familiar with these terms.

We cannot go into detail about all the different uses of non-reflexive *se*. We may agree, however, that in all the instances in which *se* does occur, it provides some information about the subject of the sentence.

All the auxiliary and pronoun clitic provide information about case roles. The present article is concerned primarily with these clitics. It represents a semantic analysis of case forms based on the Form-Content Analysis (Diver 1975, Zubin 1978, Huffman 1983, Gorup 1987, etc.).

According to this analysis, the Serbo-Croatian case forms provide information concerning the extent to which different participants control an event or are involved in bringing about an event. A participant can be entirely in control of an event and we can assign to it the role of causer or agent — the traditional subject. On the other hand, a participant may have no control and we can then refer to it as patient. Between these two diametrically opposed roles, participants can play many different roles, so much so that any attempt to classify them will not result in an exhaustive classification. This is because case roles are inferred not only from grammatical meaning signalled by case endings, but also from lexical meaning and from other information available to the hearer/reader.

The Serbo-Croatian cases, Nominative, Instrumental, Dative and Accusative, stand in semantic opposition to one another. They are organized in a semantic system which gives information concerning the extent to which the participant referred to by a noun or a pronoun, in association with cases, is in control of the event denoted by the verb.

The meaning of the Nominative case indicates that its referent exercises the highest degree of control over the event. The meaning of the Dative case indicates a control greater than that of the Accusative but lesser than the Nominative. This grammatical system also has an additional member, the Instrumental case, but since Instrumental pronouns do not have clitics but only full stressed forms, we are not considering the Instrumental here. For convenience we shall call this system the System of Degree of Control over the Event. It can be represented as follows:

Degree of Control over the Event	}	HIGH
		Nominative
		MID
		Dative
		LOW
		Accusative

When a speaker of Serbo-Croatian wants to communicate a message involving more than one participant role, he has at his disposal meanings which can convey information about what each participant is doing in the

event, that is, information about to what extent each participant is involved in the bringing about of the event. This information is conveyed differently in different languages. What is, in Serbo-Croatian, signalled by case morphology, in English is often signalled by word order.

In "John sent Mary a gift" the system of Control indicates that the referents of *John*, *Mary* and *gift* exercise different control over the activity of sending, in decreasing amount. *John*, occupying first position, does the actual sending; he is the agent. *Mary*, occupying the second position, motivates John to do it, and the *gift*, in the third place, has no control over its sending at all.

In Serbo-Croatian, when nouns and the full accented forms of pronouns are used to convey case roles, they can occupy more than one position within a clause. The sentence above might read "Ivan je poslao Mariji poklon", "Mariji je Ivan poslao poklon", or "Ivan je poslao poklon Mariji", etc. As in English, *Ivan*, signalled by the meaning 'High participant' (the Nominative), is inferred as an agent, *Mariji*, signalled by the 'MID participant' (the Dative), is inferred as the beneficiary or motivator and *poklon* (gift), signalled by 'LOW participant' (the Accusative), is inferred as an entity that has no control over the event of sending. Unlike English, these meanings are signalled not by word order but by the case morphology.

However, when the short, unstressed forms of the pronouns and auxiliary clitics are used, their fixed order reflects the semantic opposition of control over an event, signalled by case morphology. The order, verbal clitics — 1, Dative pronoun clitic — 2 and Accusative pronoun clitic — 3, reinforces the grammatical signal of control, ranging from HIGH to LOW.

The information about the 'HIGH participant' (the traditional subject), conveyed by the verbal clitics, comes first. The pronoun clitics, the MID participant (the Dative), and the LOW participant (the Accusative) which follow, always occur in this order. This Dative/Accusative order is very important. Like most languages, Serbo-Croatian has built more redundancy into signalling the HIGH participant (the subject) than into signalling mid and low participants. Information about the MID and LOW participants (Direct and Indirect objects) is often minimal. Yet, that information is essential if a hearer/reader is to infer the case roles correctly.

This brings us to the position of the reflexive pronoun *se* in the clitic sequence. It is here that Serbo-Croatian differs from other Slavic languages which have clitics. In Serbo-Croatian, the reflexive pronoun *se* follows the pronoun clitics, i. e. it occupies the fifth slot within the clitic sequence. In Slovene, Czech and Polish, the reflexive pronoun precedes the pronoun clitics. In other words, in these languages, the reflexive pronoun is grouped together with the verbal auxiliary which also gives information about the high participant (the subject). Unlike these languages, Serbo-Croatian places clitics first in the order in which they signal participant roles (high, mid and

low) and only at the end of the clitic sequence, provides commentary on the high participant by introducing reflexive *se*. The meaning of the reflexive pronoun *se* suggests that the high participant slot is occupied by an entity that lacks agency. Serbo-Croatian chooses to separate these two types of information while the other Slavic languages group them together.

The position of the copula *je* 'is' reflects still another principle manifested by humans, the egocentricity of the human user of language. By definition, there can be only one speaker (1st person singular) and one hearer (second person singular). The third person can be anyone or anything, for that matter. When signalling information about the HIGH participant with clitic morphology, the speaker of Serbo-Croatian uses *sam* 'am' (1st pr. sg.) for the speaker, *si* 'are' (2nd pr. sg.) for the addressee, and in the slot reserved for the high participant, uses the \emptyset signal standing for the third person singular. This signal is however reinforced by the introduction of copula *je* at the end of clitic sequence after all other information about the participant roles has already been introduced.

We can see the principle of egocentricity often manifested in languages. For example, Serbo-Croatian (and other Slavic languages) do not invest equally in signalling the first and the second person singular versus the third person singular. The third person singular often has a \emptyset ending in the present tense or the aorist.

In conclusion, case roles become increasingly difficult to infer when clitics are used, because they lack lexical information; yet, the correct identification of the participant roles is indispensable if we want to come to the right understanding of the message. Serbo-Croatian clitics are ordered in sequences of two, three and infrequently four. This fixed clitic ordering eases the inferential process by providing the hearer with a familiar order every time, thus avoiding inferential complexity.

The ordering of clitics reflects two principles according to which participants are ranked:

(a) The first principle ranks the participants according to the degree to which they control an event, from HIGH to LOW. The first position is reserved for the clitic or clitics providing information about the high participant, the second position for the clitic which gives information on the mid participant and the third position for the clitic which gives information about the low participant. This coincides with another fact of human behavior: humans value more highly entities which are more active than entities which are less active.

(b) The second principle ranks participants according to degree of distance between the self and the others. The position of the copula, as opposed to the first and the second person singular *sam* 'I am' and *si* 'you are', reflects the egocentricity of the human user of language. Being egocentric,

humans rank entities as speaker, addressee and anyone else, in that order. The speaker is always self-centered and views everything in relation to him or her. By introducing the copula *je* at the end of the clitic sequence Serbo-Croatian reinforces the 0 signal for the third person which is used in the slot appropriate for the high participant, if the high participant happens to be neither the speaker nor the addressee.

The ordering of clitics in Serbo-Croatian can be understood in terms of these two principles. Other Slavic languages that have clitics adhere to the same principles, but differ slightly in how they apply the first principle.

An explanation for the order of clitics must go beyond syntactic analysis. The analyses that treat case roles as subject, indirect object and direct object or even those which provide a more elaborate classification treating case roles as causer, agent, beneficiary, motivator, interesting party, patient, etc. do not help us understand why the verbal and pronoun clitics occur in the particular order they do.

The order seen in Table 1 is due both to the grammatical meanings of the cases and to the characteristics of the human user of language. The order of clitics is rooted in semantic oppositions existing in the language, and cannot be viewed as random. When considering the semantic structure of languages we also have to take into consideration the human factor, i. e. what properties the users of language have, what is easy and what is difficult for them, in order to understand why particular languages are what they are.

BIBLIOGRAPHY

- Bennet, D. 1986. Toward an explanation of word order difference in Slovene and Serbo-Croat. *SEER* 64: 1-25.
- Brabec, I. 1964/65. Enklitika — Što je to? *Jezik* 12: 143-151.
- Browne, W. 1968. Srpskohrvatske enklitike i teorija transformativne gramatike. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 11 (Novi Sad): 25-29.
- Browne, W. 1974. On the problem of enclitic placement in Serbo-Croatian. In R.D. Brecht and C.V. Chvany, eds. *Slavic Transformational Syntax*. Ann Arbor, University of Michigan Press: 36-52.
- Browne, W. 1975. Serbo-Croatian Enclitics for English speaking Learners. *Contrastive Analysis of English and Serbo-Croatian* 1, ed. R. Filipović, Institute of Linguistics, Zagreb: .
- Browne, W. 1986. Parameters in Clitic Placement: Serbo-Croatian and Slovenian. Paper presented at the Fifth Balkan and South Slavic Conference, Indiana University, March 1986.
- Diver, W. 1975. Introduction, *Columbia University Working Papers in Linguistics* 2: 1-26.
- Diver, W. 1976. A concise grammar of modern English I. *Columbia University Working Papers in Linguistics* 4: 1-21.
- Gorup, R. 1987. Verbs of Double Government in Serbo-Croatian. In *Lubi Slovenci: A Festschrift to honor Rado L. Lenček*. *Slovene Studies* 9: 93-101.
- Huffman, A. 1983. Government of the Dative in French. *Lingua* 60: 283-309.
- Ivšić, S. 1968. Enklitike. *Rad JAZU* 348: 61-140.
- Marković, S. 1954. Položaj zamjeničkih enklitika u vezi sa naporednom upotrebom infinitiva i presenta sa svezicom da. *Naš jezik* 6: 33-40.

- Toman, J. 1986. Cliticization from NPs in Czech and comparable phenomena in French and Italian. In *Syntax of Pronominal Clitics*. Vol 19, ed. Hagit Borer. University of California, Irvine: 123–146.
- Zubin, D. 1978. Semantic substance and value relations: a grammatical analysis of case morphology in modern standard German. Columbia University Ph.D. diss.
- Zwicky, A. 1977. On clitics. In W. Dressler and O. Pfeiffer, eds. *Phonologica 1976*. Innsbruck, Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck: 29–39 (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft 19).

Резиме

Радмила Горуп

УЗРОЦИ НЕПРОМЕНЉИВОСТИ РЕДОСЛЕДА КЛИТИКА У СРПСКОХРВАТСКОМ

При образовању клитичког низа српскохрватске клитике се распоређују по одређеном редоследу за који се зна какав је, али не и зашто је такав. Овај рад нуди одговор на ово досад занемаривано питање.

Треба, пре свега, имати у виду да се клитике, као комуникативни сигнали недовољно упечатљивог изговорног волумена, смештају тамо где су најмањи изгледи да ће њихова сигнална функција промаћи пажњи примаоца реченичне поруке — та пажња је, по природи ствари, најмање посустала онда кад реченица почиње. Строгим утврђивањем поретка по којем се клитике постројавају у низ удовољено је, у ствари, познатој људској тежњи ка „рашчитавању“ реченичне поруке са што мање напора. Што се тиче избора места које ће та и та конкретна клитика заузети у низу, он је усклађен са једним од универзалних принципа људског доживљавања света и себе у њему. Језици, наиме, на различите начине потврђују исто: да је за људе, при саопштавању о догађајима, изузетно важно експлицирање хијерархије која, међу учесницима догађаја, постоји у односу на њихову делотворну улогу у њему — вршилац радње је хијерархијски изнад њеног објекта, онај коме се тај објекат намењује, односно уручује, такође изнад објекта, али испод вршиоца. Редослед по којем се распоређују клитичке форме српскохрватских заменица у суштини верно одсликава примену таквог принципа хијерархизовања. Водећи рачуна не само о том принципу већ и о свему о чему је њиме имплицирано, аутор посебно осветљава однос рефлексивног *се* према осталим заменичким енклитикама. С друге стране, разлике у смештању клитичких облика помоћног глагола *јесам* у односу на заменичке (*је* иза / остали глаголски облици испред заменичких клитика) аутор сагледава као потврду деловања принципа људске егоцентричности: облик *је* је, за разлику од осталих форми помоћног глагола, изразито често саставни део предиката реченице под чијим се субјектом не подразумева људски створ, па је очигледно због тога одстрањен из иницијалне реченичне позиције (која је маркирана као елитно „људска“) и постављен у најмање „људску“ — финалну.

JELISAVETA MILOJEVIĆ
(Beograd)

IMENIČKE SLOŽENICE SA GLAGOLSKOM KOMPONENTOM U SRPSKOHRVATSKOM JEZIKU

1. Uvod

Uprkos širini istraživanja u oblasti nauke o obrazovanju reči počevši od starih opisa sanskrta pa do danas, stanje u ovoj nauci još je daleko od toga da bude zadovoljavajuće: nebrojeno je pitanja (opštih teorijskih i onih koja se odnose na individualne procese) koja još uvek nisu dobila odgovor; ne postoji, nadalje, jedna i jedinstvena teorija u vezi sa obrazovanjem reči niti, čak, ima saglasnosti o tome koja je vrsta jezičkih podataka relevantna za konstruisanje takve teorije (na primer, o pitanju šta je uopšte reč dala bi se napisati posebna doktorska disertacija); ne postoji jedinstveno mišljenje u vezi sa pitanjima metodologije istraživanja, pa je na svakom istraživaču da postavi sopstvenu teoriju i razvije sopstvene metode primerene određenom predmetu istraživanja; nerešena teorijska pitanja povlače za sobom i terminološke probleme, pa je i tu istraživač prepušten sam sebi. Imajući u vidu haotično stanje koje trenutno vlada u nauci o obrazovanju reči, gotovo da svaka tvrdnja postaje predmet za diskusiju (up. Bauer, 1983:1).

Mnogo je razloga tome što izvesna pitanja nisu dobila odgovor: nekad uopšte nisu zapažana kao problemska čvorišta, nekad su zaobilažena zbog svoje tvrdokornosti i ogromnih praktičnih problema koji bi iskrslili u istraživanju, a nekad su svesno zaobilažena zbog trenutnih orijentacija u drugom pravcu u teorijskim i praktičnim jezičkim istraživanjima ili potcenjivana zbog toga što je to u okviru lingvističkog 'vjeruju' pojedinih autora i pojedinih akademskih institucija. Ima, čini se, i to sve više, autora koji veruju ne samo u zanimljivost problema per se, već i u to da njihovo rešavanje može i treba da ima značajnih reperkusija u oblasti nauke o jeziku u celini: u oblasti opšte jezičke teorije i, po implikaciji, u oblasti primenjene lingvistike.

Praktični problemi u istraživanju su ogromni, ali rezultati koje obećavaju su fascinantni (up. Sinclair, 1966:429).

2. Predmet i cilj istraživanja

Predmet disertacije, čiji je deo gradje koji se odnosi na srpskohrvatski jezik, dat u ovom radu, predstavljaju binomne hipotaktične imeničke složenice sa jednom glagolskom i jednom imeničkom komponentom u savremenom engleskom i srpskohrvatskom jeziku. Izbor predmeta rada su opredelili sledeći razlozi: građenje složenica igra važnu ulogu u sistemu savremenog engleskog jezika i jedan je od osnovnih izvora razvitka i popunjavanja njegovog rečničkog sastava; i u srpskohrvatskom jeziku kompozicija predstavlja veoma prisutan morfološki proces; glagol je jedan od centralnih mehanizama jezičke delatnosti i izučavanje njegove aktuelizacije u složenicama ima veliki teorijski i praktični značaj; na nivou složenica ukrštanje formalnih i značenjskih jezičkih svojstava je sasim osobeno i zavređuje punu istraživačku pažnju; izučavanje leksičke gramatike i semantike i sistemskog i idiosinkratičnog u leksikonu, ima izuzetan značaj za lingvističku teoriju, tj. modelovanje jezičke stvarnosti uopšte; jezički modeli koji pretenduju na opštost ne mogu zaobići osobenu realnost leksike — test njihove valjanosti i dosega jeste, drugim rečima, i njihova sposobnost da objasne probleme jezičke strukturacije u domenu leksike.

Pod složenicom ili složenom rečju razumemo reč koja je u tvorbenoj vezi sa najmanje dve reči koje imaju svoje eksponente u površinskoj strukturi složenice (na primer: drvodeljja). Reči koje su motivisane jednom rečju (prostom, izvedenom ili složenom) pripadaju klasi izvedenica (na primer: padobranstvo). U vezi sa srpskohrvatskim jezikom nisimo pravili razliku između složenica i polusloženica. Pod imeničkom složenicom razumemo složenicu koja pripada klasi imenica. Pod binomnom složenicom razumemo dvočlanu složenicu u tvorbenoj vezi sa dvema rečima (na primer: lož-ulje). Pod imeničkom složenicom sa jednom glagolskom i jednom imeničkom komponentom razumemo složenicu koja pripada klasi imenica i koja je u tvorbenoj vezi sa jednim glagolom koji ima svoj eksponent u površinskoj strukturi složenice (na primer: rukopis) i u tvorbenoj vezi sa jednom imenicom koja ima svoj eksponent u površinskoj strukturi složenice (na primer: lož-ulje). Pod hipotaktičnom složenicom razumemo onu čiji se delovi nalaze u odnosu hipotakse. Čime je motivisana složenica, tj. od kojih elemenata potencijalno vodi poreklo, ustanovljava se na osnovu njenog značenja. Termin 'poreklo' uzimamo u njegovom generativnom (sinhronom), a ne u genetskom (dijahronom) smislu.

U radu koji sledi daje se pregled srpskohrvatskih imeničkih složenica sa glagolskom komponentom, pregled svih motivišućih glagola i imenica i svih vezanih morfema u strukturi ovih reči a utvrđuje se i stepen njihove produktivnosti; daju se i rezultati ispitivanja valentnosti, tj. konstrukcionih

moгуćnosti, motivišućih oblika eksponiranih u složenici, na nivou mikro-konteksta, a dato je i poređenje razgranatosti paradigmi; dat je, takođe, pregled vezanih morfema s obzirom na njihov položaj u prvom ili drugom delu složenice, ustanovljavaju se koje su vezane morfeme aktivne u kom položaju (u jednom, drugom ili oba) i da li se javljaju uz glagolsku ili neglagolsku komponentu (ili i uz jednu i uz drugu) i ustanovljavaju se moguće restrikcije u vezi sa položajem morfeme i vrstom osnove uz koju se javljaju.

Leksička građa je ekscerpirana iz sledećih izvora koji su bili sistematski obrađeni: *Rečnika srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, Beograd, SANU, 1959–1984; *Rečnika srpskohrvatskoga književnog jezika*, Novi Sad i Zagreb, Matica srpska i Matica hrvatska, 1967–1976; *Rečnika žargona*, Dragoslav Andrić, Beograd, BIGZ, 1976; ostali izvori su bili: govorni jezik, štampa, radio i televizija. Ukupan uzorak je iznosio 1001 složenicu.

3. Pregled imeničkih komponenti

Lista imenica sa kojima su imeničke komponente u složenicama u generativnoj vezi data je u potpunosti u Tabeli 1. Rezultati su štampani u dva stupca sa po dve kolone gde su u prvoj koloni date imenice sa kojima su imeničke komponente u složenicama u generativnoj vezi, a u drugoj odgovarajuće složenice.

4. Rečnik imenica i stepen produktivnosti

Rečnik je dat u Tabeli 2. Podaci su štampani u tri kolone: najpre su date imenice koje ulaze u sastav složenica, zatim se daje njihova frekvencija i to njena relativna i apsolutna vrednost. Rezultati pokazuju da su u srpskohrvatskim složenicama aktivne 282 imenice. Odnos broja imenica i broja glagola pokazuje da broj imenica iznosi 158% ukupnog broja glagola koji učestvuju u građenju srpskohrvatskih složenica.

5. Pregled glagolskih komponenti

Lista glagola sa kojima su glagolske komponente u složenicama u generativnoj vezi data je u potpunosti u Tabeli 3. Rezultati su štampani u dva stupca sa po dve kolone gde su u prvoj koloni dati glagoli sa kojima su glagolske komponente u složenicama u generativnoj vezi a u drugoj odgovarajuće složenice. Tabela 4 sadrži listu srpskohrvatskih glagola koji su aktivni u dva položaja: prvom i drugom delu složenice.

6. Rečnik glagola i stepen produktivnosti

Rečnik je dat u Tabeli 5. Rezultati su štampani u dva stupca u po tri kolone gde se u prvoj koloni nalaze glagoli uređeni po opadajućoj frekvenciji,

u drugoj je data frekvencija (apsolutna vrednost) i u trećoj frekvencija (vrednost u procentima). Rezultati pokazuju da je u srpskohrvatskim složenicama produktivno 179 glagola od kojih 79 ima frekvenciju 1.

7. Vezane morfeme u strukturi imeničkih složenica

U ovom delu rada je dat pregled vezanih morfema u strukturi imeničkih složenica sa glagolskom komponentom u srpskohrvatskom jeziku. Pregled vezanih morfema je dat s obzirom na njihov položaj u prvom ili drugom delu složenice. Ustanovljava se, zatim, koje su vezane morfeme aktivne u kom položaju (u jednom, drugom ili oba) i da li se javljaju uz glagolsku ili neglagolsku komponentu (ili i uz jednu i uz drugu) — ustanovljavaju se, dakle, moguće restrikcije u vezi sa položajem morfeme i vrstom osnove uz koju se javljaju.

Spojnim elementom nazivamo član strukture na šavu između prvog i drugog dela srpskohrvatske složenice a koji vrši funkciju spajanja delova. Smatramo da postoje složenice sa spojnim elementom i bez spojnog elementa. Realizacije spojnog elementa jesu: *o*, *i* i *e*. Spojni elementi na šavu između prvog i drugog dela složenice su u literaturi različito tretirani. Belić o njima govori kao o 'spojnom vokalu' sa realizacijom *o* ili *e* (Belić, 1949:35); *i* se tretira kao svršetak oblika imperativa (Belić, 1949). Termin Stevanovića je 'spojni samoglasnik', a realizacije su *o* ili *e* (Stevanović, 1962:240); *i* se smatra svršetkom imperativa (Stevanović, 1956). Termini Barićeve su 'spojnik', 'spojni morfem' i 'kompozicijski morfem' (Barić, 1980:25). Naše je mišljenje da spojni elemenat nema status morfeme, te da 'morfema' ne može figurirati u nazivu (vidi suprotno u Barić, 1980:25), da se 'vokal' (Belić, 1949:35) ili 'samoglasnik' (Stevanović, 1962:240) odnose na realizaciju spojnog elementa u određenom medijumu (govoru) i da se ne tiču njegove prirode, te da nisu nužna odrednica koja bi figurirala u nazivu, da je *i* (sa stanovišta sinhronije) spojni elemenat isto koliko i *o* i *e*. Termin 'spojni elemenat' (koji nije preuzet iz literature) smo odabrali tako da uključuje odrednice koje se tiču statusa u strukturi složenice i funkcije elementa u složenici. Naši rezultati pokazuju da se spojni elemenat javlja u 97.40% i ne javlja u 2.60% slučajeva. U prvom delu srpskohrvatskih složenica aktivni su sledeći spojni elementi: *o* sa frekvencijom 87.18%, *i* sa 9.95% i *e* sa 2.87%. Rezultati pokazuju i sledeće: spojni elemenat *o* se javlja i uz glagolsku i uz neglagolsku komponentu (76.27 puta više uz neglagolsku), spojni elemenat *i* se javlja i s k l j u č i v o uz glagolsku komponentu, a spojni elemenat *e* i s k l j u č i v o uz neglagolsku komponentu. Spojni elementi su češće uz neglagolsku (88.92%) nego uz glagolsku (11.08%) komponentu. Rezultati takođe pokazuju da samo u odnosu na spojni elemenat *o* nema restrikcija u vezi sa vrstom osnove (glagolskom ili neglagolskom). Rezultati su sumirani u Tabelama 6 i 7.

Pregled vezanih morfema u drugom delu spskohrvatskih složenica dat je u Tabelama 8, 9, 10 i 11.

TABELA 1: Pregled srpskohrvatskih imenica sa kojima su imeničke komponente u složenici u generativnoj vezi

baba	jedibaba	bog	bogomoljac
baba	kudibaba	bog	bogomoljište
baba	smrdibaba	bog	bogomoljka
baba	visibaba	bog	bogomoljnik
bačva	bačvomer	bog	bogomrzac
badnjak	badnjonosac	bog	bogomrznik
bakar	bakarorez	bog	bogopsovca
bakar	bakropis	bog	bogopsovka
bakar	bakropisac	bog	bogožalac
bakar	bakrorez	bok	bokobran
bakar	bakrorezac	brada	gulibrada
bakar	bakrorezaonica	brada	gulibradina
bakar	bakrorezar	brak	brakolomac
bakar	bakrorezba	brak	brakolomka
bakar	bakroreznica	brak	brakolomnica
bakcil	bakcilonosa	brak	brakolomnik
baklja	bakljonoša	brak	brakolomstvo
basna	basnojubac	brat	bratoljublje
basna	basnopsisac	brat	bratoljupstvo
basna	basnotvorac	brat	bratomrzac
bedro	bedrobolja	brat	bratoprognanik
benzin	benzinomer	brat	bratoubica
bič	bičenosac	brat	bratoubistvo
bič	bičobija	breme	bremenoša
biljka	biljober	briga	razbibriga
biljka	biljobera	brk	brkomaz
biljka	biljobran	brk	brkovez
biljka	biljojed	brk	gladibrk
biljka	biljojedac	brk	mastibrk
biljka	biljožder	brod	brodobran
biljka	biljožderac	brod	brodogradilac
blago	blagonosac	brod	brodogradilište
blato	blatobran	brod	brodograditelj
bog	bogobojac	brod	brodogradenje
bog	bogogrdnik	brod	brodogradnja
bog	bogohula	brod	brodokovac
bog	bogohulac	brod	brodokovač
bog	bogohulitelj	brod	brodolom
bog	bogohulnica	brod	brodoplovlje
bog	bogohulnik	brod	brodotesač
bog	bogohulstvo	brod	brodovođa
bog	bogohval	brod	brodozavarivač
bog	bogohvalka	buba	bubojed
bog	bogohvalstvo	buba	bobojedac
bog	bogoljub	buba	bubolovac
bog	bogoljubac	buba	bubomor
bog	bogoljublje	buba	bubožder
bog	bogoljupstvo	buba	skočibuba
bog	bogomolja	buba	smrdibuba

buba	strizibuba	dobro	dobročinac
buba	strižibuba	dobro	dobročinilac
budža	budženosac	dobro	dobročinitelj
budža	budžonosac	dobro	dobročiniteljka
buva	buvojedina	dobro	dobročinka
buva	buvolovac	dobro	dobročinstvo
buva	buvomor	dobro	dobročiniteljica
buva	buvoskupljač	dobro	dobroljubac
centar	kopir-centar	dobro	dobroljublje
cev	cevovod	dobro	dobrotvor
čabar	čabronoša	dobro	dobrotvorac
čanak	čankoliz	dobro	dobrotvorka
čanak	čankoliza	dobro	dobrotvorstvo
čanak	čankolizac	dom	domobran
čaša	ispičaša	dom	domoljub
čedo	čedomor	dom	domoljubac
čedo	čedomorac	dom	domoljupka
čedo	čedomorka	drug	pevidrug
čedo	čedoubica	drug	plačidrug
čelo	čelopek	druga	plačidrug
čelo	čelovođa	drvce	palidrvce
četa	četovođa	drvo	drvobušač
članak	člankopisac	drvo	drvocep
čorba	čorbolak	drvo	drvodelac
čovek	čovekoljub	drvo	drvodelj
čovek	čovekoljubac	drvo	drvodelja
čovek	čovekomorstvo	drvo	drvodeljac
čovek	čovekomrzac	drvo	drvodelje
čudo	čudotvor	drvo	drvodeljnica
čudo	čudotvorac	drvo	drvodeljstvo
čudo	čudotvorka	drvo	drvogriz
čudo	čudotvornik	drvo	drvojed
čudo	čudotvorstvo	drvo	drvojedac
čutura	čuturoispilac	drvo	drvojetka
čutura	ispičutura	drvo	drvokradac
crv	crvotoč	drvo	drvokradica
crv	crvotočina	drvo	drvobjub
crv	crvotok	drvo	drvomer
daljina	daljinomer	drvo	drvomerstvo
daljina	daljinomer	drvo	drvomer
daljina	daljomer	drvo	drvomora
dan	dangub	drvo	drvoprodavac
dan	danguba	drvo	drvorez
dan	dangubac	drvo	drvorezac
dan	dangubaš	drvo	drvorezač
dan	dangubžija	drvo	drvorezanje
dan	dangubnica	drvo	drvorezar
dan	dangubnik	drvo	drvorezba
dan	dangubnjak	drvo	drvoreznica
dan	gubidan	drvo	drvoseča
dan	spomen-dan	drvo	drvosečac
dete	deteubica	drvo	drvosek
dete	deteubistvo	drvo	drvostругar
devojka	skočidevojka	drvo	drvotoč
dim	dimopija	drvo	drvotoča
đavo	đavolomoljac	drvo	drvotočac
dlaka	cepidlaka	drvo	drvožder
dlaka	dlakojed	drvo	drvožderac

drvo	klujdrvo	guz	razbiguz
dubina	dubinomer	guz	trniguz
duh	duhoborac	guz	virtiguz
duh	duhoborstvo	guz	virtiguza
duh	duhovidac	hlad	hladolež
duša	dušegub	hleb	hlebojedja
duša	dušegubac	hleb	hlebonoša
duša	dušegubnica	hleb	hlebožder
duša	dušegubnik	hleb	hlebožderka
duša	duševadnica	hor	horovoda
duša	duševadnik	hrt	hrtovoda
duša	dušobolja	igla	iglodrkalo
duša	dušogubac	ikona	ikonoborac
duša	dušovadnica	ikona	ikonoborstvo
duša	dušovadnik	ikona	ikonopis
duša	grizodušje	ikona	ikonopisac
duša	gubiduša	ikona	ikonopisanje
duša	guboduša	ikona	ikonopoklonik
duša	gubodušnica	ikona	ikonopoklonstvo
duša	gubodušnik	ikona	ikonorez
firma	firmopisac	ikona	ikonorusilac
gas	gasovod	ikona	ikonoša
glad	gladomornica	insekt	insektojed
glas	glasonoša	insekt	insekožder
glava	glavobolja	istina	istinoljubac
glava	glavonoša	istina	istinoljublje
glava	glavoseča	jad	jadomor
glava	glavosećac	jagoda	jagodožder
glava	glavosećenje	jaje	ja.jopija
glava	glavosečje	jaje	ja.jovod
glava	glavosek	jama	jamomerac
glava	klimoglav	jama	jamomernik
glava	klimoglavac	jetra	jetrobolja
glava	vtroglavica	jezik	jezikotvorac
glina	glinokop	kamata	kamatoprimalac
glista	glistomor	kamen	kamenobran
goc	gočobija	kamen	kamenodeljac
gora	goroseča	kamen	kamenolom
gora	gorosećac	kamen	kamenolomac
gora	probigora	kamen	kamenomet
gora	razvigor	kamen	kamenopisac
gora	razvigorac	kamen	kamenorestvo
gost	gostoljubac	kamen	kamenorezac
gost	gostoljublje	kamen	kamenorezac
gost	gostoprimalac	kamen	kamenoreznica
gost	gostoprinstvo	kamen	kamenotesar
grad	gradonosac	kamen	tarikamen
grb	grbonoša	kapa	ćuškapa
grudi	busogradadžija	kapa	krivikapa
grudi	grudobolja	kapa	šorkapa
grudi	grudobran	kapa	svrzikapa
guša	deriguša	kapa	vertikapa
guša	gušobolja	karta	kartodrpac
guska	guskokradica	karta	kartogrizac
gustina	gustinomer	kaša	mutikaša
GUZ	guzobris	kašika	kašikovoda
guz	lizguz	kavga	zametkavga
guz	luftiguz	kavga	zametkavga

kavga	zametnikavga	konj	konjopoj
kesa	kesokradica	konj	konjotržac
kesa	kradikesa	konj	konjovez
kesa	secikesa	konj	konjovodac
kesa	vezikesa	konj	konjovodica
kiselina	kiselinomer	konj	konjovođa
kiša	kišobran	konj	konjovodstvo
kiša	kišomer	konj	kradikonjica
kit	kitolov	koplje	kopljonoša
kit	kitolovac	korica	glodičkorica
kit	kitolovište	korist	koristoljubac
kit	kitolovka	korist	koristoljublje
kit	kitolovstvo	kosa	gladičkosa
klas	klasober	kosa	kosopadica
klas	klasoberka	kost	kostober
klasa	klaselovac	kost	kostobera
klasa	klasolovac	kost	kostoberina
klica	klicomor	kost	kostobolja
klica	kliconoša	kost	kostolomac
klica	kloconoštvo	kost	kostožder
klica	klicožder	kosturnica	spomen-kosturnica
ključ	ključonoša	kotao	kotlogradnja
klupa	deriklupa	kotao	kotlokrp
klupa	klupoder	kotao	kotlokrpa
klupa	klupodera	kotao	kotlokrpar
kmet	kmetoder	koza	kozokradica
kmet	kmetoderstvo	koza	kozomor
knjiga	knjigokradica	koza	kozomorac
knjiga	knjigoljub	koza	kradikoza
knjiga	knjigoljubac	koža	derikoža
knjiga	knjigomrzac	koža	gulikoštvo
knjiga	knjigonosac	koža	gulikoža
knjiga	knjigonoša	koža	kožoder
knjiga	knjigotoč	koža	kožodera
knjiga	knjigovestvo	koža	kožoderac
knjiga	knjigovez	koža	kožodernica
knjiga	knjigovezac	koža	kraljeubica
knjiga	knjigovezač	kralj	kraljoubica
knjiga	knjigovezica	kralj	kraljoubistvo
knjiga	knjigoveznica	kran	kranovođa
knjiga	knjigovođa	krava	kravogojstvo
knjiga	knjigovodenje	krava	muzikrava
knjiga	knjigovodstvo	krivina	krivinomer
knjiga	knjigovotkinja	krst	krstolom
knjiga	spomen-knjiga	krst	krstomrzac
kola	kolomaz	krst	krstonosac
kola	kolovoz	krst	krstonoša
kolo	kolovođa	krst	krstonosac
kolo	kolovodica	krst	krstopoklonik
konj	konjevodac	krst	krtorovina
konj	konjoder	krtica	krtorovinjak
konj	konjodržac	krtica	krunopisac
konj	konjokradac	kruna	krunonoša
konj	konjokradica	kruna	krvoliče
konj	konjokrada	krv	krvoliptanje
konj	konjoljub	krv	krvolok
konj	konjoljubac	krv	krvomut
konj	konjomora	krv	

krv	krvomutnica	marva	marvogojstvo
krv	krvomutnik	mašina	heft-mašina
krv	krvomutnja	mašina	mašinogradnja
krv	krvopija	mašina	mašinovoda
krv	krvopijac	matera	materoubica
krv	krvopilac	matera	materoubistvo
krv	krvipilica	mazga	mazgovodac
krv	krvipilnica	med	medo jed
krv	krvoproliče	med	medonosnica
krv	krvoprolitnica	med	medopija
krv	krvoprolitnik	med	medovođa
krv	krvotok	medved	medvedolovac
krv	krvožder	meso	meso jed
kuća	čistikuća	meso	meso jede
kuća	kućehranitelj	meso	mesožder
kuća	kućepazitelj	meso	mesožderac
kuća	kućepaziteljica	meso	mesožderka
kuća	kućepaziteljica	metal	metalobrusač
kuća	palikuća	metal	metalobušač
kuća	pazikuća	metal	metaloglodač
kuća	raspikuća	metal	metalorendisač
kuća	raspikućstvo	metal	metalorezac
kuća	tecikuća	metal	metalosavijač
kuća	zatrikuća	mina	minobacač
kućka	kučkoder	mina	minočistač
kugla	kuglomer	mina	minolovac
kuk	kukobolja	mina	minolovka
kukac	kukco jed	mina	minonosac
kukac	kukcožder	mina	minopolagač
kukac	kukcožderac	mir	miroljubac
kukac	kukcožderka	mir	miroljubitelj
kut	kutolež	mir	miroljubiteljica
kut	kutoleža	mir	miroljublje
led	ledobran	mir	mirosnac
led	ledolom	mir	mirotvorac
led	ledolomac	mir	mirotvorka
led	ledorez	mir	mirotvorstvo
leđa	leđobran	mir	mutimir
leto	letošec	mir	rušimir
list	listopad	miro	mirosnica
ljudi	ljudomora	miro	mirosnica
ljudi	ljudomorac	miš	mišojedina
ljudi	ljudomorstvo	miš	mišolovac
ljudi	ljudožder	miš	mišolovica
ljudi	ljudožderstvo	miš	mišolovka
lonac	ližilonac	miš	mišomor
lonac	loncoliz	mitra	mitronosac
lonac	loncoper	mitra	mitronoša
lonac	loncopera	mleko	mlekonoša
luč	lučonoša	mleko	mlekovod
mač	mačenosac	mokraća	mokraćovod
mač	mačenoša	more	moreplovac
mač	mačonosac	more	moreplovstvo
mač	mačonoša	most	mostobran
mačka	mačkoder	mozak	mozgobolja
mačka	mačkojed	mrav	mravo jed
mantija	svrzymantija	mrav	mravojedac
marva	marvogojac	mrav	mravolovac

mrav	mravožder	put	putopis
mrav	mravožderac	rep	virtirep
mrvica	kupimrvičar	rep	virtirepka
munja	munjovod	riba	ribokradica
muva	muvolovka	riba	ribolov
muva	muvomor	riba	ribolovac
muva	muvomorka	riba	ribolovište
muva	muvožder	riba	ribolovka
muž	mužoubica	riba	ribolovstvo
nafta	naftovod	riba	ribožder
nebo	neboder	rog	rogonoš
noć	noćobdija	ručak	ručkonoš
noga	nogomet	ruda	rudokop
nokat	noktogriz	ruka	rukobolja
nos	dižinos	ruka	rukobran
oblak	oblakoder	ruka	rukodelac
oko	očevidac	ruka	rukodelja
otac	oceubica	ruka	rukodelstvo
pacov	pacolovka	ruka	rukodržać
pantalone	pantalodržać	ruka	rukohvat
papir	pak-papir	ruka	rukomet
para	mamipara	ruka	rukopis
para	mlatipara	ruka	rukosad
para	parovod	ruka	rukotvor
pauza	puš-pauza	ruka	rukotvorac
pečat	pečatorezac	ruka	rukotvorina
pečat	pečatoreznica	ruka	rukotvornik
pero	naliv-pero	ruka	rukotvorstvo
pesma	pesmotvorac	ruka	rukovodilac
pesma	pesmotvorstvo	sahan	ližisahan
pismo	pismonoša	sahan	ližisahanka
pivo	pivonoša	savet	savetodavac
pivo	pivopija	seme	semenovod
plin	plinomer	seno	senokos
plin	plinovod	seno	senokoša
ploča	spomen-ploča	šaka	šakopis
plod	plodonoša	šteta	štetočina
plod	plodožderac	šteta	štetočinac
pogača	izjedi pogača	šteta	štetočinitelj
polje	poljodelac	šteta	štetočinstvo
polje	poljodelka	šuma	mlatišuma
polje	poljodelstvo	šuma	šumokradica
posao	poslodavac	šila	silodržać
posao	posloprimac	sila	silomer
posao	poslovođa	skiptar	skiptronosac
posao	poslovođstvo	skut	skutonosa
posao	poslovođkinja	slama	mlatislama
pošta	poštoñoša	slana	slanopađa
pravda	pravdoljubac	slava	slavoljubac
pravda	pravdoljublje	slepac	slepčovoda
pravo	pravobranilac	slezina	slezinobolja
pravo	pravobranitelj	sloboda	slobodoljubac
prsa	prsobolja	sloboda	slobodoljublje
prst	kaži prst	slovo	slovolivac
ptica	pticolovac	slovo	slovolivnica
puška	puškomet	slovo	slovošagač
put	kaži put	sneg	snegobran
put	putokaz	sneg	snegolom

sneg	snegopadina	um	umotvorina
spora	sporonosa	usta	ustobolja
srce	srcobolja	uvo	uvobolja
srce	srcopija	vatra	pirivatra
srebro	srebroljubac	vatra	vatrogasac
staklo	staklođuvač	vatra	vatrogastvo
staklo	staklorezac	vatra	vatromet
staklo	stakloreznica	vatra	vatrometač
starac	visistarac	vatra	vatrometnik
stih	stihoklepac	vatra	vatronosa
stih	stihoklepanje	vatra	vatrožder
stih	stihopisac	vazduh	vazduhoplov
stih	stihotvorac	vazduh	vazduhoplovstvo
stih	stihotvorka	vazduh	vazduhoplovac
stih	stihotvorstvo	venac	venconosac
strah	strahovlada	venac	venconosač
strvina	strvoder	venac	venconosa
strvina	strvodernica	vetar	gonivetar
strvina	strvoderstvo	vetar	kaživetar
strvina	strvožderac	vetar	letivetar
sud	sudoper	vetar	vetrobran
sud	sudopera	vetar	vetetrobitina
sud	sudoperka	vetar	vetrogenica
sud	sudopralja	vetar	vetrogonja
sunce	suncobran	vetar	vetrogonjstvo
sunce	suncogled	vetar	vetrogonstvo
sunce	suncokret	vetar	vatrokaz
sunce	suncomer	vetar	vetrolom
suza	suzoprolice	vetar	vetromer
suza	suzotek	vetar	vetromet
suza	suzovod	vetar	vetrometina
sveća	svećonosa	vetar	vetropir
svet	bežisvet	vetar	vetropirka
svet	mrzismet	vetar	vetrovod
svet	probismet	vino	vinokradica
svila	sviloprelja	vino	vinolija
svinja	svinjogojac	vino	vinoljubac
svinja	svinjogojstvo	vino	vinomer
svinja	svinjokolja	vino	vinonosa
svinja	svinjožder	vino	vinopija
takt	taktomer	vino	vinosrk
tiran	tiranomrzac	vino	vinotoč
toplota	toplomer	vino	vinotoča
toplota	toplonoša	vino	vinotočje
toplota	toplovod	vinograd	vinober
trava	travoberica	vinograd	vinoberje
trava	travojed	visina	visinomer
trava	travožder	vlast	vlastodavac
trbuh	trbobolja	vlast	vlastodavka
tun	tunjolov	vlast	vlastodržac
tun	tunolov	vlast	vlastoljubac
tun	tunolovac	vlast	vlastoljublje
tun	tunolovka	vo	vologonac
ugao	uglomer	vo	vologonja
ugljen	ugljenokop	vo	vologonjac
ulje	lož-ulje	vo	volovodac
um	umobolja	vo	volovodica
um	umotvor	vo	volovoda

voda	vododerina	zemlja	zemljodelka
voda	vodokaz	zemlja	zemljodelstvo
voda	vodolečilište	zemlja	zemljodržac
voda	vodolija	zemlja	zemljomed
voda	vodoljub	zemlja	zemljopis
voda	vodoljubac	zemlja	zemljoposednica
voda	vodolok	zemlja	zemljoposednik
voda	vodomer	zemlja	zemljoradnica
voda	vodonosac	zemlja	zemljoradnik
voda	vodonoša	zemlja	zemljoradnja
voda	vodoodvodnik	zemlja	zemljotres
voda	vodopad	zemlja	zemljovod
voda	vodopija	zemlja	zemljovodnik
voda	vodopijac	zglob	zglobobolja
voda	vodopilac	zima	zimomora
voda	vodoplav	zima	zimomorje
voda	vodoplavina	zima	zimomornica
voda	vodoplavje	zima	zimomornik
voda	vodoplavlje	zima	zimoseč
voda	vodopoj	zima	zimosečina
voda	vodopronalazač	zlato	zlatoljubac
voda	vodoskok	zlato	zlatoljublje
voda	vodotečina	zlato	zlatonoša
voda	vodotečje	zlato	zlatorez
voda	vodotek	zlato	zlatotkač
voda	vodovod	zlato	zlatotopka
vrana	smrdivrana	zlato	zlatovez
vrana	svrdovrana	zlato	zlatovezilja
vrat	gulivrat	zlo	zločin
vrat	vratobolja	zlo	zločinac
vrat	vratolom	zlo	zločinitelj
vrat	vratolomija	zlo	zločinka
vrat	vratolomstvo	zlo	zloslut
vrba	vrbopuc	zlo	zlosluta
vreća	vrećonoša	zlo	zloslutica
vreme	gubivremenka	zlo	zloslutnica
vuna	vunomer	zlo	zloslutnik
zajam	zajmodavac	zlo	zloslutnja
zajam	zajmodavstvo	zlo	zlotvor
zajam	zajmoprimalac	zlo	zlotvornica
zajam	zajmoprialac	zlo	zlotvornik
zajam	zajmotražac	zlo	zlovidenje
zajam	zajmotražilac	zlo	zložitelj
zajam	zajmotražitelj	zmija	zmijomed
zakon	zakonodavac	zmija	zmijojedina
zakon	zakonodavalac	zmija	zmijolovac
zakon	zakonodavka	zmija	zmijožder
zakon	zakonodavstvo	zrno	zrnojed
zakon	zakonopisac	zrno	zrnojedac
zakon	zakonoša	zrno	zrnožder
zakon	zakonotvorac	zrno	zrnožderac
zakon	zakonotvorstvo	zrno	zrnožderica
zastava	zastavonoša	zrno	zrnožderka
zdela	tarizdela	zub	kesizub
zdela	zdeloliz	zub	kezizub
zdela	zdelonoša	zub	zubobol
zemlja	zemljodržac	zub	zubobolja
zemlja	zemljodelac	zub	zuboupac

zver	zverokradica	žena	ženoljubac
zver	zverokrađa	žena	ženoljublje
zver	zverokradstvo	žena	ženomorac
zver	zveroukrotitelj	žena	ženomorstvo
žaba	ležižaba	žena	ženomrzac
žaba	žaboder	žila	žilogriz
žaba	žabogut	žila	žiloždera
žaba	žabojed	žito	žitorada
žaba	žabojedac	žuč	žučovod
žaba	žabožder	žuč	žučovodnik
žena	ženoljub		

TABELA 2: Rečnik srpskohrvatskih imenica koje učestvuju u građenju složenica

drvo	43	4.30	mina	6	0.60
voda	36	3.60	metal	6	0.60
bog	28	2.80	kost	6	0.60
zlo	21	2.10	kit	6	0.60
vetar	21	2.10	gora	6	0.60
konj	18	1.80	brat	6	0.60
knjiga	18	1.80	zub	5	0.50
krv	17	1.70	vlast	5	0.50
ruka	16	1.60	šteta	5	0.50
duša	16	1.60	posao	5	0.50
zemlja	15	1.50	mrav	5	0.50
kamen	14	1.40	meso	5	0.50
dobro	13	1.30	ljudi	5	0.50
brod	13	1.30	led	5	0.50
dan	12	1.20	kukac	5	0.50
bakar	12	1.20	kapa	5	0.50
kuća	11	1.10	dom	5	0.50
koža	11	1.10	čudo	5	0.50
glava	11	1.10	brak	5	0.50
vino	10	1.00	baba	5	0.50
mir	10	1.00	zver	4	0.40
ikona	10	1.00	tun	4	0.40
buba	10	1.00	svinja	4	0.40
zlato	8	0.80	sunce	4	0.40
zakon	8	0.80	strvina	4	0.40
vatra	8	0.80	put	4	0.40
zajam	7	0.70	muva	4	0.40
vrat	7	0.70	med	4	0.40
vo	7	0.70	mač	4	0.40
sud	7	0.70	lonac	4	0.40
riba	7	0.70	kralj	4	0.40
krst	7	0.70	koza	4	0.40
guz	7	0.70	kotao	4	0.40
biljka	7	0.70	klica	4	0.40
žena	6	0.60	kesa	4	0.40
žaba	6	0.60	hleb	4	0.40
zrno	6	0.60	gost	4	0.40
zmija	6	0.60	čovjek	4	0.40
zima	6	0.60	čedo	4	0.40
stih	6	0.60	buva	4	0.40
miš	6	0.60	brk	4	0.40

zdelo	3	0.30	klas	2	0.20
vrana	3	0.30	karta	2	0.20
vinograd	3	0.30	jama	2	0.20
venac	3	0.30	jaje	2	0.20
vazduh	3	0.30	istina	2	0.20
trava	3	0.30	insekt	2	0.20
toplota	3	0.30	hlad	2	0.20
svet	3	0.30	guša	2	0.20
suza	3	0.30	drug	2	0.20
staklo	3	0.30	dlaka	2	0.20
sneg	3	0.30	dete	2	0.20
slova	3	0.30	čutura	2	0.20
para	3	0.30	čelo	2	0.20
seno	3	3.30	budža	2	0.20
polje	3	0.30	brada	2	0.20
pesma	3	0.30	bič	2	0.20
mašina	3	0.30	sloboda	2	0.20
kola	3	0.30	para	1	0.10
klupa	3	0.30	žito	1	0.10
kavga	3	0.30	zglob	1	0.10
grudi	3	0.30	zastava	1	0.10
duh	3	0.30	vuna	1	0.10
daljina	3	0.30	vreme	1	0.10
crv	3	0.30	vreća	1	0.10
čanak	3	0.30	vrba	1	0.10
basna	3	0.30	visina	1	0.10
um	3	0.30	uvo	1	0.10
žuć	2	0.20	usta	1	0.10
žila	2	0.20	ulje	1	0.10
srce	2	0.20	ugljen	1	0.10
sila	2	0.20	ugao	1	0.10
šuma	2	0.20	trbuh	1	0.10
seme	2	0.20	tiran	1	0.10
sahan	2	0.20	takt	1	0.10
rep	2	0.20	svila	1	0.10
pravo	2	0.20	sveća	1	0.10
pravda	2	0.20	strah	1	0.10
plod	2	0.20	starac	1	0.10
plin	2	0.20	srebro	1	0.10
pivo	2	0.20	spora	1	0.10
pečat	2	0.20	siezina	1	0.10
more	2	0.20	slepac	1	0.10
mleko	2	0.20	slava	1	0.10
mitra	2	0.20	slava	1	0.10
miro	2	0.20	slana	1	0.10
matera	2	0.20	slama	1	0.10
marva	2	0.20	skut	1	0.10
mačka	2	0.20	skiptar	1	0.10
leto	2	0.20	šaka	1	0.10
kut	2	0.20	savet	1	0.10
kruna	2	0.20	ruda	1	0.10
krtica	2	0.20	ručak	1	0.10
krava	2	0.20	rog	1	0.10
kosa	2	0.20	puška	1	0.10
korist	2	0.20	ptica	1	0.10
kolo	2	0.20	prst	1	0.10
kmet	2	0.20	prsa	1	0.10
klasa	2	0.20	pošta	1	0.10

pogača	1	0.10	jetra	1	0.10
ploča	1	0.10	jagoda	1	0.10
pero	1	0.10	jad	1	0.10
pauza	1	0.10	igla	1	0.10
papir	1	0.10	hrt	1	0.10
pantalone	1	0.10	hor	1	0.10
pacov	1	0.10	gustina	1	0.10
otac	1	0.10	guska	1	0.10
oko	1	0.10	grb	1	0.10
oblak	1	0.10	grad	1	0.10
nos	1	0.10	goč	1	0.10
nokat	1	0.10	glista	1	0.10
noga	1	0.10	glina	1	0.10
noć	1	0.10	glas	1	0.10
nebo	1	0.10	glad	1	0.10
nafta	1	0.10	gas	1	0.10
muž	1	0.10	firma	1	0.10
munja	1	0.10	dubina	1	0.10
mrvica	1	0.10	drvce	1	0.10
mozak	1	0.10	druga	1	0.10
most	1	0.10	đavo	1	0.10
mokraća	1	0.10	dim	1	0.10
medved	1	0.10	devojka	1	0.10
mazga	1	0.10	čorba	1	0.10
mantija	1	0.10	članak	1	0.10
luč	1	0.10	četa	1	0.10
list	1	0.10	časa	1	0.10
ledja	1	0.10	čabar	1	0.10
kuk	1	0.10	cev	1	0.10
kugla	1	0.10	centar	1	0.10
kučka	1	0.10	briga	1	0.10
krivina	1	0.10	breme	1	0.10
kran	1	0.10	bok	1	0.10
kosturnica	1	0.10	boj	1	0.10
korica	1	0.10	blato	1	0.10
koplje	1	0.10	blago	1	0.10
ključ	1	0.10	benzin	1	0.10
kiša	1	0.10	bedro	1	0.10
kiselina	1	0.10	baklja	1	0.10
kašika	1	0.10	bakcil	1	0.10
kaša	1	0.10	badnjak	1	0.10
kamata	1	0.10	bačva	1	0.10
jezik	1	0.10			

TABELA 3: Pregled srpskohrvatskih glagola sa kojima su glagolske komponente u složenicama u generativnoj vezi

bacati	minobacač	boleti	glavobolja
bdeti	noćobdija	boleti	grudobolja
bežati	bežisvet	boleti	gušobolja
biti	bičobija	boleti	jetrobolja
biti	gočobija	boleti	kostobolja
biti	vetrobitina	boleti	kukobolja
bojati se	bogobojac	boleti	mozgobolja
boleti	bedrobolja	boleti	prsobolja
boleti	đušobolja	boleti	rukobolja

boleti	slezinobolja	činiti	štetočina
boleti	srcobolja	činiti	štetočinitelj
boleti	trbobolja	činiti	štetočinstvo
boleti	umobolja	činiti	zločin
boleti	ustobolja	činiti	zločinac
boleti	uvobolja	činiti	zločinitelj
boleti	vratobolja	činiti	zločinka
boleti	zglobobolja	čistiti	čistikuća
boleti	zubobol	čupati	zubočupač
boleti	zubobolja	davati	poslodavac
boriti se	duhoborac	davati	savetodavac
boriti se	duhoborstvo	davati	vlastodavac
boriti se	ikonoborac	davati	vlastodavka
boriti se	ikonoborstvo	davati	zajmodavac
braniti	biljbran	davati	zajmodavstvo
braniti	blatobran	davati	zakonodavac
braniti	bokobran	davati	zakonodavalac
braniti	brodobran	davati	zakonodavka
braniti	domobran	davati	zakonodavstvo
braniti	grudobran	delati	drvodelač
braniti	kamenobran	delati	poljodelač
braniti	kišobran	delati	poljodelka
braniti	leđobran	delati	poljodelstvo
braniti	ledobran	delati	rukodelač
braniti	mostobran	delati	rukodelja
braniti	pravobranilac	delati	rukodelstvo
braniti	pravobranitelj	delati	zemljodelač
braniti	rukobran	delati	zemljodelstvo
braniti	snegobran	deljati	drvodelj
braniti	suncobran	deljati	drvodelja
braniti	vatrobran	deljati	drvodeljac
braniti	vetrobran	deljati	drvodelje
brati	biljber	deljati	drvodeljnica
brati	biljbera	deljati	drvodeljstvo
brati	klasober	deljati	kamenodeljac
brati	klasoberka	derati	deriguša
brati	kostober	derati	deriklupa
brati	kostobera	derati	derikoža
brati	kostoberina	derati	klupoder
brati	travoberica	derati	klupodera
brati	vinober	derati	kmetoder
brati	vinobera	derati	kmetoderstvo
brati	vinoberje	derati	konjoder
brisati	guzobris	derati	kožoder
brusiti	metalobrusač	derati	kožodera
busati se	busogrudadžija	derati	kožoderac
bušiti	drvobušač	derati	kožodernica
bušiti	metalobušač	derati	kučkoder
čušnuti	čuskapa	derati	mačkoder
cepati	cepidlaka	derati	neboder
cepati	drvocep	derati	oblakoder
činiti	dobročinac	derati	strvoder
činiti	dobročinilac	derati	strvodernica
činiti	dobročinitelj	derati	strvoderstvo
činiti	dobročiniteljka	derati	vododerina
činiti	dobročinka	derati	žaboder
činiti	dobročinstvo	dizati	džižinos
činiti	dobročiniteljica	drkati	iglodrkalo

Iмениčke složenice sa glagolskom komponentom

drpati	kartodrpac	gubiti	gubivremenka
držati	konjodržac	gubiti	guboduša
držati	pantalodržac	gubiti	gubodušnica
držati	rukodržac	gubiti	gubodušnik
držati	silodržac	guliti	gulibrada
držati	vlastodržac	guliti	gulibradina
držati	zemljodržac	guliti	gulikoštvo
držati	zemljodržac	guliti	gulikoža
duvati	stakloduvač	guliti	gulivrat
gasiti	vatrogasac	gutati	žabogut
gasiti	vatrogastvo	heftati	heft-mašina
gaziti	gazivoda	hraniti	kućehranitelj
gladiti	gladibrk	huliti	bogohula
gladiti	gladikosa	huliti	bogohulac
gledati	suncogled	huliti	bogohulitelj
glodati	glodikorica	huliti	bogohulnica
glodati	metaloglodač	huliti	bogohulnik
gojiti	kravogojstvo	huliti	bogohulstvo
gojiti	marvogojac	hvaliti	bohoval
gojiti	marvogojstvo	hvaliti	bogohvalka
gojiti	svinjogojac	hvaliti	bogohvalstvo
gojiti	svinjogojstvo	hvatati	rukohvat
goniti	gonivetar	ispijati	čuturoispilac
goniti	vetrogonica	ispiti	ispičaša
goniti	vetrogonja	ispiti	ispičutura
goniti	vetrogonjstvo	izjesti	izjedipogača
goniti	vetrogonstvo	jesti	biljojed
goniti	vologonac	jesti	biljojedac
goniti	vologonja	jesti	bubojed
goniti	vologonjac	jesti	bubojedac
graditi	brodogradilac	jesti	buvojedina
graditi	brodogradilište	jesti	dlakojed
graditi	brodograditelj	jesti	drvojed
graditi	brodograđenje	jesti	drvojedac
graditi	brodogradnja	jesti	drvojetka
graditi	kotlogradnja	jesti	hlebojeda
graditi	mašinogradnja	jesti	insektjed
grditi	bogogradnik	jesti	jedibaba
gristi	drvogriz	jesti	kukcojed
gristi	grizodušje	jesti	kukcojedac
gristi	kartogrizac	jesti	mačkojed
gristi	noktogriz	jesti	medojed
gristi	žilogriz	jesti	mesojed
gubiti	dangub	jesti	mesojede
gubiti	danguba	jesti	mišojedina
gubiti	dangubac	jesti	mravojed
gubiti	dangubaš	jesti	mravojedac
gubiti	dangubdžija	jesti	travojed
gubiti	dangubnica	jesti	zemljojed
gubiti	dangubnik	jesti	zmijojed
gubiti	dangubnjak	jesti	zmijojedina
gubiti	dušegub	jesti	zrnojed
gubiti	dušegubac	jesti	zrnojedac
gubiti	dušegubnica	jesti	žabojed
gubiti	dušegubnik	jesti	žabojedac
gubiti	dušogubac	kazati	kazi-prst
gubiti	gubidan	kazati	kazi-put
gubiti	gubiduša	kazati	kazi-vetar

kazati	putokaz	lizati	čankoliza
kazati	vetrokaz	lizati	čankolizac
kazati	vodokaz	lizati	lizguz
kešati se	kešboj	lizati	ližilonac
kesiti	kesizub	lizati	ližisahan
keziti	kezizub	lizati	ližisahanka
klati	svinjokolja	lizati	loncoliz
klepati	stihoklepac	lizati	zdeloliz
klepati	stihoklepanje	ljubiti	basnojubac
klimati	klimoglav	ljubiti	bogoljub
klimati	klimoglavac	ljubiti	bogoljubac
kljuvati	kljujdrvo	ljubiti	bogoljublje
kopati	glinokop	ljubiti	bogoljupstvo
kopati	rudokop	ljubiti	bratoljublje
kopati	ugljenokop	ljubiti	bratoljupstvo
kopirati	kopir-centar	ljubiti	čovekoljub
kositi	senokos	ljubiti	čovekoljubac
kositi	senokoša	ljubiti	dobroljublje
kovati	brodokovac	ljubiti	dobroljubac
kovati	brodokovač	ljubiti	domoljub
krasti	drvokradac	ljubiti	domoljubac
krasti	drvokradica	ljubiti	domoljupka
krasti	guskokradica	ljubiti	drvoljub
krasti	kesokradica	ljubiti	gostoljubac
krasti	knjigokradica	ljubiti	gostoljublje
krasti	konjokradac	ljubiti	istinoljubac
krasti	konjokradica	ljubiti	knjigoljub
krasti	konjokrađa	ljubiti	kljigoljubac
krasti	kozokradica	ljubiti	koristoljubac
krasti	kradikesa	ljubiti	koristoljublje
krasti	kradikonjica	ljubiti	miroljubac
krasti	kradikoza	ljubiti	miroljubitelj
krasti	ribokradica	ljubiti	miroljubiteljka
krasti	šumokradica	ljubiti	miroljublje
krasti	vinokradica	ljubiti	pravdoljubac
krasti	zverokradica	ljubiti	pravdoljublje
krasti	zverokrađa	ljubiti	slavoljubac
krasti	zverokradstvo	ljubiti	slobodoljublje
kretati se	suncokret	ljubiti	srebroljubac
kriviti	krivikapa	ljubiti	vinoljubac
krpiti	kotlokrp	ljubiti	vlastoljubac
krpiti	kotlokrpa	ljubiti	vlastoljublje
krpiti	kotlokrpar	ljubiti	vodoljub
kuditi	kudibaba	ljubiti	vodoljubac
kupiti	kupimrvičar	ljubiti	zlatoljubac
lečiti	vodolečilište	ljubiti	zlatoljublje
leteti	letivetar	ljubiti	ženoljub
leteti	letižaba	ljubiti	ženoljubac
ležati	hladolež	ljubiti	ženoljublje
ležati	kutolež	lokati	čorbolok
ležati	kutoleža	lokati	krvolok
liptati	krvoliptanje	lokati	vodolok
liti	krvoliče	lomiti	brakolomac
liti	slovolivac	lomiti	brakolomka
liti	slovolivnica	lomiti	brakolomnica
liti	vinolija	lomiti	brakolomnik
liti	vodolija	lomiti	brakolomstvo
lizati	čankoliz	lomiti	kamenolom

lomiti	kamenolomac	meriti	plinomer
lomiti	kostolomac	meriti	silomer
lomiti	krstolom	meriti	suncomer
lomiti	ledolom	meriti	taktomer
lomiti	ledolomac	meriti	toplomer
lomiti	snegolom	meriti	uglomer
lomiti	vetrolom	meriti	vetromer
lomiti	vratolom	meriti	vinomer
lomiti	vratolomija	meriti	visinomer
lomiti	vratolomstvo	meriti	vodomer
lomiti se	brodolom	meriti	vunomer
loviti	bubolovac	mesti	vetromet
loviti	kitolov	mesti	vetrometina
loviti	kitolovac	metati	kamenomet
loviti	kitolovište	metati	nogomet
loviti	kitolovka	metati	puškomet
loviti	kitolovstvo	metati	rukomet
loviti	klaselovac	metati	vatromet
loviti	klasolovac	metati	vatrometač
loviti	medvedolovac	metati	vatrometnik
loviti	minolovac	mlatiti	mlatipara
loviti	minolovka	mlatiti	mlatišuma
loviti	mišolovac	mlatiti	mlatislama
loviti	mišolovica	moliti se	bogomolja
loviti	mišolovka	moliti se	bogomoljac
loviti	mravolovac	moliti se	bogomoljište
loviti	muvolovka	moliti se	bogomoljka
loviti	pacolovka	moliti se	bogomoljnik
loviti	pticolovac	moliti se	đavolomljac
loviti	ribolov	moriti	bubomor
loviti	ribolovac	moriti	buvomor
loviti	ribolovište	moriti	čedomor
loviti	ribolovka	moriti	čedomorac
loviti	tunjolov	moriti	čedomorka
loviti	tunolovac	moriti	čovekomorstvo
loviti	tunolovka	moriti	drvomor
loviti	zmijolovac	moriti	drvomora
ložiti	lož-ulje	moriti	gladomornica
luftirati	luftiguz	moriti	glistomor
mamiti	mamipara	moriti	jadomor
mastiti	masti brk	moriti	klicomor
mazati	brkomaz	moriti	konjomora
mazati	kolomaz	moriti	kozomor
meriti	bačvomer	moriti	kozomorac
meriti	benzinomer	moriti	ljudomora
meriti	daljinomer	moriti	ljudomorac
meriti	daljomer	moriti	ljudomorstvo
meriti	drvomer	moriti	mišomer
meriti	drvomerstvo	moriti	muvomor
meriti	dubinomer	moriti	muvomorka
meriti	gustinomer	moriti	zimomora
meriti	jamomerac	moriti	zimomorje
meriti	jamomernik	moriti	zimomornica
meriti	kiselinomer	moriti	zimomornik
meriti	kašomer	moriti	ženomorac
meriti	krivinomer	mrzeti	ženomorstvo
meriti	kuglomer	mrzeti	bogomrzac
			bogomrznik

mrzeti	bratomrzac	nositi	skiptronosac
mrzeti	čovekomrzac	nositi	skutonoša
mrzeti	knjigomrzac	nositi	sporonoša
mrzeti	krstomrzac	nositi	svećonoša
mrzeti	mrzisvet	nositi	toplonoša
mrzeti	tiranomrzac	nositi	vatronoša
mrzeti	ženomrzac	nositi	vencenosac
musti	muzikrava	nositi	venconosac
mutiti	krvomut	nositi	venconoša
mutiti	krvomutnica	nositi	vinonoša
mutiti	krvomutnik	nositi	vodonosac
mutiti	krvomutnja	nositi	vodonoša
mutiti	mutikaša	nositi	vrećonoša
mutiti	mutimir	nositi	zakonoša
mutiti	mutivoda	nositi	zastavonoša
nalivati	naliv-pero	nositi	zdelonoša
nositi	badnjonosac	nositi	zlatonoša
nositi	bakcilonoš	odvoditi	vodoodvodnik
nositi	bakljonoša	padati	kosopadica
nositi	bićenosac	padati	listopad
nositi	blagonosac	padati	slanopada
nositi	bremenoša	padati	snegopadina
nositi	budženosac	padati	vodopad
nositi	budžonosac	pakovati	pak-papir
nositi	čabronoša	paliti	palidrvce
nositi	glasonoša	paliti	palikuća
nositi	glavonoša	paziti	kućepazitelj
nositi	gradonosac	paziti	kućepaziteljica
nositi	grbonoša	paziti	kućepaziteljka
nositi	hlebonoša	paziti	pazikuća
nositi	ikonoša	peći	čelopek
nositi	kliconoša	pevati	pevidrug
nositi	kličonoštvo	piriti	pirivatra
nositi	ključonoša	piriti	vetropir
nositi	knjigonosac	piriti	vetropirka
nositi	knjigonoša	pisati	bakropis
nositi	kopljonoša	pisati	bakropisac
nositi	krstonosac	pisati	člankopisac
nositi	krstonoša	pisati	firmopisac
nositi	krstonosac	pisati	ikonopis
nositi	krunonosac	pisati	ikonopisac
nositi	krunonoša	pisati	ikonopisanje
nositi	lućonoša	pisati	kamenopisac
nositi	maćenosac	pisati	putopis
nositi	mačonosac	pisati	rukopis
nositi	mačonoša	pisati	šakopis
nositi	medonosnica	pisati	stihopisac
nositi	minonosac	pisati	zakonopisac
nositi	mitronosac	pisati	zemljopis
nositi	mitronoša	piti	dimopija
nositi	mlekonoša	piti	jačopija
nositi	pismonoša	piti	krvopija
nositi	pivonoša	piti	krvopijac
nositi	plodonoša	piti	krvopilac
nositi	poštonoša	piti	krvopilica
nositi	rogonoš	piti	krvopilnica
nositi	ručkonoš	piti	medopija
nositi		piti	pivopija

piti	srncopija	razvijati	razvigor
piti	vinopija	razvijati	razvigorac
piti	vodopija	rendisati	metalorendisač
piti	vodopijac	rezati	bakarorez
piti	vodopilac	rezati	bakarorezac
plakati	plaćidrug	rezati	bakrorez
plakati	plaćidrug	rezati	bakrorezac
plaviti	vodoplav	rezati	bakrorezaonica
plaviti	vodoplavina	rezati	bakrorezar
plaviti	vodoplavje	rezati	bakrorezba
plaviti	vodoplavlje	rezati	bakroreznica
ploviti	brodoplovlje	rezati	drvorez
ploviti	moreplovac	rezati	drvorezac
ploviti	moreplovstvo	rezati	drvorezač
ploviti	vazduhoplov	rezati	drvorezanje
ploviti	vazduhoplovstvo	rezati	drvorezar
pojiti	vazduhoplovac	rezati	drvorezba
pojiti	konjopoj	rezati	drvoreznica
pojiti	vodopoj	rezati	ikonorez
pokloniti se	ikonopoklonik	rezati	kamenorestvo
pokloniti se	ikonopoklonstvo	rezati	kamenorezac
pokloniti se	krstopoklonik	rezati	kamenorezač
polagati	minopolagač	rezati	kamenoreznica
posedovati	zemljoposednica	rezati	ledorez
posedovati	zemljoposednik	rezati	metalorezac
prati	loncoper	rezati	pečatorezac
prati	loncopera	rezati	pečatoreznica
prati	sudoper	rezati	staklorezac
prati	sudopera	rezati	stakloreznica
prati	sudoperka	rezati	zlatorez
prati	sudopralja	roviti	krtorovina
presti	sviloprelja	rušiti	ikonorušilac
primati	gostoprimac	rušiti	rušimir
primati	gostoprinstvo	saditi	rukosad
primati	kamatoprimalac	savijati	metalosavijač
primati	posloprimac	seći	drvoseča
primati	zajmoprimac	seći	drvosečac
probijati se	probigora	seći	drvosek
probijati se	probisvet	seći	glavoseča
prodavati	drvoprodavac	seći	glavosečac
prognati	bratoprognanik	seći	glavosečenje
proliti	krvoproliće	seći	glavosečje
proliti	krvoprolitnica	seći	glavosek
proliti	krvoprolitnik	seći	goroseča
proliti	suzoproliće	seći	gorosečac
pronalaziti	vodopronalazač	seći	letoseč
psovati	bogopsovac	seći	secikesa
psovati	bogopsovka	seći	zimoseč
pucati	vrbopec	seći	zimosečina
pušiti	puš-pauza	šorati	šorkapa
raditi	zemljoradnica	skočiti	skočibuba
raditi	zemljoradnik	skočiti	skočidevojka
raditi	zemljoradnja	skočiti	vodoskok
rađati	žitorada	skupljati	buvoskupljač
rasipati	raspikuća	slagati	slovoslagadž
rasipati	raspikućstvo	slutiti	zloslut
razbijati	razbičiga	slutiti	zlosluta
razbiti	razbiguz	slutiti	zloslutica

slutiti	zloslutnica	tvoriti	pesmotvorac
slutiti	zloslutnik	tvoriti	pesmotvorstvo
slutiti	zloslutnja	tvoriti	rukotvor
smrdeti	smrdibaba	tvoriti	rukotvorac
smrdeti	smrdibuba	tvoriti	rukotvorina
smrdeti	smrdivrana	tvoriti	rukotvornik
spomenuti	spomen-dan	tvoriti	rukotvorstvo
spomenuti	spomen-knjiga	tvoriti	stihotvorac
spomenuti	spomen-kosturni- ca	tvoriti	stihotvorstvo
spomenuti	spomen-ploča	tvoriti	umotvor
srkati	vinosrk	tvoriti	umotvorina
strigati	strizibuba	tvoriti	zakonotvorac
strugati	drvostrugar	tvoriti	zakonotvorstvo
svrgnuti	svrzikapa	tvoriti	zlotvor
svrgnuti	svrzimantija	tvoriti	zlotvornica
teći	krvotok	ubiti	zlotvornik
teći	suzotok	ubiti	bratoubica
teći	tecikuća	ubiti	bratoubistvo
teći	vodotečina	ubiti	čedoubica
teći	vodotečje	ubiti	deteubica
teći	vodotek	ubiti	deteubistvo
teći	vodotok	ubiti	kraljeubica
tesati	brodotesač	ubiti	kraljeubistvo
tesati	kamenotesar	ubiti	kraljoubica
tkati	zlatotkač	ubiti	materoubica
točiti	crvotoč	ubiti	mužoubica
točiti	crvotočina	ubiti	oceubica
točiti	crvotok	ukrotiti	zveroukrotitelj
točiti	drvotoč	vaditi	duševadnica
točiti	drvotoča	vaditi	duševadnik
točiti	drvotočac	vaditi	dušovadnica
točiti	knjigotoč	vaditi	dušovadnik
točiti	vinotoč	vesti	zlatovez
točiti	vinotoča	vesti	zlatovezilja
točiti	vinotočje	vezati	brkovez
topiti	zlatotopka	vezati	knjigovesto
tražiti	zajmotražac	vezati	knjigovez
tražiti	zajmotražilac	vezati	knjigovezac
tražiti	zajmotražitelj	vezati	knjigovezač
tresti se	zemljotres	vezati	knjigovezica
trgovati	konjotržac	vezati	knjigoveznica
trnuti	trniguz	vezati	konjovez
trti	tarikamen	vezati	vežikesa
trti	tarizdela	videti	duhovidac
tužiti	tužibaba	videti	očevidac
tvoriti	basnotvorac	videti	zlovidenje
tvoriti	čudotvor	visiti	visibaba
tvoriti	čudotvorac	visiti	visistarac
tvoriti	čudotvorka	vladati	strahovlada
tvoriti	čudotvornik	voditi	brodovoda
tvoriti	čudotvorstvo	voditi	cevovod
tvoriti	dobrotvor	voditi	čelovoda
tvoriti	dobrotvorac	voditi	četovoda
tvoriti	dobrotvorka	voditi	gasovod
tvoriti	dobrotvorstvo	voditi	horovoda
tvoriti	jezikotvorac	voditi	hrtovoda
tvoriti	mirotvorac	voditi	javovod
		voditi	kašikovoda

voditi	knjigovoda	vrzeti	vrtočlatica
voditi	knjigovodenje	zametati	zametikavga
voditi	knjigovodstvo	zametati	zametkavga
voditi	knjigovotkinja	zametnuti	zametnikavga
voditi	kolovoda	zatrži	zatrikuća
voditi	kolovodiča	zavarivati	brodozavarivač
voditi	konjevodac	žaliti	bogožalac
voditi	konjovodac	žderati	biljožder
voditi	konjovodiča	žderati	biljožderac
voditi	konjovođa	žderati	bubožder
voditi	konjovodstvo	žderati	drvožder
voditi	kranovođa	žderati	drvožderac
voditi	mašinovođa	žderati	hlebožder
voditi	mazgovodac	žderati	hlebožderka
voditi	medovođa	žderati	insektožder
voditi	mlekovod	žderati	jagodožder
voditi	mokračovod	žderati	klicožder
voditi	munjovod	žderati	kostožder
voditi	naftovod	žderati	krvožder
voditi	parovod	žderati	kukožder
voditi	plinovod	žderati	kukožderac
voditi	poslovođa	žderati	kukožderka
voditi	poslovođstvo	žderati	ljudožder
voditi	poslovotkinja	žderati	ljudožderstvo
voditi	rukovodilac	žderati	mesožder
voditi	semenovod	žderati	mesožderac
voditi	semevod	žderati	mesožderka
voditi	slepcovođa	žderati	mravožder
voditi	suzovod	žderati	mravožderac
voditi	toplovod	žderati	muvožder
voditi	vetrovod	žderati	plodožderac
voditi	vodovod	žderati	ribožder
voditi	volovodac	žderati	strvožderac
voditi	volovodiča	žderati	svinjožder
voditi	volovođa	žderati	travožder
voditi	zemljovod	žderati	vatrožder
voditi	zemljovodnik	žderati	zmijožder
voditi	žučovod	žderati	zrnožder
voditi	žučovodnik	žderati	zrnožderac
voziti	kolovoz	žderati	zrnožderka
vrzeti	vrtiguz	žderati	žabožder
vrzeti	vrtiguza	žderati	žiloždera
vrzeti	vrtikapa	žderati	zložitelj
vrzeti	vrtirep	žderati	
vrzeti	vrtireplka	želeti	

TABELA 4: Lista srpskohrvatskih glagola koji su aktivni u dva položaja: prvom i drugom delu složenice

1. cepati	10. lizati
2. čistiti	11. mrzeti
3. derati	12. mutiti
4. goniti	13. paziti
5. gristi	14. piriti
6. gubiti	15. seći
7. jesti	16. skočiti
8. kazati	17. teći
9. krasti	18. vezati

TABELA 5: Pregled srpskohrvatskih glagola koji učestvuju u građenju složenica

nositi	62	6.20	ploviti	6	0.60
voditi	49	4.90	huliti	6	0.60
ljubiti	45	4.50	guliti	6	0.60
žderati	37	3.70	vrzeti	6	0.60
tvoriti	31	3.10	padati	5	0.50
loviti	31	3.10	liti	5	0.50
jesti	30	3.00	gristi	5	0.50
rezati	30	3.30	gojiti	5	0.50
moriti	27	2.70	vaditi	5	0.50
derati	26	2.60	spomenuti	4	0.40
lomiti	25	2.50	proliti	4	0.40
gubiti	23	2.30	pojiti	4	0.40
boleti	22	2.20	paziti	4	0.40
seći	21	2.10	mesti	4	0.40
braniti	19	1.90	lokati	4	0.40
krasti	19	1.90	ležati	4	0.40
činiti	18	1.80	držati	4	0.40
piti	16	1.60	cepati	4	0.40
pisati	15	1.50	boriti se	4	0.40
ubiti	15	1.50	videti	4	0.40
slutiti	13	1.30	tražiti	3	0.30
brati	12	1.20	raditi	3	0.30
točiti	11	1.10	pokloniti se	3	0.30
delati	10	1.00	piriti	3	0.30
davati	10	1.00	mlatiti	3	0.30
vezati	10	1.00	krpiti	3	0.30
prati	9	0.90	kositi	3	0.30
mrzeti	9	0.90	kopati	3	0.30
moliti se	9	0.90	hvaliti	3	0.30
lizati	9	0.90	držati	3	0.30
goniti	9	0.90	biti	3	0.30
plaviti	8	0.80	zametati	3	0.30
mutiti	7	0.70	voziti	2	0.20
metati	7	0.70	visiti	2	0.20
kazati	7	0.70	vesti	2	0.20
graditi	7	0.70	trti	2	0.20
deljati	7	0.70	tesati	2	0.20
teći	7	0.70	svrgnuti	2	0.20
smrdeti	6	0.60	strigati	2	0.20
primati	6	0.60	skočiti	2	0.20

Imeničke složenice sa glagolskom komponentom

rušiti	2	0.20	pronalaziti	1	0.10
roviti	2	0.20	prognati	1	0.10
razvijati	2	0.20	prodavati	1	0.10
rasipati	2	0.20	presti	1	0.10
psovati	2	0.20	polagati	1	0.10
probijati se	2	0.20	pevati	1	0.10
posedovati	2	0.20	peći	1	0.10
plakati	2	0.20	pakovati	1	0.10
paliti	2	0.20	odvoditi	1	0.10
mazati	2	0.20	nalivati	1	0.10
mamiti	2	0.20	musti	1	0.10
leteti	2	0.20	mastiti	1	0.10
kovati	2	0.20	luftirati	1	0.10
klimati	2	0.20	ložiti	1	0.10
klepati	2	0.20	lomiti se	1	0.10
ispiti	2	0.20	liptati	1	0.10
glodati	2	0.20	lečiti	1	0.10
gladiti	2	0.20	kupiti	1	0.10
gasiti	2	0.20	kuditi	1	0.10
čistiti	2	0.20	kriviti	1	0.10
bušiti	2	0.20	kretati se	1	0.10
želeti	2	0.20	kopirati	1	0.10
žaliti	1	0.10	kljuvati	1	0.10
zavarivati	1	0.10	klati	1	0.10
zatrti	1	0.10	kežiti	1	0.10
zametnuti	1	0.10	kesiti	1	0.10
vrteni	1	0.10	kešati se	1	0.10
vladati	1	0.10	izjesti	1	0.10
ukrotiti	1	0.10	ispijati	1	0.10
tužiti	1	0.10	hvatati	1	0.10
trnuti	1	0.10	hraniti	1	0.10
trgovati	1	0.10	heftati	1	0.10
tresti se	1	0.10	gutati	1	0.10
topiti	1	0.10	grđiti	1	0.10
tkati	1	0.10	gledati	1	0.10
teći	1	0.10	gaziti	1	0.10
srkati	1	0.10	duvati	1	0.10
slagati	1	0.10	drpati	1	0.10
skupljati	1	0.10	drkati	1	0.10
skočiti	1	0.10	dizati	1	0.10
šorati	1	0.10	čupati	1	0.10
savijati	1	0.10	čušnuti	1	0.10
saditi	1	0.10	busati se	1	0.10
rendisati	1	0.10	brusiti	1	0.10
razbiti	1	0.10	brisati	1	0.10
razbijati	1	0.10	bojati se	1	0.10
rađati	1	0.10	bežati	1	0.10
pušiti	1	0.10	bđeti	1	0.10
pucati	1	0.10	bacati	1	0.10

TABELA 6: Srpskohrvatske složenice sa spojnim elementom i bez spojnog elementa — broj javljanja			
SSE (ABS)	SSE (%)	BSE (ABS)	BSE (%)
975	97.40	26	2.60

SSE = sa spojnim elementom
 BSE = bez spojnog elementa
 ABS = apsolutna vrednost

TABELA 7: Spojni elementi aktivni u prvom delu srpskohrvatskih složenica							
SE	F		GKF		NGKF		
	(ABS)	(%)	(ABS)	(%)	(ABS)	(%)	
O	850	87.18	11	1.29	839	98.71	
I	97	9.95	97	100.00	0	0.00	
E	28	2.87	0	0.00	28	100.00	
UKUPNO							
3	975	100.00	108	11.08	867	88.92	

SE = spojni elemenat
 GK = spojni elemenat uz glagolsku komponentu
 NGK = spojni elemenat nije uz glagolsku komponentu
 F = frekvencija
 ABS = apsolutna vrednost

TABELA 8: Vezane morfeme aktivne u drugom delu srpskohrvatskih složenica — broj javljanja						
VM	F		GKF		NGKF	
	(ABS)	(%)	(ABS)	(%)	(ABS)	(%)
AC	182	25.67	181	99.45	1	0.55
JA	119	16.78	119	100.00	0	0.00
A	94	13.26	30	31.91	64	68.09
STVO	56	7.90	54	96.43	2	3.57
KA	39	5.50	35	89.74	4	10.26
ICA	34	4.80	31	91.18	3	8.82
JE	34	4.80	33	97.06	1	2.94
NICA	29	4.09	27	93.10	2	6.90
NIK	25	3.53	24	96.00	1	4.00
AC	22	3.10	22	100.00	0	0.00
INA	18	2.54	17	94.44	1	5.56
TELJ	12	1.69	12	100.00	0	0.00
LAC	10	1.40	10	100.00	0	0.00
AR	6	0.85	5	83.33	1	16.66
IŠTE	3	0.42	3	100.00	0	0.00
TELJKA	3	0.42	3	100.00	0	0.00
AK	2	0.28	2	100.00	0	0.00
BA	2	0.28	2	100.00	0	0.00
DŽIJA	2	0.28	1	50.00	1	50.00
IK	2	0.28	2	100.00	0	0.00
KINJA	2	0.28	2	100.00	0	0.00
LIŠTE	2	0.28	2	100.00	0	0.00
O	2	0.28	1	50.00	1	50.00
TELJICA	2	0.28	2	100.00	0	0.00
AŠ	1	0.14	1	100.00	0	0.00
CE	1	0.14	0	0.00	1	100.00
E	1	0.14	0	0.00	1	100.00
ILJA	1	0.14	1	100.00	0	0.00

(nastavak tabele na sledećoj strani)

(nastavak tabele s prethodne strane)

TABELA 8: Vezane morfeme aktivne u drugom delu srpskohrvatskih složenica — broj javljanja						
VM	F		GKF		NGKF	
	(ABS)	(%)	(ABS)	(%)	(ABS)	(%)
LICA	1	0.14	1	100.00	0	0.00
LO	1	0.14	1	100.00	0	0.00
ONICA	1	0.14	1	100.00	0	0.00
UKUPNO						
31	709	100.00	624	88.01	85	11.99

VM = vezana morfema

GK = vezana morfema uz glagolsku komponentu

NGK = vezana morfema nije uz glagolsku komponentu

F = frekvencija

ABS = apsolutna vrednost

TABELA 9: Vezane morfeme uz glagolsku komponentu aktivne u drugom delu srpskohrvatskih složenica — broj javljanja		
VM	(ABS)	(%)
AC	181	29.01
JA	119	19.07
STVO	54	8.65
KA	35	5.61
JE	33	5.29
ICA	31	4.97
A	30	4.81
NICA	27	4.33
NIK	24	3.85
AČ	22	3.53
INA	17	2.72
TELJ	12	1.92
LAC	10	1.60

(nastavak tabele na sledećoj strani)

(nastavak tabele s prethodne strane)

TABELA 9: Vezane morfeme uz glagolsku komponentu aktivne u drugom delu srpskohrvatskih složenica — broj javljanja		
VM	(ABS)	(%)
AR	5	0.80
IŠTE	3	0.48
TELJKA	3	0.48
KA	2	0.32
BA	2	0.32
IK	2	0.32
KINJA	2	0.32
LIŠTE	2	0.32
TELJICA	2	0.32
AŠ	1	0.16
DŽIJA	1	0.16
ILJA	1	0.16
LICA	1	0.16
LO	1	0.16
ONICA	1	0.16
UKUPNO		
28	624	100.00

VM = vezana morfema

ABS = apsolutna vrednost

TABELA 10: Vezane morfeme koje nisu uz glagolsku komponentu aktivne u drugom delu srpskohrvatskih složenica — broj javljanja		
VM	(ABS)	(%)
A	64	75.29
KA	4	4.71
ICA	3	3.53
NICA	2	2.35
O	2	2.35
STVO	2	2.35
AC	1	1.18
AR	1	1.18
CE	1	1.18
DŽIJA	1	1.18
E	1	1.18
INA	1	1.18
JE	1	1.18
NIK	1	1.18
UKUPNO		
14	85	100.00

VM = vezana morfema

ABS = apsolutna vrednost

TABELA 11: Vezane morfeme koje se i javljaju i ne javljaju uz glagolsku komponentu u drugom delu srpskohrvatskih složenica	
VM	
A	
AC	
AR	
DŽIJA	
ICA	
INA	
JE	
KA	
NICA	
NIK	
STVO	
UKUPNO	
11	

VM = vezana morfema

8. Zaključak

Rezultati koji su saopšteni u ovom radu predstavljaju deo obimne studije (doktorskog rada) posvećene imeničkim složenicama sa glagolskom komponentom u engleskom i srpskohrvatskom jeziku. U potpunosti je dat rečnik ove specifične vrste složenica u srpskohrvatskom jeziku; dati su, zatim, rečnici motivišućih glagola i imenica u strukturi ovih složenica kao i pregled vezanih morfema. Ustanovljen je stepen produktivnosti svih glagola, imenica i vezanih morfema i utvrđene su njihove konstrukcione mogućnosti u okviru složeničkog mikro-konteksta, ustanovljena je razgranatost paradigmi i svi rezultati su upoređeni intralingvalno. U vezi sa vezanim morfemama i spojnim elementima u strukturi složenica, utvrđeno je koje su vezane morfeme aktivne u kom položaju, utvrđena je njihova valentnost i stepen razgranatosti paradigmi, utvrđeno je koje se vezane morfeme javljaju uz koju vrstu slobodne morfeme i ustanovljene su restrikcije; utvrđene su i restrikcije u vezi sa javljanjem određenog spojnog elementa u srpskohrvatskim složenicama.

LITERATURA

- Babić, S. (1977/1978) „Mješovite tvorenice“, *Jezik* 25/5, 129–138
- Babić, S. (1986) *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb: JAZU
- Barić, E. (1980) *Imeničke složenice neprefiksne i nesufiksne tvorbe*, Zagreb: Liber
- Bauer, L. (1983) *English Word-Formation*, Cambridge: Cambridge University Press
- Belić, A. (1941) *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku*, Beograd: Srpska kraljevska akademija
- Belić, A. (1949) *Savremeni srpskohrvatski jezik 2, Nauka o građenju reči*, Beograd: Naučna knjiga
- Belić, A. (1950) „O složenicama“, *Naš jezik* 1/5–6, 169–177
- Milojević–Janković Jelisaveta, (1986) *Imeničke složenice sa glagolskom komponentom u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*, Novi Sad, neobjavljena doktorska disertacija
- Sinclair, J. (1966) „Beginning the Study of Lexis“, U: *In Memory of J. R. Firth*, eds. C. E. Bazell et al., 410–430, London: Longman
- Stevanović, M. (1962) *Gramatika srpskohrvatskog jezika za više razrede gimnazije*, Cetinje: Obod
- Stevanović, M. (1964) *Savremeni srpskohrvatski jezik (gramatički sistemi i književnojezička norma) I*, Beograd: Naučno delo

S u m m a r y

Jelisaveta Milojević

SERBO-CROATIAN NOUN COMPOUNDS WITH A VERBAL ELEMENT

The paper treats the problem of the structure of Serbo-Croatian noun compounds. The compounds particularly chosen for the subject of the analysis were Serbo-Croatian hypotactic binomial noun compounds with the exponents of one verbal and one nominal element. A compound has been defined as a lexeme containing two or more potential stems and that has not subsequently been subjected to a derivational process. A binomial compound has been defined as a two-part compound. The parts of a compound are not considered to have word status although they can be potentially related (in generative and synchronic sense) to words. A hypotactic binomial compound is the one in which the parts are in a hypotactic relation to each other. The hypotactic relations between the parts of a binomial compound refer to hypotactic deep logical relations between an argument (or arguments) with respect to the verb. After a comprehensive study of theoretical works, reference works, grammar books and dictionaries a corpus of 1001 compounds was selected to be subjected to the analysis. Comprehensive lists of Serbo-Croatian noun compounds and of the productive nouns, verbs and suffixes in the structure of those compounds are presented and the results analysed and inter-related.

DORĐE OTAŠEVIĆ i BILJANA SIKIMIĆ
(Beograd)

TVORBA OKAZIONALIZAMA U SRPSKOHRVATSKOM JEZIKU

Okazionalizmi su individualne leksičke tvorevine¹ koje se od uzualne leksike razlikuju nizom specifičnih obeležja². Javljaju se okazionalno, vezani su za kontekst koji otkriva njihovo značenje, imaju nominativno-ekspresivnu funkciju, stilski su obeleženi, od uzualne leksike razlikuju se drugačijim odnosom prema vremenu³ i tvorbenim specifičnostima⁴. Često se vezuju za neologizme⁵ što se vidi i iz termina kojima se imenuju: *okazionalni neologizmi* (Stjepanova 1979:8; Fomina 1983:230; Bragina 1977:197-98), *kontekstni neologizmi* (Protčenko 1984:42), *individualno-stilistički neologizmi* (Protčenko 1984:42; Fomina 1973:135; Kalinjin 1978:114; Davidova 1973:96), *autorski neologizmi* (Kosovski 1974:142; Kozireva 1979:150; Kalinjin 1978:114; Protčenko 1984:42), *individualno-autorski* (Šeljahovska 1982:173; Bakina 1977:87), *individualno-govorni neologizmi* (Fomina 1983:226), *kontekstno-govorni* (Fomina 1983:230), *govorni neologizmi* (Šeljahovska i Bogdanov 1983:82), *individualni neologizmi* (Ondrus 1980:190), *neuzualni neologizmi* (Kotelova 1988:48) i dr.

Nenamerni okazionalizmi⁶, nastali zbog neznanja potrebne reči (u procesu ovladavanja maternjim ili stranim jezikom⁷) ili nemogućnosti govornika

¹ Ponekad se isti okazionalizam sreće kod različitih autora. Na primer, na okazionalizme *Mitel* (nastao kontaminacijom — *Mitević + televizija*) i *mitevizija* naišli smo desetak puta (Srpska reč 13:45; Pogledi 74:57; Pogledi 78:56; Demokratska 24:7; Demokratska 26:12; Srpska reč 9:8; Opozicija 5-6:6). Prema njima su nastali okazionalizmi *Vicel*, od *Vico + televizija* (Vreme 25:41; Vreme 22:42), odnosno *mitelformisan* (Demokratska 31:16), *Mitelovac* (Demokratska 32:20) i *mitelizacija* (Demokratska 38:10).

² Uopredi Likov 1976:10-36; Likov 1977:63-71; Ahmanova 1966:284.

³ Opširnije o ovome v. u Otašević i Sikimić 1991.

⁴ O ovome smo već pisali u Otašević i Sikimić 1989. Ovde predložena klasifikacija je bitno drugačija.

⁵ Zašto se sa ovim ne slažemo v. u Otašević i Sikimić 1991.

⁶ O nenamernim okazionalizmima v. Stojanova 1984:452.

⁷ Ponekad je teško odrediti granicu između namernih okazionalizama i nesvesnih

da se seti odgovarajućih reči, ovde nisu analizirani, iako između njih i autorskih okazionalizama nema suštinskih razlika⁸.

U radu se predlaže klasifikacija okazionalizama prema načinu na koji su građeni. Najveći deo analizirane građe čine okazionalizmi iz novijih knjiga i periodike na srpskohrvatskom jeziku, a uneto je i nekoliko primera iz Vukovog Rječnika i dijalekatske građe.

1. Okazionalizmi građeni u skladu sa tvorbenim sistemom

U lingvističkoj literaturi kao jedno od glavnih obeležja okazionalizama često se ističe građenje po neproduktivnim tvorbenim modelima ili sa narušavanjem tvorbenih zakonitosti⁹. U opoziciji su sa potencijalnim rečima¹⁰. Ovakvo suprotstavljanje okazionalnih i potencijalnih reči nije sasvim adekvatno¹¹.

Reči tvorene po visokoproduktivnim modelima i u skladu sa uslovima derivacije okazionalizmi su ako su „delovi“ od kojih su sastavljene inkompatibilni. Njihova okazionalnost nema tvorbeni već leksičko-semantički karak-

tećijih kreacija, posebno kada su u funkciji autorskog umetničkog teksta. Sledeći primeri su očigledno poreklom dečije kreacije, a upotrebljeni su upravo u ovoj funkciji:

- Nemoj da me *šljunkaš*, kaže drugarici koja joj pred noge baca šljunak.
- Ko će tebe ujutru da budi?
- Budiće me *spavarak*.
- Ko je to?

— Jedan čika koji ujutru budi bebe. (M. Stefanović: Tako je govorila Amrita, *Poletarac*, Beograd 1990, str.119.)

⁸ Jordanova 1978: 62 okazionalizme deli na dečje, razgovorne i umetničke.

⁹ V. Kubrjakova 1981:25–26.

¹⁰ Termin *potencijalna reč* ima različit smisao kod Ahmanove, Lopatina, Hanpire i Zemske (v. Jordanova 1978:58–59). Pregled važnijih radova sovjetskih i poljskih lingvista daje se u Hruščinska 1978:69–77. Pri određivanju potencijalnih reči L. A. Šeljahovska akcenat stavlja na tvorbu reči. S obzirom na osobenosti obrazovanja i saglasnošću/nesaglasnošću sa jezičkim tvorbenim tipovima autorka novostvorene reči deli na potencijalne i okazionalne (individualno-autorske). Potencijalne reči se tvore u potpunoj saglasnosti sa produktivnim tvorbenim tipovima, npr. potencijalne reči sa visokoproduktivnim sufiksom *-ost*. Okazionalne reči se tvore bilo u skladu sa neproduktivnim tvorbenim tipovima, bilo sa izvesnim odstupanjima od jezičkog tvorbenog tipa (Šeljahovska 1982:173). Za Zemsku „Потенциальные и окказиональные слова представляют собой два полюса словообразования: первые являются реализацией законов словообразования, вторые — нарушением этих законов. Это антиподы.“ (Zemska 1973:27). V. i Zemska i dr. 1981:184; Reformatorski 1975:5–13; Lopatin 1975:45–52; Bakina 1975:165–166; Fodor 1980:147–148. U lingvističkoj literaturi na srpskohrvatskom jeziku ovi su termini rede korišćeni up. Babić 1986:13–19; Stevanović 1975: 388–389.

¹¹ Kao jedno od najvažnijih obeležja okazionalizama navodi se njihova neobičnost (Šeljahovska 1982:173–174). Ali i mnoge potencijalne reči tvorene po visokoproduktivnim modelima u početku imaju efekat „neobičnosti“. Nenormativnost reči u naučnom i tehničkom jeziku slabi u kontekstu. Stručni termin, koliko god da je „čudan“ i „neobičan“, nije okazionalizam ukoliko nema ekspresivnu, već samo nominativnu funkciju. Na nemogućnost strogog razgraničenja okazionalnih i potencijalnih reči ukazuje se u Kuznjecova 1989:166 i Čirkova 1975:97–100.

ter¹².

premrta : Živjela jednom klada imenom Djukica (...) Ponekad bi se na njoj odmarale ptičice, ali kako im je bila preobična i premrtva ubrzo bi je napuštale (Erotika 38, 73).

instant-srpstvo : „Knindže“ (su) neuobičajeno hitro formirane tek posle 9. marta i sasvim jasnog (...) krika demokratske Srbije protiv (...) Miloševićevog *instant-srpstva*. (Srpska reč 25, 11).

pretnjolog : Vladimir Šeks, uz Šimu Dodana najpoznatiji hadezeovski *pretnjolog* (I 238, 19).

foto-popara : Opasnost zloupotrebe kompjuterske fotomontaže raste (...). Jer, zamislite da je taj kompjuterski „lažac“ postojao prije nekoliko godina kada je Svjetski židovski kongres dokazao krivicu Kurta Waldheima fotografijom (...). Danas bi Waldheim mogao mirno ustvrditi da mu je ta *foto-popara* skuhana u kompjuteru. (Start 442,47).

2. Okazionalizmi građeni narušavanjem tvorbenog sistema

Okazionalizme ovog tipa možemo podeliti na okazionalizme građene narušavanjem zakona systemske, odnosno — empirijske produktivnosti tvorbenih tipova¹³.

2.1. Kod okazionalizama građениh narušavanjem zakona systemske produktivnosti tvorbenih tipova, narušavaju se uslovi tvorbe izvedenih reči određenog tipa, bez obzira da li je taj tip empirijski produktivan ili ne¹⁴:

alisati : — Možemo li unutra, stvar je hitna? (...)

— Ali...

— Nemoj sada da mi *ališeš*. (Dedinje,107).

takojević : Isterali su me. Da li samo zato što sam na jednom sastanku rekao da mi je dosta, u životu i ovom našem društvu, „*takojevića*“. (San, 67).

godišnjjeodmarajuć : Raniji bivši čelnik „najrevolucionarnijih“, a sada *godišnjjeodmarajućih* radnika (Vreme 19, 38).

nadnamaš, podnjimaš : Da su naši „nadnamaši“ bili samo nad nama, da nisu bili pod njima, pa da ih i priznamo našima. Ali, oni su bili i njihovi „*podnjimaši*“. Tako smo mi bili dvostruki „*podnjimaši*“. (Pogledi 78, 51).

Okazionalnost navedenih primera rezultat je narušavanja pravila tvorbe reči savremenog srpskohrvatskog jezika koja, npr. ne dozvoljavaju izvođenje

¹² „Можно выделить 'совместимые' и 'несовместимые' семы в словообразовании. Преодоление существующей несовместимости сем и может быть источником экспрессивности и таким образом служить 'сигналом стилического смысла'.“ (Smetanjina 1977:18-19). Ista autorka (1977:19-21) navodi pet tipova inkompatibilnosti na semantičkom nivou. O kompatibilnosti i inkompatibilnosti na logičkom planu v. Komljeva 1978:79.

¹³ Termine *empirijska i systemska produktivnost* u jezičku nauku uveo je M. Dokulil, v. Zemska 1973:229, Šeljahovska i Bogdanov 1983:83; Hruščinska 1978:69; Radeva 1991:78-79.

¹⁴ Zemska 1973:229-236.

glagola od veznika¹⁵, tvorbu imenica od zameničkih sintagmi ili od rečenica tipa *tako je*, odnosno prideva participskog porekla¹⁶, gde se umesto glagola kao motivišuće reči javlja imenička sintagma.

2.2. Kod okazionalizama građenih po obrascu tipova neproaktivnih u određenoj epohi, tj. sa narušavanjem zakona empirijske produktivnosti, narušava se neaktivnost tvorbenog tipa u određenom vremenu, dok se uslovi građenja izvedenica ovog tipa ne menjaju¹⁷:

ljubvičinjenije : Ne ide vam od ruke *ljubvičinjenije*? Imate proljev ili tvrdu stolicu? (Orgija, 195).

2.3. Okazionalizmi građeni po obrascu konkretne reči.

Pri derivaciji po obrascu konkretne reči kopira se gotov obrazac, pri čemu je obrazac postojeća leksička jedinica sa određenom unutrašnjom formom, koja se u aktu nominacije ponavlja¹⁸.

Obrazac za derivaciju okazionalizama mogu biti i raščlanjive i neraščlanjive reči¹⁹. „Formant“ za tvorbu okazionalizama često je proizvoljno izdvojen segment konkretne reči²⁰. Granice ovog segmenta nije moguće predvideti²¹. Analogija, koja u jeziku deluje kao faktor regularnosti²² kod građenja okazionalizama po obrascu konkretne reči može da ima suprotno dejstvo. Tako obrazac može da bude zastarela ili okazionalna reč, ili je kopirani segment neproaktivna odnosno novostvorena morfema.

2.3.1. Reč-obrazac se, po pravilu, daje u istom kontekstu sa okazionalizmom što omogućava ostvarivanje neophodnog semantičkog i stilskog efekta.

zlatotres²³: Sada je (...) jasno da je za mnoge tragični zemljotres bio i svojevrsni *zlatotres*. Zahvaljujući njemu, naime, podignute su mnoge vile, napunjeni džepovi pojedinih privatnika. (M 50, 22).

prljka : Čistka ... Nekada sam smatrao da je to profanisanje reči „čistiti“, da taj proces treba zvat „*prljka*“. Jer ako se izbacuju dobronamernik, radoznali, karakterni (...) — kakvo je to čišćenje. (Udri bandu, 49).

¹⁵U primeru *alisati* može se diskutovati o funkciji koju ova reč ima u navedenom kontekstu.

¹⁶Pored novih adjektiva u obliku deklinabilnih formi na -ći, pod uticajem stranih jezika u kojima postoje participi, u našem savremenom jeziku sreće se i participska upotreba ovih oblika. Tako okazionalizam *godišnjeodmarajući* može biti shvaćen i kao particip. O pojavi participske upotrebe ovih oblika v. Batinić 1987:74.

¹⁷Detalnije o ovome v. u Otašević i Sikimić 1991, gde je navedeno i više primera. V. i Zemška 1973:229–236.

¹⁸V. Kubrjakova 1981: 25–26.

¹⁹U lingvističkoj literaturi na srpskohrvatskom jeziku ovi su termini ređe korišćeni. Up. Stevanović 1975:388–389; Babić 1986:13–19.

²⁰Primeri iz ruskog i francuskog jezika navode se u Mihajlov 1976: 75–76.

²¹V. Mihajlov 1976: 76.

²²O opoziciji regularnost—neregularnost v. Šmeljov 1982: 6.

²³Ovde može biti u pitanju i kontaminacija.

2.3.2. Reč obrazac može odsustvovati iz konteksta, ali na nju direktno ukazuje tvorbeni struktura okazionalizma.

krvoskok : švenkom je uhvatio telo mladića koje je ispadalo kroz zadnju šoferšajbnu. Iz leve slepoočnice navirao mu je *krvoskok* (Glasovi, 174).

pedesetoljetka : Nije čudo što su Turci vladali petsto godina. Njima je trebalo više vremena za ispunjavanje *pedesetoljetki*. (OP 196,32).

šestoljetka²⁴: Da li je nešto kontrarevolucija nagađa se već šest godina, sa dobrim izgledima da se time bavimo i u narednoj *šestoljetki* (M 49,4).

2.3.3. Obrazac za građenje okazionalizma može biti i drugi okazionalizam ukoliko je poznat nosiocima jezika²⁵. Tako je prema okazionalizmu *gradoslovar* Bogdana Bogdanovića stvoren okazionalizam *staljinoslovar*²⁶, a prema Orvelovom *novogovor* napravljen je *starogovor*:

starogovor : Oživljavanje tradicionalne svijesti i kulture, prepune etno-emocija, gubitaških mitova, legendi, fatalizma, „*starogovora*“, paternalizma i sl. moglo bi imati golem samodestruktivni učinak (Start 492, 70).

3. Okazionalizmi građeni po okazionalnim tvorbenim modelima

Po okazionalnim tvorbenim modelima²⁷ uzualna leksika se ne tvori, ili se tvori samo iznimno²⁸ (ovi modeli se ne navode u Babić 1986, Stevanović 1975 i Belić 1949).

3.1. Kontaminacija (engl. *portmanteau-words, blends, telescoped words, blendings, fusions*; fr. *croisement de mots, emboîtement de mots, télescopage de mots*, rus. *слияние, стяжение, вставочное словообразование, слова — слитки, слова — портмоне, телескопные слова, контаминация, гибридикация*²⁹) jeste način građenja reči pri kojem nova reč nastaje spajanjem pune osnove polazne reči sa krnjom osnovom druge reči ili spajanjem dveju

²⁴Obrazac za tvorbu je univerbat *petoljetka* nastao od sintagme *petoletni plan*. Iza okazionalizma *šestoljetka* ne stoji sintagma *šestoletni plan*, što pojačava njegovu neobičnost.

²⁵V. Šeljahovska i Bogdanov 1983: 86.

²⁶V. primer u Otašević i Sikimić 1989:219.

²⁷E. Hanpira smatra da pojam okazionalnog modela treba isključiti iz naučne upotrebe (v. Hanpira 1966: 164). Vakina ističe da „нельзя, однако забывать, что любой окказионализм возникает на базе существующих об литературных словообразовательных типов“ (1977: 165–166). Drugačije o tome Likov 1976: 79.

²⁸Neologizmi *motel* i *stagflacija* (*motor* + *hotel*, *stagnacija* + *inflacija*) nastali su kontaminacijom (koja je u savremenom srpskohrvatskom jeziku jedan od okazionalnih tvorbenih modela), ali su u naš jezik došli iz engleskog jezika u „gotovom obliku“, pa se ne osećaju kao kontaminati.

²⁹V. Jegorova 1985:56; Pei 1966:214; Bortničuk i dr. 1988:174; Žluktenko 1983:101; Zabolotkina 1989:38; Uluhanov 1984:48. Termini *слияние* i *контаминация*, navedeni u Ahmanova 1966 nemaju i ovo značenje.

krnjih osnova polaznih reči³⁰. Kontaminacijom se obrazuju i normativne kompozite, sjedinjavanjem različitih delova dve reči. Slučajevi kada rezultati kontaminacije imaju normativni karakter relativno su retki u književnom jeziku³¹. Značenje nove reči sadrži potpuno ili delimično značenje komponenti koje ulaze u njenu strukturu. Postoji više tipova kontaminacije³².

katakombajn : udaljujem li se (...) prodorom nemuštog u fantastična šetališta unutarnjih, vekovima neumitnih *katakombajna* nežive psihe (Intel, 55).

zen-budalizam : pisana trivijalnost odsljunkava (...) otiske naslaganih slovesnosti (...) u zen-budalizmu strogih fascikli. (Intel, 68).

mislednik : Mislednici, kada porede tekst sa saćem, žele reći da iza teksta postoji sistem (Intel, 48).

kmezozoik : Tako je Miklošić smestio početak južnoslovenske književnosti (...) u živi peščanik *Kmezozoika* (Intel, 36).

škodilak : ili mu ljubomorni vlasnik „*škodilaka*“ cima blatobran (Nin 2106, 80).

motikva : „die Auslösung des Rätsels, *motika* und *tikva* auf einmal zu sagen: A. Reci mi u jedan put *tikva* i *motika*. B. *Motikva*. (Vuk, Rječnik).

3.2. Sazvučni okazionalizmi su reči nastale menjanjem³³, dodavanjem, izostavljanjem ili anagramiranjem³⁴ fonema/slova, s ciljem da se uspostavi veza sa sazvučnom morfemom.

mafijavelistički : Iako su se maskirali, nisu dovoljno vješti da sakriju svoju višegodišnju pripadnost idealima jednoumlja, vladavine *mafijavelistički* orijentisanih tipova (ND 960,17).

krivreda : a zarad njegove čarobno-novčane *krivrede* nemam ni kud (Intel, 52).

nožometni : *Nožometna* momčad Hrvatske na morskim pripremama za neizvesnu sezonu 1991/92. (Demokratija 35, 21).

3.3. Rederivacija³⁵ ili regresija (engl. regression, rus. *регрессия*³⁶,

³⁰Janko-Trinicka kao posebni okazionalni model navodi *междусловное наложение* kod kojega se kraj osnove jedne reči ukršta sa homonimnim početkom druge reči. Kao rezultat se javlja složena reč posebnog tipa koja u svoje značenje uključuje semantiku obeju sjedinjenih reči, a u svoju osnovu — njihove osnove (1975: 254).

³¹V. LES 1990: 238.

³²Jegorova 1985:57–58 izdvaja sedam grupa kontaminiranih reči. Drugačija podela daje se u Grabias 1981:120–128. V. i Uluhanov 1984:48.

³³„Многофонемная морфема в окказиональном виде может выступать в том случае, когда она сознательно фонологически искажается, т. е. произвольно деформируется как звуковая константность, и своей искаженностью каламбурно напоминает другую морфему, создавая тем самым игру значений и намеков“ (Likov 1976: 15).

³⁴Up. Karnevale i Rosi 1980:45–130.

³⁵V. Kristal 1988: 223–224. U Simeon 1969: I, 224 termin *regresivna derivacija* ima drugačije značenje jer reč „nastaje iščezavanjem sufiksa“.

³⁶Simeon 1969: II, 274.

*обратная деривация, реверсия*³⁷, *обратное словообразование*³⁸, fr. *régression, involution*, nem. *Regression, Rückbildung*) je izvođenje proste reči od reči koja se smatra izvedenom. Zbog toga se često zove i lažna regresija (lat. *falsa regressio*)³⁹. Pojava rederivacije neposredno je povezana sa sistemskim karakterom jezika i delovanjem analogije kao ispoljavanja te sisternosti. U osnovi rederivacije leži korelacija po analogiji sa opštejezičkim tvorbenim modelima „glagol → nomina agentis“, „glagol → nomina actionis“⁴⁰, derivacija mocionim, augmentativnim, deminutivnim sufiksima itd. Iako svaki odnos motivišuće i motivisane reči može biti usmeren ne samo s leva na desno, nego i zdesna na levo, tj. potencijalno može da bude model za regresivni derivacioni proces, rederivacija nije moguća u svim slučajevima⁴¹. Česta je u jeziku dece⁴².

džentlmen **veverac** : Srete (...) pogled jedne sive veverice (...) Bio je to, u svari, jedan punačak, mali džentlmen-*veverac* (Istvik, 279)

ljud : Umjetnost su ljudi — šapnula je — zato je smisao u ljudima. — U kakvim ljudima? Ja sam *ljud* pa nemam svoj smisao. (Pijesak, 192)

moj : „scherzhaft als Gegenteil von *nemoj*: A. *Nemoj*. B. *Moj* Boga mi.“ (Vuk, Rječnik)

3.4. Bezafiksni okazionalizmi⁴³:

Nastaju odbacivanjem afiksa⁴⁴.

čestit : Tapš, tapš, *čestit* ... (M 51,46)

dis : *Dis* po *dis* i sve teže diše (Erotika 28,48)

češ, **svrb** : Pakleni oganj gori ispod mnogih čarapa jer je češanje nepustivo k'o svinjsko meso kod Arapa.

K'o car je feš

što ima grb —

Ko ima češ

Za svaki *svrb*. (Štihovi, 66)

³⁷Žluktenko 1983: 126.

³⁸Uluhanov 1984: 47; Janko-Trinicka 1975: 261.

³⁹Simeon 1969: II, 274.

⁴⁰Žluktenko 1983: 126.

⁴¹V. Uluhanov 1984: 47-48.

⁴²Npr. *stepena* < *stepenica*, *gibana* < *gibanica*, *prodavna* < *prodavnica*, gde je *-ica* shvaćeno kao deminutivni sufiks (Vlasta Sikimić, 2 godine). Interesantni primeri se navode u Janko-Trinicka 1975: 262. V. i Adlivankin 1979:78.

⁴³Termin je preuzet od Bakina 1977: 79.

⁴⁴Drugačije o ovakvom tipu tvorbe ERHSJ s.v. *šetati*: *šet*, *uzvik* (u primerima *šet* u *kuću* iz Dubrovnika i *šet tamo šet ovamo* sa Kosova), „obrazovano kao *trč*“.

4. Okazionalizmi građeni nezavisno od tvorbenog sistema

Izolovani okazionalizmi su reči stvorene „bez veze sa dosadašnjim riječima i bez tvorbenih elemenata“ (Babić 1986:37).

pendžević : eine erdichtete Speise, cibus fictus: Bi li malo *pendževića* ? (Vuk, Rječnik).

raspradla⁴⁵: samo u izrazu: biće i *raspradle* (nešto što se samo pozeleti može, a inače ga nema) (RBB, 302).

5. Okazionalizmi građeni semantičkom derivacijom

Otvorenost semantičke strukture idiomatičnih naziva omogućava građenje semantičkih okazionalizama na bazi ovih struktura. Kod izvedenica okazionalno značenje je rezultat izmene značenja tvorbeno osnove.

Okazionalno značenje, sem toga, može biti „pripisano“ derivatu bez izmene njegove tvorbeno strukture i čuvajući tvorbeno osnovu i značenje koje motiviše isti derivat. Leksičko značenje koje se pripisuje izvedenici potpuno odgovara njenom tvorbenom značenju, ali je takva leksička realizacija tvorbenog značenja neobična. Ovakvi semantički okazionalizmi mogu biti građeni samo na osnovu derivata sa idiomatičnom semantikom⁴⁶.

paraklis : „(im scherzhaftem Sinne, als hatte dies Wort mit dem *klis* etwas gemein) Gebet, welches über einen gelesen wird, *paraclesis*“, (Vuk, Rječnik)

satira : Izrazu „*satira*“ konačno je pridodato i bukvalno značenje sredstva za — satiranje. Od dobrog ukusa i boljih običaja; preko stila i duha, došli smo krajem godine i do satiranja ljudi, sve pod zaštitnim znakom i na nivou one svesti koja je porodila „*Vojka*“ i „*Savla*“ (Non 627/628, 15).

prljavština : Prlja je zaslepljenosti ciljem, spremnosti da se za njega sve žrtvuje dao svoj doprinos, jednu posebnu mentalnu kategoriju koja se zove — *Prljavština*. *Prljavština* je tehnika kojom se lični interes maskira u opšti (Srpska reč 14, 24).

Produktivnost navedenih tipova i podtipova veoma je različita. Broj primera se kreće od jednog do više desetina. Stepenn okazionalnosti⁴⁷, kao i mogućnost uzualizacije⁴⁸, takođe je vrlo neujednačen.

Predložena podela okazionalizama po načinu tvorbe bila je uslovljena materijalom kojim smo raspolagali. Potpunija analiza bi možda pokazala i

⁴⁵U ovim primerima se može diskutovati o mogućnosti da se u našoj jezičkoj svesti *-viš* i *-dla* osećaju kao mogući strani sufiksi.

⁴⁶V. Jermakova 1982:121. O derivatima sa idiomatičnom semantikom opširno se govori u Jermakova 1984: 5–53.

⁴⁷O stepenu okazionalnosti v. Jeremina 1981:253–254.

⁴⁸O mogućnostima uzualizacije okazionalizama v. Lukjanova 1979:49; Gunova i Perniška 1980:246–247.

pojavu nekih drugih tipova, tako da problematika tvorbe okazionalizama u srpskohrvatskom jeziku tek čeka svoju definitivnu obradu.

LITERATURA

- Adlivankin 1979: Адливанкин, С. Ю.: Словообразовательная семантика и виды словопроизводства, *Семантика и производство лингвистических единиц, Проблемы деривации*, Пермь, 68–78.
- Ahmanova 1966: Ахманова, О. С.: *Словарь лингвистических терминов*, Москва.
- Babić 1986: Babić, S.: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku: nacrt za gramatiku*, Zagreb.
- Bakina 1975: Бакина, М. А.: Окказиональные слова, мотивированные прилагательными, в современной поэзии, *Слово в русской советской поэзии*, Москва, 164–179.
- Bakina 1977: Бакина, М. А.: Словотворчество. Языковые процессы современной русской художественной литературы, Москва, 78–127.
- Batinić 1987: Batinić, Lj.: Upotreba deklinabilnih formi na -ći u savremenom srpskohrvatskom jeziku, *Prilozi proučavanju jezika* 23, Novi Sad, 73–94.
- Belić 1949: Belić, A.: *Savremeni srpskohrvatski jezik, II: Nauka o građenju reči*, Beograd.
- Bortničuk i dr. 1988: Бортничук, Е. Н., Василенко, И. В., Пастушенко, Л. П.: *Словообразование в современном английском языке*, Киев.
- Bragina 1977: Брагина, А. А.: Норма, контекст, синонимический ряд, *Литературная норма и просторечие*, Москва, 185–203.
- Čirkova 1975: Чиркова, Е. К.: О критериях отграничения окказиональных слов от новых слов литературного языка, *Современная русская лексикография*, Ленинград, 91–101.
- Davidova 1973: Давидова, М. К.: Индивидуально–стилистические неологизмы в современном русском языке, *Вопросы теории русского языка и говоров дальнего востока*, Хабаровск, 96–110.
- ERHSJ: Skok, P.: *Etimološki rječnik hrvatskog ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb 1971–1974.
- Fodor 1980: Фодор, Е.: Заметки о термине окказиональный, *Romanoslavica* XIX, București, 144–152.
- Fomina 1973: Фомина, М. И.: *Лексика современного русского языка*, Москва.
- Gončarov 1983: Гончаров, Б. П.: Экспрессивно-оценочные неологизмы Маяковского, *Филологические науки* 4, Moskva, 3–9.
- Grabias 1981: Grabias, S.: *O ekspresywności języka: ekspresja a słowotwórstwo*, Lublin.
- Gunova i Perniška 1980: Гунова, З., Пернишка, Е.: Особенности и тенденции на словотворчество и художествената литература, *Проблеми на езиковата култура*, София, 246–253.
- Hanpira 1966: Ханпира Э.: Окказиональное слово и окказиональное словообразование, *Развитие словообразования современного русского языка*, Москва, 153–166.
- Hruščinska 1978: Hruščinska, K.: U formacijah potencjalnych i okazjonalizmach, *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdansk.
- Janko-Trinicka 1975: Янко–Триницкая, Х. А.: Междусловное наложение. Развитие современного русского языка. Словообразование. Членимость слова, Москва, 253–260.
- Jegorova 1985: Егорова, К. Л.: О так называемом телескопическом словообразовании, *Филологические науки* 5, Moskva, 56–60.
- Jeremina 1981: Еремина, Л. И.: Точность искусства и точность грамматики, *Литературная норма и вариантность*, Москва, 248–269.
- Jerņakova 1982: Ермакова, О. П.: Вторичная номинация в семантической структуре многозначных производных слов, *Способы номинации в современном русском языке*, Москва, 109–123.
- Jerņakova 1984: Ермакова, О. П.: *Лексические значения производных слов в русском языке*, Москва.

- Jordanova 1978: Иорданова, Ј.: За понятието окказионализъм и разграничението му от неологизма, *Език и литература* 33/2, София, 55–64.
- Kalinjin 1978: Калинин, А. В.: *Лексика русского языка*, Москва.
- Karnevale i Rosi 1980: Carnevale, M., Rossi, G. A.: *Che cos'è l'enigmistica: guida alla conoscenza, alla composizione e alla risoluzione dei giochi enigmatici*, Firenze.
- Komljeva 1978: Комлева, Н.: Логико-семантический подход к анализу средств комического, *Смежные проблемы филологии, психолингвистики и методики преподавания иностранных языков*, Иваново, 74–81.
- Kosovski 1974: Косовский, Б. И.: *Общее языкознание. Учение о слове и словарном составе языка*, Минск.
- Kotelova 1988: Котелова, Н. З.: Теоретические аспекты лексикографического описания неологизмов, *Советская лексикография*, Москва, 46–63.
- Kozireva 1979: Козырева, Т. Г.: Развитие лексики русского языка, *Современный русский язык. Лексикология*, Минск, 140–160.
- Kristal 1988: Kristal, D.: *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd.
- Kubrjakova 1981: Кубрякова, Е. С.: *Типы языковых значений: семантика производного слова*, Москва.
- Kuznjecova 1989: Кузнецова, Э. В.: *Лексикология русского языка*, Москва.
- LES 1990: *Лингвистический энциклопедический словарь*, Москва.
- Likov 1976: Лыков, А. Г.: *Современная русская лексикология (русское окказиональное слово)*, Москва.
- Likov 1977: Лыков, А. Г.: Окказионализм и языковая норма, *Грамматика и норма*, Москва, 62–83.
- Lopatin 1975: Лопатин, В. В.: О двух этапах морфемного членения слова, *Развитие современного русского языка 1972: Словообразование: Членимость слова*, Москва, 45–52.
- Lukjanova 1979: Лукьянова, Н. А.: Некоторые аспекты изучения выразительных средств русского языка, *Вопросы лексической и фразеологической семантики*, Ростов-на-Дону, 42–52.
- Mihajlov 1976: Михайлов, М.: О словообразовании по конкретному образцу, *Wratistawiensia VI*, Warszawa, Wrocław, 75–88.
- Ondrus 1980: Ondrus P., Horáček J., Furdík, J.: *Súčasný slovenský spisovný jazyk: lexikológia*, Bratislava.
- Otašević i Sikimić 1989: Otašević, Đ., Sikimić, B.: Okazionalizmi sa tvorbenog aspekta, *Uporabno jezikoslovje*, V kongres Zveze Društev za uporabno jezikoslovje Jugoslavije, Ljubljana, 218–223.
- Otašević i Sikimić 1991: Otašević, Đ., Sikimić, B.: Odnos okazionalizama prema vremenu, *Naš jezik XXIX/1–2*, Beograd, 77–81.
- Pei 1966: Pei, M.: *Glossary of Linguistic Terminology*, New York—London.
- Protčenko 1984: Протченко, И. Ф.: *Русский язык: проблемы изучения и развития*, Москва.
- Radeva 1991: Радева, В.: Окказиональность в словообразоването, *Език и литература XLVI/1*, София, 76–82.
- Reformatski 1975: Реформатский, А. А.: О членимости слова, *Развитие современного русского языка 1972: Словообразование: Членимость слова*, Москва, 5–13.
- Simeon 1969: Simeon, R.: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I–II*, Zagreb.
- Smetanjiņa 1977: Сметанина, М. Н.: О возникновении экспрессивности в поверхностной реализации высказывания как результате нарушений в его семантической структуре, *XXX герценовские чтения: иностранные языки: научные доклады*, Ленинград, 18–21.
- Stevanović 1975: Stevanović, M.: *Savremeni srpskohrvatski jezik: gramatički sistemi i književnojezička norma, I*, Beograd.
- Stjepanova 1979: Степанова, М. Д.: Вопросы нормы и системы в словообразовании (на материале немецкого языка), *Иностранные языки в школе* 6, Москва, 5–10.
- Stojanova 1984: Стоянова, Ю.: Непреднамерени окказионализми, *Български език XXXIV*, София, 451–456.

- Šeljahovska 1982: Шеляховская, Л. А.: Способы фиксации производных слов и речевых новообразований в словообразовательных словарях русского языка, *Теоретические проблемы семантики и ее отражения в одноязычных словарях*, Кишинев, 172–176.
- Šeljahovska i Bogdanov 1983: Шеляховская, Л. А., Богданов, Н. А.: Словообразовательный аспект изучения некоторых групп окказионализмов, *Новые слова и словари новых слов*, Ленинград, 82–92.
- Šepeljova 1979: Шепелева, С. Н.: О формально-семантических типах в русском словотворчестве, *Лингвистика и поэтика*, Москва, 248–254.
- Šmeljov 1982: Шмелев, Д. Н.: *Введение, Способы номинации в современном русском языке*, Москва, 3–44.
- Uluhanov 1984: Улуханов, И. С.: Узуальные и окказиональные единицы словообразовательной системы, *Вопросы языкознания* 1, Москва, 44–54.
- Zabotkina 1989: Заботкина, В. И.: *Новая лексика современного английского языка*, Москва.
- Zemka 1973: Земская, Е. А.: Окказиональные и потенциальные слова в русском словообразовании, *Актуальные проблемы русского словообразования*, Самарканд.
- Zemka i dr. 1981: Земская, Е. А., Китайгородская, М. В., Ширяев, Е. Н.: *Русская разговорная речь. Общие вопросы. Словообразование. Синтаксис*, Москва.
- Žluktenko 1983: Жлуктенко, Ю. А. (ред.): *Английские неологизмы*, Киев.

IZVORI

- Dedinje: Smiljanić, R.: *Ubistvo na Dedinju*, Beograd 1986.
- Demokratija: *Demokratija*, Beograd
- Erotika: *Erotika*, Zagreb
- Glasovi: Šomlo, A.: *Glasovi dijaspore*, Beograd 1985.
- I: *Intervju*, Beograd
- Intel: Minderović, Z.: *Intelektohipograf*, Beograd 1989.
- Istvik: Apdajk, DŽ., *Istvičke veštice*, Beograd 1987.
- M: *Mladost*, Beograd
- ND: *Naši dani*, Sarajevo
- Nin: *Nin*, Beograd
- Non: *Non*, Beograd
- OP: *Omladinski pokret*, Titograd
- Orgija: Stojević, M.: *Orgija za Madonu*, Beograd 1986.
- Pijesak: Krilić, Z.: *Živi pijesak*, Zagreb 1987.
- Pogledi: *Pogledi*, Beograd
- RBB: Peić, M., Bačlija, G.: *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad, Subotica 1990.
- San: Orlović, D.: *Endimionov san*, Gornji Milanovac 1981.
- Srpska reč: *Srpska reč*, Beograd
- Start: *Start*, Zagreb
- Štihovi: Neš, O.: *Štihovi*, Beograd 1972.
- Udri bandu: Popović, M.: *Udri bandu*, Beograd 1988.
- Vreme: *Vreme*, Beograd
- Vuk, Rječnik: Stefanović Karadžić, V.: *Srpski rječnik*, Beč 1852.

S u m m a r y

Đorđe Otašević i Biljana Sikimić

WORD-FORMATION OF OCCASIONALISMS IN SERBO-CROATIAN

The article presents a classification of occasionalisms (OC) according to their word-formation. Six types are analysed:

- 1) OC formed in conformity with word-formation system;
- 2) OC formed by violating the rules of word-formation system;
- 3) OC created after the model of particular word;
- 4) OC created after occasional formation patterns;
- 5) OC formed regardless of word-formation system;
- 6) semantical occasionalisms.

ИРЕНА ГРИЦКАТ
(Београд)

ИЗ ИСТОРИЈЕ БОРБЕ ЗА КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК КОД СРБА
— ПОВОДОМ „ЗЕМЛЕОПИСАНИЈА“ ПАВЛА СОЛАРИЋА —

I

1. Књижевни језик неког народа, с обзиром на лексички и синтаксички фонд, представља, између осталог, израз културних домета његових представника. Према томе, периоди уобличавања неког књижевног језика, заједно са његовом поступном стандардизацијом међу ширим слојевима говорника, везани су за периоде отварања интелектуалних видика, за периоде освајања и учвршћивања нових сазнајних кругова код одговарајућег народа. Може се, дакле, у том смислу, говорити о интелектуализовању језика, а то значи о с п е ц и ф и ч н о м језичком богаћењу.

У овај процес укључује се на првом месту то да људи од пера треба да умеју да се исправно служе лексичким благом и устаљеним синтаксичким структурама, који већ и иначе живе у њиховом народу мимо неке посебне ишколованости самих говорника — а по могућству, што се лексике тиче, уз попуну са ширих подручја, ради што разноврснијег, тиме и истанчанијег израза. Даље, придолази прилагођавање страних речи, познанство са међународном номенклатуром, са институционализованим називима који се употребљавају широм света. Исто тако, услед нових потреба, морају се градити нове речи и нови лексички спојеви, нова општеобразовна лексика и идиоматика, или се, евентуално, проширују одн. померају и мењају семантичка (па и стилска) поља при употреби постојећих јединица. Некад су такви захвати добро погођени, некад туђи властитим језичким законитостима, те се ови други махом и не устаљују, и предају се заборау.

Много се штошта стављало на пробу у том погледу у приближно стогодишњој историји утемељења аутентичног књижевног језика код Срба, у распону између осамнаестог и деветнаестог века¹. Током двадесе-

¹у епохама пре ове виђају се, као што је познато, многобројни продори говор-

тог века све је ово постајало предметом филолошких претрага и синтеза. Поред правописних, морфолошких, творбених одлика, код разних писаца и на разним развојним ступњевима, у област таквог нашег, модерног филолошког проучавања обавезно треба да се укључује и чинилац споменутог језичког интелектуализовања: развој комуникативних средстава у задатом правцу, експериментисање са њима, преосмишљења и сл. Све је то био тада и подстицај, и истовремено већ испољени знак српске просвећености, и лаичке а не само вероисповедне.

2. Говорећи о постанку српског књижевног језика упутно је да се лексика коју налазимо у неком одређеном раздобљу, или у опусу неког писца, или у некој књижевној грани, разврста на посебан начин; ми ћемо се њиме овде и послужити. При таквој раздеоци на једну страну се ставља све оно што је у фонетском погледу, у морфолошком и у творбеном носило печат старијег и неизворног стања, у којем су били заступљени српски или руски црквенославизми, русизми одн. славеносрбизми различитих типова. Уз ово иду и тадашњи синтаксички варваризми, нпр., стари партиципски склопови, немачки или латински ред речи који је Србима долазио често преко његовог подражавања у руским књигама, даље, извесна барокност реченице и друго. Све се то може подробно приказати и проучити, али не и сваки пут међусобно раздвојити, пошто у набројаним чиниоцима има доста заједничких, мешаних појава, На другој страни остаје српска народна лексика (без обзира на тада допуштене правописне, понекад и морфолошке славенизације). Том лексиком су писци често покушавали да управљају на нове начине, борећи се за исказивање нових садржаја. Таква транссемантизовања заслужују засебне анализе, какве су код нас досад биле знатно ређе вршене.

Не може се увек знати када је неки писац први пут придао некој речи значење раније несвојствено за њу, није ли тако исто било већ и пре негде замишљено и записано, најзад — што је битније за науку — није ли то била каква старија или дијалекатска семантика дате речи, уобичајена али непозната новом проучаваоцу; исто тако, нећемо увек знати да ли је запажена употреба можда још и данас негде жива, иако делује необично, ван стандардне значењске норме². Све се замућује тиме што су се ства-

ног елемента у прилично окоштало црквенословенско писмо. Посматрајући те раније продоре, не примећујемо неке временски јасније разграничене фазе таквог развоја, неку дуже задржану доследност у намерама, програм да се писање језички понароди. У писмо се дуго инфилтрирала само језичка грађа, и тек је касније дошао период разраде и санкционисања њене структуре. У новије време, што је сасвим природно, даље је нарастала грађа, дакако не само народна, која је све боље доприносила функционисању књижевног језика, па је често и „пребацивала“ функцију, сад већ поглавито из уметничких разлога.

² Донекле сличну тематику, на друкчијим примерима, обрађивала сам у чланку *Још нека питања у вези са славеносрпском епохом*, Јужнословенски филолог XLIII, Београд, 1987, 111–135. На стр. 121. је речено: „Треба се, у начелу, чувати утиска

рали и врло разноврсни и наизглед уникални хибриди: од српских речи ковале су се изведенице или сложенице по црквенословенским узорима, а такође су се уводили неологизми по српским обрасцима уз употребу руских корена. Ми, практично, не можемо познавати ни сву стару руску писменост, нити руску дијалектологију у њеним различитим историјским аспектима.

Са свим тим у вези остаје непознато није ли тако скројена реч живела, свентуално, у понекој књизи понеког руског језичког експериментатора, или ју је направио наш учени и усрдни Србин. Претраживање домаћих и страних извора не би имало у овако схваћеном послу свог методолошког оправдања, макар се најисцрпније проучавао језик, рецимо, неког одређеног аутора. Могло се нешто једнако и по више пута независно створити, „лингвистички измислити“. Овај сектор језичке историје не подлеже егзактном испитивању. Важније је описати појаву с њене обличке и значењске стране, указујући на то где је све нађена, него одређеног писца представити управо као творца дате појаве, као изумитеља или промотора неке нове ознаке за новоуведени појмовни ентитет.

Пораст лексичког фонда о којем говоримо не подразумева увек ни то да за дати појам никаквог лексичког средства није било у дотадашњем језику, у његовој широј употреби. Култивисање израза, које се, видљиво за нас, испољило кроз позајмљена или облички искомбинована или семантички надграђена средства, није морало настајати само услед раније оскудности на том плану. Много пута се примећује жеља старих писаца да у књишкој поуци, у школској терминологији, у понуђеној новој науци, изразе неку ствар друкчије него што би то исто назвао обичан човек можда већ давно и упознат са одговарајућом реалијом или са појмом. То се тада дешавало због веома присутне потребе за својеврсним, карактеристичним за епоху, „уздигнућем стила“ у писању. Бивало је и друкчије — да књижевник просто није знао да у народу већ постоји реч за појам који он тражи да искаже на неки свој начин.

II

1. Између осталих продора у познанство са светском културом, било је потребно да се Срби упознају са достигнућим знањима из географије, уз њене огранке уобичајене у уџбеничким штивима: то су обавештења о геологији, клими, минералогии, геодезији, о становништву, трговини, језицима, о фауни, флори итд.³ Са много полета и спремности, на такав

да је нешто било исказано незграпно, детињасто, комично. На тако срочене исказе [. . .] одиста се наилази, али је то било тек тражење и поступно приближавање оним и онаквим интонацијама на које смо ми данас навикнути при читању одређених врста текстова.“

³ Примећује се да су се интересовања за општу географију, или потребе за њом, јављали код ондашњих Срба нешто ређе у поређењу са другим поукама. Занимање за удаљеније крајеве сводило се, најпре, на Свету Земљу и путовања у Јерусалим, затим на

је задатак у своје време приону Павле Соларић. Изглед језика у Соларићевом укупном делу, посматран на лествици тадашњег кретања од рускословенског преко славеносрпског ка народном српском, представљао је, као што је познато, извештан назадак у том иначе незауостављивом напреловању; исти је случај био код Глигорија Трлајића, Атанасија Стојковића и неких других. Међутим, нас овде не занима сама сразмера између „веродостојног“ и „неверодостојног“ српског чиниоца код Соларића, он се овде не оцењује, него се, делом, описује. Пружа се слика о томе како је овај културни делатник уткивао у своје излагање и стару, и комбиновану, и народну (а махом неуобичајену) грађу за нова когнитивна подручја, код својих Срба који су тада хрлили у сусрет Европи. То је слика његовог удела у области служења лексиком, слика једног специфичног обела међу осталим тада понуђеним.

Главна Соларићева дело из области географије јесте књига написана у два дела: „Ново грађданско землеописаніе перво на езику сербскомъ“, Венеција, 1804, I—XXI + 1—474 и 1—246. Даљу језичку анализу извршићемо према поглављу о Русији, стр. 402—421 (из првог дела). Како се сазнаје из постојећих података, Соларић је ово своје опсежно географско дело израдио према Гаспаријевом „Allgemeine Einleitung in die neueste Erdbeschreibung“, али уз обавештење да је он доста тога и сам допунио, па и прерадио⁴. У топонимској грађи коју Соларић обилато даје трагови воде и ка друкчијим изворима, не само ка њеном третирању у немачкој подлози, а исто тако, понекад, и ка писању „по слуху“.

Павле Соларић заслужује да се овде спомену још два његова подухвата везана за популаризацију географских знања. Исте године и у истом граду он је штампао „Кључић у мое Землеописаніе чрезъ неколика писма моему пріятелю Л. Н.“, 1—74. Ту он износи основне појмове из астрономије и географије, са дужинским и другим мерама данас већ умногоме измењеним; међутим, занимљива су његова лингвистичка размишљања на стр. 8—10. Ко жели, пише Соларић, да просвећује свој народ, мора се старати о језику. И прост човек треба данас да разуме „езикъ волшебногъ книжника“. „Ми смо били Славјани, али смо данасъ еданъ путъ [најзад] Славено-Срби.“ Не можемо више говорити славенски, морамо да говоримо народски, те

суседне државе, те се оно још понајчешће задовољавало по тзв. календарима и сродним популаризацијама. Читаоцима је 1809. г. било понуђено да се упознају са преведеном књигом Ј. Х. Кампеа *Откровение Америки*. Јоаким Вујић је 1825. г. издао *Новѣйше землеописаніе цѣлаго свѣта*. Касније се књиге из области земљописа издају све чешће.

Уџбеници са тематиком из опште географије често су били наглашено повезивани са геодезијским обавештењима. О томе сведоче таква издања као што су В. Булића *Земљописаніе всеобщегъ . . . часть перва: Земљописаніе математическо*, Будим, 1824 (као засебан опсежан том), или књига без наведеног аутора *Прва поњатија изчислителног и јестественног земљописанија*, Београд, 1845.

⁴ *Каталог књига на језицима југословенских народа 1519—1867*, изд. Народна библиотека СР Србије, Београд, 1973, под одговарајућом јединицом на стр. 391.

за оно за шта нисмо имали називе треба „прилагодити“ домаће речи, а по изузетку и стране. Уколико се неко побуни против појединих домаћих речи, постарајмо се за „словарь речи художественни“. — У оваквим Соларићевим схватањима ми, између осталог, налазимо разлог више за своју поставку о значају проучавања „прилагођених“ домаћих речи, којима даље посвећујемо посебну пажњу.

У својој очигледној заинтересованости за географију, наш аутор је, опет у истом граду и такође исте године, публиковао још и атлас „Пѣшій землеписникъ“, са 37 илустрација. Ту се налазе најосновнији подаци из астрономије, и карте које приказују све делове света. Основни топонимски подаци, којих је овде сасвим мало, дати су онако како су показани и у великом Землеописанију.

Наше даље излагање се дели на илустрације

а. из општије лексике, где се даје лексичка грађа, како неаутентична у погледу законитости српског језика, тако и аутентично српска, али махом са значењском применом необичном и неувреженом, и

б. из топономастике, како ју је својим читаоцима презентирао аутор.

Тиме се илуструје а. семантичко и б. обличко увођење лексема у оптицај. Именичке и придевске речи пребацују се према потреби у номинативе (са изменама у духу Соларићевог правописа).

2. а. а) Соларић се још није био ослободио црквенословенске лексике, у њеном класичном одн. русифицираном обличју: юноше туне препитаніе ... наоде 408, и н о г д а ш н я Россія 411, [ова земља] лежи о б о ю д у Дона 411, Пултава ... славна ч р е з њ Карла XII пораженіе 411⁵, [река] Припецъ прѣйма о ш у ю Язіолду 416; в е р т о г р а д њ 403, д р е в е с а лаврова 405. Непосредно из тадашњег руског пренето је мноштво речи: о б р а з њ п р а в л е н і я (= систем управљања) 402, х р е б е т и г о р с к и 403, с л ю д а (= лисун) 404, в а р н я мила (= радионица сапуна, реч постоји у Даљевом Речнику⁶) 405, р у к о д њ л н њ 405, л љ к а р с к и п и т о м н и к њ (= интернат, „општежитије“, у руском застарело) 408, н а и з т о к у Волхова из Їлмена (= извор, Даљ) 409, л о в и т в а морски коня (= ловљење, Даљ) 410, Кіевъ ... о к о л о среде ове реке, на страни западној (= близу, а не унаоколо) 411, с л е д о в а т е л н о 411, в е с м а славни ... градъ 412 итд.

⁵У пољском језику *przez* може бити протумачено као калк према немачком начинско-узрочном *durch*, у нешто старијој употреби. Али постоји и старосрпско *крозь* у значену *propter*. Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских*, Београд, 1863, s.v.

⁶Вл. Даљ, *Толковий словарь живого великорусскаго языка*, III изд., Москва, 1903—1909.

Запажају се руске речи у значењској или стилској примени која је савременом руском језику страна. Ово служи као једна од илустрација за напред наведене тешкоће око тога — како данас утаничавати порекло лексема и семема: и з л и ш і е жита (= богатство) 404 и другде, н њ д р о финско 404 и др. (на многим местима „недро“ у смислу „залив“, а не „морске дубине“), земљь кримске ... в р у ч а в а ю ... биволе, осле и велбуде 405, Украина стяжава о т м њ н н о излишје жита 405, Ст. Петербургъ ... преко полакъ иностранне терговине с т я ж а в а 406, северозападная п о м о р і я Америке (= обале) 406, Россія собствена ... состои по едномъ о б в е т ш а л о м њ раздјеленію, изъ ... 407, нъзино [Москве] о б я т і е износи 5 немецки миља 408, рибарско с о д р у ж е с т в о (= цех) 410, марва из р я д н е величине и лепоте 410, Россія Бъла ... в и с о к о п о л о ж е н і е има (= побрђе) 412, цесарски увеселителни о с т р о з и 413, добра вина и из я щ н а воћа 419, с п л а в њ (= флота) 421, о т ч и з н а медведа подосногъ (= постојбина поларног медведа) 421. Јављају се, такође, неке речи чија творба одговара руским језичким законитостима, међу њима и поједини лексички „фантоми“, за које нисмо у могућности да тачно одговоримо дали су руске или Соларићеве скројенице, можда већ преузете однегде из српских књига: в о д о у з њ гибралтарскій 406, т о п н я л о я 408, ж е г њ водке 408, к л ю ч е н и ч е с к е рукодълнъ (= кључарске, браварске?) 410, пристаница ... изъ кои се ... риба из к о р а б л я в а 410⁷, Есѡи, едно финско н а р о д и щ е (= племе, народна скупина) 414, л и в н я звона 414, мрамори и ини из р и в а е м и 414, к о р а б л я е м и Нъменъ (= пловни) 417, с т о к њ Виліе и Нъмена 418, з м і й н и к њ (= минерал серпентин) 419, има на северу из с о х л а берда (= сува, без вегетације) 420.

Разврставање грађе води, даље, према случајевима где Соларић на разне начине хибридује црквенословенску и руску лексику са српском фонетиком, морфологијом и творбом — а и обрнуто. На пример: до б р е г о в а ... Америке (= „до берегов“, тј. до обала) 402, овчја вуна ... се у крупна платія у п о л з а в а (руска именица „польза“, али њена српска вербализација) 404, главни ч л е н о в и извоза 405, една научна у ч р е д а (рус. „учреждение“, али творба за дату семантику типично српска) 413, често одъ с т р а н с т в у ю ћ и скакаваца страда 410, она э ... одъ Козака о б и т а н а 410, н а б е р д н а тврдина (руски би било „нагорная“) 416, д о н о с н е риболовнъ (рус. „доходный“, срп. „уносан“) 419, Татарія з а н и м а полуостровъ Кримъ 419, с њ своима п л я с а ю

⁷ Овакав глагол представља један прилог више горенаведеној опаски о томе да се настајању многих тадашњих речи не може улазити у јасније трагове. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* даје потврду за реч искорабљити, нађену у Стулићевом Рјечосложју (изд. 1806), са ознаком „непоуздано“. Остаје питање где је Стулић нашао ту реч.

ћ и м а медведи по Европи ... блуде 419, добросердечанъ и прилично о н а р а в л е н њ народъ (= култивисан) 419, градъ ... сасвимъ у о п а д к у (рус. „упадок“, срп. „опадање“) 420. Најзад, од словенског лексичког материјала могу се градити, под коинцидентним граматичким условима, чак и код разних народа истоветне речи, са мање или више успеха; нпр.: п р о в о з њ ... у Мсту прокопанъ (= канал, пут за провожење) 404, воспитаніе и у ж и в л е н і е деце (= удомљење, прихватање) 408, г л а д и л н и ц а каменја 414, богати м њ н ц и (= мењачи, више у духу срп. језика с обзиром на суфикс) 418, островни с б р о и (= архипелаг, такође „пре“ срп. реч) 421.

Могло се већ видети како се на српске лексеме примењује руски начин писања вокалног *р*: т е р г о в и н а 406, в е р л о 407, б е р д а 420 итд., чиме се стварају псеудорусизми.

б) Посебну пажњу скрећемо на Соларићеве сложенице, којих има у овом његовом тексту мноштво. Грађење сложеница није било исконски распрострањено у словенским језицима, оне су се често стварале као калкови или при подражавању другојезичких творевина. У српскословенском их је било захваљујући грчком утицају; у рускословенском и у руском, на основама истог тог утицаја, оне су се више задржавале, и задржале су се до данас.

Сложене именице су скоро без изузетка изразито руских формација и из старијег и новијег руског лексичког фонда: в о д о с о о б ц е н і е 404, о б р я д о п р а в л е н і е (= вршење обреда) 407, к о р а б л е с т р о и н я 410, к н и г о х р а н и л и ц е 411, в с е у ч и л и ц е 411, м и р о т в о р е н і е (= склапање мира после рата) 412, з в е з д о з р и л и ц е (= опсерваторија) 413. Сложени придеви се могу, уопштено, поделити на две категорије, док би даље потподеле биле овде сувишне с обзиром на то да се излагање не бави таквом посебном проблематиком. На једној страни постоје сложене речи где се атрибуцка реч у другом делу *допуњава* првим делом: п р и м њ т о д о с т о и н њ и ш а ц е р к в а 408, н а р о д о о б и л а н њ г р а д њ 409, в и д о д о с т о и н а [места у граду] 413, н а р о д о б о г а т і й г р а д њ 418, о г н е д и ш у њ е б е р д о 420. На другој страни срећу се сложенице у којима се атрибуцка реч у другом делу *одређује* првим делом: к р а с н о д л а ч н е ж и в о т и н њ 404, н о в о д о б и т е ... д е р ж а в е 407, с к у д о о б и т а н њ г р а д њ 412. Од именичке сложенице настало је: м њ р о в њ ж е с т в е н н о у ч и л и ц е (= математичка школа) 408.

Натегнуто је смишљена реч о б о с о б с т в е н н и д о м о в и (= у личном власништву, приватни) 411.

с) Најзанимљивији за србистику је преглед домаћих речи (понекад неуобичајено обликованих), у семантичким употребама које не одговарају савременом стандарду.

князеви ... носе надписъ велики князева (= титула) 402, ова ужасна земята туца (= огромна) 402, исто тако: ужасни ритови 416⁸, Россія ... удара на востоку у Асію 402, у северной, средней и южной земль пруги (= појас) 403, невично плодносна земля (= необично) 403, нешто даль домашава скотоводство 403, [Урал] Асію одъ Европе рѣши 403, Дина ... у море сеизлива балтійско 403, Днѣстеръ ... изъ Галиціе и зиће (тј. „изиће“) 404, перуть (= перад, живина) 404, дуванъ [сеје се] весма яко 404, скотоводство ... поправлясе іоше све то боль (= развија се) 404, еданъ видъ лагани дивли коня 404, реке и езера есу рибомъ напунѣна 404, [северни део] у краснодлачнимъ животинями дивни има благословъ 405, рови (рудници) ... железа и мѣди есу весма податни (= богати) 405, кожностройнь ... есу по свему государству разпростерте 405, дубраве забавляю многе важне занате (= упощавају) 405, рукодѣльнь ... государству много защећую 405, скитници (= номади) 406, работна марва (= радна, вучна) 406, Россіяни опливая сва европейска мора 406, Тула ... прилично великъ градъ 408, водисе крепка торговина 408, верло плодовиць пределъ 409, поглавито внутреннь ... пристанище (= главно) 409, племенита гимназія (= хуманистичког смера) 409, правиланъ и после Петрополя najlepши градъ (= урећен) 409, градъ съ драгоцѣнним а провози (= с одличним саобраћајницама) 409, Тверь ... има примѣну торговину 409, [река] на одномъ рамену Сухоне [друге реке] (= страна) 409, важна и пространна торговина 409, има користне вернь мила (= рентабилне) 410, Россія Мала ... многе лепе шуме носи 410, съ Россіяни раванъ езикъ имаду (= једнак, исти) 410, у вечной войны съ Турци и Татари 410, къ правилной военной служби ... обвезани (= редовна) 410, земля Донски Козака чини едну особиту державу 411, ствари ... н. п. катарке и зиждителна дрва (= роба) 412, она има јаке обраде жита 412, застори отличне доброте (= одличне каквоће) 412, еданъ комадъ финіе 412, академія наука ... има своя особита зданія (= засебне зграде) 413, рукодѣльни и кузнице ... се наданъ разцветавая 413, лутеранской науци предана 414, одъ Польске одадerti комади 415, Мохиловъ ... примѣтанъ градъ 415, яко похоћени торги (= добро посећени сајмови) 416, изрядне плодности за жито (= услови за гајење) 416, прилично знатанъ градъ 416, земля весма худо обраћена 417, Крымъ ... чернимъ и ассовскимъ моремъ почти савъ обливенъ 419,

⁸У словенским језицима је познат прелаз негативних значења речи *ужасан*, *страшан*, *грозан* у неутралну амплификативну семантику. С обзиром на савремене норме, придавање таквих обележја уз именице, придеве, прилоге води ипак у многим случајевима ка примарно схваћеној процени: „ужасни ритови“ били би данас ритови са неким врло лошим особинама, док код Соларића то значи „веома пространи ритови“.

при лага ној обради излишество жита има 419, народище, кое злочесто кримски беседи (= неправилно, лоше) 420, новъ и садъ већъ вискосоко возцветаваюћи ... градъ 420, правилне войске (= редовни састав) 421.

д) Као и други књижевници његовог времена, Соларић је употребљавао народске речи и обрте; неки од њих сада, заправо, изгледају као „народски“ а не само народни просто зато што нису ушли у данашњи стандардни језик. Међутим, у оно време та грађа није морала бити, и није била, маркирана ниже од осталих народних израза, пошто се стандардизација још није усталјивала на дијалекатској бази која је касније постала носилац књижевног језика. Дајемо извештан број разнородних примера: има воћа, вина, меля (= хмеља), о в д ' о н д е дивльгъ 404, пол а к љ (= пола) 406, рукодълнъ ... се н а д а н њ разцветавоу (= из дана у дан) 413, с ' с ... много пушакъ 420. Ређе или исконструисане, али добре, „у духу језика“, речи: водосообщеніе [је помоћу канала] у п о с л о в а н о (= организовано) 404, т р а я т н и кони (= издржљиви, трајашни) 417, итд. Пажњу привлачи употреба везника „него“: рукодълнъ ... государству много защећую, н е г о нища не приносе 405, лепе шуме носи, н е г о често одъ ... скакаваца страда 410, још необичније: к љ Украини, н е г о не к љ Малой Россіи причислявасе ... Харьковъ 411, избиліе жита ... н е г о оскудностъ у рукодълнями има 415. Значење ове речи је овде, очигледно, „али“. У Рјечнику Југославенске академије знаности и умјетности, под II б. в., могу се наћи примери (има их и из народне песме) који приближно, али не у потпуности, потврђују могућност оваке употребе.

е) На крају приказујемо дуже реченичне одсеке којима се илуструју све досад разгледане особености, у облицима и у фреквенцији који су типични за Соларићев језик, за његов синтаксички и стилски аранжман: Донъ ... по едномъ великомъ восточномъ извитку, гди пограничава Асію, у море ассовско пада, почемъ Донца прійми 404; чрезмърне дубраве вручавао катарке, балване ... паклину ... терпентинъ и пепео у невероятномъ множеству 404; одметъ (= извоз) ... естъ тако крепакъ, да Россія ежегодно одтуда велике побира сочте (= приходе) 405; терговину успывавао многе корабленосне реке и безопасни саоникъ у дугачкимъ зимами (= трговину поспешују пловне реке и сигурна вожња) 406; сочиняваюсе (= производе се) свакояке рудне ствари 408; убогъ, злоустроенъ и скудообитанъ градъ 409; обиталища ... ради чести поводня највише на ступци стое 411; Таганрокъ ... бодаръ купечески градъ ... съ отъмьнимъ пристанищемъ, води важну терговину 412; образостолпъ Цара Петра съ соимъ ужаснимъ подножіемъ (= споменик са врло великим постаментом) 413; [област, географска површина која се] на еданъ заоцерляти кут окончава 418; скитно жителствуюће, ружно, неснажно и разбойно народище 420.

b. Разгледање топономастике у Соларићевом хвале вредном великом подухвату, као и важних у његово време институционализованих назива уопште, везаних за географију, могло би да одведе филолога у два разна правца: према самим некадашњим историјско-географским чињеницама, и према оновременим називима за њих. Од Соларићеве епохе до данас мењале су се не само границе Русије, и не само величина и важност градова, трговачки значај насеља, пловних река и сл. — што све и није предмет филолошког истраживања али ипак пружа грађу са филолошким подацима; мењали су се, такође, поједини топоними, а при томе треба још узети у обзир да се аутор, скупљајући их, служио изворима на разним језицима. Успут се читалац Землеописанија, разумљиво, упознаје са значајем, са рангирањем које се у оно време придавало појединим фактима. Тако, читамо да се Русија дели на Велику, Малу и Белу Русију, а на то долазе још „нове државе Росіе европейске“, које су ту од XVIII века, и то „Росіја Шведска“, „Росіја Польска“, „Росіја Турска“ (407 и д.). Народи који насељавају Русију, према језицима које говоре, јесу: Росіјани, Поляци, Лапонјани [на трећем месту!], Финни, Ливи, Есеи, Татари, Летти, Литвани и Самоэди (406).

Изглед властитих имена чини у Соларићевом делу одсек мање значајан за историју борбе око стандардизације српског језика, те ће излагање о њима бити сажетије.

Има мношто назива који су и данас исти у руском и у српскохрватском језику, а такви су били и у Соларићево време, па су једино забележени правописом који је одговарао епохи: Онега 403, Двина 403, Волга 403 и др., Мста 404, Донџ 404 и др., Донецџ 404 и др., Печора 404, Нева 404, Украина 405 и др., Рига 406 и др., Кола (= градић у Лапонији) 410, Польска 411 и др., Гданскџ 412, Нарова (чешџе рус. Нарва) 412, Смоленскџ 415, Подоліја 416, Пинскџ 416, Вилна (чешџе рус. Вильно, данас Вильнус) 417, Ковно 418, Гродно 418, Либава 419, Перекопџ 420, Очаковџ 420. Задржано је доста аутентично руских имена и атрибута: Росіја европейска (у придеву србизација наставка, слично као Киргизіјска Степа 420—421) 402 и др., Норвегіја 403, Росіјани (рус. правилније Россијане) 406, Персіја 406, Србіја (реч је о Новој Србији) 411, Шлезіја 411. Руски творбени карактер чувају називи земаља и области са именичким наставком *-ија*, чак и они који ни у руском данас не гласе тако, или се ређе чују: Сибиріја 409 и др., Татаріја Мала 411. Ово наглашавамо пошто су Срби већ од XVIII века давали у многим таквим случајевима предност називима са придевским завршетком *-ска*⁹. Међутим, неке измене у

⁹О овоме смо укратко проговорили у раду *О преводима Леополдових Привилегија*, Јужнословенски филолог XLVII, 1991, на стр. 25—26. Код Соларића налазимо називе који су још живели у време писања његове књиге (или њених извора), а који данас спадају у историју: Ингрија („Ингрија“) — ранија већа северна покрајина, звана такође

руским речима немају ослонца ни у садашњој, ни у тадашњој норми, или ми бар не знамо за разлог: „Архангелъ (у XVIII в. назван Архангелогород) 404 и др. (на стр. 410: „Архангелъ, собственно Архангелскъ“, а ово друго и јесте данас стандардни топоним), Пултава (у старим летописима Лтава, касније Полтава) 411, Мохиловъ, Мохилевъ (= Могилев; можда под утицајем локалног изговора) 415, Мстиславъ (= Мстиславль) 416, Волхвнїя, Волхынъ (= Вољнїя, Вољынъ, раније Велынъ) 416.

Соларић је, с једне стране, неке руске називе „хиперрусифицирао“, нпр. Днѣперъ 404, Днѣстеръ 404 (или је, видећи сугласничке групе које су у руским именима *Днепр*, *Днестр* подсећале на српско *p* вокално, подешавао те групе према рускословенском правопису). С друге стране, неке је топониме србизирао, нпр. Ревалъ 414, што је у руским изворима морало бити Ревель (данашњи Талин), или их је давао морфолошки, каткад и лексички, на српском језику: поред Царское Село 413, већином овако: планина Уралска 403, море Бѣло 403, земљѣ Кримске 405, Бела Россїя 406, море Ледено 406, море Северно 406, Нова Земля 410. Понегде Соларић ставља србизирани називе земаља: Турска 402, Шведска 402 и др., такође и име града: Цариградъ 408. Негде је уносио својеврсно фонетско писање у руске топониме, како их је чуо: Резанъ (= Рязанъ) 408, Припецъ (= Припять) 416, Каминїецъ Подолски (глас између *и* и *е* после *м* у првој речи) 416.

Поред непромењених немачких топонима, какви су се и задржали у руском језику — Кенигсбергъ 417, Фриденсбергъ 418 — код Соларића се може запазити виднији траг изворног немачког стања у називима, као Ст.—Петербургъ (касније рус. Петербург) 403 и др., Петерхофъ (рус. Петергоф) 414, писање Јакобштадтъ 418, Вибургъ (касније рус. Выборг, фин. Виипури) 414. Архипелаг Шпицберген назива више пута Шпицберге, што представља врсту немачке множине, при чему на стр. 421 даје и превод Острогорїя, сасвим неуобичајен, или, у сваком случају, изобичајен. Запажа се мешање *с* и *з*, исто тако *ш* и *ж*: Асїя 408 и др., асїатическіе державе 406, Херзонъ 411, Полезїя (= Полесје) 416; Воронешъ (= Воронеж) 409, Нешинъ (= Нежин, звао се Унѣжинъ још у XII веку) 411. Овакви топоними сведоче или о специфичној немачкој графици, или о томе да су се они и чули у немачком изговору. Називи Хина 406, Хинези 409 говоре о угледању на писање *Chin*.

Удвајање сугласника без етимолошког оправдања — Окка (река) 403 и др., Море Асовско 403 (такође каваллирска академїя 409 и сл.) — представља позне одјеке из сфере барокног писања, испољеног у правописима

Ингерманландија, у Соларићево време сведена на област око Ст.—Петербурга; Ливонија или Лифландија — такође некад шира административна јединица, касније сужена на део који данас заузима Летонија; Куронија (звана некад и Курландија, али не и код Соларића) — исто тако на територији Летоније; Таврија — стари назив за јужни део Крима.

многих европских народа¹⁰. Уколико је по етимологији и било разлога за такву појаву у латиничном писму, у ћирилици је то опет подсећало на ортографску барокизацију: холландско общество 413. У исту област манирисања, широко распрострањеног у Соларићево време, спада и писање *і* одн. *ї* испред сугласника: *їлменъ* 403, *їнгрїя* 411, и др.

Једну од навика такође својствених епохи представљала је особена црта учености која се испољавала у томе што су давани подаци из класике или уопште из неке дубље старине. Соларић је, с обзиром на грађу о којој је писао, преносио овакву књишку информативност можда непосредно из неких руских извора, можда и из каквих других. У његовом случају ово се састојало у указивању на старе, историјске називе актуелних топонима. На пример: Волга „татар. Иделъ, Адалъ“ 403 (Волга се у ранијим вековима звала Итил, Атала, Ател); „Море Ассовско = *palus* [бара] *maectis*, меотидска бара“ 403 (ово се море некад називало „Меотийское море“ или „Озеро Меотида“); Пейпузъ, „иначе море Чудско“ 403 (Пејпус, Пејпси–Јарв, на граници према Естонији; у руском се ови називи вишене употребљавају); „Хирканское море (каспійское)“ 406 (назив Каспијског мора је некад гласио и Гирканско, према подацима у руским уџбеницима); „Феодосїя (пређе Кафе или Каффа)“ 420 (постоје подаци о таквом називу овог града на Криму још из IV в. н. е., затим и касније); „Земля Эдцанъ . . . и Ногай Западни званна“ 420 (у пределима око Очакова, поред Црног мора, постојала је тзв. Едисанска орда, као историјски траг татарске најезде; Ногајци или Нагајци су потомци Татара); за Босфор се вели Понтъ Евксинскїй, „негда *Vosporus Cimmerius*“ 420 (Цимери су некадашње трачко племе поред Азовског мора).

III

1. Као што је већ било назначено у првом одељку, са развојем науке, индустрије, друштвених установа и другога, настајала је неопходност, и то код свих културних народа, да се шири лексички фонд, да се утврђују, устаљују, „идиоматизују“ сами начини говора о тим далекосежним појавама и сазнавањима у њиховом наглom развоју, а посебно да се изграђују терминологије.

Изнеће се још неколико опаски о творби речи и о транссемантизацијама у оквирима таквих некадашњих трагања.

Што се тиче словенских језика, посебно српскохрватског и руског, за именичке термине (а у терминолошку сферу улазе и придеви, и глаголи, и лексички спојев) сами су се по себи у многим случајевима нудили творбени модели својствени и иначе тим језицима, осим, разумљиво, лексике која је већ постојала у народу. Овамо су у великом броју спадале извенеце од префиксираних и непрефиксираних глаголских основа, са нул-

¹⁰В.: И. Грицкат, *О дихотомији књижевног израза*, *Cyrrillomethodialium VIII–IX*, Солун, 1984–1985, 26, са литературом.

-суфиксом или са асемантичким суфиксима (-а, -кѣ, -ка), а према потреби и са слабије или јаче семантички обележеним (-н'а, -ба, -никѣ, -је и др.). Такве речи преплављивале су стручне публикације и код Руса и код Срба и осталих Јужних Словена, када је за то сазревало време. Неке од њих видели смо и у прегледу Соларићеве лексике. Поједине су биле поміпа actionis одн. поміпа loci по природи без значењске спецификације, којима је тек контекст пружао значењско одређење: *ливња* — ливење звона (или радионица за тај занат), *жег* — печење жестоког пића. Друге речи развиле су се, даље, према условним номинацијама, тако да би њихова значења требало да живе већ и речнички, без контекстуалне условљености. Код Соларића: *провоз* — канал, *зброј* — архипелаг, *натпис* — титула, *ров* — рудник.

У свим овим случајевима теоријски посматрано, исходи лансирања термина се разгранављу. Могло је ту бити лексичких јединица новоскованих — и задржаних у језику, или новоскованих — па одумрлих; могло је, такође, бити већ постојећих у народу, било са истим таквим значењем, било са *ad hoc* приписаним, а ово је опет могло имати каснију успешну или неуспешну судбину.

У вези с оваквом историјом обогаћивања српског стандардног језика новим речником услед нових сазнања, запажа се одређена периодизација, наравно, са доста разливеним границама. Та историја још ни издалека није испитана. Наиме, старији културни посленици на овом пољу слободније су баратали народним речима каткада им преиначујући семантику и службу, не придржавајући се много неке дисциплине у погледу филолошких захтева. Ковање речи остајало је мање-више стихично, често по црквенословенским шемама, а уз то су придолазиле неизмењене позајмице таквог истог типа. Каснији писци и језикословци, интуитивно или свесно, унапређивали су ово стваралаштво: поред пуштања у примену домаће лексике, с разумевањем су приступали лексичком имитирању страних речи (виђених у културно развијеним страним књижевним срединама), такође и семантичким наслонима на стране узоре и калкирању.

Соларић служи овде као пример старијег начина поступања. Своје способности он је развијао још на прелазу из XVIII у XIX век, сем тога, иако карловачки ђак а касније следбеник и пријатељ Доситејев, он је велики део свог зрелог живота провео у Италији, а не на домаћем тлу. Идејно га се дотакло и језичко чистунство, које је тада било изражено у многим европским срединама, а можда и нека врста „носталгије“ за рускословенском прошлошћу, коју је јаче осећао у туђој земљи. Програмирање лексичких значења, посматрање међународних културолошких лексема са њиховим афиксима, саставним деловима или са вишезначношћу (из које би се могла преузимати секундарна терминолошка семантика, тј. да се из лексема издвајају семеме) — још су му остајали страни. Његов

просветитељски рад није се у то време додиривао ни са каквим намерама да се на земљишту српских говора ствара чвршћа терминологија. Он је осмишљавао речи, као што смо видели, по своме, премда се не може с потпуном сигурношћу тврдити да није тако већ негде чуо или видео: *натпис* — титула, *скитник* — номад, *племенит* — хуманистички (о школству), *користан* — рентабилан, *правилан* — редован (о војној обавези, о војном саставу), *доброта* — квалитет итд. (Могло се, додуше, догодити да таква именована и остану као устаљена за дате појмове!) Многобројни случајеви у Соларићевој књизи који и не задиру у терминологију сведоче — није искључено — о извесном губитку доброг осећања за матерњи језик; свакако услед живота у туђини. Читамо: *невично* — веома, изразито, *поглавит* — главни (о пристаништу), *крепак*, *простран* — развијен (о трговини), *одадрти* — одвојити (део територије), *злочесто* — лоше (о познавању језика).

Код Соларића је постојала идеја и усмереност ка народном језику у писму, као што се и видело напред из једног његовог излагања, али није постојао сâм разрађен концепт о томе; он је имао рационалистичких амбиција, у које су се уклапале и филолошке амбиције¹¹, али Павле Соларић није носио у себи истинску филолошку вокацију.

2. Поред многих одлика везиваних за периоде рађања српског књижевног језика, изношених досада, нагласиће се једна која се намеће истраживачу када чита славеносрпске књиге, па тако и Соларићево Землеописаније.

Настала нужност да се за народ пише све чешће о манифестним и практичним стварима, за разлику од раније преваге мислених и спекулативних, доносила је као последицу одсуство строгости и несналажење у писму. Не би се то могло сматрати неодговорношћу пред читаоцима, јер су добре намере писаца биле праћене усрдним трудом. Али се примећује ненавиклост на изражајну дисциплину у књизи, па ма како да је та дисциплина можда и била замишљана. Нестандардизован језик, познати и сасвим разумљиви пратилац славеносрпства, имао је, наиме, и овакву димензију: тадашњи поучаваоци радо и лако су се прихватили својих значајних просветитељских улога, али су занемаривали чињеницу да егзактни садржај ипак захтева егзактну форму, недвосмислену, коректну у сваком погледу.

Код Соларића (као и код других) ова се појава огледала често у непажљивом односу према фонетици и правопису: на блиском растојању *дрво* и *дерво*, *Черно* и *Черно Море*, *Бели* и *Бъли* у разним топонима. Ово можда није увек ни сведочило о непажњи аутора; могло је до тога долазити и у штампаријама. Један друкчији пример: наилази се на хидрониме

¹¹Он је издао и „Букварь славенскій триазбучный“, Венеција, 1812, стр. 1–142, затим „Азбука славенска“, Венеција, 1814, стр. 1–16.

час *Бугъ*, час *Богъ*. Писац, додуше, спомиње уз њих и оближње градове, и притоке и друго, све веома непознато и ново за нашег тадашњег читаоца. Србин је, свакако, остајао у недоумици, уколико није најпознатије загледао у пропратне географске појединости, зашто се иста река назива и *Буг* и *Бог*. Истина, није му било туђе *Церно/Черно*, *Бело/Бъло*, па је, могуће, и ово двојство смештао у исту такву фонетско-правописну равн, поготову ако није био сасвим вичан читању. Али су се ипак, вероватно, многи питали — зашто је једна од двеју река *Бог*? Соларић би био дужан да експлицитније скрене пажњу на то да је једно Буг на западу, а друго Буг на југу, Јужни Буг, који он назива именом чудним за Србе и хришћане — *Бог*. Таквих примера недоречености, неулажења у видике и схватања корисника, има још доста.

Да ли су старији славеносрпски писци постављали пред собом питања у вези с разлазом између њиховог писма и законитости домаћег изговора? Како је Соларић изговарао своје „корабљени Нѣмень“, и да ли се питао како ће то његови српски читаоци у себи или наглас изговорити (на страну — да ли ће и разумети)?

3. Ово су само детаљи везани за тадашње, тј. у славеносрпско време, идејне и методолошке неравнине приликом великог посла око интелектуализовања говора и говорника, неравнине које је још десетлећима после тога ваљало изглађивати. Појачана световна књишка продукција, коју је тада доносио неминовно историјски ход, временски се подударила са славеносрпством, које је, са своје стране, такође настајало неминовно у филолошком аспекту, у ходу према непатвореном националном начину изражавања. Може се сматрати да је, у сплету догађања, сâмо славеносрпство, нарочито у ранијим фазама, у свом својем језичком новаторству и у приличној несрећености, наишло као чедо, као резултат новаторских историјских кретања уопште, у одговарајућој епохи.

Јасно је да поступно прерастање црквенословенског српске и руске редакције у књижевни српски одн. српскохрватски језик може да се посматра и са психолошког гледишта. Неуједначена решења, брже или спорије разумевање нових нужности, брже или спорије пребољевање традиција, превлађивање час овог час друкчијег погледа код неких појединаца — све су то биле и психолошке појаве, не само филолошке.

На оваква размишљања навело је велико по обиму а сасвим скромно по одјеку Соларићево географско дело. На њих би свакако навела и друга разна славеносрпска „сочиненија“, и могло би се говорити о томе још много, и темељније.

Резюме

Ирена Грицкат

**ИЗ ИСТОРИИ БОРЬБЫ ЗА СЕРБСКИЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК
— ПО ПОВОДУ „ЗЕМЛЕОПИСАНИЯ“ ПАВЛА СОЛАРИЧА —**

В статье представлена, в филологическом свете, одна часть из книги Павла Соларича (1779—1821) „Ново гражданско землеописаніе перво на езику сербскомъ“, 1804, а именно, глава касающаяся географического описания России. Смесь русского, русскославянского, славяносербского оформления в области топонимии, и, разумеется, также подлинно сербского, местами проникнутого диалектизмами, являет собою занятную попытку восполнения необходимого лексического состава, равно как и повышения самого образовательного уровня сербского народа, быстро включавшегося в европейскую просвещённость. Интересны не только топонимические формы (а в текст включены, естественным образом, и связанные с географией данные по тогдашней истории, промышленности и под.). Можно проследить — как отдельные из учёных сербов того времени трудились над возникающим общим литературным языком, над переосмыслением лексики и созданием новых слов, над закреплением синтагматических соединений. Дальнейшее развитие языка не всегда усваивало подобные эксперименты.

АСИМ ПЕЦО
(Београд)

ЈЕДНА ФОНЕТСКА СПЕЦИФИЧНОСТ ЦЕНТРАЛНОБОСАНСКЕ ШЊАКАВШТИНЕ

У прикупљеној грађи за бе-ха дијалектолошки атлас наша се и једна особина која се обично веже за чакавске говоре. То је рефлекс *-j-* праслов. секв. *-dj-* тип: *меја, преја*. И, што је још интересантније, та појава, углавном, везана је за централнобосанске шњакавске говоре. За ту особину не знају западнобосански икавскошњакавски говори, поготово је нема у западнохерцеговачким икавскошњакавским говорима. С обзиром на све ово сматрам да ће бити интересантно ако се овдје, на једноме мјесту, изнесе сва та грађа, ако јој се придода и све оно што нам досадашња литература о шња-говорима нуди о томе и ако се, на крају, размотри статус те особине у нашој шњакавштини.

1. Потврде о појави *-j-* мј. *-dj-* у босанској шњакавштини:

а) *преја* (= *пређа*, питање у Упитнику за испитивање босанскохерцеговачких говора — 1259) налазимо у следећим пунктовима, који су обухваћени овим упитником (ради боље прегледности даће се поред броја пункта и назив мјеста, као и национална припадност информатора):

Пункт број	Назив мјеста	Нац. припадност инф.
60	Мартинићи—Крешево	С(рбин)
61	Крешево—Крешево	Х(рват)
62	Дрежевица—Крешево	Х
87	Вареш—Забрежје	Х
89	Бјелавићи—Какањ	Х
92	Брњиц—Какањ	М(услиман)
95	Граховчићи—Травник	Х
97	Ловница—Завидовићи	Х

141	Прослап—Прозор	Х
142	Хере—Прозор	М
154	Покларево—Травник	Х
167	Дивичани—Јајце	Х
168	Добретићи—Јајце	Х
170	Глуха Буковица—Травник	М
173	Лупоглав—Жепче	Х
174	Нови Шехер—Маглај	М
184	Рајшева—Теслић	М

Напомена:

1. У п. 97, 154 и 184 имамо забиљежен фонетски лик: *прѣца*; у п. 170 забиљежено је *прѣа*, али, све то има исконски облик са *-j-* мј. праслов. скупине *-dj-*.

2. У п. 67 и 94 поред облика са *-j-*: *прѣја*, забиљежен је и облик са *-ћ-*: *прѣћа*, а то су мјеста 67, Кисељак—Тушнићи, Сарајево, Муслимани и 94, Балићи, Нови Травник, Хрвати.

б) *меја* (= међа, питање бр 1321)

Пункт број	Назив мјеста	Нац. припадност инџ.
60	Мартинићи—Крешево	С
61	Крешево—Крешево	Х
62	Дрежевица—Крешево	Х
63	Цанићи—Коњиц	М
64	Турковићи—Фојница	Х
67	Кисељак—Тушнићи, Сар.	М
89	Бјелавићи—Какањ	Х
90	Сопотница—Какањ	М
94	Балићи—Н. Травник	Х
96	Гладовићи—Зеница	М
114	Маоча—Брчко	М
132	Груде—Љубушки	Х
141	Прослап—Прозор	Х
142	Хере—Прозор	М
170	Глуха Буковица—Травник	М
171	Топчић—Поље, Зеница	М
172	Жепче—Жепче	М
177	Комушина—Теслић	Х

Напомена:

1. У пунктовима

68 Уворићи—Високо М

92 Брњиц—Какањ М

184 Рајшева—Теслић М

имамо забиљежене двојачке облике, са *-j-* и са *-ћ-*: *меја* и *мећа*. У п. 89 забиљежен је облик *меа*; у п. 132 — *мејаш*.

в) Слично стање имамо и у облицима компаратива придјева *млад* и *сладак*, и Нсг. придјева *туђи*; уп.:

млајја (питање бр. 1620)

61 Крешево—Крешево Х

62 Дрежевица—Крешево Х

64 Турковићи—Фојница Х

68 Уворићи—Високо Х

89 Бјелавићи—Какањ Х

92 Брњиц—Какањ М

94 Балићи—Н. Травник Х

135 Дрежница—Мостар М

142 Хере—Прозор М

170 Глуха Буковица—Травник М

слајји (питање бр. 1649)

62 Дрежевица—Крешево Х

64 Турковићи—Фојница Х

89 Бјелавићи—Какањ Х

135 Дрежница—Мостар М

141 Прослап—Прозор Х

142 Хере—Прозор М

154 Пакларево—Травник Х

тујји (питање бр. 1616)

60 Мартинићи—Крешево С

62 Дрежевица—Крешево Х

67 Кисељак—Тушнићи М

89 Бјелавићи—Какањ Х

92 Брњиц—Какањ М

94 Балићи—Н. Травник Х

135 Дрежница—Мостар М

170 Глуха Буковица—Травник М

Оба фонетска лика биљежена су у овим пунктовима:

mlǎḥā и *mlǎjā*

60	Мартинићи—Крешево	С
67	Кисељак—Тушнићи	М
95	Граховчићи—Травник	Х
141	Прослап—Прозор	Х
153	Пећине—Травник	Х
154	Пакларево—Травник	Х

slǎḥi и *slǎji*

61	Крешево—Крешево	Х
67	Кисељак—Тушнићи	М
68	Уворићи—Високо	М
94	Балићи—Н. Травник	Х
95	Граховчићи—Травник	Х
153	Пећине—Травник	Х
170	Глуха Буковица—Травник	М
177	Комушина—Теслић	Х

tuḥi и *tuji*

61	Крешево—Крешево	Х
67	Кисељак—Тушнићи	М
95	Граховчићи—Травник	Х
143	Вагањац—Г. Вакуф	М
153	Пећине—Травник	Х
154	Пакларево—Травник	Х

г) Слично стање нуде нам и одговори на питања број 602 (*чађа*) и 1322 (*међаш*, са различитим фонетским рјешењима: *мејаш*, *мејник*, *мјеник*, *мејњик*, *мењњик*, *менник*). Истина, облик *чаја* (= *чађа*) забиљежен је само у п. 168 (Добретићи—Јајце), али је зато често биљежен облик *саја—саје*. Тај облик забиљежен је у овим пунктовима:

64	Турковићи—Фојница	Х
89	Бјелавићи—Какањ	Х
90	Сопотница—Какањ	М
91	Вукановићи—Какањ	Х
92	Брњиц—Какањ	М
95	Граховчићи—Травник	Х
114	Маоча—Брчко	М

142	Хере—Прозор	М
153	Пећине—Травник	Х
167	Дивичани—Јајце	Х

Напомена:

1. У једном броју пунктова биљезени су двојаки облици, и са *ћ* и са *ј*.

Тако имамо:

<i>чаћа</i> и <i>чаја</i>	п. 61	Крешево—Крешево	Х
<i>сјаје</i> и <i>чаћа</i>	п. 62	Дрежевица—Крешево	Х
<i>саја</i> и <i>ћаћа</i>	п. 67	Кисељак—Тушнићи	М
<i>сјаја</i> и <i>ћаћ</i>	п. 68	Уворићи—Високо	М
<i>сају е</i> и <i>чаће</i>	п. 97	Ловница—Завидовићи	Х
<i>сјаја</i> и <i>чаћа</i>	п. 141	Прослап—Прозор	Х
<i>ћаћ</i> и <i>сјаје</i>	п. 154	Пакларево—Травник	Х
<i>сјаје</i> и <i>ћаћа</i>	п. 170	Глуха Буковица—Травник	М

2. За фонетски лик *чаћа/чаћ* П. Скок у своме *Etimologijskom rječniku* (s.v.) каже да се говори на подручју што-нарјечја „за оно што се зове на *čakavskom sjaје*“. Истина, и у ча-говорима постоји *чај*, али има друго значење, значи „atmosfersko isparivanje, Dunst“. Облик *чаја* наводи се из Сења. У основи је индоев. **qed* „dimiti se, čađaviti“ од којег је добијено праслов. *čad*, а од тога облика, творбеним морфемом *-ја*, настаје наше *чаћа*. Морфолошки ликови *чаћ*, *чаће* и сл. лако се могу извести из основног облика *чаћа*.

3. Облик *саја/саје*, за који Скок каже да је својствен ча-говорима, јавља се, такође, у једној зони шћа-говора Босне. (У нашем материјалу нашао се само један облик са *-ћ* — *саће*, п. 181—Побрђе—Котор-Варош, Х). По Скоку, тај облик „odgovara stcslav. *sažda*“, а то је општеслов. ријеч која „potječe iz baltoslav. jezične zajednice: slov. *saja*, polap. *sodžai* i rus. *saž* predstavlja prijevoini stepen **söd* od ie. **sed*“ (s.v. *čad*).

Ако наше пунктове сравнимо са дијалекатском картом, доћи ћемо до закључка да се облик *саја/саје* јавља у међуријечју Врбаса и Босне. Изузетак чине п. 114 (Маоча—Брчко, М), 141 (Прослап—Прозор), 142 (Хере—Прозор) који се налазе ван ове зоне. Маоча се целокупном својом структуром наслања на говоре Босанске Посавине; Прослап и Хере припадају и-шћа говорима Рање.

4. У босанско-херцеговачким говорима, истина, јавља се и облик ове именице без африкате *-ћ* или сонанта *-ј*: *чад* п. 33 (Луг—Јабланица, М, уз *чаћ* и *чаћа*), п. 123 (Д. Махала—Орашје, Х); *чад* и *чаћа* п. 16 (Ходово, Столац, Х) *чад* п. 20 (Оцак—Невесиње, М), п. 108 (Теочак—Угљевик, М) п. 123 (Д. Махала—Орашје, Х). Без сумње, у питању је новија творба ове именице, а не очуван праслов. облик. Пошто се у овим говорима често

јавља и *гар* за именовање датог појма, према коме имамо гл. *гар(ав)ити*, могло се и према *чадити* појавити — *чад*.

5. На нашим списковима, и картама, посебно мјесто заузимају одговори на питање бр. 1322 *међаш*. Поред овога лика јавља се не само *мејаш* (96, 132), *мејаш/мреџ* (137, 138), *мејаш/међаш* (114), него и: *мејник* (61, 64, 65, 67, 87, 92, 94, 141—144, 170, 172, 173, 177), *мјеник* (60), *мејник/меник* (62), *мејник/мењик* (63), *мењик/мењик* (83), *мејник/мејш* (89), *именик* (93), *мејник/међаш* (97), *мењик* (38), *мењик* (40, 42, 45, 55, 93, 154, 168), *мељник* (41), *мењњик* (48), *меник* (53).

Основа је *med*, уп. у литавском *tėdis* „древцо“, старопруски *median* „древцо“, староиндијски *mādhyas* „medius“, *mādhyat* „середина“, готски *midjis* „расположенный по средини“. По Фасмеру балт. слов. значење развило се из „кустарник на межи“ (в. М. Фасмер: *Этимологический словарь s.v. межа*).

Скок у свом етим. рјечнику указује не само на старину ове именице (ие., балтослав., свеслав. и праслав.), него и на различите изведенице од њене основе: *међа*, *меја*, *међник*, *мејник*, *медник* *међница*, *медњак*, *Медњача*, *међица*, *мејица*, *мејина*, *умејак*, *омејак*, *омејина*, као и приједлог *међу* (*Етимологјски гјечник*, II, 398—399). Наведени облици из босанских шћакавских говора лако се дају извести од опште основе *med*. Питање је, једино, да ли су сви облици који су наведени из нашега материјала увијек везани за облик *меј-*, односно, другачије речено, да ли у наведеним облицима типа *мењик*, *меник*, *мељник*, *меник* имамо у основи искључиво *меј-* или, можда, и *мед-*. Облик *меник*, рецимо, подсјећа на облик *гланна* < *гладна*, што се, такође, јавља у босанским говорима. Облици, пак, типа *мењик*, *меник*, као и *мејник*, лако се могу изводити из примарног облика *мејник* < *мед'ник*.

Ова лексема, опет, знатно проширује границе распрострањања особине о којој је овдје ријеч. И то у зони Источне Босне. Наиме, фонетски лик *мењњик* налазимо у п. 48 (Жепа, Рогатица, М), *мењик* у п. 45 (Вишеград, чаршија, М), исти облик потврђен је и из Софића, п. 40, Горажде, М; и Слатине, Чајниче, М, пункт бр. 42. У п. 38, Делијаш—Трново, М, имамо *мејњик*. То су, у исто вријеме, и најисточнији пунктови са оваквим фонетским ликовима. У вези с тим поставља се питање: да ли се у свим тим облицима крије основа *меј-* или су ту могућа и другачија рјешења. Чини ми се да ови фонетски ликови не би морали бити истог поријекла као и они у Централној Босни. Овдје је већ речено да облик *меник* подсјећа на облик *гланна*, гдје је секв. *-дн-* дисимилационим процесом дала *-нн-*. Тако би се могли објашњавати и ликови *мењњик*, *мељник*. И још нешто. Пошто ове облике никако не прати фонетски лик *меја* (в. карту), овдје се не смије потпуно искључити ни могућност преузимања ове лексеме у датом гласовном склопу. Поготово тамо гдје су била у питању имања

велепосједника из Централне Босне. Чињеница је, да то и поновим, да су облици типа *мењик* и сл. отишли много на исток и да их никако не прате облици типа *меја*, *преја*, *туји*, *млаји* и сл. Све то нас упућује на опрезност у одређивању граница ове особине. И због тога, и поред свих овдје наведених података, ја остајем при увјерењу да је појава *-j-* мј. **-dj-* везана за централнобосанску шћакавску говорну зону, када су у питању босански говори.

2. Просторна слика ове појаве у шћа-говорима Босне

1. Ако наведене бројеве пунктова, у којима се јавља *j* мј. *d'*, пренесемо на карту бе-ха говора, доћи ћемо до следећих закључака:

а) граница распрострањања ове фонетске особине (*j* мј. *d'*) иде од Дрежнице — Мостар (п. 135) на Прослап—Прозор (п. 141) и Хере—Прозор (п. 142), затим, преко Цанића—Коњиц (п. 63) на Мартиниће—Крешево (п. 60)—Кисељак—Тушниће (п. 67)—Бјелавиће—Какањ (п. 89)—Брњиц—Какањ (п. 92)—Жепче (п. 172)—Комушину—Теслић (п. 177)—Рајшеву—Теслић (п. 184)—Дивичане—Јајце (п. 167), одатле на Вагањац—Г. Вакуф (п. 143)—Прослап—Прозор (п. 141) и Дрежницу—Мостар (п. 135). Ван ове зоне могу се срести појединачни случајеви у којима се јавља *j* мј. *d'* (исп. ниже);

б) најгушћа мрежа пунктова са *j* мј. *d'* налази се у централнобосанској говорној зони: Коњиц—Високо—Зеница—Травник—Прозор—Коњиц;

в) носиоци ове особине, у наведеној зони, Хрвати су и Муслимани. Изузетак чини п. 60, Мартинићи—Крешево, гдје за ову особину знају и Срби. У питању је, без сумње, фонетска особина новијег поријекла, настала у говорном окружењу (п. 61 и 62 су хрватски, са *j*);

г) појава *j* мј. *d'* у Конгори и Присоју (Дувно, п. 137, 138) и Грудама (Љубушки, п. 132) у апелативу *меја* објашњава се утицајем сусједних говора са тим фонетским ликом овога апелатива.

2. За нас је, овдје, значајно сазнање да ни источно ни западно од назначених линија нема потврда за *j* мј. *d'*. То значи да у зони и-шћа говора између Босне и Уне нема потврда за ову појаву, као што их нема ни источно од Босне, тј. између Босне и Дрине (в. карту). Истина, ту се јавља облика *мењик*, о чему је већ било говора.

3. Наша досадашња сазнања о овој особини у шћа-говорима

Појава сонанта *-j-* у неким од наведених примјера уочена је знатно раније. Ја ћу овдје указати на најважније податке о томе у нашој дијалектолошкој литератури:

а) Милан Решетар, у своме дјелу: *Der štokavische Dialekt* о томе каже следеће: „Auf štokavischem Gebiete kann man aber *j* für *d'* mehr oder weniger bei allen (ikavischen und jekavischen) *šća*-Sprechern finden. Ich habe allerdings ein solches *j*, zumeist neben *d'*, nur in folgenden Beispielen gehört: *měja*,

tùjī, mlājī, slājī Travnik k., Mračaj m. (Zenica), Žepče k.m., Fojnica k., Kreševo k., Čahare, Jablanica, ausserdem *mejās* Čahare; *j* (neben *đ*) wird mir für die vier ersten Beispiele bestätigt auch aus Sanski Most, Krupa k., Radoša m. und Milanovci (Tešanj), Žepče (in den Dörfern gegen Maglaj), Rama, Jajce, Bugojno, Visoko, Kreševo, Potoci (Mostar), Mostar k., ausserdem für *žeja* Sanski Most, *kraja* ... Krupa, Kreševo, *ograja* ... Travnik“ (стр. 136).

Као што видимо, Решетар је границу појаве *-j-* мј. *-ћ-* спустио подоста на југ, до Мостара. Истина, то су подаци из друге руке („wird mir für die vier ersten Beispiele bestätigt“, а то су примјери: *меја, туји, млаји, слаји*). Доцнији испитивачи мостарског говора (Милас, Rad JA књ. 121; Ђоровић, Archiv für sl. Philologie XXIX, Беч 1907; Вуковић, Мостар и Херцеговина, 1937) нису потврдили ову особину за мостарски говор.

Решетарев податак из Потока, Бијело Поље, околина Мостара, и Чахара—Јабланица, могао би се везивати за исту појаву у Дрежници (в. ниже). Ја сам испитивао говор Потока, прије двадесетак година, и нисам забиљежио ни један примјер са *-j-* мј. *-ћ-*. Наравно, савремено стање никако није слика говорног стања прије скоро једнога столећа.

б) Гојко Ружичић у своме извјештају о испитивању икавских говора Западне Босне (Годишњак Саре и Васа, књ. I, 1934, стр. 8—39) констатује следеће:

„у долини Лашве и изворишту Врбаса налази се и *j* за *ћ*: *меја*, Бућ(ићи) (к), Оп(ара) (к), Вит(ез) (м, к), Кар(аула) (м), Хр(асница) (м, к), Г(орњи) В(акуф) (м);

меју, Вит(ез) (к), Хр(асница) (м), *мејник* Бућ(ићи) (к), Оп(ара) (к), Вит(ез) (м, к), Кар(аула) (м), Хр(асница) (м, к), Г. В(акуф) (м);

мењик, Буч(ићи) (м), *мејаш*, Хр(асница) (м, к);

туји, Бућ(ићи) (м), Оп(ара) (к), Вит(ез) (к), Кар(аула) (м), Буч(ићи) (м), Хр(асница) (м, к), Г. В(акуф) (м);

тујџ, Вит(ез) (к);

млаји (Бућ(ићи) (к), Оп(ара) (к), Вит(ез) (м, к), Кар(аула) (м), Буч(ићи) (м), Хр(асница) (м, к), Г. В(акуф) (м);

слаји, Бућ(ићи) (к), Оп(ара) (к), Хр(асница) (м, к), Г. В(акуф) (м);

слајџ, Бућ(ићи) (к), Оп(ара) (к), Вит(ез) (к), Кар(аула) (м);

ћаја, Вит(ез) (к), *ћајџ*, Вит(ез) (м);

саја Вит(ез) (м, к), Буч(ићи) (м), Кр(ушчица) (м), *саје* Кар(аула) (м),

прџа, Хр(асница) (м, к), Г. В(акуф) (м)“.

И Ружичић констатује да уз облике са *-j-* иду и они са *-ћ-* (стр. 39), и у истом мјесту.

Ружичићеви подаци, углавном, слажу се са нашим материјалом. Истина, његова је мрежа пунктова знатно гушћа, отуда и више потврда, али је арсал исти — централнобосанска зона.

в) У Рами, према подацима Милоша Окуке, честа је појава *-j-* мј.

-ћ-. Потврде су следеће: *меја, мѣјаш, мѣју, мејниџи, на Мејнику, прѣја*; а спорадично се јавља и: *граја*, „а код Муслимана и у облицима глагола, 'родити': *рајала... стално раја ... ројен*“. Ту је обично и: *туја, туји, тујизина, млаја, млаи, млаи, најмлаи, најслае, млајег*. Ријетки су облици са -ћ-: *тући, млаћегга, тућа*. Према М. Окуки говор Раме мј. старије групе -dj- има -j-, а примјери са -ћ- „нанос су из других говора“ (М. Окука: *Говор Раме*, стр. 65/66).

Облике са -j- у Рами билежи и Миленко Филиповић: *Меја, Меје, Мејник*, као и Д. Игњатовић: *прѣја, меја, мѣјашник, мѣјник, туји, млаји, слаји*, али: *краћа, рођен, рођење, саграђен, награђиват, свѣћа, жеића* (Окука, *op. cit.* 65, испод текста).

Поред секв. -жћ- у Рами се јавља и -зћ- и з' (стр. 64).

г) И Дрежница, која се налази „уз ријеку Дрежању, десну притоку ријеке Неретве, 30-так км зрачне линије од Мостара“, припада икавско-шћакавским говорима. Управо, то је најјужнији и-шћа говор у границама Босне и Херцеговине. У Дрежници, поред примјера типа: *годјише, шћан, вишћ, прѣшћ* имамо и: *дрѣжчи, звижћат*, као и: *млаји, уз млаћи; слаји, доји, саји, изаји*, али само је: *мећа, жећа, рођен, ограђен* (М. Окука: *Fonetske i fonološke osobine govora Drežnice u Zapadnoj Hercegovini*, 97–104).

д) И у говору лашванског подручја (Травник) налазимо -j- мј. -dj-. Наила Ваљевац, у својој докторској дисертацији (рукопис) наводи следеће потврде за то: *млаја, млаји, најмлаји, слаја, слаји, тује, туји; меја, мѣјник, саје, прѣја, тујин; ројени, заграцена*.

Н. Ваљевац, уз то, констатује да напореда са овим облицима јављају се „и врло фреквентни“ облици са африкатом *ћ*: *млаћа, тући, слаћи, слаћа, мећа, прѣћа, тућин* и сл. (Н. Ваљевац: *Говор Лашве, доктор. дисертција*, рукопис, стр. 266).

ђ) Иста ауторица такво стање констатује и за говор височких Муслимана. Ту она билежи поред: *ограђено, хрћа, захрћало, хрћаван, мећи, млаћи, слаће, тући; хаћ, жећ*, и: *меја, прѣја, ограја, граја, мејник*, уз напомену „како се говори у Радовљу код Високог“ (Н. Ваљевац: *Говор височких Муслимана, БХДЗБ IV, Сарајево 1983, 337*).

е) У говору Муслимана села Тухоља, околина Кладња, а које се налази „на јужној периферији ијекавскошћакавског терена, и ... граничи са ијекавскошћакавским источнобосанским говорима“ имамо само облике са африкатом -ћ- у примјерима као: *засаћен, прѣћа, млаћи* (в. Сенахид Халиловић: *Говор Муслимана Тухоља*, 289).

ж) Икавскошћакавски говор у околини Дервенте, према подацима Ј. Баотића, има „само: *млаћи ... , слаћи ... , мећа ... свѣћа*“ (Ј. Баотић: *Икавскошћакавски говор у околини Дервенте, БХДЗБ IV, Сарајево 1983, стр. 102*).

з) За ијекавскошћакавски говорни тип источне Босне Д. Брозовић каже: „Од ијеšć. подручја долине Босне (и маглајско-тешанјски говор), Фojнице (укључујући и Крешево) и Trstionice познају лексеме с $j < *d'$. Појављују се ови примјери (не сви свадје): *mè(j)a*, *mejnik* (*mejnik*, *men'ik*, *n'emik*, *mjen'ik*), *mläji*, *tujji*, *släji*, топоним *Gräjani*, *ögraja*, *prëja* (*prëa*). Изолирани примјери: *röjeni* (међу ик. насељеницима ...) и *dogājalo* (Крешево; и акцент и j необични за тај крај)“. Брозовић, уз то, додаје да од „Vareša do Krivaje данас углавном нема облика с $j < *d'$ (остатак *mjenik* или сл.), али ипак сам спорадички нашао *mläji* (кат. у околици Vijake, прав. у околици Vareša) и *tujji* (musl. у околици Vijake)“. Такве облике Брабец не бележи у тузланској области (D. Brozović: O problemu ijekavskošćakavskog (istočnobosanskog) dijalekta, 141).

и) У говору Муслимана Кладња, према подацима С. Реметића, имамо „доследно“ *prëja*, *mëja*, *mejnük*, *mlähji*, *slähji*; *xrëja*, *zäxrhä* (С. Реметић: О једном незапаженом екавско-јекавском босанском говору, стр. 185).

ј) У сјевернохерцеговачким и јужнобосанским ије-шћа говорима, према налазу Р. Ђуровића (Прелазни говори ...) имамо *-шћ-*, *-жћ-*, али не и *-j- < d'*. Истина, он је једном забиљежио *mëja*, поред сталног *mëja*, као и: *xrëja*, *xrëjav* и сл. Онај облик са *-j-*, *меја*, он сматра да је нанос са стране (стр. 190 и 173).

к) Проф. Ј. Вуковић у крешевско-лепеничком говору бележи облике са *-j-*: *туји*, *млаји*, *ограја*, *ограа*, уз чешће облике *туђи* и *млађи*, а поред *mëja* живи *mëjnük*, што је „контаминација штокавске и чакавске особине“. Ту, у крешевском крају, има ороним *Meuvrshje*, од Међувршје, и *Voddovoji* од Водовођи. Према проф. Вуковићу то није остатак „који би показивао трагове старе границе чакавског дијалекта“ него је то нанос са стране, занатлије, рудари (Ј. Вуковић: Крешевско-лепенички говор, 305–309).

л) Ђенана Бутуровић у говору Ливњског поља налази код икаваца шћакаваца, а таквих има и Срба и Хрвата и Муслимана, *-шћ-* и *-жћ-*, али: *слађи*, *лађи* (лак). Поред многих специфичности говора овога краја, не указује се на појаву *-j-* у примјерима типа *меја*, *слаји* (Ђ. Бутуровић: Народни говор становништва Ливањског поља, стр. 91–116).

Н а п о м е н е:

1. Овдје је већ речено да Решетареви примјере из Мостара морамо примити са великом резервом. М. Милас у раду: Данашњи мостарски дијалекат (Рад 153, 1903), има ове примјере са $ћ < d'$: *рићеме*, *рићем*, *рићим* (стр. 67), *ридак-риђи*, *млад-млађи*, *гладак-глађи*, *радо-рађе* (стр. 68);

Милас указује само на примјере *госпаја* и *Јуре* у којима се „мјесто $ћ$ говори“ *-j-* (стр. 55). Ова два примјера имају знатну ширу ареу и не морају имати исто објашњење као и примјери типа *меја*, *млаји* (в. ниже).

2. У моме материјалу из централнохерцеговачке говорне зоне није се нашао ниједан примјер типа *преја*, *млаји*. Истина, и данас ту живи антропоним *Јуре*, као и назив

празника: *Ђурјевдан*, *Ђурјев*, нарочито код муслимана и католика. А сви имају: *госпоја* и празник *Госпојина*, тј. и православци.

3. Од сусједних говора *-j-* мј. *-d'*- налазимо у посавском. Проф. Ившић о томе каже следеће: „У Posavini се гдјегде само у неким ријечма чује *j* мјесто *d*. Zabilježio sam *j* мјесто *d* u ovim domaćim riječima: *mlāji* (Davor), *tuji* (Dolina) *vijāt* (mjesto *vidāt* = vidjeti, Strizivojna)“. Овдје се указује и на Решетареве примјере из *Der štokavsche Dialekt*, а скреће се пажња и на облик *госпоја* за који у Академијином рјечнику стоји да је могло „postati od *gospoa*, jer je u riječi *gospoda* moglo ispasti *d*, kao što ispada *d* u riječi *gospodar*, te se govori *gospār*“, уз то С. Ившић додаје: „Možda bi se moglo reći, da *j* i u svima pomenutim riječima ne stoji upravo mjesto *d*, nego da se razvilo radi hijata, pošto je *d* ispalo, kao što se razvilo u riječima: *aždaja*, *promaja*, *snaja* i dr. mjesto *aždaha*, *promaha*, *snaha* i dr., pošto je *h* između dva vokala ispalo. Ne može li se *j* u pomenutim riječima tako ili kako drukčije protumačiti, moglo bi se držati za čakavizam“. Испод текста читамо и ове мисли проф. Ившића: „Moglo bi se doduše kazati, da se nekadašnje *dj* moglo i u nekim štokavskim govorima reflektirati kao *j*, kao što se reflektira u čakavskom narječju (i u najviše kajkavskih govora). Čini mi se, da je za tako tumačenje ono primjera *s j* мјесто *d* premalo“ (Stjepan Ivšić: Današnji posavski govor стр. 136–137).

И у говору Имотске крајине јавља се, у одређеном броју лексема, *-j-* мј. *-ђ-* М. Шимундић, у опису говора те зоне, констатује *-j-* у *мејаш* „i njegovim izvedenicama“, а потврђују га и неки топоними: *Мејашке торине* „ali je pored ovoga *međa*, *medit* . . .“, а само је *чађа*, *пређа*, *пиђу*, *слађу* (М. Šimundić: Govor Imotske kraјine i Bekije стр. 72–73).

Икавскошћакавски говори Западне Босне не знају за облике типа *преја*, *меја*. Тамо је само: *пређа*, *међу* и сл. (в. код мене у БХДЗБ I, Сарајево 1975, стр. 20 и даље).

4. Просторна слика распрострањена ове појаве, на основу постојеће литературе, само се унеколико мијења. Управо, умјесто прозорске области, као најјужнијег дијела шћакавских говора који знају за *-j-* мј. *-ђ-*, сада се јавља Дрежница. Решетареви подаци о тој особини у мостарском говору нису сигурни. Према томе, граница распрострањена *-j-* мј. *-ђ-* умјесто од прозорске области спушта се нешто јужније и иде од Дрежнице на Прозор, управо на Горњу Раму, одатле на Г. Вакуф–Јајце . . . а од Високог и Крешева спушта се према Коњицу и Јабланици (в. карту). Најгушћа мрежа пунктова са *-j-* мј. *-ђ-* и даље остаје централнобосанска зона укључујући ту и најјужнији крак и-шћа говора у пограничном појасу према Херцеговини (Јабланица–Дрежница, Дољани).

У вези са овим да укажем и на мишљење проф. П. Ивића. У његовој дијалектологији (Нови Сад 1956, на стр. 179, испод текста) читамо: „долина Раме и мањи део долине Неретве у окуци код Јабланице имају много заједничког са севернијим крајевима. То је управо крај где је стара граница Босне према Захумљу и новија према Херцеговини избијала на Неретву“.

Ако се сви ови подаци сравне са историјском картом Дукљанске државе „у другој половини XI века“ долази се до закључка да центар босанске области зна за ову фонетску особину, и да се она пружа на југ више западнијим предјелима ка Захумљу обухватајући само предјеле западније од р. Неретве до данашње Дрежнице. Ово, опет, упућује на закључак да је између ових предјела наше говорне области у том раном периоду нашега живота на овим просторима, постојала тјешња веза, и говорна, између централне Босне и сјевернијег дијела захумске области. А све ово, опет, упућивало би на закључак да је, исконски, становништво тих предјела било у ближим везама. Отуда, на крају, и повећи број говорних особина које повезују ове области још и данас (исп.: Историја народа Југославије, карта уз стр. 248).

За распрострањена ове особине (*d' > j*) на ијешћа подручју Д. Брозовић каже да је могуће „да је (ова, А. Р.) predijalekatska izoglosa sjekla današnji iješć. dijalekt“, мада данас највећи дио тога подручја не зна за ту особину. Уз то, Брозовић каже: „Irak је vrlo vjerovatno da је osnovni konsonantski sustav iješća. područja (u cjelini ili bar na većem dijelu) imao *d* samo u sekv. *žd'*“ (HDZb II, стр. 205). Овако мишљење, макар да је дато и као претпоставка, тешко се може доказати. Уз *мђ*, и на томе подручју, морало је постојати и *ђ < d'*. Да је било другачије, трагова тога стања било би и данас ту, као у централнобос. зони (наравно, изузимају се посебне лексеме типа *међаш*).

4. Објашњење ове појаве у шћакавским говорима

Појава сонанта *-j-* мј. *-d'* најчешће се у нашој науци о језику сматра чакавском говорном особином. О томе проблему доста се писало (исп. код мене у БХДЗб I, као и у ХДЗб 5 и тамо наведену литературу). Да та особина не мора бити резултат непосредног утицаја чакавских говора на шћа-говоре у границама штокавског нарјечја, мислим да је данас, последице новијих радова, јасно. А то због тога што *-j-* мј. *-d'* налазимо и у крајевима који никако, и никада, нису били у тјешњим везама са чакавским говорима на овим нашим просторима. Уз то, има крајева који су и данас икавски, а и шћакавски, и који се налазе у непосреднијем сусједству са чакавцима, а који не знају за ову појаву (западнобосански икавскошћакавски говори, на једној страни, и западнохерцеговачки икавскоштакавски говори, на другој страни). Уз то, да је у питању било какав траг чакавског утицаја, у говорима који знају за ову особину, за примјере типа *преја*, *туји* и сл., морало би бити и још неких других „чакавизама“. А нема их. Сви ови говори у централнобосанској зони имају уз *-шћ-* и *-жћ-*, никада *жј*, сви ти говори, затим, имају $o < л$, имају *џр*, имају *џ*, односно *ћ*, ако се губе фонетске дистинкције између двају африкатских парова; ријечју, имају цјелокупни граматички инвентар прожет духом штокавштине, а не чакавштине. А све те говоре, опет, карактерише изразитији архаизам у односу на шта-говоре штокавског нарјечја.

Проф. П. Ивић, и са разлогом, констатује постојање: „прелазне зоне између штокавског и чакавског наречја“, а у тој зони јавља се поред *шћ* и *ј*, иако се ове двије изоглосе „нису прецизно поклапале“ (П. Ивић: Дијалектологија српскохрватског језика, стр. 179—180, као и Српски народ и његов језик, стр. 39). Ја мислим да је шћакавштина као дијалекатски феномен чинила својеврсни прелаз између типичних што- и типичних ча-говора (в. о томе код мене БХДЗб I), а да све изоглосе нису имале ни исти развитак, ни исти ареал (в. Ивић, Српски народ, 39), то је ван сваке сумње. То нам врло илустративно показују сви босански шћа-говори. Полазећи, сада, од овакве претпоставке могло би се ићи и ка рјешењу о поријеклу централнобосанске изоглосе *-j-* мј. *-d'*. А наиме: та особина могла се зачети у ономе времену када су међудијалекатски односи између наших основних дијалеката и нарјечја били знатно тјешњи и када су, управо, стваране основне међудијалекатске дискриминате. У једним шћа-говорима, онима који су могли бити у ближим везама са основном чакавском говорном групацијом, могло се развити *-j-* од *-d'* у одређеним позицијама. Секв. *zd'*, *zg'*, нису биле обухваћене овим процесом. Отуда у централнобосанској шћакавштини, као, уосталом, у свим шћа-говорима, секв. *жћ*, иако неки од тих говора имају *-j-* мј. *-d'*. Дакле, појава *-j-* у централнобосанској зони не би морала бити неки импорт из чакавских говора

(проф. Вуковић помишља на рударе и занатлије који су могли донијети у Босну ту особину, в. у већ наведеним радовима проф. Вуковића), то, чак, не би морало да се веже ни за територијалну повезаност на овим данашњим нашим језичким просторима. Јер, видјели смо, западнобосанска шћакавштина, мада је територијално ближа исконском ча-простору, не зна за ову појаву. Додајмо уз све ово и чињеницу да је тешко прихватити мишљење по коме се само једна од карактерних особина чакавског нарјечја задржала на овим просторима, а да од осталих нема ни трага. Тамо гдје су међудијалекатска прожимања била интензивнија, низ говорних особина још увијек показује ту блискост (овдје, свакако, не можемо убрајати архаизме који су својствени централнобосанској шћакавштини).

Према томе, ја мислим да је појава *-j-* мј. *-d'* у централнобосанској шћакавштини аутохтона појава тих говора. И она је врло стара, као и постојање мет. акута, и сл. Она се развила у оном времену када су ови говори, то значи не сви шћа-говори, били у ближим просторним везама са говорима који ће чинити наше чакавско нарјечје. То јест, другачије речно, ова појава никако није морала бити карактеристична за све шћа-говоре. Она је могла бити типична за оне шћа-говоре који ће запосјести централнобосанско говорно подручје и спуштати се на југ до Дрежнице и Јабланице. Посавска ситуација, с обзиром на то да не постоји теренски континуитет — говори сјеверно од Добоја, или нешто ниже, не знају за ову појаву, иако су и они саставни дио шћакавштине — могла би имати другачије исходиште. На тако нешто помишља, као што је овдје већ речено, и проф. Ивић. Остале говорне особине, које карактеришу наше шћа-говоре, имају шћакавска обилежја и као цјелина уклапају се у штокавско дијалекатско подручје, али са знатно успоренијим еволутивним процесима, што све те говоре, на извјестан начин, и чини својеврсним прелазним типом између типичних што- и типичних ча-говора.

ЛИТЕРАТУРА

1. Баотић Јосип: *Икавскошћакавски говор у околини Дервенте*, БХДЗБ IV, Сарајево 1983.
2. Brozović Dalibor: *O problemu ijekavskoćakavskog (istočnobosanskog) dijalekta*, HDZb II, Zagreb 1966.
3. Бутуровић Ђенана: *Народни говор становништва Ливањског пола*, Гласник Земалског музеја у Сарајеву, Етнологија 1961.
4. Ђуровић Радослав: *Прелазни говори јужне Босне и високе Херцеговине*, СДЗБ XXXVIII, Београд 1992.
5. Фасмер М. *Этимологический словарь русского языка*, Москва 1986.
6. Халиловић Сенахид: *Говор Муслимана Тухола (околина Кладња)* БХДЗБ VI, Сарајево 1990.
7. *Историја народа Југославије*, књ. I, Просвета, Београд 1953.
8. Ивић Павле: *Дијалектологија српскохрватског језика*, Нови Сад 1956.
9. Ивић Павле: *Српски народ и његов језик*, СКЗ, Београд 1971.
10. Ivšić Stjepan: *Današnji posavski govor*, Rad JAZU, књ. 196, Zagreb 1913.
11. Milas Matej: *Današnji mostarski dijalekat*, Rad JAZU, књ. 153, Zagreb 1903.

12. Okuka Miloš: *Fonetske i fonološke osobine govora Drežnice u Zapadnoj Hercegovini*, *Studia linguistica Polono-Jugoslavica*, knj. IV.
13. Окука Милош: *Говор Раме*, Свјетлост, Сарајево 1983.
14. Пецо Асим: *Икавскошћакавски говори Западне Босне*, БХДЗБ I, Сарајево 1975.
15. Реметић Слободан: *О једном незапаженом екавско-јекавском босанском говору*, Научни састанак слависта у Вукове дане, књ. 11, Београд 1981.
16. Rešetar Milan: *Der štokavische Dialekt*, Већ 1907.
17. Ружичић Гојко: *Главнице особине неких икавских говора западне Босне*, Годишњак Задужбине Саре и Васе Стојановић, књ. I, Београд 1934.
18. Skok Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I, II, III*, Загреб.
19. Šimundić Mate: *Govor Imotske krajine i Bekije*, АНУБиХ, Сарајево 1971.
20. Ваљевац Наила: *Говор Лашве*, докторска дисертација, рукопис.
21. Вуковић Јован: *Крешевско-лепенички говор*, Научно друштво Босне и Херцеговине, Лепеница, Сарајево 1963.

* * * * *

Објашњење уз приложене карте:

1. Пошто се, из техничких разлога, оvdје не могу давати карте за бе-ха дијалекатски комплекс у цјелини, прилаже се само онај дио тих карата на којем се могу пратити рефлексии који нас оvdје интересују у централнобосанској говорној зони.

2. С обзиром на то да је на урађеним картама за бе-ха дијалекатски комплекс национална припадност испитаника дата у бојама, а то оvdје, опет из техничких разлога, није било могуће пренијети, оvdје се списак пунктова и национална припадност испитаника исказују у бројкама (за детаљнија обавјештења о овоме, исп. Босанскохерцеговачки дијалектолошки зборник, књ. 2, стр. 365—370).

1. Муслимански пунктови: 26, 28, 31, 33, 36, 38, 40, 42, 45, 46, 48, 52, 53, 55, 59, 63, 67, 68, 70, 73, 75, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 90, 92, 96, 98, 102, 108, 109, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 131, 135, 142, 143, 152, 155, 166, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 179, 184, 185, 186, 190, 191, 193, 196.

2. Српски пунктови: 27, 29, 34, 35, 37, 39, 41, 43, 44, 47, 49, 50, 51, 54, 57, 60, 69, 71, 72, 74, 76, 78, 85, 99, 100, 101, 105, 106, 107, 110, 111, 121, 125, 126, 127, 129, 145, 156, 165, 169, 178, 180, 183, 188, 189, 194, 197, 198, 199.

3. Хрватски пунктови: 56, 58, 61, 62, 64, 65, 86, 87, 89, 91, 94, 95, 97, 103, 104, 113, 120, 123, 124, 128, 151, 153, 155, 167, 168, 173, 177, 181, 187, 192, 195, 200.

R é s u m é

Asim Peco

UNE SPÉCIFICITÉ PHONÉTIQUE DU DIALECTE ŠČAKAVIEN
(ŠČAKAVSKI) DE LA BOŠNIE CENTRALE

Le texte suit le destin de la séquence **đj* dans les exemples comme *međa*, *pređa* dans les dialectes šćakaviens de la Bosnie centrale. L'explication de cette manifestation dans cette zone est suivie d'un matériel riche recueilli dans les descriptions des parlers bosniens, ainsi que dans le matériel recueilli pour la description des parlers bosniens et herzegoviens. Selon l'opinion de l'auteur, cette manifestation ne provient pas des parlers čakavien (čakavski), mais elle est formée dans la zone de šćakavien, comme un des supstitiants de la plus vieille séquence **đj*.

МАРКО ПОПОВИЋ
(Београд)

О НЕПОТПУНОСТИ У ОДРЕЂИВАЊУ ПАРТИЦИПА
У КОНСТРУКЦИЈИ *DATIVUS ABSOLUTUS*
НА ПРИМЕРИМА ИЗ ЗОГРАФСКОГ ЈЕВАНЂЕЉА

1. 0. Синтаксичке функције старословенских партиципа могуће је утврдити, најмање, на два начина који се међусобно не искључују:

(1) уз помоћ преводног еквивалента на савремени језик. Старословенски предложак тада је, као и ма који предложак других страних језика, корпус према коме се опходи са становишта синхроне синтаксе српскохрватског језика (X).

(2) крећући се у оквирима старословенског синхроног стања, у ком случају треба савладати:

а) временску удаљеност тачке коју заузима старословенски као класични језик,

б) неадекватност синтаксичку и семантичку коју често дословни превод носи, а на који смо принуђени будући да нам старословенски није матерњи језик (Y).

Зог, Мр I 47¹

і г е к њ њ і jemu аьѣје otide prokaza отъ n'его

(X) И пошто то рече, губа сместа оде с њѣга.

(Y) И рекавшем њему, губа сместа оде с њѣга.

1. 1. Посматрајући досадашње одређивање или дефинисање партиципа у апсолутном дативу, затим апсолутних конструкција уопште, нашао сам да се оне јасно, без остатка, могу подвести под:

а) номиналне дефиниције, које говоре о овом феномену у смислу његове синтаксичке вредности, сукладно категорији (X)².

¹ *Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim zographensis nunc petropolitanus*. Edidit V. Jagić, Akademische Druck — U. Verlagsanstalt, Graz — Austria, 1954.

² Из додатка: I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII.

б) генетичке (генеалогске) дефиниције, које трансформима из дубинских структура објашњавају, једнолинијски, шта заправо партиципи кондензују јављајући се на површинској структури³.

1. 2. Случајем (1), примером (X), може се заистину тврдити да се иза наведене старословенске конструкције крије зависна, временска клауза у склопу сложене реченице. Случај (2), пример (Y), међутим, нити је смислен, дословно га преводeћи, нити се без контекста — дискурсног, реченичног — може говорити о темпоралном конституенту, одредби за време управне реченице. Дакле, дискурзивни, а када је то могуће, реченични склоп открива смисао (Y), „рекавшем њему“, који се гради синтаксичким средствима на равни савременог језика.

1. 3. Конкретно, партиципи у апсолутном дативу у старословенском језику претрпели су утицај грчког језика⁴. Међутим, откуда у старогрчком (латинском, санскрту, готском и др.) дата апсолутна конструкција? Дигресивно питање у овом раду тицало би се генезе апсолутних конструкција у индоевропским језицима. Питање које је везано за сам настанак њихов. И узгред, зашто је у старогрчком то генитив, у латинском аблатив, у санскрту локатив, у готском и старословенском датив? Ако је факт да се ни у једним од словенских језика партицип у апсолутном дативу није одржао у њиховим савременим континуентима редакцијских и народних језичких стања из историјских времена (изузимајући неке бугарске и украјинске остатке и изузетке)⁵, дакле, ако у анализи пратимо историјско време словенских језика, тада с правом треба да сежемо и у доисторијску епоху, реконструкционим методима, а реконструкција, која је *per definitionem* пројекција у прапочетке, мора у обзир узети, осим еволутивних токова и оне везане за генезу језичких датости.

1. 4. На послетку, а то је и тема овог рада, требало би анализирати да ли нормативна (конвенционална) одређења/дефинисања могу послужити у прагматске сврхе. Наиме, сви партиципи презента актива и пасива (надаље PpzA, PpzP) и партиципи претерита актива и пасива (PptA, PptP) када су у дативу нису увек конструкција *dativus absolutus*. Шта у том случају одређује наведену дистрибуцију? Када су PpzA, PpzP, PptA и PptP у дативу у конструкцији *dativus absolutus*, а када нису?

2. 0. Да би се логичким поступком испољило оно имплицитно, садржано само по себи, једино се дефиницијом — по Нејгелу објашњењем по моделима: вероватноће, дедуктивним, телеолошким и генетичким — експлицитним преиспољностима, може реализовати⁶.

2. 1. П. Ђорђевић одређује партиципе у апсолутном дативу номинално,

³Из додатка: IX, X, XI.

⁴Hamm, J.: *Staroslavenska gramatika*, Четврто издање, Zagreb 1974, стр. 184–185.

⁵Исто.

⁶Nejgel, E.: *Struktura nauke*, Beograd, 1974.

принципом *definitio fiat per genus proximum et differentiam specificam*⁷:

Зависном и то најчешће односном реченицом преводе се активни партиципи када су употребљени у косим падежима изузевши тзв. *apsolutni dativ* који се, употребљен у простој промени, преводи зависном, најчешће временском реченицом, али не и односном реченицом . . . То је својеврсна синтагма са функцијом зависне реченице коју чине активни и пасивни партиципи просте промене који имају функцију предиката. Други део такве синтагме чине речи са деклинацијом (тј. именице, заменице, придеви, бројеви) које имају функцију субјекта.

Поводом цитираног одређења поставио бих два питања:

1) Да ли је сваки партицип, активни или пасивни, презента или претерита, када је у дативу самим тим у апсолутној конструкцији?

2) Анализа партиципа у дативу из Зографског јеванђеља потврдила је супротно. Из тог разлога потребно је прецизирати када није партицип у дативу конструкција *dativus absolutus*. Напомињем да слично Ђорђевићу, номинално, партиципе у апсолутном дативу дефинишу, односно одређују њихов саджај и други аутори⁸.

2. 2. Мт XIII 24

upodobi se cēsarstvije nebeskoje človeku s ě v ŷ ŷ u m u

(X) Царство је небеско као човек који се је.

(Y) Чини се царство небеско сличним човеку се ј у њ е м.

— s ě v ŷ ŷ u m u = PptA, D sg m, одређеног вида, +, позитив, мека промена, транзитивни глагол, постпонован у односу на управни члан синтагме.

Наведени пример илустрација је недостатности у одређивању када је партицип у апсолутном дативу за случајеве номиналних дефиниција. Потребно је, дакле, спецификовати извесним синтаксичким критеријумима ову дистрибуцију да се не испостави ни у случају (X) нити у (Y) да су сви партиципи у дативу конструкција *dativus absolutus*. Наиме, понеке запрехе већ постоје. Оне су, међутим, из домена инхерентних или морфолошких обележја: активни партиципи, проста промена⁹. Томе су додата и остала ограничења: партиципи морају бити у функцији предиката, интегрисани у синтагму, обавезни члан синтагме је реч са деклинацијом у функцији субјекта¹⁰. У наведеном Ђорђевићевом одређењу поткрала се, при том, и једна контрадикција: на почетку детерминандума говори о активним, а на крају о активним и пасивним партиципима¹¹.

⁷Из додатка: III.

⁸Из додатка: IV, V, VI, VII, VIII.

⁹Из додатка: III.

¹⁰Исто.

¹¹Исто.

2. 3. Ако се партиципи анализирају с обзиром на њихове конституентске вредности, прецизније би се могла прописати њихова расподела на оне који улазе у апсолутну конструкцију функцирајући најчешће као временска клауза — одредба времена и одредба мере времена — и друге који се синтаксички понашају као остали чланови из парадигме *casus obliqui*.

2. 4. Анализирани примери су из јеванђеља по Матеју, првих 46 страна Зографског јеванђеља. Од 59 партиципа активних и пасивних, презента и претерита, у дативу, само су 37 у конструкцији *dativus absolutus*, и то 33, посматрано еквивалентом (X), у служби одредбе времена, а 4 у служби одредбе мере времена. Остављајући их по страни, фокусирао сам анализу на преостала 22 партиципа у дативу. Водећи рачуна о њиховим конституентским функцијама, издвојиле су се три групе случајева:

1) 4 партиципа у функцији атрибута (= Δ релативна реченица, релативни атрибут). Посматрајући их у складу са преводним еквивалентом (X), управни је члан конституента, било да је он субјекат, објекат или нека одредба, у дативу, а релативна реченица са везником „који, -а, -е“ у номинативу. Док у случају (Y) синтаксичка вредност остаје иста, осим што су релативне реченице кондензоване у глаголском прилогу садашњем у дативу или је за превод потребан неки од трпних придева, такође у дативу.

Мт XXV 9

idēte že pače kъ ovсамъ р о г у б њ њ и м њ domu izdrail'eva

(X) Него идите к овцама ко је с у из г у б љ е н е у дому Израилеву.

(Y) Него идите к овцама из г у б љ е н и м у дому Израилеву.

Дакле: у N = 4 (X); у D = 4 (Y).

2) 5 партиципа у функцији атрибута који је исказан трпним придевом у случају (X), односно релативним атрибутом (релативном реченицом у функцији атрибута) у случају (Y), односно конструкцијом корелатив + релативни атрибут.

Мт IX 2

vidēvъ isusъ vęro jichъ reče o s l a b l' e n u.

(X) И видевши Исус веру њихову рече о д у з е т о м е.

(Y) И видевши Исус веру њихову рече о н о м е ко ј и је о д у з е т.

Дакле: у D = 5 (X); у N = 5 (Y), односно корелатив у D, а релативни атрибут у N.

Напомињем да је овде због могућности превода (X) корелатив, заправо, необавезан што значи да супстантивизација при преводу може бити изостављена.

3) 13 партиципа у функцији било главних, било споредних реченичних конституената, али у преводу (X) изречених конструкцијом корелатив + релативни атрибут, а у преводу (Y) глаголским прилогом садашњим:

Мт VII 11

dastъ blagaĕ p ro se ŭ št i j i m ъ u n'ego

(X) Даде блага онима који просе у њега.

(Y) Даде блага просе њим у њега.

Дакле: у D (корелатив) = 13 (X); у N (релативни атрибут) = 13 (X); у D = 13 (Y).

1)

	релативни атрибут	или	трпни придев
	D		N
(X)	/		4
(Y)	4		/

2)

	трпни придев	или	релативни атрибут (или корелатив + релативни атрибут)
	D		N
(X)	5		/
(Y)	/		5

	корелатив		+	релативни атрибут	
	D	N		D	N
(X)	/	/		/	/
(Y)	5	/		/	5

3)

	корелатив		+	релативни атрибут	
	D	N		D	N
(X)	13	/		/	13

	глаголски прилог садашњи	
	D	N
(Y)	13	/

Случајеви 1) и 2) сачињавају јединствених 9 случајева, будући да увек фунгирају као зависни члан атрибушки или апозитивно употребљен. У 3), због немогућности изостављања корелатива у (X) то је корелатив обавезан и управни је члан конструкције корелатив + релативни атрибут. Супстантивизиран је, а у свих 13 примера има конституентску вредност главног реченичног конституента¹².

2. 5. Номинална одређења партиципа у апсолутном дативу анализираним примерима можемо допунити, предлажући осврт на конституентске вредности партиципа у реченичном контексту:

I PrzA и PrzP, PptA и PptP с у у конструкцији *dativus absolutus* само онда када имају вредност одредбене зависне реченице са прилошким односом, и то: околносне (временске) и адвербијалне (узрочне, допусне и погодбене реченице).

II PrzA и PrzP, PptA и PptP у дативу н и с у у конструкцији *dativus absolutus* када имају вредност одредбене зависне реченице са атрибушким односом (чију би посебну подгрупу чино случај 3) с обавезним корелативом, јер се он појављује као главни реченични конституент заједно са релативним атрибутом).

3. 0. Генетичка и генеалогска одређења, с једне стране, дату конструкцију посматрају на релацији површинска — дубинска структура, али без нужног трансформационо-генеративног експлананса. Тако се испоставља да је површинска структура феноменолошки одраз непојавног, али постојећег у номенклатури синтаксичких средстава савременог језика: „Апсолутни датив, као синтаксичко средство језичког израза, кондензовао је дубински реченични исказ, најчешће темпоралну реченицу“¹³.

С друге стране у оптици неколико аутора, Хама¹⁴, Кравара¹⁵, Бирн-

¹²Уп. Станојчић, Ж; Поповић, ЈБ; Мицић, С.: *Савремени српскохрватски језик и култура изражавања*, Београд — Нови Сад, 1989, стр. 296–300.

¹³Из додатка: IX.

¹⁴Из додатка: II.

¹⁵Кравар, М.: *Синтаксички грецизми у старославенском језику хрватске редакције*. Научни састанак слависта у Вукове дане 8/1, Београд — Приштина — Тршић, 11–15. IX 1978. године, Београд, 1982.

баума¹⁶, Вечерке¹⁷, Ружичке¹⁸, конструкција апсолутног датива је тежна ка концизнијим синтаксичким средствима за изражавање зависних реченица или, као засигурно, претрпљени утицај грчке синтаксе приликом превода с грчких предлога. Надаље, у редакцијским се континуентима старословенског језика, након фазе делимичне разградње конструкција, оне губе из словенских књижевних језика, или се перцентуално незнатно задржавају до у другу половину XIX века.

3. 1. Наведено одређење Јб. Суботић партиципа у апсолутном дативу, међутим, може уз адекватну трансгенеративну анализу бити од велике помоћи за исцрпнију дефиницију конструкције у старословенском језику која би водила рачуна о дистрибуцији партиципа у дативу уопште.

3. 2. Предложио бих само један од мноштва начина како би се релативна реченица генерирала из дубинске структуре. Тиме би се илустровани генеративни трансформи и проблеми, сходни сложеној трансформационалној процедури, за случај да желимо да нека од правила генеративне граматике решавају дистрибуцију назначену у 2. 5. као конституентска ограничења I и II (дата у оквиру реченица на феноменолошкој разини, без инвестиција у површинску и дубинску структуру).

Постоји у генеративној граматизи трансформационо правило померања, WH—померање (WH—movement*) које се односи на клаузе које почињу са упитном речи или релативном јединицом¹⁹. Место правила у трансформационом проседеу долази након правила из базе (base rules) — категоријских правила дубинских структура. Само померање се односи на додавање WH фразе одређеном допуњивачу (comp. = комплементизатору), те по типу спада у адјункциона правила. Померањем се може допунити и WH фразе ван подређене реченице, односно, може се додати допуњивачу главне, осим у случају релативних реченица када би се на површинској структури појавила неграмтична реченица. Како бисмо је избегли, потребно је дати једно кохерентно правило, као што је: „Ниједна трансформације не може апстраховати конституенте из релативне реченице.“²⁰

¹⁶Birnbaum, H.: *Zur Aussonderung der syntaktischen Gräzismen im Altkirchenslavischen: Einige methodische Bemerkungen*, Scando-Slavica 4, у On Medieval and Renaissance Slavic Writings, The Hague-Paris, 1974.

¹⁷Večerka, R.: *Syntax aktivních participií v staroslověnině*. Praha, Státní Pedagogické nakladatelství, 1961, 5–176.

¹⁸Růžicka, R.: *Struktur und Echtheit des altslavischen dativus absolutus*, Zeitschrift für Slawistik 6, 1961.

*Име правила потиче отуда што у енглеском језику готово све упитне и релативне заменице почињу са WH (уп. who, what, which, where, when, why и др.).

¹⁹Quirk, R.; Greenbaum, S.; Leech, G.; Svartvik, J.: *A Comprehensive Grammar of the English Language*, Longman, 1985.

²⁰Radford, A.: *Transformational Syntax: A Student's Guide to Chomsky's Extended Standard Theory*, Cambridge University Press, 1981, str. 212–255.

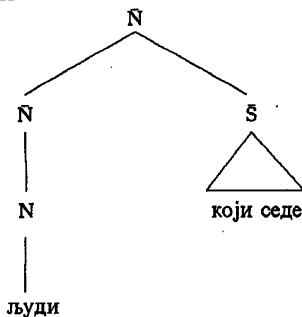
Овакво правило заправо је запрека примени трансформација (constraint), коју Рос зове острво (island). Дакле: „Релативне реченице су острва.“²¹ То значи да су релативне реченице целине из којих се ниједан њихов део трансформацијом не може апстраховати (Δ).

Мт IV 16

l'udi s ě d e š t i j ь

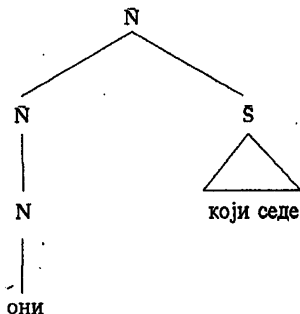
(X) људи који седе

(Y) људи седећи

Будући да су релативне реченице с обавезним корелативом (случај 3)) изузете у посебну групу, то би се у зависности од конституентске дистрибуције могле извести сличне запресе:

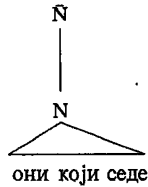
а) они који седе (у старословенском је могуће изоставити корелатив јер је он већ садржан у партиципу s ě d e š t i j ь)

²¹Исто.

Али и:

b)

У овом случају би се морала укључити и правила као што је топикализација (*topicalisation*), која би регулисала померање конституента на место где он синтаксички функционише као предмет (*topic*).

Надаље, јавља се феномен када временска реченица, којом најчешће преводимо партиципе у апсолутном дативу, у ствари, има семантичку и синтаксичку вредност релативне (њено најфреквентније формално обележје у енглеском је *when*, из пописа једина заменица у функцији временског везника на коју се односе *WH*-померања) што с једне стране олакшава дистрибуцију партиципа у дативу, јер ова подгрупа конструкција *dativus absolutus* аутоматски улази у групу са случајевима 1), 2) и делимично 3), а с друге отежава, јер изискује ређање нових правила за дистрибуцију у оквиру саме апсолутне конструкције.

Следећи напор тицао би се анализе да ли је потребно за један трансформационо-генеративни модел, и за случај временских реченица, када са својим формалним везницима управо значе одредбу времена или одредбу мере времена, давати запрете у облику острва. Наиме, ако би било потребно, то би знатно олакшало дефинисање дистрибуције партиципа у дативу. Тада би се јавила два компатибилна услова под којима се трансформација врши. У супротном би дефинисање било далеко мање елегантно, морало би посегнути за дескрипцијом и тиме се удаљити од елементарних захтева генеративне граматике.

4. 3. Далеко најкомплексније питање је оно које је везано за еволутивне моделе, који би одредили тачно време генезе партиципа у апсолутном дативу, прави разлог њиховог настанка, који би их довели у везу, уз то, са случајевима у којима апсолутна конструкција не покрива све дистрибуције партиципа у дативу. Ту би од велике користи била одређења за датив као падеж уопште, какво је ово Белићево: „То је падеж суделовања, сарадње, интереса. Према томе, он се не налази у тако блиској вези са глаголом као акузатив, он је уопште еамосталнији“²².

Уз прецизно одређење времена и разлога настанка ове апсолутне конструкције, прецизно и исцрпно би се могла извести дефиниција дистрибуције партиципа у дативу, далеко би се с већом сигурношћу могао

²²Из додатка: VII.

дати модел у којим случајевима партиципи у дативу јесу, а у којим нису и немају преводно значење апсолутног датива.

5. 0. Коначно, још две ствари су важне за целовиту дефиницију партиципа у дативу:

1. Упоредити апсолутне падеже и у другим индоевропским језицима (осим грчког), у латинском, готском, санскрту.

2. Довести у везу апсолутне падеже са категоријом „апсолутност“ уопште у граматици, уз осврт на неке неиндоевропске граматичке појаве налик овој (апсолутив, ергатив).

У латинском, као у старословенском апсолутни датив, апсолутни аблатив може осим временског имати још три идентична значења: погодбено, узрочно, допусно²³, док је у старогрчком, одакле старословенски директно трпи утицај на синтаксу, временско значење неприкосновено²⁴. Исто и у српскохрватском језику легитимна је конструкција самосталног, независног (апсолутног) инструментала са искључиво временским значењем: Сјећамо га се дјететом (= док//кад је био дијете). При том у латинском је јасно разграничено да партиципи презента актива у конструкцији *ablativus absolutus* исказују истовременост радње са радњом предиката независног дела сложене реченице, а партиципи перфекта пасива завршеност радње пре оне у предикату главне реченице. Такво ограничење не постоји за старословенски, као ни баријера да субјекат конструкције и управне реченице, односно оне у којој се конструкција налази, буде истоветан, а то је у латинском законитост. Затим још и Вуков апсолутни номинатив, који данас не спада у домен савременог књижевног језика, такође има искључиво временско значење: Тако они тихо говорећи, / дете мало на земљицу паде (= док//кад су тихо говорили). У санскрту апсолутни локатив има временско значење искључиво, али конструкцију могу конституисати, осим партиципа презента и претерита, и придеви или предикативно употребљени остали супстантиви у ком случају је чак партицип презента *sant* од глагола *as* (бити), употребљен уз супстантив, плеонастичан²⁵. Радња маркирана апсолутном конструкцијом у санскрту изражава временску једновременост, али има и узрочно или условно значење. Док је у латинском и старословенском партицип у апсолутној конструкцији био продуктивна категорија, у санскрту изузетно није, из два разлога: стилски га је боље избегавати ако се иједан од елемената конструкције с лакоћом граматички уклапа у други део реченице; продуктивност је смањена услед могућности да се апстрактном именицом за околности, употребљеном у локативу, замени читава конструкција локатива апсолутног.

5. 1. Услед читавог овако разуђеног низа околности за нормативну

²³Vulićević, Lj.: *Latinski jezik*, Београд 1981.

²⁴Будимир, М.; Црепајац, Љ. *Στοιχεια Ελληνικα*, Београд 1986.

²⁵Coulson, M.: *Sanskrit*. Hodder and Stoughton, Third impression, 1980.

дефиницију партиципа у апсолутном дативу, можда би најпогодније било остати при одређењу партиципа у апсолутном дативу које води рачуна о конституентским вредностима партиципа, чиме би се избегле непрецизности наведене у раду.

Д О Д А Т А К

I Српскохрватски језик. Енциклопедијски лексикон „Мозаик знања“, Београд 1972, стр. 32.

Апсолутни падеж. „Употреба партиципа у појединим падежима у апсолутној функцији (в. *Апсолутни*) који се у реченици јављају као њени независни чланови. Међутим, та њихова апсолутност само је обличка, јер се облички овакве конструкције не слажу са својим управним чланом, а смисаоно се јављају као зависни део главне реченице. Дакле, обличка самосталност, али смисаоно потпуна зависност.“

Апсолутни, „који формално стоји у директној вези са осталим деловима реченице у којој се налази, који је само формално, због недостатка конгруенције, независан.“

Апсолутна конструкција, група речи — синтагма у којој се налази партицип (глаголски прилог у сх. језику) и која је формално облички независна од осталих делова реченице, а у ствари је то зависна реченица и такве конструкције имају зависну функцију. . .“

II Хам, Ј.: *Старославенска граматика*. Четврто издање, Загреб 1974, стр. 185.

„Та склоност према дативу, који у старославенском има врло богату службу, долази особито до изражаја у *дативу апсолутном*, партиципјалној конструкцији која је карактеристична за старославенски језик а која обликом и значењем одговара сличним конструкцијама у грчком (ген.), готском (дат.) и латинском језику (абл.). Једнако као што се за партиципе не може рећи да су у свему овисни о грчком језику, тако се ни за датив апсолутни не може рећи да би био ропски начњен према грчком генитиву апсолутном, већ зато што се њиме кадшто преносе и друге грчке конструкције, испор. нпр. грч. акузатив. . .“

III Ђорђић, П.: *Старословенски језик*. Нови Сад 1975, стр. 174—175.

IV Иванов, Т. А.: *Старословјански јазык*. Москва 1977, стр. 164.

„Ета конструкция представљала собом сочетание дателъного падежа имени существительного или местоимения с согласованным причастием и была синонимична разним придаточным предложениям. В дателъном самостоятельном в основном употреблялись действительные причастия, но возможно было употребление и страдателных причастий.“

V Арват, Н. Н.; Скиба, Ю. Г.: *Древнерусский язык*. Издание второе, Киев 1977, стр. 185.

„Дателъный самостоятельный представлял собой оборот с двойным дателъным падежом, из которых один дателъный — имя существительное или местоимение, а второй дателъный — причастие настоящего или прошедшего времени. Такого типа оборот по своему значению приравнивался к целому предложению Дателъный падеж имени существительного или местоимения был эквивалентен подлежащему предложения, а дателъный падеж причастия — сказуемому.“

VI Доброев, И.; Икономова, Ж.; Тотоманова, А— М.: *Старобългарски език*. София 1983, стр. 109.

„Старобългарската конструкция *Dativus absolutus* съответствува на старогръцката конструкция *Genitivus absolutus* и на латинската конструкция *Ablativus absolutus*. Абсолютните причастни конструкции се състоят най-общо от име . . . и причастна форма в същия падеж. Името и причастието са главните членове на конструкцията. В старобългарски главните членове на конструкцията са в дателен падеж.“

VII Белић, А.: *Историја српскохрватског језика*. Књ. II, св. 1 и 2, Београд 1973, св. 1, стр. 213, св. 2, стр. 188—200.

VIII Мирчев, К.: *Историческа граматика на българския език*. София 1978, трето издание, стр. 286.

„Првите признаци от разколебаване на дателния самостоятелен падеж се наблюдават още в старобългарските паметници . . . Тия случаи са вече доста чести в среднобългарските паметници . . . Избледняване на усета за типичните особености на дателния самостоятелен падеж през среднобългарската епоха проличава и от ония места в среднобългарските паметници, където му се придава значение на отделно, самостоятелно изречение. . . Докато примерите, при които се явява неизменна причастна форма, предствят етапи от заместването на дателния самостоятелен падеж с деепричастна форма, останалите примери са етап от прехода на дателен самостоятелен падеж в самостоятелно или подчинено изречение.“

IX Суботић, Љ.: *Судбина партиципа у книжевном језику код Срба у 19. веку*. Прилози проучавању језика 20, Нови Сад 1984, стр. 44.

X Суботић Љ.: *Један случај синтаксичке двозначности и функција граматичког рода (на материјалу из језика писца 19. века)*. Научни састанак у Вукове дане 13/1, Београд 1984.

XI Суботић Љ.: *Један облик кондензације зависних реченица (из језика српских писца 19. века)?*. Научни састанак слависта у Вукове дане 15/1, Београд 1986.

S u m m a r y

Marko Popović

ON THE INCOMPLETENESS IN DETERMINATION OF PARTICIPLES IN THE CONSTRUCTION DATIVUS ABSOLUTUS ON THE EXAMPLES FROM CODEX GLAGOLITICUS ZOGRAPHENSIS

It is found that nominal and genetic definitions of a concept of participles in dative case in Old-Slavic language are incomplete. On the basis of nominal determinations, participles in absolute dative could be supplemented by taking distribution of sentence constituents into consideration. The addition to determinations in this field is done in order to correct existent ones. Attempts which deal with generative grammar analysis of the matter are treated more in the light what a methods of the kind cannot state precisely, but are inspirational for intact definition of a distribution of participles in dative in general.

ТАТЈАНА СУВОТИН–ГОЛУБОВИЋ
(Београд)

ФРАГМЕНТИ СЛУЖБЕ СВ. БОРИСУ И ГЛЕБУ У РУКОПИСУ
БР. 32 ЗБИРКЕ МАНАСТИРА ДЕЧАНА

Петнаестог јула 1015. године умро је кијевски велики кнез Василије, боље познат по свом паганском имену — Владимир. Непосредно по Владимировој смрти, његових дванаест синова започињу беспоштену борбу за власт. Против најстаријег сина и законитог наследника Свјатополка побунио се један од млађе браће, новгородски кнез Јарослав. Овај се сукоб завршио Јарослављевом победом и Свјатополковим прогонством 1019. године. Свега неколико дана после Владимирове смрти пала је прва жртва династичких сукоба — 24. јула на реци Алти (у данашњој Полтавској области) убијен је један од млађих Владимирових синова, ростовски кнез Борис чије је хришћанско име било Роман. Врло брзо, већ 5. септембра, убијен је и његов рођени брат, муромски кнез Глеб, у крштењу назван Давид.

Први покушаји канонизације кнежева Бориса и Глеба падају у време владавине њиховог полубрата, великог кнеза Јарослава Мудрог (1019—1054. год.). Процес канонизације који је Јарослав покренуо завршен је тек у време његовог наследника и то тако што је кијевски митрополит Грк Георгије¹, мада изгледа да сам није баш био чврсто убеђен у њихову светост, јавно обзнанио чудотворно дејство њихових моштију. Смрт кнежева Бориса и Глеба није имала карактер мученичке смрти за веру па тако, када се још узме у обзир и њихов световни статус, није постојао ни један битан елемент за њихову канонизацију. Могло би се поставити и питање зашто није прво канонизован њихов отац, за чије је време владавине званично покрштена Кијевска Русија². Политички аргументи за ову канонизацију нису се

¹Георгије је био кијевски митрополит у периоду од 1062. до 1077. године, по мишљењу неких истраживача, док је по другима то био од 1063. до 1073. године. Детаљније о њему у: *Словарь книжников и книжности Древней Руси*, вып. I (XI — первая половина XIV в.), Ленинград 1987, 104—105

²Званичан датум крштења Русије је 1. август 988. године. Међутим, у новијим

могли јавно обзнанити, па се морало пронаћи неко оправдање које би било мотивисано верским разлозима. Тако је понуђено, па затим очигледно и званично прихваћено тумачење да њихова смрт има карактер крвне жртве која се приноси ради потврђивања (учвршћивања) новосклопљеног савеза тј. уласка Кијевске Русије у хришћанску заједницу³. Приближно у исто време када и Борис и Глеб страдао је и трећи брат, кнез Свјатослав, па би се могло поставити питање зашто и он није био канонизован.

Ова, по свим мерилима необична канонизација, увек се у литератури тумачила и правдала потребама политичке природе. Међутим, она је, самим тим што је то прва канонизација у руској цркви, подстакла В. Н. Топорова, истакнутог представника руске семиотичке школе, да се позабави овим проблемом. Не улазећи у питања времена настанка култа и његовог каснијег развоја, Топоров је желео да укаже на могуће правце истраживања узрока његовог настанка и каснијег обликовања. Пошавши од далеких индоевропских и балтословенских претхришћанских језичких па и митолошких слојева, успео је убедљиво да покаже да чин канонизације Бориса и Глеба има, заправо, паганску подлогу⁴. Овакав приступ настанку култа првих руских *светих* може изазвати бурну реакцију и неодобравање неких истраживача али представља, по мом мишљењу, уношење новог начина размишљања у прилично конзервативан и статичан приступ истраживањима целокупног словенског средњовековног културног наслеђа.

Култ свете браће почео је да се развија, највероватније уз подстицаје владајућег кнеза, убрзо по њиховој погибији и Јарослављевом учвршћивању на власти. Развој култа подстиче и састављање неопходних културних текстова. Они се могу поделити у две основне групе. Прву групу чине текстови историјског карактера: житија, кратке белешке о њиховој смрти и Похвала. Другој групи припадају разне службе које су настајале од XI века. Треба стално имати у виду да је руска црква четири пута годишње обележавала успомену на убијену браћу. Најважнији празник славио се 24. јула, на дан Борисовог убиства. Затим, славила су се и два преноса њихових моштију: 2. маја пренос из старе у нову цркву у Вишгороду и 11. августа — пренос моштију из Вишгорода у Смоленск. Убиство кнеза Глеба (5. септембра) обележавало се као празник локалног

истраживањима јављају се неке недоумице око године у којој је крштена Кијевска Русија. О томе у: О. М. Рапов, *О дате пријетия хришћанства князем Владимироу и Киевланам*, Вопросы истории 6 (1984), 34–37; такође и Я. Н. Шапов, *Церковь в Древней Руси (до конца XIII века)*, Русское православие: веки истории, Москва 1989, 61.

³Ф. А. Sciacca, *In Imitation of Christ: Boris and Gleb and the ritual consecration of the Russian Land*, Slavic Review 49/2 (1990), 253–260.

⁴В. Н. Топоров, *Об одном архаичном индоевропейском элементе в древнерусской духовной культуре — *свет*, Языки культуры и проблемы переводимости, Москва 1987, 184–252.

карактера⁵.

Прва служба Борису и Глебу написана је на грчком језику. То је и разумљиво када се зна да је њен аутор био Грк. Канон ове службе имао је свих девет песама. Оба ова тврђења убедљиво доказује М. Ф. Мурјанов уз помоћ реконструкције грчког акростиха канона кнежевима⁶. Значајну помоћ приликом утврђивања првобитног стања и изгледа канона пружила је једна белешка уз канон у рукопису ЦГАДА, ф. 381, бр. 122 (из прве половине XII века) која каже: „канонъ тѣма же святѣиима, имѣтаи по главамъ грѣчскѣи стихи Си Давыдѣ пѣснь приношѣ Романѣ“.

Приликом проучавања служби, односно, првобитне службе, постављају се два незаобилазна питања; једно се тиче ауторства, а друго — времена настанка службе. Одговор на прво омогућава да се одређеније одговори и на друго. У заглављу службе светим кнежевима у већ споменутом рукопису ЦГАДА, ф. 381, бр. 122 стоји да је њен аутор Јован, митрополит руски. Све би било једноставно да у XI веку руском црквом нису владала два митрополита Јована. Први Јован је умро 1036. или 1037. године, а други се налазио на трону кијевских митрополита у периоду 1077—1089. год., и логично, поставља се питање који би од њих двојице могао бити аутор службе. У старијој литератури опште је прихваћено мишљење да је то био старији митрополит Јован, међутим, у новијој литератури јављају се и другачија мишљења. Судећи према најновијим истраживањима, већа је вероватноћа да је састављач службе млађи митрополит Јован II Продром. Пољски истраживач А. Попе износи тезу по којој служба није могла настати пре 80-тих година XI века. а, такође, и да су први култни текстови могли настати тек средином XI века⁷. У прилог овим Попевим тезама говори и чињеница да у време Јована I још није била званично извршена канонизација Бориса и Глеба, мада се допушта могућност да је култ почео спонтано да се формира током двадесетих година XI века. Мало је вероватно да би се највиши црквени великодостојник упустио у састављање службе посвећене личностима чији светачки статус није званично регулисан у складу са црквеним законима. Ако прихватимо митрополита Јована

⁵ П. В. Голубовский, *Иваничиския месячныя миней 1547—1579. г. и содержащаяся в них служба св. мученикам князям Борису и Глебу*, Чтения в историческом обществе Нестора—летописца, кн. XIV, св. 3 (Киев 1900), 30.

⁶ М. Ф. Мурянов, *Из наблюдений над структурой служебных миней*, Проблемы структурной лингвистики, Москва 1981, 270—271.

⁷ А. Попе, *О времени зарождения культа Бориса и Глеба, Russia mediaevalis 1 (München) 1973*, 22: интересантно је напоменути да у опису рукописа бр. 160 из збирке Хлудова (А. Попов, *Описание рукописей и каталог книг церковной печати библиотеки А. И. Хлудова*, Москва 1872, 314—315) у коме постоји комплетна служба Борису и Глебу, описивач каже да је аутор ове службе митрополит Јован који је умро 1089. године и при томе се позива на И. И. Срезњевског (*Древние памятники русского письма и языка X—XIV в.*, Известия ОРЯС, т. X (1861—1863), 18). Изгледа да на овај детаљ нико није обратио пажњу.

II као аутора службе, имамо и временски оквир у који се може сместити састављање ове службе.

Следеће питање које логично следи јесте питање састава првобитне службе. Д. Абрамович је у предговору критичком издању култних текстова посвећених Борису и Глебу набројао оне текстове који су, по његовом мишљењу, ушли у њен састав. То су: седална, кондак, икос, три стихире на Господи вазвах, три стихире на стиховне, три стихире на Хвалите и канон⁸. Оваква реконструкција не одговара ономе што се данас зна о настанку минејске службе и њеном постепеном развоју⁹. Уосталом, да је Абрамович пажљивије прегледао руске минеје XI—XII века, а нарочито тзв. Јагићеве¹⁰, видео би да је већина служби у њима мањег обима и да се оне углавном састоје од седалне, три стихире на Господи вазвах и канона; кондак се у њима ретко среће, а икоса уопште ни нема. Наравно, и у овим минејима постоје нешто развијеније службе, углавном посвећене светима већег значаја и христо-богородичним празницима. Такву структуру имају и службе у најстаријим светогорским минејима XI века. Сматрам да је сувише смело претпоставити да новоканонизовани локални свецци (византијска црква није признала ову канонизацију) непосредно по својој канонизацији добију службу какву у то време немају ни велики празници, а камоли неки светац. До оваквих пројекција млађег стања на старији период долази првенствено због недостатка систематских компаративних истраживања у области литургије.

Према мојим сазнањима, првобитна служба могла се састојати од седалне, можда кондака, три стихире на Господи вазвах, можда још једне групе стихира и канона. Служба у рукопису ЦГАДА, ф. 381, бр. 122 коју је Абрамович узео за основ свог издања служби, изгледа овако:

седална, првога гласа
 кондак, трећег гласа
 икос
 3 стихире четвртога гласа
 3 стихире на стиховно, другога гласа
 3 стихире на Хвалите Господа, првога гласа
 канон, осмога гласа.

Ако се узме у обзир чињеница да је рукопис написан у првој половини XII века, може се претпоставити да он не одражава првобитно стање. Друга служба коју је Абрамович објавио у свом издању, сачувана је у нотном

⁸ Д. И. Абрамович, *Жития св. мучеников Бориса и Глеба и службы им*, Издание ОРЯС имп. АН, Петроград 1916, XX—XXI.

⁹ Т. Суботин—Голубовић, *Упоредно проучавање структуре српских и византијских минеја старијег периода*, (у штампи); реферат прочитан на III хиландарској конференцији одржаној у Београду од 28—30. марта 1989. год.

¹⁰ И. В. Ягич, *Служебные минеи за сентябрь, октябрь, ноябрь. В церковно-славянском переводе по русским рукописам 1095—1097 гг.*, СПб. 1886.

минејском стихирару из средине XII века (ГПБ, Соф. 384)¹¹. На основу писаревог записа у коме се каже да је књига писана у време епископа новгородског Аркадија, време настанка рукописа ставља се у период између 1156. и 1163. године. Много већи број стихира као и њихова разноликост у односу на оне у рукопису бр. 122, а такође и неке разлике у оквиру канона, навели су Голубовског да претпостави састављање нове службе кнежевима у Новгороду за време Аркадијевог епископовања¹².

Вратимо се још мало најстаријим сачуваним преписима службе светим кнежевима. Осим служби у већ споменутим рукописима, приликом истраживања треба обратити пажњу на још један, судећи по свему, најстарији препис који Абрамович није укључио у своје критичко издање, али га је консултовао приликом састављању критичког апарата уз текст службе. То је рукопис бр. 121 из збирке ЦГАДА, ф. 381, преписан негде крајем XI века¹³. Анализирајући службу 24. јула у овом минеју, Мурјанов каже да је она састављена од две одвојене целине. Прву целину чини служба св. Христини, а другу служба светим кнежевима. Већ ова чињеница говори о архаичности рукописа бр. 121¹⁴. Пошто нисам имала прилике да га видим поуздајем се у податке које о њему саопштава Мурјанов, који каже да је распоред у оквиру службе такав (канон, па за њим следе стихире и кондак) да указује чак на рукописе X века. Изнесећи ове тврдње Мурјанов се позива на Јагићев закључак о томе да Путјатин минеј с краја XI века (ГПБ, Соф. 202) у оквиру чијих служби су текстови распоређени на исти начин, показује одлике минеја X века¹⁵. Јагић ово тврди без икаквих доказа. Међутим, мени се пружила прилика да прегледам један минеј из X века (Ватопед 1104) и у њему ниједна служба нема такав распоред текстова. То је једини грчки минеј из тако раног периода на који сам наишла у свом досадашњем раду, па ми није јасно на основу чега је изведен један уопштен закључак који се не темељи на систематском истраживању грађе.

Изгледало је да још једно истраживање може допринети расветљавању појединих питања везаних за проблем настанка и развоја службе 24. јула. Међутим ауторка, растрзана између више проблема који су заокупљали

¹¹ Детаљније о овом рукопису у: *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР (XI-XIII) вв.*, Москва 1984, 95–96.

¹² П. В. Голубовский, *нап. дело*, 33; то је онај рукопис из кога је Абрамович узео другу службу коју је издао — Соф. 384, али није обратио пажњу на запис у коме се спомиње епископ Аркадије (*Сводный каталог*, 96).

¹³ *Сводный каталог*, 82–83.

¹⁴ Т. Суботин—Голубовић, *Одвојене службе светима у грчким минејима XI века*, Археографски прилози 9 (1987) 317–320.

¹⁵ Детаљније о рукопису ГПБ, Соф. 202 у: *Сводный каталог*, 63–64; И. В. Ягич, *нап. дело*, XVII–XVIII; Јагић сам каже да је то једини овакав случај међу многим грчким минејима који је прегледао.

њену пажњу, није успела да дâ колико-толико заокружену слику ниједног питања кога се дотакла¹⁶.

*

* *

После овог кратког информативног прегледа онога што се зна о литургијском аспекту култа светих кнежева Бориса и Глеба, прелазим на анализу фрагмената ове службе у рукопису бр. 32 из збирке манастира Дечана¹⁷. Овај пергаментни рукопис настао је крајем XIII — почетком XIV века. У запису је сачувано име писара, па се по њему овај рукопис назива још и Оливеровим минејем. По свом саставу то је служабни минеј за месеце јул и август. Рукопис је оштећен; прекид почиње после седме песме канона 9. јула (св. Панкратије, епископ тавроменијски) и траје све до 15. јула (св. мученик Кирик и Јулита). После шесте песме канона налазе се кратка пролошка житија старијег типа. У календару овог минеја појављују се нека одступања од уобичајених памети које се славе¹⁸. Углавном се у једном дану служи служба само једном светом, а појављују се и неке памети које указују на већу старину предлошка, тј. везују овај рукопис за старију студитску или мешовиту традицију у погледу литургијске праксе одн. типика.

Један од ретких дана када се у овом рукопису славе две памети јесте

¹⁶Л. С. Соболева, *К вопросу об эволюции минейного текста, посвященного Борису и Глебу*, Сибирская археография и источниковедение, Новосибирск 1979, 5–12; сам термин „минејски текст“ није дефинисан, па је његова употреба произвољна — у истраживање су укључени и они састави (историјске паримије и похвале светим кнежевима) који, строго гледано, не припадају минеју; поред тога, у овом раду се појављује и читав низ терминолошких непрецизности.

¹⁷Д. Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)*, Београд 1982, 56.

¹⁸Разлике у календару су следеће:

5. јул — св. отац Ламфад (уместо Атанасија Атонског, како је уобичајено)

6. јул — преп. отац Тома (уместо Сисоја Великог)

7. јул — св. мученица Киријака (уместо преп. Томе у Малеји)

Овде је рукопис оштећен; прекид настаје иза VII песме канона (св. Панкратије, епископ тавроменијски) и траје све до 15. јула (св. мученици Кирик и Јулита)

16. јул — св. муч. Атиноген (остали рукописи имају и спомен првих шест васељенских сабора)

19. јул — св. Макрина (остали рукописи имају и преп. оца Дија)

22. јул — св. Марија Магдалена (остали рукописи имају и Фоку)

24. јул — св. Борис и Глеб и мученица Христина (остали рукописи имају само Христину)

25. јул — Успење св. Ане (други рукописи имају још и св. жене Олимпијаду и Евпраксију)

29. јул — св. мученица Теодотија (као и Хиландар 147; остали јулски минеји имају св. мученика Калиника)

31. јул — св. праведни Евдоким (остали имају и претпразновање Часног Крста).

Ово поређење календара заснива се на једној групи јулских минеја које сам имала прилике да прегледам, а то су: Хиландар 147, Деч. 35, УБ Ђоровић 15, Народни музеј у Охриду 90/1.

24. јул, када се поред свете мученице Христине појављују још и свети кнежеви Борис и Глеб. У служби је назначена подела на вечерњу и јутрење, мада је она по својој структури веома једноставна (на вечерњи су исписане само стихире, а на јутрењу канон). Канон на јутрењу се, после пажљивог читања, може сврстати у групу комбинованих канона¹⁹.

Служба светим кнежевима врло се ретко јавља у српским рукописима. Уз овај дечански препис делова службе познат ми је још само један овако рани српски текст ове службе. Овај други рукопис такође потиче с краја XIII и почетка XIV века, а припада збирци Хлудова (рукопис бр. 160) која се данас чува у ГИМу²⁰.

Служба Борису и Глебу у рукопису бр. 32 дечанске збирке, у структурном погледу има овакав лик:

вечерња: три стихире Христини четвртога гласа

једна стихира Борису и Глебу истога гласа

на стиховно у октоиху и још једна стихира Борису и Глебу другога гласа

јутрење: канон осмога гласа

I песма — прва два тропара Христини

трећи тропар Борису и Глебу

четврти тропар — богородичан

III песма — као и прва

седална првога гласа Христини

друга седална истога гласа Борису и Глебу

IV песма — прва два тропара Христини

трећи тропар Борису и Глебу

четврти — богородичан

V песма — као претходна

VI песма — исто

кондак трећег гласа и икос Борису и Глебу

синаксарско житије старијег типа назначено само насловом (въ тѣже днь свѣтоу цароу роушькоу Бориса и Глеба)

VII песма — цео ирмос

прва два тропара Христини

трећи тропар — богородичан (Борису и Глебу ништа)

VIII песма — прва два тропара Христини

трећи — Борису и Глебу

¹⁹Т. Суботин—Голубовић, *Канони у службама 1. септембра у најстаријим српским минејима XIII века*, Археографски прилози 10/11 (1988—1989), 51—59.

²⁰А. Попов, *Описание рукописей и каталог книг церковной печати библиотеки А. И. Хлудова*, Москва 1872, 314—315; В. П. Адрианова—Перетц, *Древнерусские памятники в Югославянской письменности*, Труды отдела древнерусской литературы XIX (1963), 7. Овај рукопис је Абрамовић користио приликом израде критичког апарата уз текст службе који је издао.

четврти — богородичан

IX песма — као претходна песма.

На основу овако датог прегледа службе могу се уочити структурне разлике њеног дечанског преписа према већ раније наведеном примеру у рукопису ЦГАДА, ф. 381, бр. 122. Потпуни текст српског преписа ове службе одн. њених фрагмената омогућиће и бољи увид у текстолошку ситуацију. Уз текст који следи покушаћу да установим којим је текстолошким варијантама најприближнији овај наш дечански препис.

Текст службе св. кнежевима Борису и Глебу у рукопису Деч. 32:

На Г[оспод]и възвахъ. ст[и]х[и]ри гл[а]с[а] ·А·

Придѣте целоумудриа· любовию ч[ъ]стьноюю дв[ои]цоу почтѣм· Х[ри]с-
[т]а възлюбивши всѣми владоуца· чистомъ сердцемъ и д[о]ш[е]ю сьвршеною
стр[а]ст[от]р[о]пце· Романа славнаго и Д[а]в[и]да кроткаго· чистага д[о]ш[е]ю и
тѣломъ· и скроушыши вѣсовьскыя плькы с[в]ѣтага·

(Ова стихира гласи нешто другачије у ЦГАДА, ф. 381, рс. 122:

Придѣте цѣломудриа любци, ж[е]стѣню двоицѣ почтѣмъ, Христа възлю-
бивышага всѣми владѣюца, чистымъ сердцемъ и д[о]шею сьвршеною, стра-
стотерпца Романа и славнаго и кроткаго Давыда достославнаго, иже
доушама и телесамъ чистага скроушышага вѣсовьскыя плькы.)²¹

На стих[овни]ѣ въ шх[танц]ѣ и сьвѣтима гласа ·В·

Игда братоненавидѣниа шгнь· по всей распалиаше се мислю бл[а]женага· на
неправедно оубиство ваю м[о]у ч[е]н[и]ка властью оубиство сьвѣтствоуяща-
тогда б[о]год[о]уховеньною любовию рад[о]уюца се д[о]уши свои поѣдаста въ
роуцѣ зиждителеви Сп[а]соу всѣхъ.

(Ове стихире нема у рс. 122, али постоји у два друга рукописа, и то
у ЦГАДА, ф. 381, рс. 121 из XI века и у ГПБ, Соф. 384 као стихира на
Хвалите Господа.)²²

На [о]утѣрни кан[о]нѣ ·В· въ шх[танц]ѣ и с[в]ѣт[и]ма гласа ·Н·²³

Въспоємъ пѣс[нь] бл[а]гочѣстивыи· прославленага цѣлоумудрныимъ смис-
ломъ· Романа славнаго· и Д[а]в[и]да же бл[а]гочѣстною славецю ·

(У нашем рукопису ово је трећа песма канона, док је у два руска
рукописа са којима га поредимо то друга песма; у текстолошком погледу
наш препис је ближи рукопису ГПБ, Соф. 384).

трећа песма, трећи тропар

Все смишление къ Б[о]г[о]у моудрага имоуша · братною любовию сьвѣкоу-
пльша се· и бл[а]гочѣстивно жиста · (У рс. 122 и Соф. 384 ово је први тропар.)
друга седална је посвећена Борису и Глебу

²¹Д. И. Абрамович, *нав. дело*, 137.

²²Н. С. Серегина, *Из истории певческих циклов Борису и Глебу*, Труды отдела древнерусской литературы XLIII (1990), 294.

²³Из канона су издвојени само они тропари који су посвећени Борису и Глебу.

Из' млада Х[ри]с[т]а възлюбивша· коупно брата чѣстнаа жизнь старос-
тноую изволиста· и поштение ѿ стр[а]сти д[о]ушегоуб'нѣихъ поспѣшениемъ·
Б[о]жию бла[го]д[а]ть приеъмша· ицѣлаета болеще .

(У рс. 122 седална је нешто опширнија: Измлада Христа възлюбивши
кѣпно брата чѣстнаа и жизнь не старостноую възлюбивши, славнаа цѣло-
моудрие изволиста и пощение отъ страсти доушегоубнѣихъ· тѣмъ, съ
поспѣшениемъ Божию благодать приимша ицѣлаета болашаа. У Соф. 384
нема ове стихире.)

четврта песма, трећи тропар

Юношѣскы подвигыша се бл[а]женаа· възрастомъ цвѣта юностию· ѿ
сластехъ люб'ве пльтнѣе не имѣста шт[в]ноудъ Б[о]жиа писаниа почитающа-
тѣмъ просвѣщыша се заповѣдми Б[о]жс[т]вными· тьмаго погоубиста кне-
за . (У рс. 122 и ГПБ 384 ово је први тропар.)

пета песма, трећи тропар

Разгнѣвавъ се братоубица· тако Каинъ прѣжде Плькъ шкан'нѣи· тави
се законопрѣстоупно· и къ зависти оубиство прие властию· прѣльстивъ се
сласлоубниа шт[в]мьщениа праведнаго не оубѣжа .

(У оба руска преписа овог тропара појављује се Свјатополково име:
(...) тако Каинъ прѣжде Свјатоплькъ (...) док се у српској верзији налази
скраћени облик кнежевог имена — Плькъ.)

шеста песма, трећи тропар

Мужьскы храбровав'ша· и мужьскы побѣдивьша злаго ратобор'ца·
с[в]ѣщенинѣи Романа коупно съ Д[а]в[и]домъ· дѣломъ и словомъ показав'ша
се· и побѣдни вѣнѣцъ приеъмша ѿ Б[о]га слав'наа .

(Рукопис Соф. 384 нема овај тропар. У рукопису бр. 122 сам поче-
так тропара гласи мало другачије: Уношѣскы храбровав'ша и мужьскы
побѣдивьша (...)

кондак трећега гласа

Вьсиа д[в]нсь прѣслав'наа память ваю м[о]у[ч]ч[е]н[и]ка Х[ри]с[т]о[в]а· Романа
и Д[а]в[и]де· съзивающе си нас[ъ] къ похвалению Х[ри]с[т]а Б[о]га м[а]шего-
тѣмъ притекающе къ рацѣ мощемъ ваю· ицѣленнаа дарѣ приеъмлемъ· вѣи
в[о]ж[в]с[т]в'наа врача .

У Соф. 384 нема кондака што је и разумљиво када се зна да је то
минејски стихирар. Кондак је дат као пример приликом описивања
рукописа Хлуд. 160, па се тако могу упоредити два српска преписа са ос-
новним руским текстом. Текст кондака није истоветан у сва три рукописа.
Навешћу разлике²⁴:

Хлуд. 160 — (...) съзивающе на[съ] на похваление (...)

(...) къ рацѣ моши ваю (...) дарѣ въсприемлемъ

рс. 122 — (...) съзивающи насъ къ похвалению (...)

(...) къ рацѣ ваю (...) дарѣ приемлемъ (...)

²⁴А. Попов, *нав. дело*, 315.

икос

Разоумно житие съвршае прѣбл[а]ж[е]не· ц[е]с[а]рьскымъ вѣнцемъ ѿ ю[но]сти оукрашенъ прѣб[о]гате Романе· власть велика вѣс[тъ] своему ѿч[ь]ству· все твари· тѣмъ видѣ твои оупѣхъ Х[ри]ст[ъ] Б[о]гъ соудомъ своимъ на мочение те призва· и коѣпость ти издавъ с н[е]в[е]с[е]· да повѣдиши врага съ Д[а]в[и]домъ мужьскы· с братомъ пострадавшимъ· и жившимъ с тобою вѣи в[о]жс[тъ]вѣна врача ..

(Рукопис Соф. 384 нема икос. У рукопису бр. 122 јављају се неке разлике према Деч. 32: рс. 122 — (...) и коѣпость ти подавъ съ небесе (...).

Пошто је Абрамович користио и рс. Хлуд. 160 приликом састављања критичког апарата, можемо навести још једно неслагање код икоса; у Хлуд. 160 стоји (...) и жившимъ своодою, насоупрот (...) и жившимъ с тобою (...) како стоји у рс. 122 и Деч. 32.)

осма песма, трећи тропар

Прѣс[в]ѣтага ваю память ос[в]ѣщающихи миръ· н[ы]нѣ пришла кста прѣхвалнага стр[а]ст[от]р[п]ца· въ мюже м[о]лимъ се полуучити ваю застоупление· Романе и Д[а]в[и]де· любовию поюще· тако словоу благага оугодника· бл[а]го[с]л[о]в[и]те вса д[е]ла ..

(У овом тропару у рукопису Соф. 384 појављују се паганска имена светих кнежева — Борис и Глеб. Српски препис овог тропара показује извесна мања одступања од руске верзије; тако, почетак тропара у оба руска рукописа гласи: (...) освѣщающихи мира нѣна пришла естъ (...). У рс. 122 тропар се завршава после „оугодника“, док Соф. 384 има завршетак који се разликује и од Деч. 32 и од рс. 122.)

девета песма, трећи тропар

Б[о]ж[ь]ствѣнага и свѣтозарѣнага вѣста· Романъ и Д[а]в[и]дъ· доброповѣдѣнага стр[а]ст[от]р[п]ца· на н[е]в[е]с[е]хъ н[ы]нѣ ц[е]с[а]роу вседѣржителю прѣдстонта· избавление просеца прѣгрѣшениемъ злымъ· вѣрно память ваю поючимъ ..

(Као и у претходној песми, рукопис Соф. 384 опет има паганска имена кнежева. Осим ове разлике, тропар је у оба руска идентичан, али се прилично разликује од српског преписа. Зато сматрам да га треба дати у целини према рукопису бр. 122:

Божествѣнага и свѣтозарѣнага вѣ истиноу вѣста· Романъ и Давидъ доброповѣдѣнага страсотрѣпца на небеси нѣнѣ Троици вседѣржителю престонта избавления просаца прегрѣшение злымъ вѣрно на земли ваю память тѣржествуоущемъ.

*

Судећи према критичком апарату уз текст рукописа бр. 122, рукопис Хлуд. 160 показује неке сличности са Деч. 32; тако се могу навести речи

које недостају у руској верзији нпр. „цаф8“, или облик „прегѣшениемь“.)²⁵

На основу фрагментарног текста службе св. мученицима Борису и Глебу тешко је дати неки коначан суд. Поједини делови службе ближи су одговарајућим деловима у ЦГАДА, ф. 381, рс. 122 док, с друге стране, постоји и одређена блискост са рукописом ГПБ, Соф. 384. Важно питање на које је у овом тренутку немогуће дати одговор јесте оно које се односи на настанак оваквог типа службе. Систематска истраживања у области литургике требало би да дају одговор на питање када је и где настала оваква комбинована служба првим руским мученицима.

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

Деч. — манастир Дечани

ЦГАДА — Центральный государственный архив древних актов, Москва

ГПБ — Государственная публичная б-ка им. М. Е. Салтыкова — Щедрина, Петербург

ГИМ — Государственный исторический музей, Москва

УБ Њоровић — Универзитетска библиотека, Београд (Њоровићева збирка)

Резюме

Татјана Суботин—Голубовић

ФРАГМЕНТЫ СЛУЖБЫ СВ. БОРИСЕ И ГЛЕБЕ В РУКОПИСИ № 32 ИЗ СОБРАНИЯ МОНАСТЫРЯ ДЕЧАНЫ

Зарождение культа первых канонизированных святых русской церкви, святых князей Бориса и Глеба, в крещении названных Роман и Давид, приходится в княжение Ярослава Мудрого (1019–1054). С восстановлением культа тесно связан вопрос о первоначальной службе св. князям, а также и вопрос об ее авторе. Печатаемая служба князям по списку XII века (ЦГАДА, ф. 381, рс. 122), Д. Абрамович в вступительной статье попытался реконструировать первоначальную службу, но при этом он использовал элементы более позднего времени. Автор предлагаемой статьи, на основании своих исследований миней и минейных служб святым предполагает, что в состав первоначальной службы входили только седален, возможно кондак, 3 стихирь на Господи воззвах, может быть еще одна группа стихирь и канон. Раньше принято было считать автором служб митрополита Иоанна I, но автор этой статьи соглашается с мнением польского ученого А. Поппэ, считающим сочинителем служб митрополита Иоанна II (1077–1089).

В сербских рукописях служба святым князям является редко. Одна из таких рукописей хранится в собрании монастыря Дечани (но. 32). Эта пергаменная рукопись конца XIII – начала XIV веков, 24. июля хранит память св. князей

²⁵Сви цитати из рукописа ЦГАДА, ф. 381, бр. 122 и ГПБ, Соф. 384 преузети су из Абрамовичевог издања служби. Очигледно је да се Абрамович није држао правила да треба верно преносити текст, онако како је он исписан у рукопису, па је тако дошло до ортографског осавремењавања текста.

Бориса и Глеба. В тот-же день стоит еще и служба св. Христине. На вечерне, Борису и Глебу поются две ситхиры, а на утренне появляется слитной канон Христине и князям. В этом слитном каноне ирмос и богородичен являются общим Христине и князям, по два тропаря каждой песни посвящены Христине, а по одному — Борису и Глебу. В предлагаемой статье, фрагменты службы Борису и Глебу в сербском изводе, сопоставлен с древнейшими русскими списками опубликованными у Д. Абрамовича.

АНДРЕЈ ПЕШИКАН
(Београд)

ПАРТИКУЛЕ УЗ ПОКАЗНЕ ЗАМЕНИЧКЕ РЕЧИ У ПРЕПИСИМА ДУШАНОВА ЗАКОНИКА

У старијим преписима Душанова законика одмах се уочава честа употреба партикуле *-и* уз неке заменице и прилоге, а местимично се (уз облике који се завршавају на вокал) употребљава и партикула писана као *-и*, што вероватно можемо читати као *-ј*. Сарађујући у изради лексичке картотеке Душанова законика у програму Старословенског одбора САНУ, пратио сам и разлике које се у употреби партикула испољавају у појединим преписима. У овом прилогу најпре ће се изложити стање у три преписа који се сматрају главнима, јер најпотпуније сведоче о најстаријим верзијама Законика:

Атонски препис (А), датира се почетком XV века;

Бистрички препис (Б), датира се средином XV века;

Призренски препис (П), датира се крајем XV или почетком XVI века, али се сматра врло архаичним¹.

Ово ће се допунити основним подацима о употреби партикула у још неколико преписа (непотпунијих и млађих). Ради тога су прегледани: Струшки препис (Стр), датира се крајем XIV века; Студенички препис (Стд), датира се између 1426. и 1430. године; Ходошки препис (Ход), датира се првом трећином XV века; Барањски препис (Бар), датира се крајем XV века, а утврђено је да се у највећој мери подудара с Атонским; Раковачки препис (Рак), датира се крајем XVII века.

Примери из текста законика наводиће се у савременој транскрипцији, у којој је у одговарајућим позицијама задржано Ћ и њ (у јаком положају).

¹ За грађу и податке о споменицима и њиховом датирању коришћена су Академијина издања Душанова законика и пропратних студија и прилога: *Законик Цара Стефана Душана*, књига I (САНУ, 1975), књига II (САНУ, 1981). Коришћена је такође документација Старословенског одбора САНУ (преписи П, Бар и Рак, транскрипт Законика по изговору и картотека речи).

Бројка уз примере указује на члан Душанова законика према нумерацији коју је установио Стојан Новаковић (на основу распореда чланова у П.).

Наћен је само један пример да је партикула *-зи* употребљена уз упитно-односну заменицу (само у П у чл. 135: у комзи). У свим другим потврдама партикуле *-зи* и *-ј* употребљене су уз показне заменичке и прилошке речи, тј. оне које су изведене од корена *с-*, *ов-*, *т-*, и *он-*. У табели ћемо најпре показати, занемарујући партикуле, које речи од ових корена постоје у тексту Б, А и П. Додаће се и неки облици који не постоје у овим преписима, а наћени су у Стр и Рак.

	од <i>с-</i>	од <i>ов-</i>	од <i>т-</i>	од <i>он-</i>
ЗАМЕНИЦЕ				
показне				
<i>-Ø, -ь</i>	сиј БАП	ов П	тъ БАП	он БАП
присвојне				
<i>-гов</i>	—	—	тогов БАП	—
квалитативне				
<i>-ков (-цев)</i>	сицев Рак	—	таков БАП	—
ПРИЛОЗИ				
за начин				
<i>-ко (-це)</i>	сико П сице БА	—	тако БАП	—
за количину				
<i>-лико</i>	—	—	толико П	—
за место				
<i>-дѣ (-де)</i>	—	овдѣ БАП	—	ондѣ БАП
за простирање				
<i>-удѣ (-уде)</i>	—	—	тудѣ БАП	—
за време				
<i>-да</i>	съда П	—	тъда А	—
<i>-ди</i>	съди Б	—	тъди П	—
<i>-га</i>	съга Стр	—	тъга Б	—
<i>-у</i>	—	—	ту П	—

У табелу нису укључени прилози отсъда 13 БАП, 151 БАП; отсъди 155 БА; отселѣ (отселе) 30 БП; отсели 30 А; отсела 155 П; оттуда 49 БА. Уз њих ни у једном препису нема партикула.

Исто тако нису унети примери с партикулом *-жде, -же, -ђере*, која мења значење основне речи: такође 64 БАП, 113 БАП, 141 БАП, 146 АП, такође 146 Б; да држе такођере књиге 162 БА, али у П заменица: *такеђере* књиге; тђмжде образом 141 БА (П и овде такође); тђмжде образом 185 БП (у А нема).

Стање у трима главним преписима (Б, А, П)

У прегледу грађе даће се ближи подаци о свим речима из табеле колико се употребљавају без партикуле, колико са *-зи* а колико с *-ј*. Подаци ће се наводити истим редом како су поређане речи у табели.

сиј. Без партикуле: 4 от сијега закон(ик)а БАП; 124 до сијега събора Б; 164 прђжде сијега събора П; 186 прђжде сијега закона П; у у в о д у: законом же сим БАП.

С партикулом *-зи*: 39 до сијегази събора П; 83 до сијегази доба съборнога (-наго) БАП; 123 до сијегази събора П; 124 до сијегази събора П; 1 симзи образом БАП; 145 симзи образом БАП; 149 симзи образом БАП.

С партикулом *-же*: у у в о д у: сиј же законик (закон) БАП; в. и горе: законом же сим.

тв. Без партикуле: 31 да работа црквам ть по закону П; 91 ть час да приде АП; 99 да се пожежца ть Б; 136 ть час да греде БА; 157 ть час да греду БА; 114 јемци који то су БА; 189 да им се то изда Б; 145 господар села тога П; 159 господар села тога Б (того А); 180 вьсаки о том да да (даст) свод БАП; 180 вину да да о том свод П.

С партикулом *-зи*: 10 и тьзи да се жеже БАП; 34 тьзи властник БАП; 41 тьзи да има(т) БАП; 52 тьзи да не плати БАП; 66 тьзи да отпира БАП; 89 тьзи да јест прост БАП; 956 да се тьзи убије БАП; 96 да се тьзи убијца БАП; 99 да се пожежца тьзи А; 112 тьзи да има П; 157 тьзи час да грђду П; 20 село ... које този учини П; 20 този село да плати БА; 20 на този дошъл АП; 46 този да јест свободно БАП; 63 този да му продава БАП; 68 този вьсе да стежи БАП; 92 да плати село този БАП; 99 да този село да(ст) пожежцу БАП; 112 този да јест БА; 117 този да се иште (не иште) БП; 124 този да си држе БП; 126 да плати този околина БАП; 129 да им јест този осужденије БАП; 139 този да му работа БАП; 144 који този учине БАП; 145 този село да се распе БАП; 160 този да им плате (плати) БАП; 169 а да се този село распе АП; 178 да сьврше за този власти БП; 57 тази држава БАП; 58 вьсу тузи злобу БАП; 76 тузи попашу БАП; 123 тузи земљу да си имају П; 171 тузи књигу да не вђрују(т) БАП; 89 от тогази длга БАП; 91 тогази пристава П; 112 у тогази чловђка БАП; 114 по тогази чловђка П; 117 от тогази врђмена (врђмене) БП; 127 грађане (граждане) тогази града БАП; 127 жупа што јест (прђдђл) тогази града БА; 132 от тогази плђна БАП; 158 около тогази брда БАП; 18 из метохије тези цркве БА; 18 да не живу у тези цркве БАП; 31 от тези земље БАП; 77 тези потке цару половина

БАП; 58 учини томузи селу БАП; 97 да се томузи БАП; 48 да јест тѣмзи вољна БА; 70 а тѣмзи оддѣљен БАП; 112 с тѣмзи да јест БАП; 47 томзи црквом БАП; 48 да јест томзи вољна П; 157 над томзи жупом БАП; 20 на томзи дошъл Б; 78 у томзи милостнику БА; 82 на томзи селѣ БАП; 104 у томзи муж (да) нѣст крив БАП; 135 да не падне у томзи селу БАП; 158 учини у томзи брду БАП; 174 да јест работник на томзи мѣстѣ БАП; 180 вину да да(ст) о томзи свод (свод о томзи) БА; 187 да не прѣлежи у томзи селу БА; 187 ако ли ... прѣлежи у томзи селу БА; 45 у тојзи цркви БАП; 75 једно у тојзи жупѣ П; 78 у тојзи књиѣ П; 154 по тојзи оправѣ АП; 11 тизи духовници БАП; 49 тизи властеле БАП; да се тизи хрисовуљи раздеру БАП; 146 тизи вѣси да се кажу БАП; 147 да се тизи господари кажу БА; 148 тизи вѣси да се осуде БП; 149 тизи гусарије и тати БАП; 151 тизи порот(ни)ци БАП; 151 тизи да су вѣровани БАП; 154 да нѣсу тизи порот(ни)ци в(ѣ)ровани БАП; 155 тизи да плаћају БАП; 160а да греду тизи вѣси БАП; 147 да се тази господа кажу П; 40 тези баштине да су БАП; 45 тези цркви ... подложити БАП; 105 тези књиѣ да узму судије БАП; 167 тези рѣчи да су вѣроване БАП; 188 тези глобе да узимају БА; 167 тѣмзи рѣчем да се суди БАП; 175 тѣмзи да се (ра)суди БАП; 2 у тѣхзи да се БАП; 154 на тѣхзи порот(ни)цѣх АП.

С партикулом -зѣ: 78 у тојѣ књиѣ БА; 154 по тојѣ оправѣ Б.

С партикулом -ј: 91 тѣј час Б; 136 тѣј час П; 20 село ... које тој учини БА; 91 тогај пристава Б; 145 господар села тогај БА; 159 господар села тогај П; 78 у томеј милостнику П; 114 по томуј чловѣку БА.

ов. С партикулом -зи: 89 овзи који јест позван П.

он. Без партикуле: 9 он да се БАП; 80 он половину а он половину БАП; 89 јере он позвав П; 174 не буде работника ... оному господару А.

С партикулом -зи: 13 и онзи који га је поставил П; 65 онзи господар БАП; 51 да плати онзи БАП; 52 развѣ онзи БАП; 86 онзи којино буде зарвал БАП; 89 онзи који јест позван БА; 89 јере онзи позвав БА; 91 онзи којино га даје БАП; 91 онзи пристав приде БАП; 125 кѣде си појде онзи гост БАП; 136 не може онзи сѣвршити БАП; 138 а онзи веће да не има БАП; 139 вољн онзи господар БАП; 142 а онзи што буде струл П; 159 онзи господар и владальц БАП; 161 и онзи отпѣрчија БА; 173 да се онзи господар каже БАП; 187 онзи који (је) старѣји БА; 99 да плати онози село П; 132 онози је моје БАП; 171 онази књиѣ П; 52 оддѣлни от оногози (оногази П) БА; 123 што сѣче оногази да не тежи П; 154 оправе оногази по закону БАП; 154 у оногози (оногази П) оправчије БА; 161 на оногази пѣрца (пѣрчију) БАП; 5 к ономузи да га обличи БАП; 65 ономузи властелину П; 58 ономузи селу вѣсу БА; 75 ономузи селу БАП; 101 половина ономузи БАП; 163а да ју даје ономузи АП; 174 да јест работник ... ономузи господару БАП; 174 не буде работника на ономзи мѣсту БА; 75 једно у онојзи (у-нојзи А) жупѣ Б; 181а с обѣма онѣмази пѣрцема БАП; 11 онизи духовници БА; 32 онизи који

су БАП; 101 онизи коњи најездни БАП; 114 онизи јемци БАП; 144 онизи који БАП; 178 онизи прѣслушници БП; 105 онези књиге које потвори БАП; 129 осуђеније које и онѣм(е)зи БАП; 174 узети онези винограде БП; 160б с онѣмзи поротници П.

С партикулом *-ци*: 11 оници духовници П.

С партикулом *-ј*: 171 онај књига БА; 99 да плати оној село БА; 65 ономуј властелину БА; 163а да ју даје ономуј Б; 187 да се да свезан ономуј селу БА.

тогов. Без партикуле: 52 тогова и кућа да плати БАП; 83 тогова да јест БАП.

С партикулом *-зи*: 80 тоговози дајест БАП.

сицев. Нема у БАП, али је потврђено у Рак, без партикуле: 123 до сицеваго събора Рак (до сијегази събора П, други преписи немају); 124 до сицеваго събора Рак (до сијега събора Б, сијегази П).

таков. Без партикуле: 165 такови да се каже БАП; 136 буде такова књига БА; 166 таковому пијаници (-ицѣ) БАП; 3 такови да се БАП.

С партикулом *-зи*: 136 буде таковози књига Б.

сико. С партикулом *-зи*: 108 сикози да буде П.

сице. Без партикуле: 108 сице да буде(т) БА.

тако. Без партикуле: 57 тако да му се Б; 67 тако и земљу да држе Б; 79 да буде(т) тако БА; 51 ако ли тако име дворити Б.

С партикулом *-зи*: 57 такози ... да му се П; 67 такози и земљу да држе АП; 79 да буде(т) такози П; 132 такози да си га има БАП; 140 такози да се каже БАП; 149 такози въ обличеније БАП.

С партикулом *-ј*: 57 такој да му се А; 51 ако ли такој име дворити П.

толико. С партикулом *-зи*: 123 толикози да сѣче П.

овдѣ. С партикулом *-зи*: 91 оvdѣзи на двору БАП.

ондѣ. С партикулом *-зи*: 91 и не обрѣте га ондѣзи БА.

С партикулом *-ј*: 91 кѣда поиште ондѣј П.

тудѣ. Без партикуле: 74 кудѣ једно село tudѣ и друго БАП.

съда. Без партикуле: 83 кто съда држи П.

тъда. С партикулом *-зи*: 23 тъдази да га дижу А.

съди. Без партикуле: 83 кто съди држи Б.

тъди. Без партикуле: 23 тъди да га дижу П.

съга. Нема у БАП, али је потврђено у Стр, без партикуле: 83 кто съга држи Стр (съда П, съди Б, кто съдржи А).

тъга. С партикулом *-зи*: 23 тъгази да га дижу А.

ту. С партикулом *-зи*: 61 тузи да гредe П.

Статистика за БАП

	без парт.			с парт. -зи			с парт. -ј		
	Б	А	П	Б	А	П	Б	А	П
сиј	3	2	4	4	4	7	—	—	—
ов	—	—	—	—	—	1	—	—	—
тъ	7	7	5	77	75	78	5	3	3
он	2	3	3	38	37	37	5	4	—
тогов	2	2	2	1	1	1	—	—	—
таков	4	4	3	—	—	1	—	—	—
сико	—	—	—	—	—	1	—	—	—
сице	1	1	—	—	—	—	—	—	—
тако	4	1	—	3	4	6	—	1	1
толико	—	—	—	—	—	1	—	—	—
овдѣ	—	—	—	1	1	1	—	—	—
ондѣ	—	—	—	1	1	—	—	—	1
тудѣ	1	1	1	—	—	—	—	—	—
съда	—	—	1	—	—	—	—	—	—
тъда	—	—	—	—	1	—	—	—	—
съди	1	—	—	—	—	—	—	—	—
тъди	—	—	1	—	—	—	—	—	—
тъга	—	—	—	—	1	—	—	—	—
ту	—	—	—	—	—	1	—	—	—

Овоме треба додати још и усамљене примере с партикулама *-же* (преузета из старословенског), *-зѣ* (варијанта партикуле *-зи* у коју је унет падежни наставак) и *-ци* (варијанта партикуле *-зи* или писарска грешка): у у в о д у: *сиј* же закон(ик) БАП; 78 у тојзѣ књиже БА; 154 по тојзѣ оправѣ Б; 11 оници духовници П.

Укупно налазимо: У Б без партикуле 25, с партикулом *-зи* (*-зѣ*) 127, с партикулом *-ј* 10; у А без партикуле 21, с партикулом *-зи* (*-зѣ*) 126, с партикулом *-ј* 8; у П без партикуле 20, с партикулом *-зи* (*-ци*) 136, с партикулом *-ј* 5.

Стање у осталим преписима

Стр. У погледу широке употребе партикуле *-зи* и ређе употребе облика без партикула или с партикулом *-ј* стање је слично као у БАП. Особеност је овог преписа што је четири пута уместо *-зи* употребљена партикула *-си*. Статистика: *сиј* са *-зи* 3; *тъ* без партикуле 1, са *-зи* 35, са *-си* 2, с *-ј* 1 (тогај); *он* без партикуле 2, са *-зи* 25, са *-си* 1, са *-ј* 1 (ономуј); *тогов* без партикуле 1, са *-зи* 1; *таков* без партикуле 1; *сико* са *-си* 1; *тако* са *-зи* 4; *овдѣ* са *-зи* 1; *ондѣ* са *-зи* 1; *тудѣ* без партикуле 1; *съга* без партикуле 1. Свега: без партикуле 7, са *-зи* 70, са *-си* 4, са *-ј* 2.

Стд. Партикула *-зи* и овде се добро чува, али примера без партикуле има сразмерно нешто више него у БАП. Такође је нешто шири употреба партикуле *-ј*, која долази и уз облик уз који се не јавља у БАП: онај чловѣка (двојински облик). Статистика: *сь* без партикуле 3; *тъ* без партикуле 2, са *-зи* 26, с *-ј* 1 (тогај); *он* без партикуле 2, са *-зи* 16, с *-ј* 3 (онај чловѣка, оногај, ономуј); *тогов* без партикуле 1, са *-зи* 1; *таков* без партикуле 2; *тако* са *-зи* 2, с *-ј* 2 (такој); *сице* без партикуле 1. Свега без партикуле 11, са *-зи* 45, с *-ј* 6.

Ход. Познато је да се језик Ход (као и Хиландарског преписа) одликује од језика БАП већом заступљеношћу старословенских особина². Као део те старословенизације, облици с партикулом *-зи* на више места замењени су облицима без партикуле. Партикула *-ј* сразмерно је добро заступљена. Статистика: *сь* без партикуле 7, с партикулом *-же* (сь же) 1; *тъ* без партикуле 12, са *-зи* 28, с *-ј* 3 (тогај 2, томуј 1); *он* без партикуле 5, са *-зи* 18, с *-ј* 2 (ономуј); *тогов* без партикуле 1; *таков* без партикуле 2; *сице* 3; *тако* без партикуле 1, са *-зи* 3; *здѣ* без партикуле 1; *туде* без партикуле 1; *тъда* са *-зи* 1. Свега: без партикуле 33, са *-зи* 50, с *-ј* 5.

Бар. У овом препису углавном се доследно понавља текст А, па ни у употреби партикула нема битнијих разлика. Међутим, као особеност се појављује удвајање партикуле (*-ј* + *-зи*). Примери: 132 от тогајзи плѣна; 5 к ономујзи да га обличи; 161 на оногајзи пѣрца; 67 такојзи и земљу да држе.

Рак. Овде је употреба партикуле *-зи* потпуно угашена осим у примеру 108 сикози да будет. Напротив, партикула *-ј* доста је заступљена, али не у зависним падежима, него углавном у складу с употребом у данашњем језику; тј 4, тај 2, онај 7, такој 1. Посведочен је и један пример са *сьј*, из чега се види да је облик *сиј* прерађен и схваћен као облик с партикулом.

*

Изложени подаци из Душанова законика сагласни су с оним што се о употреби партикула зна у историји језика и што је констатовано у литератури. Употребу партикула најпотпуније је анализирао Ђуро Шкарић у расправи „Деиктичке честице *зи* и *си* у славенским језицима³. По његовим налазима, поред српскохрватског, *-зи* је у употреби и у бугарском језику „једнако у старини као данас“, и то иза показних и личних заменица. У старом српскохрватском језику додаје се *-зи* „поглавито показним замјеницама“, и то „најчешће у србијанским, дубровачким и

²Уп. Ирена Грицкат–Радуловић: *Језик Ходошког преписа*, нав. издање САНУ, књ. II 155–166. Тамо је констатовано да је прерада језика у Ход и Хил (уношење елемената архаичнијег црквенословенског језика) у почетку текста интензивна, а касније јењава, као и да партикула нема на првим странама, а даље су честе.

³Ђуро Шкарић: *Деиктичке честице *зи* и *си* у славенским језицима*, Рад ЈАЗУ 229, Загреб 1924, стр. 208–293.

босанским споменицима“. То вреди од почетка XIII до краја XV века, али се у XV веку, нарочито у његовој другој половини проређује употреба партикуле *-зи*. Ипак за њу има доста потврда у делима старих писаца од XVI до XVIII века, „и то највише у дубровачких и осталих далматинских“. Поред употребе на крају облика, *-зи* се употребљава и између основе и наставка (*тизим, тезијем* и сл.). Доста потврда налази се и у народној књижевности, „особито у Црној Гори“, као и у народним говорима. Употребљава се не само уз показне заменице него и уз друге заменице и придеве. Најшире се потврђује у дативу и локативу једине женског рода (*овојзи, њојзи, мојојзи, добројзи* итд.), затим у облику *њезин* (дијал. и *њојзин*), а неким говорима и у номинативу множине мушког рода (*овизи, некизи, старизи*).

Шкарић обрађује и употребу партикуле *-и* (иза сугласника) односно *-ј* (иза самогласника), која се „јавља већ од најстаријих времена и истискује помало честицу *-зи*“. Из средњовековних споменика, поред бројних примера с партикулом иза самогласника наводи и примере са *-и* иза сугласника (*од тѣхи, од овихи* и др.). Потврђено је и удвајање партикула (*тогајзи, томујзи* и сл.).

Приказано стање у преписима Душанова законика у складу је с овом општом сликом коју је дао Шкарић. Оно документује једну фазу у развоју употребе партикула, кад се партикула *-зи* по правилу додавала показним заменицама и речима изведеним од њих. У старијим преписима посведочен је само почетак потискивања партикуле *-зи* и њене замене партикулом *-ј* (иза вокала), као и неке касније појаве удвајања партикула (у Бар). Знатно млађи Раковачки препис показује стање слично савременом књижевном језику, где је партикула *-зи* потпуно потиснута, а партикула *-ј* стабилизовала се у облицима *тај* и *онај*.

Из изложене грађе види се да се у Душанову законик у показним заменицима и њиховим изведеницима по правилу додавала партикула *-зи*. Код заменица *тѣ* и *он*, за које у Законик у има доста потврда, видимо да примери са *-зи* по учесталости вишеструко надмашују примере без партикуле. Знатан део примера без партикуле код заменице *тѣ* отпада на адвербијализовани израз *тѣ час*, а код заменице *он* на облике *он* и *они*, у којима се показна заменица подудару с личном за треће лице. Кад се изузму ти примери, видимо да су показне заменице у Законик у само изузетно употребљене без партикуле.

Много је ограниченија употреба партикуле *-ј*, која се сматра истоветном с партикулом *-и* иза облика на сугласник (у писму обоје *-и* и сл.). У Законик у нема потврда за њену употребу иза сугласника, него само иза самогласника. Примећује се да је нешто чешћа у бистричко-атоњској верзији, у којој је првобитни текст Законика делимично измењен. И у Призренском препису, у ком се последније чува првобитни текст,

налазимо пет потврда партикуле *-j*. Међутим, ниједан од тих примера не потврђује се истовремено и у бистричко-атонској верзији. Такође се ниједан од тих примера не потврђује паралелно и у Струшком препису, који је иначе по верзији текста близак Призренском. Тако налазимо: 78 томсј П, а у Стр томзи (као и у БА); 91 ондеј П, а у Стр ондези (као и у БА); 136 тјј час П, а у Стр тј час (као и у БА).

Из овога можемо закључити да су у П примери с партикулом *-j* секундарне природе и да немамо доказа да је у првобитном тексту Законика било партикуле *-j*. За партикулу *-зи*, напротив, у много случајева сагласно сведоче сви старији преписи, што значи да је она била својствена првобитној верзији Душанова законика.

На неким местима видимо да је првобитна партикула *-зи*, о којој сагласно сведоче П и Стр, замењена с *-j* у Б и А, или само у Б; 91 тј час П Стр А — тјј час Б; 91 тогази П Стр — тогај Б; 99 онози П Стр — оној А Б.

Као део овога процеса можемо узети и настанак облика *немој*, који се, као што је познато, изводи од императива *не мози*, у коме се крајње *-зи* схватило као партикула (у ДЗ не налазимо ни *не мози* ни *немој*).

S u m m a r y

Andrej Pešikan

PARTICLES WITH DEMONSTRATIVE PRONOMINAL WORDS IN THE TRANSCRIPTS OF THE CODE OF TSAR STEPHAN DUSHAN

Attested in the transcripts of the Code of Stephan Dushan as well as in some other medieval texts written in the vernacular Serbian speech, is a frequent use of the particle *-зи*, as opposed to a rare occurrence of the particle *-j* with demonstrative pronouns and other pronouns and adverbs derived from them.

This paper presents material from three transcripts of the Code (the Prizren, Athos and Bistrica ones) accompanied with statistical data from several other ones. In the most archaic transcripts *-зи* occurs very often and *-j* quite rarely. In later transcripts this ratio is somewhat altered to the benefit of *-j*.

The analysis presented above brings us to a conclusion that in the transcripts of the Code the examples with *-j* particle are secondary, so we have no proof of its existence in the original version of the Codex. The particle *-зи*, on the other hand, is broadly attested in all the early transcripts, which means that it was characteristic of the original version of the Code of Tsar Stephan Dushan.

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ

ПАВЛЕ ИВИЋ, *Изабрани огледи* (I. *О словенским језицима и дијалектима*, 1—273; II. *Из историје српскохрватског језика*, 1—325; III. *Из српскохрватске дијалектологије*, 1—295): Ниш („Просвета“), 1991.

Три тома изабраних огледа Павла Ивића, које је нашој науци и култури, уз приређивачки напор Слободана Реметића и Недељка Богдановића, подарила нишка „Просвета“, представљају један од оних ретких догађаја чијег свеколиког и свакоруког значаја читалац постаје све свеснији после сваког њиховог прелиставања и ишчитавања појединачних прилога. Будући да потписник ових редова припада оном невеликом кругу читалаца који је многе од ових расправа слушао у време њиховог настајања и уобличавања (на ауторовим универзитетским предавањима), логично би било очекивати да о њима говори с више лакоће од онога који има мање увида у целокупно Ивићево дело. За говорeње о њима, међутим, показаће се да та врста 'предности' представља оптерећење јер се, пред огромном количином научних чињеница сабраних на једном месту, многа ранија знања излажу провери — без узмака и заклона. Пред таквим оптерећењима овај приказивач, чини му се, не би узмакао — да иза њих не стоји и једно много озбиљније и суштaственије пред којим је храброст не признати немоћ: читалац има у рукама не три књиге него четрдесетак расправа од којих би свака друга или трећа, макар, могла послужити као оквир за посебну књигу. Дода ли се томе и чињеница да се у тим расправама оперише хиљадама (можда чак — десетинама хиљада) факата којима досад нико и никад није тако суверено оперисао као што то чини Павле Ивић, нека приказивачу буде дозвољено да изложи само неке опсервације *поводом* његових изабраних огледа, а да њихову оцену препусти бољим зналцима и најнепоткупљивијем оцењивачу — времену.

Павле Ивић појавио се у науци о српско(хрватско)м језику у двоструко добром тренутку: кад су звезде неких његових великих претходника тек биле зашле а неких других биле на заласку. То — с једне стране. С друге — идеје „пражана“, плодотворно укрштене с онима које су се уобличавале

у америчкој лингвистици, стигле су до Ивића у правом тренутку и најпречим путем. И отвориле му могућности за *другачије* посматрање и свеобухватнију анализу познатих чињеница из многих домена структуре нашега језика, као и за много ригорозније постављену презентацију нових факата и њихово тумачење.

Ивић је у науку о језику 'кренуо' као студент петог семестра, али је тај детаљ из његове биографије остао непознат док његов семинарски рад о биографичком говору, са 'задршком' од тридесетак година, није објављен у облику у којем је настао крајем 1947. године (СДЗб ХХIV, 1978, 125—176). Помињем ту појединост због тога што ми се чини значајном макар у два правца. Прво, тиме што је поменути радом Ивић разрадио практично егзактан модел за анализу дијалекатских чињеница, који се у битним методолошким детаљима у мало чему разликује од онога на коме је, десетак година касније, утемељио своју *Дијалектологију српскохрватског језика* (Нови Сад, 1956), разрадио га даље у њеном прерађеном издању на немачком језику (Хаг, 1958) и у бројним другим радовима расутиим по нашим и најугледнијим светским научним часописима. Помињем, ето, и Ивићеву *Дијалектологију* због тога што су (сведочили су ми страни слависти — а међу њима и неки од најистакнутијих), тек после ње и тек њој захваљујући, у светској славистичкој науци почели да разумевају сву комплексност српско-хрватских дијалекатских прилика и сву дубину њихове разуђености. Темелји наше модерне дијалектологије, дакле, постављени су у једном студентском семинарском раду и у томе видим и елементе не-свакидашње симболике: када је Ф. де Сосир писао свој гласовити *Mémoire* ... , имао је две године мање од Ивића, а Трубецки две више од њега када је уздрмао темелје Фортунатовљевог учења о проблему гласовних промена у прасловенском језику (истине ради, треба рећи да је Трубецки био много млађи од обојице док је писао граматику и речник изумрлог камчадалског језика — када је још био гимназијалац!). Ако те чињенице, на крају нашега века, и немају можда онај значај какав су могле имати на његовом почетку или на крају прошлог, оне ће бар као изузетак потврдити правило да великог научног дела нема без његових великих почетака.

После Ивићевих расправа пречишћеним се могу сматрати сви главни правци диференцијације сх. језичке области и разјашњеним сва чворна питања његове и унутрашње и спољне историје, и то у свим доменима којих се дотакао. А дотакао се углавном свих (понајмање, истина, лексичких и синтаксичких, при чему у ове потоње и није имао потребе да се посебно меша, јер је и за њих 'у кући' имао ненадмашеног мајстора¹). Његови критерији у анализи чињеница увек су доследно

¹Ивић се, ваља и то додати, умео представити и као синтаксичар, и то у време када се у нас модерна синтакса тек почела заснивати (уп. Систем значења основних претериталних времена у говору Галипољских Срба. — Јужнословенски филолог, ХХ,

теоријски утемељени и, кад год је то неопходно, у кратким линијама унапред образложени, као кад се, рецимо, рачуна и на читалачки круг који у проблематику није посебно упућен или га у њу треба упутити. Најизразитије је такав поступак примењен у осветљавању свих домена фонолошког система (прозодије, вокализма, консонантизма), при том и у синхронијској и у дијахронијској перспективи, и на равни стандардног језика и на равни дијалекатских идиома, и на линији међујезичких односа, и у кругу словенског света као целине, и при том са освртима на често 'егзотичне' типолошке паралеле у другим језицима или дијалектима, најчешће из Европе али понекад и са других тачака наше планете (уп., на пример, опаску о сродности наше новоштокавске акцентуације са приликама у токијском дијалекту јапанског језика: физички корелат 'акцента' у оба случаја своди се на 'последњи високи тон у речи' — III 279).

И о сваком од тих крупних проблема Ивић је говорио на најрепрезентативнијим скуповима и пред најкомпетентнијим слушаоцима. И при том увек фасцинирао способношћу да и најсложенији проблем упрости, поступак образложи и понуди решење — пред којим свака сумња унапред запира. А како то изгледа у његовој 'изведби', покушаћу да покажем на неким детаљима еволуције вокалског система нашег језика (мада његове опсервације важе и за главнину других словенских језика). Приступајући анализи проблема (II 5–74), Ивић утврђује полазни вокалски систем, онај 'позни прасловенски', који је имао пет 'класичних' вокала, два 'полугласа', 'јат', 'јери', два назална вокала и четири слоговне ликвиде који су вокали „само у функционалном смислу“. Тај се систем, прецизира Ивић, „одликовао изузетном сложености, асиметријом и, нарочито, присуством великог броја дистинктивних особина. Дистинктивну функцију имали су контрасти између нижих и виших вокала (нпр. $o \sim i$), предњих и задњих (нпр. $e \sim o$), нелабијализованих и лабијализованих (нпр. $ы \sim и$), усних и носних (већина вокала $\sim e, o$)“. По „начелу економије фонолошких дистинктивних средстава“, будући да се у језицима света број фонема креће између једног минимума, испод којег би сиромаштво у броју различитих фонема отежавало комуникацију, и једног максимума, изнад којег би било отежано учење језика“, такав систем морао се преуредити, тј. упростити, и ти су процеси „захватили све словенске језике и дијалекте, додуше с крупним разликама у погледу конкретних збивања.“ За сх. језик ти се процеси групишу у две фазе које истовремено представљају и одреднице наше историјскојезичке периодизације. У првој су фази укинута контрасти „између предњих и непредњих вокала, уколико ови други нису били лабијализовани“, уклоњен је контраст *назалност* \sim *оралност*, смањен број дистинктивних обележја, а паралелно са тим процесима ишло је и губљење слабих полугласа, које није задирало у репер-

тоар вокалских фонема али је имало друге далекосежне последице, пре свега на равни дистрибуције консонантских фонема и на преобликовање неких квантитетских односа. Те су промене захватиле сав терен сх. језика, а његова диференцијација почиње се назначавати даљим процесима заснованим на оним детаљима структуре који су вокалски систем још увек чинили асиметричним. То су сада биле фонеме 'јат' и јаки 'полуглас', а ја ћу овде поменути само једну појединост карактеристичну за Ивићеве историјскојезичке и фонолошке анализе — ону која се тиче гласовне вредности и статуса фонеме 'јат'. Многе раније расправе о томе проблему, засноване на мање или више успелим домишљањима, Ивић дефинитивно дезактуализује и историјскојезичком и структуралном аргументацијом, при чему је ону прву можда могао уобличити и неко други, а ону другу могао је само Ивић: „Ако је на крају прасловенске епохе старо дуго \bar{a} и \bar{o} давало a , док је старо кратко \bar{a} и \bar{o} прелазило у o , очекује се и одговарајући однос између рефлекса \bar{e} и \bar{e} , тј. да изговор првог буде отворенији. Тиме добијамо четвороугао у којем су рефлексии старих кратких вокала централизовани“, чиме се супротстављају дугима као периферним. Када се проблем тако постави, сви даљи процеси постају јасни сами по себи: 'јат' је морао бити „дифтонг непотпуног образовања (отприлике $e\bar{a}$)“ и његова монофтонгизација представљала је само нормално уравнивање те фонеме према природи осталих вокала у систему. Само супериорна научна логика каква је Ивићева, међутим, могла је са тим процесима повезати и серију оних промена какве су $i\bar{b} > i$ ($j\bar{b}me > ime$), $w\bar{b} > u$ ($w\bar{b}nik\bar{b} > unuk$), $r\bar{b}$, $r\bar{b}$, $l\bar{b}$, $l\bar{b} > r$, l ($krst$, $r\bar{v}ati$, $bl\bar{h}a$) и показати да и оне почивају на принципијелно истој основи: све су те секвенце састављене „од затворенијег неслоговног почетног гласа и отворенијег слоговног“ и све уклоњене „асимилацијом другог дела према првом у многим словенским или бар у многим српскохрватским говорима.“

Расправа о којој говоримо једина је у трима књигама темељито прерађена у односу на њену основу из 1957. године, док се уз неке друге може наћи само покоја ситнија накнадна напомена. Та чињеница, боље од ичега, сведочи да су оне најстарије међу њима издржале и пробу времена, при чему одмах треба додати да су разлози за прераду ове једне једнако били и научни и практично-педагошки: од њенога настанка до данас литература о нашим дијалекатским вокалским системима големо је нарасла и није ваљало пропустити прилику да се сва та нова знања окупе на једном месту и да се на прави начин осветле. А добитак од тога новог прегледа заиста је огроман: у новој верзији избројили смо, рецимо, 86 дијаграма на којима су представљени различити дијалекатски вокалски системи (у првој верзији било их је 24), при чему се за поједине од њих наводе често дуги спискови места или ареа у којима се срећу. Један ком-

плекс проблема у вези са тим има смисла посебно истаћи. Павле Ивић био је наш први лингвиста који је утврдио да је 'јат' у неким нашим говорима могао остати *и незамењен* и тако разбио, у југославистици — дубоко укоренењено, схватање о његовим 'класичним' рефлексима (*e, u, /u/je*), а из тога је, као и из више других чињеница, проистекао и његов закључак о заостајању нашег језичког севера за иновацијама које су се шириле с југа: „По свој прилици појас дужег чувања неизмењеног *e = Ѕ* простирао се некад дуж северне међе српскохрватског језичког подручја од Тимока до Жумберачких планина.“

Језичке појаве Ивић увек истражује у оквирима структуралних целина којима припадају утврђујући њихове међусобне односе и трагајући за исходштима њихових промена. Такав поступак доследно је примењен у свакој његовој расправи, а до каквих резултата то понекад може довести, показује и његова анализа консонантског система (II 75—108). Импулс за развој система у штокавштини покренут је свођењем палаталних дентала **t, *d* на *ć, đ*, чиме је успостављена основа за фонемску еманципацију *s, dž*, тј. за уобличавање система од шест африката које сада ступају у паралелан однос са истим бројем прекидних, а у неким зонама нашега језика успоставља се према њима и систем од шест струјних консонаната, при чему се палатални ред /*ć đ ś ź*/, у смислу Јакобсонове терминологије, одликује нестридентношћу (наспрот осталим струјним и сливеним фонемама које су одређене као стридентне). Таква „слика одређује типичном штокавском консонантизму особено место у кругу не само српскохрватских већ и словенских консонантских система“ и даље Ивићево излагање усмерено је на то да покаже системска одступања од назначеног развоја и да разјасни њихове узроке. Показује се, пре свега — захваљујући лингвогеографском приказу чињеница, да се одступања од генералне линије развоја срећу или по периферији српскохрватске језичке области или у специфичним социо-културним срединама и најчешће се тичу оних фонема које су у систему остале 'усамљене', тј. необухваћене неким од битних дистинктивних обележја. С друге стране, специфичан развој старих палаталних дентала у чакавштини и кајкавштини утицао је на то да се тамо систем развија у смеру смањивања инвентара консонантских фонема и та „неједнакост представља један од главних момената диференцијације међу нашим основним наречјима.“² Те односе у овој расправи Ивић је тек назначио, али се неким њиховим аспектима посебно бавио другом приликом (II 159—175), а у кратким линијама осмотрио их је и из шире (западно)словенске перспективе (I 87—100, посебно

² На тај се начин проблеми, с једне стране, научно пречишћавају, а са друге — показује се потпуна незаснованост „нашег просечног модела“ анализе консонантизма у дијалектима, у коме се увек „почиње од *x*“, а поредак даљег излагања увек је произвољан. Ивићева расправа и у том правцу сугерира логичан структурални поредак, али изгледа да његове идеје веома споро 'стижу' до наших дијалектолога.

93)³.

Највише домете Ивић је достигао и у истраживању прозодијског система нашега језика и то са свих становишта са којих су се могли истраживати. У књигама које су пред нама тим је проблемима посвећено неколико посебних расправа (II 109—128, I 35—86, I 141—166, III 275—292), али се говорење о прозодијским феноменима једноставно наметало и у многим другим приликама, пре свега када је од њих зависила еволуција вокалских система.

Када је реч о историјском аспекту тога домена фонолошке структуре, као полазни систем Ивић одређује онај основни чакавско-штокавски, „из којег се могу извести сви постојећи дијалекатски системи (осим кајкавских. . .), као и онај у књижевном језику“, при чему су у њему битну фонолошку улогу имали место акцента, квантитет и тон, са јасним дистрибуционим правилима: место акцента било је слободно, квантитетски контрасти могли су се срести под акцентом, у првом слогу испред и у сваком слогу иза њега, „док су у осталим преакцентским положајима били допуштени само кратки вокали“, а тон је био релевантан само под акцентом. Тај систем, дакле, има пет прозодема: две дуге акцентоване (узлазну и силазну), једну кратку акцентовану и две неакцентоване (дугу и кратку), при чему „акценти имају кулминативну улогу: у једној речи акценат може бити само на једном слогу, за разлику од неакцентоване краткоће и неакцентоване дужине које се могу јавити на више слогова у истој речи, ако она има најмање три слога.“ Уз сумаран преглед порекла тога система, назначени су и главни правци његове еволуције до данашњих прилика у дијалектима и стандардном језику. Као и у области вокализма, и у прозодији је дошло до упрошћавања система, а „тај је развој погодио све три прозодијске дистинкције којима се одликовао полазни систем, у великој већини говора уклоњени су наслеђени тонски контрасти и окрњена је слобода распореда акцента, а у многим говорима укинута је фонолошки квантитет бар у неким положајима.“ Према Ивићевим разматрањима, на укидање старих тонских контраста и појаву ограничења у дистрибуцији акцената утицала је „тенденција избегавања акценатског врхунца на крајњој мори.“ Као феномене истог ранга, због тога, треба посматрати наизглед различите процесе: *letī* > *letī* (у коме је укинута тонска опозиција) и *sestrā* > *sēstra/sēstra/sēstra* (у коме је кратки акценат померен с последњег слога). Оба померања, међутим, имају исти резултат — акценатски врхунац је повучен с последње море, чиме она

³О проблемима дистрибуције инхерентно дефинисаних фонема богат и свестрано протумачен материјал изложен је у расправи *Развој принципа дистрибуције фонема у српскохрватском језику* (II 129—157); и у њој се, међутим, налази мноштво узгредних осврта на појединости које би могле изазвати недоумицу о статусу појединих фонема, било са становишта њиховога односа према конфигурацији речи, било када су у питању могућности њиховог комбиновања са другим фонемама.

„остаје слободна за игру реченичне интонације, у којој је последњи слог а нарочито крајња мора један од главних носилаца дистинктивних сигнала.“ Домашај назначених процеса и карактеризација њихових резултата дати су само у овлашним линијама, али увек уз вођење речуна о томе да се битан детаљ нагласи и свака евентуална недоумица одмах разјасни. Резултати акценатских померања у нашем језику, рецимо, били су добро познати, али тек после Ивићеве анализе постаје разумљив и њихов „унутрашњи механизам“, који се најчешће покреће „тако што се завршни ниво претходног слога дигне до почетног нивоа слога под затеченим акценатом. Тако претходни слог постаје узлазан и постепено апсорбује акценат, при чему се део трајања првобитно акценатованог слога предаје новоакцентованом.“ Показује се, уз то, да се приликом преношења акцената успоставља поредак који се не нарушава; нпр., кратки акценат преноси се лакше од дугог, лакше на дужину него на краткоћу, пре с краја речи него из њене унутрашњости. Наиме, „нема примера да би се неки акценат преносио с унутрашњег слога, а да на ултими остане сачуван, или да би преношење захватило затворену ултиму остављајући нетакнуту отворену ултиму.“ Ту се, дакле, просто може говорити о степенима удаљавања акценатског врхунца од краја речи. Међутим, када је реч о преношењу акцената на дужину или на краткоћу, показује се да је много чешћа прва појава (*plátila/nosíla*), што се објашњава „већом проминентношћу дужине у поређењу са краткоћом, а такође и [...] тенденцијом да се маркирани (проминентни, обележени) прозодијски елементи (акценат, дужина) концентришу у једном слогу који ће вршити кулминативну функцију у речи. Овај услов задовољен је у типовима *ogrāden* и *plátíla*, а није у типовима *ògrāden* и *plátíla*. Отуда се дужина влада као „јача“ од краткоће било да је у питању преношење акцената *са* датог слога или преношење *на* дати слог.“ Тиме се, коначно, објашњавају и процеси ликвидације квантитета: ванакценатске дужине лакше се скраћују од оних под акценатом (при чему нема обрнутих случајева) и то сада сведочи о проминентности акценатованог вокала у односу на акценатовану дужину. Поредак скраћивања дужина исти је као и онај који се тиче акценатских померања: најпре се скраћују дужине на крајњем отвореном слогу, затим оне на крајњем затвореном и тек после тога оне у унутрашњости речи. „Тенденција да се избегне оптерећење већег броја слогова у истој речи маркираним прозодијским елементима“ утиче на то да се дужина лакше скраћује иза дужине него иза краткоће, а „већа проминентност коју обезбеђује тонска висина слога иза штокавског узлазног акцената“ разлог је чвршћег чувања дужина у тим положајима него у другима.

Многе од проблема које је у овој расправи понегде само назначио Ивић је размотрио и из шире словенске перспективе (I 141–166) издвајајући за ту прилику битне појединости карактеристичне за друге словенске језике.

То се, пре свега, тиче познатих модела фиксације акцента у главнини западнословенских језика, као и у македонском и неким суседним српскохрватским говорима, али су и у томе посебно занимљива два невелика ареала на терену нашег језика с појавом „аутоматског акцента који зависи у исти мах од слоговне и квантитетске структуре речи, као акценат класичног латинског.“ Једна је од њих североисточна кајкавска у којој се акценат налази на претпоследњој мори (*jag'oda*, *Gsg jagod'ě*), а друга се налази у делу северночкавског појаса с акцентом на трећој мори од краја (*rop'ivka*, *Gpl div'ojak*, *n'ovega*). На терену словенског света, међутим, није забележена фиксација акцента на ултими.

Друге детаље из ове расправе не мислим да овом приликом има смисла помињати, али уместо закључка могло би се рећи: њоме је (као и оном претходном) Ивић разјаснио сва главна исходишта диференцијације српскохрватског прозодијског комплекса успостављајући истовремено чврсте моделе и за реинтерпретацију познатих чињеница и за лакше разумевање и тумачење проблема које нова истраживања могу изнети на површину.

У опсежној расправи *О деклинационим облицима у српскохрватским дијалектима* (III 123—190) Ивић је показао како се структурални приступ може применити и у анализи морфолошких чињеница. Према његовим разматрањима, морфолошки контрасти, и у дијалектима и у стандардном језику, тичу се 1) *морфолошких категорија* и 2) *морфолошких средстава*, при чему су њихови односи увек одређени и н в е н т а р о м (а) и д и с т р и б у ц и ј о м (б) и тим се поретком дефинише и њихова хијерархија: „онима под 1) припада првенство пред онима под 2), а онима под а) првенство пред онима под б).“⁴ Те односе не ваља, међутим, апсолутизовати, јер се може показати да неки елементи нижега ранга могу имати већи значај у поређењу са некима другим који имају виши ранг и због тога се при оцењивању њиховог значаја мора водити рачуна о фреквенцији појава о којима је реч. Мање је, на пример, битно хоће ли се уз глагол *нитати* појавити генитив или акузатив него хоће ли у 3. л. пл. през. глагола VII и VIII врсте бити познат наставак *-е* или *неће*, мада се она прва појединост тиче дистрибуције морфолошких категорија а она друга дистрибуције морфолошких средстава⁵.

⁴Ивићев аналитички поступак увек је ригорозно постављен и не оставља места недоумицама. У вези с дистрибуцијом морфолошких категорија, рецимо, он прецизира да се „у једном дијалекту аорист може градити једино од свршених глагола, а у другом и од несвршених, или се нпр. значење и употреба аориста у једном дијалекту не поклапају с његовим значењем и употребом у другом“ и на основу тога закључује да је назначена релација такође двојака: први пример односи се „на питање код којих је све речи заступљена нека морфолошка категорија, а други на семантичке и функционалне карактеристике постојећих облика“, при чему се „на подручју ове друге подгрупе додирује [. . .] морфологија са синтаксом.“

⁵На те се проблеме Ивић осврће и другим поводима, пре свега у расправама чије

Пошто је у кратким линијама прегледао инвентар категорија деклинираних речи и, полазећи од Јакобсонове шеме падежних односа, разјаснио путеве синкретизације њихових облика, Ивић опсежно разматра морфолошка средства у деклинацији: деклинационе наставке, гласовне алтернације у основи, прозодијске алтернације и појаве суплетивизма. Деклинациони наставци, на пример, осветљавају се са становишта инвентара фонема које улазе у њихов састав, са становишта њихове структуре (монофонематски, полифонематски наставци), броја морфемских алтернатива у оквирима појединих падежа, њихове међусобне зависности, унутрашње уједначености, итд. На мноштву тих односа заснива се „тежња за релативним упрошћавањем, за редукцијом инвентара морфолошких средстава“, што се постиже „смањњем броја морфемских алтернатива у оквиру исте деклинационе врсте“ и „преузимањем наставака једне врсте у неку другу (или у све остале врсте)“. С друге стране, наставци придевско-заменичке деклинације потпуније су уједначени, а односи међу њима Ивићу пружају основу да покаже да „нема ниједног морфолошког обележја које би супротстављало с в е придеве с в и м придевским заменицама“ и због чега би било „оправдано кад би описна граматика нашег језика удружила тзв. придевске заменице у исту врсту речи с придевима, а одвојила их потпуно од личних заменица.“ За такво њихово раздвајање постоје и морфолошки разлози (широко развијен суплетивизам облика — *ја : мене, ми : нас*, енклитички облици у неким падежима, различити наставци, изостанак моције рода — уз изузетак облика за 3. л. у последња два случаја), а њима се придружују и семантичка и функционална својства личних заменица. Занимљиво је, при том, да се у неким нашим дијалектима „продубљује јаз између облика личних заменица и придевско-заменичке деклинације“, чиме се личне заменице приближавају именицама (*мени : жени, мени : жени, нама, вама, њима* а не *нам, вам, њим* и сл.).

Алтернације основа Ивић посматра као пандан алтернацијама наставака, при чему у српскохрватском језику могу алтернирати и консонанти (када захватају финални консонант основе) и, ређе, вокали (када захватају њену унутрашњост), а „мешовите вокалско-консонантске алтер-

је тежиште на истраживању типологије дијалекатских структура. У расправи *Значај структуралних карактеристика за опис и класификацију дијалеката* (III 5–24), на пример, утврђује да је „структурални метод у пуној мери применљив на морфолошке појаве у дијалектима и да унапређује њихово разумевање“, али да „структуралне разлике узете као класификациона мерила имају значајне недостатке.“ Изузетно је, при том, инструктивна Ивићева аргументација којом указује на слабости неких Станкјевичевих схватања о тим питањима, као и на могућности примене статистичког метода у класификацији дијалеката. Много дубље о неким аспектима тих проблема Ивић расправља и у студији *Покушај структуралне класификације дијалекатских разлика у словенској језичкој области* (I 101–127), чији је циљ „да донесе, у мери могућег, нов прилог већ прилично богатој литератури о структуралној дијалектологији и да примени начела те дисциплине на словенске дијалекте.“

нације јављају се у вези с променом *л* на крају слога (*весел-а : весео*)“ и „у вези с непостојаним *а* (типови као *врабац : врапц-а, радостан : радосн-а, упор. и жетелац : жетеоц-а*).“ Када су у питању такви односи, Ивић најпре утврђује правила по којима се један члан алтернационог пара може одредити као основни, 'необележен', а други секундаран, 'обележен' (*рук-а ~ руц-и, бел-а ~ бел-а*), а затим излаже и опсежан инвентар и природу појединих алтернација. Међу њима налазе се, најпре аутоматске алтернације, тј. „оне које према правилима дистрибуције фонема (историјски речено, према живим гласовним законима) у одговарајућем говору обавезно прате наставке датог гласовног састава. Тако у говорима где налазимо алтернацију *л : љ* у вези с наставком *-ју* у типу *сољу* секвенца фонема *лј* не може доћи; облик **солју* је фонолошки немогућан.“ Помињем такву дефиницију проблема због тога што се њоме аутоматизам алтернација своди, насупрот неким другим схватањима⁶, на избор увек истог алтернанта, односно на укидање могућности произвољног избора. Насупрот ликовима *ћаци, ћацима*, на пример, „не стоје у парадигми форме *ћаки* одн. *ћакима*, које би се од њих разликовале само присуством другог члана консонантске алтернације. Исто тако, према *кисео* немамо у истим говорима **кисел* у неком другом падежу.“ Сличан је статус и непостојањог *а*, при чему је у његовом консонантском окружењу „обележени партнер у алтернацији фонетски предодређен (тако је *п* у *врапц-а* безвучни партнер фонеме *б* у *врабац*)“, док је „избор фонеме која ће у датом говору вршити функцију 'непостојањог' вокала арбитражан (...) у синхроничном пресеку. Нпр. у књижевном језику форме *кратек, кратик, краток, кратук* биле би фонолошки исто онако могуће као и *кратак*; једино је **кратк* немогуће. Алтернација је ипак аутоматска утолико што се у сваком говору у свим оваквим примерима појављује увек исти вокал (у књижевном језику *а* итд.), тако да нема произвољног избора у сваком конкретном примеру.“ По својој природи, алтернације основа имају најчешће конкомитантни (пратилачки) карактер, јер се јављају „удружене с другим морфолошким средствима: с разликама у наставцима и/или с прозодијским алтернацијама“ и „у хијерархијском реду морфолошких средстава [...] долазе иза тих елемената.“ Да се, међутим, не бисмо даље задржавали на сличним појединостима, ваљало би рећи: Ивић је овом расправом давно успоставио основе српскохрватске, и дијалекатске и стандардне, морфонологије, дефинисао њене главне проблеме и назначио све битне

⁶ Уп. о томе, на пример: С. М. Толстая, *Морфологические чередования в субстантивных парадигмах современного сербскохрватского литературного языка. Славянская морфология — Субстантивное словоизменение*. Москва 1987, 169–201. Као аутоматске ('комбинаторичне') ауторка одређује следеће алтернације: 1) звучни ~ безвучни, 2) с з ~ ш ж испред палатала, 3) губљење консонаната у консонантским групама на морфемској граници, 4) л ~ о, 5) н ~ м пред лабијалима, 6) укидање хијата убацивањем ј (стр. 174–176). Све друге алтернације ауторка дефинише као морфоолошке.

деталје њеног инвентара. Чињеница да ни то још није 'допрло' до наше лингвистике — најбоље сведочи о њој самој и времену у коме се развијала.

*

У току овога казивања о Ивићевим научним прегнућима помињани су његови осврти на статус неких појава било у оквирима ужих међујезичких односа било у кругу словенског језичког света као целине. Додаћемо томе још неке расправе и у покојем детаљу покушати да осветлимо дубину његовог методолошког поступка и укажемо на далекосежност неких његових закључака.

У расправи *Значај лингвистичке географије за упоредно и историјско проучавање јужнословенских језика и њихових односа према осталим словенским језицима* (I 167—199) Ивић истражује два крупна проблемска комплекса: карактеристике диференцијације јужнословенске језичке области и однос те области према севернословенској. На двема скицама Ивић је најпре изложио серију крупних фонетских и морфолошких изоглоса које се, основним правцем североисток — југозапад, степенасто распоређују од крајњег запада до крајњег истока јужнословенске језичке области⁷, а неке друге битне појединости, такође шематски представљене, показују сличан распоред: број старих акцената, глаголских облика 'из сфере инфинитива и супина' и различитих множинских падежних облика смањује се од запада према истоку, док се у супротном смеру смањује број независних претериталних времена. Таква разматрања омогућила су Ивићу да, с једне стране, из новог угла сагледа природу међујезичких и међудијалекатских односа на јужнословенском простору али и да, с друге стране, извуче и покоји неочекиван закључак. Кроз призму оцртаних односа, рецимо, „карактеристике највећег дела штокавских говора, а с њима и српскохрватског књижевног језика, појављују се у новој светлости. Врло често то су средње варијанте између двају екстрема остварених на једној одн. другој страни у суседству. Али највише изненађује однос стандардне штокавске ситуације према питању балканизма. Ако се обазremo на најважније балканизме — укидање старих прозодијских дистинкција, редукцију броја падежних облика и уклањање инфинитива — и ако вуковско стање упоредимо с једне стране са чакавским или словеначким, а с друге стране с македонским или бугарским, нећемо се моћи отети утиску да се већ у вуковској ситуацији огледају почеци процеса који воде ка балканизмима,“ при чему су ти „процеси имали мањи домашај, тако да су донели измене у систему, али не и револуцију у структури.“

⁷С амбицијом да разради егзактније поступке за дијалекатску класификацију, проблемом диференцијације јужнословенског језичког простора Ивић се бавио и посебно (уп. *Хијерархија родства међу језичким и дијалекатским типовима на словенском југу* — I 201—237).

Други проблемски комплекс делом се издваја из онога претходног и проширује на терен севернословенског језичког простора, а овде вреди посебно истаћи један аспект тога проблема — онај који се тиче тзв. југославизама у средњословачким говорима. О тим се феноменима у науци расправља од почетка нашег века и о њима већ постоји врло обимна литература, али је занимљиво да међу словакистима још нема сагласности ни о инвентару појава које се могу одредити као југославизми нити о њиховом пореклу⁸. Ивићев прилог решавању тога проблема досад, изгледа, није имао одјека, али се у будућим расправама његови закључци неће моћи заобилазити. А они се свode на следеће: „Ти су феномени прилично многобројни, углавном са доста значајним местом у језичком систему, и углавном са великом старином, што значи да су развијени или у фази пре прекида контакта са јужнословенским подручјем или бар у резултату развојних тенденција понесених из доба тога контакта. Дакле, као што на крајњем западу и крајњем истоку имамо на јужној страни особине које представљају везу са севером, тако на централном сектору налазимо на северној страни појаве иначе обичне на јужнословенском тлу.“ Ако лингвогеографске чињенице, дакле, сведоче о несумњивим међујезичким контактима по периферијским зонама, неће бити превисе чврста логика по којој сличне односе не треба очекивати у њиховом средишту. Назначене односе Ивић формулише једноставно: „Очигледно је да се у почетку, пре прекида контакта, јужнословенска територија (или тачније ареа у којој су биле обичне особине које ми данас називамо јужнословенским) обlikовала не као сегмент (одсечак) словенског земљишта, већ као његов сектор (исечак).“ Даљи развој односа одређен је прекидом контакта између северних и јужних словенских области до којег је дошло стабилизацијом румунског, мађарског и немачког језика на просторима старих „п р е л а з н и х г о в о р н и х т и п о в а, којих је (...) морало бити нарочито много између западнојужнословенске језичке групе и чешке одн. словачке језичке територије.“⁹

Ивићевој научној аргументацији никад се не може ништа ни додати

⁸ Уп., рецимо, Бранислав Варшк, *Z osídlení západného a středného Slovenska v stredoveku*. Братислава 1984, 9–37. Варшк, наиме, доказује да су неке појаве које се означавају као југославизми „vznikli len neskoro“ (нпр. подударност словачких и српскохрватских месних назива типа *Шпачинце*, *Белинце* и сл.).

⁹ Питањима старине и неких других аспеката међујезичких односа с окружењем у коме се словенски југ нашао после прекида контакта са словенским севером Ивић расправља и у студији *Миграције балканских Словена у светлости лингвистичке географије* (I 239–269). Та се расправа мора сматрати незаобилазном, како за разумевање данашњег распореда наших главних дијалекатских формација, тако и за порекло многих наших енклава на просторима суседних језика, за порекло туђих енклава на терену нашега језика, за правце простирања многих крупних сплетова изоглоса на балканским просторима, итд. Када је реч о томе комплексу проблема, неке његове уже аспекте Ивић је разјаснио и у расправама *Зашто се померала етничка граница између Словена и Албанаца* (II 189–192) и *Миграције и дијалекти Срба једваца* (III 257–273).

ни одузети, а ова је расправа за то можда понајбољи пример. Наиме, када за решавање неког проблема постоји мноштво чињеница, Ивић ће их увек 'постројити' према њиховом значају и понудити решење са којим је свако спорење унапред осуђено на беспослено мале резултате; ако је таквих чињеница мало; он ће и на основу њих рећи куда у потрагу за решењем не треба ићи и шта се као највероватнији резултат истраживања може очекивати. Леп је за то пример, рецимо, научна дискусија између словачких лингвиста, пре свега Ј. Станислава, и И. Книже „око тога да ли су стари словенски говори на тлу данашње Мађарске припадали словачком језику или јужнословенској групи“, која је послужила Ивићу да међу опонентима 'успостави мост' и покаже да и једни и други могу бити у праву: говори зоне о којој је реч могли су имати „једне особине заједничке с једним суседима, а друге с другима — као што бисмо према принципима лингвистичке географије и морали очекивати.“ И да претпостави: „Имамо право да гајимо наду да ће напори науке на овом пољу бити на крају крунисани једним изузетно лепим успехом: утврђивањем старих изоглоса читавог низа словенских језичких феномена на тлу које данас више није словенско.“

Сличан поступак Ивић је применио и у решавању једног крупног проблема наше историјске дијалектологије — онога који се тиче порекла шумадијско-војвођанског дијалекта (*О неким проблемима наше историјске дијалектологије* — III 81–121). Спорови о томе трајали су у нашој науци више деценија, а у њиховом средишту налазило се питање порекла икавизама на широким просторима нашег екавског североистока и теза о томе да је та дијалекатска слика настала укрштањем са икавским говорима. Укрштањем познатих историјских и лингвистичких чињеница, међутим, Ивић је обеснажио таква схватања и доказао да је шумадијско-војвођански дијалекатски простор настао као аутономна лингвистичка реалност, при чему се ограничена серија увек истих икавизама тамо стабилизовала као резултат затворенијег изговора *Ѣ*, „што је пружало погодно тле за преглас *Ѣ > и* по асимилацији.“ Ивићево 'фонолошко размишљање' и у томе је имало плодотворан резултат: „Данашњем односу *бело : нисам* претходила је фаза *бечло : нисам*, сачувана у галипољском. У овој светлости јасно је да постојеће двојство *е // и* није настало мешавином готових екавских говора с икавским. Уосталом, само оваквом хронологијом може се објаснити чињеница да етимолошко *е* у шумадијско-војвођанском дијалекту никад не прелази у *и* у положајима где *Ѣ* даје *и*. Исп. *гнѣздо : гнѣчити, видрица : мѣтлица*. Да је у време прегласа *Ѣ > и* глас *Ѣ* већ био изједначен са *е*, ми бисмо данас имали примере са *е > и* под истим гласовним условима.“ Да се у даљу аргументацију у вези са тим проблемом не бисмо упуштали, довољно ће бити рећи да је Ивић давно приредио „рам за слику“ коју је тек пре десетак година дефинитивно уобличио Сл.

Реметић открићем фонолошке индивидуалности Ђ на широком простору северозападне Србије.

Досад смо углавном говорили о томе како је Ивић разматрао крупне проблеме наше језичке науке и са синхронијског и са дијахронијског становишта, а ваља се осврнути и на његов приступ решавању оних питања за која се може учинити да су мањег значаја и ограниченијег домашаја у оквирима шире истраживаних система. Неколико је таквих прилога у трокњижју које се налази пред нама и сваким од њих потврђује се старо правило да из правих великих мајсторских радионица могу излазити једино непроцењиве драгоцености. Такав је, рецимо, Ивићев прилог о судбини полугласа у српскохрватском језику (II 197–206), тј. о теми којом су се бавили многи од најугледнијих лингвиста и прошлог и нашег времена и за коју би се могло помислити да не крије никакве могућности за нова открића и нове интерпретације. Кратка Ивићева анализа показује, међутим, да и иза најновијег тумачења, какво је Швеловљево, остају „извесне несавладане тешкоће“, пре свега оне у којима се „супротставља врло знатан број лексема са судбином полугласа друкчијом од оне коју предвиђају његова правила“, према којима нема „правог објашњења за присуство рефлекса полугласа у примерима као *пастрва, лажница, дахнутци ...*“, као ни за судбину те фонеме у неким другим положајима. Да Ивићева правила и његову аргументацију овде не бисмо помињали, задовољићемо се утиском да су и оне „несавладане тешкоће“ сада тек потпуно савладане и да су око судбине полугласника у нашем језику уклоњене све недоумице. У вези с расправама *О пореклу и особинама пиротског говора (и других говора српског југоистока)* и *О рефлексима слоговног l у призренско-тимочкој дијалекатској области* (III 191–203 и 205–214) помињем само по један детаљ који показује Ивићеву јединствену ширину погледа на проблеме о којима је реч и способност да сваком проблему одреди општије димензије. Различите реализације полугласа у нашим југоисточним говорима, чија се изузетна шароликост није могла разумети, Ивић своди на неутрализацију 'полугласа' и *a* у неакцентованом положају и закључује: „Делимично изједначење полугласа са *a* несумњиво приближава призренско-тимочке говоре главнини штокавских дијалеката и српскохрватском књижевном језику. Структурално гледајући, феномен једначења двају неакцентованих вокала уз истовремено чување дистинкције између истих вокала под акцентом туђе је основној маси штокавских говора. У питању је феномен условљен посебним структуралним приликама у призренско-тимочкој зони“, у којој је због одсуства тонских опозиција „смањена способност неакцентованог вокализма да носи фонолошке дистинкције, те се ван акцента изједначавају поједини вокали који се под акцентом разликују.“ Будући да се назначени развој уклапа у балканистичке процесе, логичне су паралеле с приликама

„у румунском језику, као и у новогрчким, македонским и бугарским дијалектима.“ Када је, међутим, у питању судбина слоговног *l* у тим говорима, Ивић утврђује њихову сродност са северномакедонским појасом и показује да се „*l*“ још врло рано развило дивергентно у зависности од претходног консонанта. Ако је он био дентал, добијена је група *l* + вокал, а у осталим крајевима се чувало *l̥*. У пределима ближим штокавским иновационим центрима новонастали вокал био је *u*, а у спољашњем појасу *a*. Створене су, дакле, групе *lu* и *la*.“

У кругу 'малих тема' могле би се, по неким слободнијим мерилима, наћи и расправе *О језику старе српске књижевности* (II 177–180), *Најранији дијалектизми у средњовековним српским писаним споменицима* (II 181–188), *Откуд ћирилица на Брачу* (II 193–195), *О значењу израза lingua sergiana у дубровачким документима XV–XVIII века* (II 207–222), које су посвећене расветљавању неких појединачних питања из српске језичке и културне историје, али је занимљиво пратити како се у Ивићевој интерпретацији сваки од тих 'ситних' проблема разраста и уклапа у магистралне културноисторијске токове и увек употпуњује слику управо на оним местима где је она дотад била најмање јасна. Анализирајући, на пример, природу најстаријих дијалектизама у нашим писаним изворима, Ивић ће закључити да „широм пространства од Истре до Тимока и Скадарског језера није било концентрисаних снопова многобројних изоглоса“ и да је данашња дијалекатска слика на тим просторима „плод каснијег развоја.“ У друкчијој светлости, међутим, појављује се питање штокавско-кајкавских односа, који се карактеришу много општријим неподударностима у поређењу са штокавско-чакавском реалношћу, при чему од даљих истраживања ваља очекивати одговор на питање „које су историјске околности условиле да густи сноп изоглоса који омеђава кајкавштину тако рано наруши општу слику блиске повезаности суседних дијалеката и углавном благих прелаза међу њима?“¹⁰

Неколико расправа Ивић посвећује питањима уобличавања и стабилизације српскохрватског књижевног језика (*О питању улоге Вука Караџића у развоју књижевног језика Срба* — II 235–245, *Два аспекта Вуковог дела* — II 301–314, *Даничићево место међу историчарима српскохрватског језика* — II 247–267, *Јакоб Грим и српски језик* — II 269–275, *Стандардни језик Срба и Хрвата у другој половини деветнаестог века* — II 277–299). За разумевање назначених проблема Ивићева раз-

¹⁰Те се појединости уклапају у слику шире оцртану на другом месту: „особине које би биле специфично чакавске а заједничке великој већини чакавских говора“ поражавајуће су малобројне и то указује на „чињеницу готово потпуног непостојања генетичке посебности чакавштине.“ С друге стране, „сноп изоглоса који одваја хрватске кајкавске говоре заједно са словеначким од штокавштине и чакавштине историјски [је] најзначајнија и изоглосама најбогатија међу браздама које деле западнојужнословенске говоре“ (*О класификацији српскохрватских дијалеката* — III 25–48, посебно 36, 43).

матрања увек имају важност синтетичког погледа, а почесто и драг неоцкиваног закључка. Такав је случај, рецимо, с његовим судом о томе да својом реформом Вук, како се до ове расправе веровало, није истиснуо с историјске позорнице славеносрпски него доситејевски језик, јер је „славеносрпски језик . . . изгубио своју битку за опстанак знатно пре коначне Вукове победе.“ С друге стране, као главну вредност научног дела Ђуре Даничића Ивић утврђује да је он „ненадмашан као презентатор података о српскохрватском језику“ и да је „науци дао *више* (курзив — ДП) чињеница о нашем језику него иједан други истраживач. И не само то: Даничић је у овоме без премца у целој славистици. Ниједан славист није дао за неки словенски језик онако богате и онако разноврсне збирке материјала као Даничић за свој, српскохрватски језик. Другим речима, само ми имамо свога Даничића, исто као што је непоновљив и наш В у к (а уосталом и Њ е г о ш).“ У вези с тим додаћемо и Ивићеву напомену: „Израз 'више' овде треба схватити првенствено у смислу производа количине и значаја. Нико није ставио науци на располагање тако много тако фундаменталних чињеница као Даничић.“

*

Преписао сам последње реченице зато што су ми се учиниле најпогоднијим да њима, уз неколике општије опсервације, закључим казивање о једном фрагменту научног дела — њиховог аутора. Три књиге Павла Ивића¹¹ о којима је овде било речи представљају аутора коме данас нема премца у нашој (а у многим погледу — ни у светској) лингвистичкој науци. Ако је Даничић остао уписан у историји наше науке као „ненадмашан презентатор података“, Ивић ће остати као њихов ненадмашан тумач — и то са свих аспеката са којих је време захтевало да се протумаче: дијакроничног, синхроничног, територијалног, културноисторијског, структуралног, типолошког, општелингвистичког и сваког другог који се могао наметнути. И чинио је то дубље и свеобухватније него ико пре њега и свугде где је стигао поставио међаше за које се не зна

¹¹Срећна је околност да се у овом тренутку пред нама налази, у ствари, и још једна Ивићева књига коју ни овде не смемо заборавити без обзира на то што она тренутно није предмет нашег интересовања. То је књига *О језику некадашњем и садашњем* (Београд: БИГЗ — Приштина: Јединство, 1990), у којој је сабрано још двадесетак његових фундаменталних расправа, између осталог — и о многим проблемима о којима је и овде говорено. Та се околност у многим правцу може показати драгоценом, а ја овде издвајам једну: укрштањем информација из различитих текстова о једном проблему читаоцу је омогућено да стекне комплекснији увид у оно што га интересује. Ивић се, наиме, често враћао истим темама, али их никад није посматрао с истог становишта и због тога је свако његово ново говорење о старим темама увек носило и чар нових тумачења и често нових открића.

када ће, и хоће ли уопште, бити домашени. И при свему томе — није одговорио једино на она питања која нису постављена.

Нови Сад

Драгољуб Петровић

ALEXANDER V. BONDARKO, *Functional Grammar: A Field Approach*. Translated by I. S. Chulaki. — Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Company, 1991. — 207 p. (= *Linguistics and Literary Studies in Eastern Europe* 35)

Руска лингвистичка мисао двадесетог века и поред изузетне разуђености и несумњивих узлета (а и застоја), нпр. у области лингвистичке типологије, упоредно-историјских проучавања језика, социолингвистике, психоллингвистике, неуроллингвистике, фразеологије, стилистике итд.) у области моделирања граматичких система и процеса није била одвећ богата општим граматичким теоријама (више је било посебних, на пример, у оквиру аспектологије, теорије врста речи, теорије падежа и др.). Док су се у неким другим научним срединама, посебно на енглеском говорном подручју, опште граматичке теорије убрзано стварале, ревидирале, конфронтирале и смењивале, остављајући будућим поколењима лингвиста у наслеђе и значајна теоријска искуства (поред не малог броја брзо заборављених радова и кратковечних теорија), општа лингвистика на руском језичком подручју имала је, уз доста успеха у оквиру одређених кругова граматичких проблема, само неколико значајнијих општих граматичких теорија. У актуелном лингвистичком тренутку развоја руске лингвистике дати модел функционалне граматике, један од најприсутнијих на рускојезичној, а шире и на славистичкој научној сцени, израстао пре свега на традицијама петроградско-лењинградско-петроградске (!) школе, најпотпуније је представљен у радовима петроградског лингвисте Александра В. Бондарка, чија је књига *Functional Grammar: A Field Approach* предмет ове рецензије.

Књига је подељена у три главе. У првој (стр. 1–95) разматра се предмет функционалне граматике и њени циљеви у одељцима: Општи поглед, Типови функционално-граматичких описа, Појам функције, Интерпретативна компонента језичког садржаја, Семантичке категорије граматике, Интеркатегоријални односи међу функцијама, Интеракција система и средине, Категорија вида и њено окружење у руском језику. Друга

глава (стр. 95—111), насловљена Структурални типови функционално-семантичких поља има два дела: Разлике међу типовима функционално-семантичких поља и Таксис у руском језику, а трећа глава (стр. 143—173) у целини је посвећена категоријалним ситуацијама. Текст књиге опремљен је белешкама, списком цитиране литературе, предметним и именским индексом.

Као што се из садржаја види, поред тема које су у потпуности теоријске у два одељка књиге предложени модел је примењен у анализи конкретних граматичких проблема у руском језику: у једном случају то је глаголски вид, а у другом категорија таксиса. Међутим, у различитим деловима књиге разматра се у сажетијем облику широк круг других граматичких категоријалних појава: темпоралност, императивност, локативност, квалитативност, квантитативност и др.

Књига *Functional Grammar*, како аутор о томе обавештава читаоца у Предговору, представља енглески превод књиге *Функционална граматика* (Москва: Наука 1984) проширен деловима из неколико касније објављених радова А. В. Бондарка (о појму функције, о интерпретативној компоненти језичког садржаја, о семантичким категоријама граматике и о категорији вида у руском језику).

Основне поставке *Функционалне граматике* А. В. Бондарка могу се сажети у следећем.

Функционална граматика схвата се као граматика која је усмерена на описивање и објашњавање функција језичких јединица у језичком систему и начина функционисања јединица различитих нивоа (семантички повезаних) у процесу њиховог узајамног деловања, при чему се за основни узима приступ од језичких функција ка средствима њиховог исказивања. Супротан по смеру приступ језику — од језичких средстава ка њиховим функцијама — третира се као комплементаран главном и наизменично се с њим смењује у процесу конкретне граматичке анализе према овом граматичком моделу.

Централни појам такве функционалне граматике је функционално-семантичко поље (ФСП), које чини извесна семантичка категорија и сва средства њеног изражавања независно од нивоа којем у језичком систему припадају. ФСП се сматра једним типом језичких категорија, а семантичка категорија се, дакле, узима само као план садржаја одређене ФСП. Свако функционално-семантичко поље има свој центар или језгро, које је по правилу јаче или слабије граматикализовано, а може бити и хетерогено (комплексно) ако га чине категорије различитих нивоа (нпр. ФСП аспектуалне дуративности, или ФСП временске локализације у руском језику), и своју *периферију*, где је граматикализованост дате семантичке категорије слабија, а преплитање различитих категоријалних значења у семантичким структурама периферних јединица изразитија (мада та појава

није искључена ни у језгру). Функционално-семантичка поља могу бити моноцентрична (са једним језгром, као што је већ речено — хетерогеним, или, у супротном случају — целовитим, хомогеним), и полицентрична, када су ФСП разбијена на неколико сфера од којих свака има свој центар и своју периферију (нпр. ФСП посесивности има два центра — предикативну посесивност и атрибутивну посесивност. Другим речима, свако полицентрично поље обухвата неколико, функционално врло блиских комплекса „систем — средина“. Релација „систем — средина“ добија различите садржаје на парадигматском и синтагматском плану, у језику и у говору, а такође и с обзиром на интеракцију језичких и ванјезичких феномена у процесу комуницирања. Појам који има улогу повезивања парадигматских и синтагматских односа, семантичких структура у језику и њихових говорних реализација у исказу јесте категоријална ситуација. Категоријална ситуација схвата се као типска структура плана садржаја исказа која се заснива на одређеној семантичкој категорији. На пример, императивна категоријална ситуација, без обзира на конкретни морфосинтаксички облик њене реализације има као обавезне елементе: (1) субјекат императивности, (2) субјекат-извршилац, (3) предикат, у којем се остварује конкретни садржај императивности у овом или оном исказу.

Научна утемељеност Бондарковог модела функционалне граматике временом је добијала на ширини, излазећи из искључиво лингвистичких оквира, поготову од када је у новијим радовима А. В. Бондарка посебна пажња посвећена појму језичке функције (у његовим телеолошким, резултативним, интенционалном и другим аспектима) и језичком манифестовању релације: систем — средина, која се остварује на више начина — не само као скуп важнијих услова реализације исказа него и као синтагматска средина, парадигматска средина и др. Главне идеје из тих радова инкорпориране су у издање *Функционалне граматике* на енглеском језику. Иако су принципи повезивања сродних теоријских појмова из различитих наука, а поготову начела примене једне теорије на другу или њихове синтезе, бар када је о лингвистици реч, недовољно истражени, покушај А. В. Бондарка да се дати модел функционалне граматике одреди у теоријским оквирима који нису само лингвистички свакако завређује пажњу. У таквом контексту разматрања, поред осталог, постаје разумљивија и издиференцирана употреба термина *функција* у радовима различитих граматичара, а у вези с тим и издиференцираност типова и назива граматика које су према неким особинама блиске овом моделу функционалне граматике. Кратак, али садржајан преглед важнијих етапа у развоју датог модела функционалне граматике, са освртом на важније савремене моделе функционалних граматика (А. Мартинеа, М. А. К. Халидеја, С. Дика, П. Згала, А. Богуславског и С. Каролака, В. Гака и др.), дат је у првом делу књиге (стр. 8—26). Тај преглед је, разуме се, морао бити врло

селективан, због чега њима нису могли бити обухваћени неки радови чије би поређење са Бондарковим моделом функционалне граматике било интересантно: за сербокроатисте то је, на пример, *Функционална граматика српскохрватског језика* И. Стевовића (Сарајево, 1958), али од већег теоријског значаја било би сучељавање са неким изразито разуђеним граматичким, а умногоме и функционалним моделима, какав је, на пример, модел „Смисао \Leftrightarrow Текст“ најпотпуније представљен у радовима И. А. Мељчука, али и других руских лингвиста. Уопште, пада у очи да је Бондарков модел функционалне граматике постављен веома отворено према другим типовима граматичких истраживања, тако да их често може укључивати или им се поставља као комплементаран. Међутим, иако тежња ка отворености и комплементарности има несумњиво добрих страна, она истовремено понекад онемогућава довољно оштру и прецизну слику о појединим својствима тако схваћене функционалне граматике. Шире сучељавање са различитим типовима функционалних граматика, допринело би да се јасније види не само оно што је појединим функционалним граматицама заједничко него и оно што их чини посебним, различитим. Помнија упоредна анализа више функционално-граматичких модела (често слабо издиференцираних називима) учинили би овај правац истраживања богатијим и јаче одредили место сваког модела на позадини опште слике, степен њихове међусобне компатибилности и друге релевантне међусобне односе.

Још једна карактеристична особина овог модела функционалне граматике показује се као врлина или недостатак у зависности од тога из којег се угла посматра. То је релативна растерећеност метајезика анализе од формализације и симболизације, што опис чини мање прецизним у изразу, али зато омогућује како чвршћу везу са лингвистичком традицијом, тако и ширу примену у дескриптивним и историјским истраживањима, као и у лингводидактичким описима језика. Вероватно се и тиме може објаснити чињеница да је модел функционално-семантичких поља изложен у *Функционалној граматици* већ примењен у већем броју монографских истраживања (углавном на материјалу руског језика) о функционално-семантичким пољима аспектуалности, темпоралности, модалности, персоналности, условљености, квалитативности, квантитативности и другим, о чему се у књизи дају важније библиографске информације.

Вероватно би и појам функционално-семантичког поља добио на прецизности ако би се његове специфичности показале и кроз поређење са појмовима који су му блиски, нпр. у оквиру поређења теорије функционално-семантичких поља са теоријом (лексичко)-семантичких поља, или концептом криптокатегорија у радовима Б. Л. Ворфа (који би, вероватно, био најближи оном типу функционално-семантичких поља

за који је карактеристично слабо изражено граматичко језгро). Иначе, појам функционолно-семантичког поља у датом моделу има статус језичке категорије (којој могу бити подређене неке субкатегорије, што се ипак ближе не разрађује). Чини се да би ипак адекватније било да термин *категорија* током развоја ове теорије није замењен термином поље. Пре свега, тако би и терминолошки била изражена дистинкција у односу на појам и термин *семантичког поља*; друго, не само што је термин *функционолно-семантичка категорија* у значењу *функционолно-семантичко поље* већ био у употреби (нпр. у неким радовима А. В. Бондарка из шездесетих година) него зато што он природно припада истом терминолошком реду у којем су *граматичка категорија*, *творбена категорија*, *лексичко-граматичка категорија* (*лексичко-граматичка класа*), али и *појмовна категорија* (у радовима И. И. Мешчанинова), по садржају најближи појму *функционолно-семантичка категорија* (*функционолно-семантичко поље*); треће, и у *Функционолној граматичкој* функционолно-семантичко поље сматра се језичком категоријом, па је то можда једина језичка појава која је по садржају категорија, а по називу — поље. Могло би се у вези с тим поставити и питање неопходности двочланог одређења *поља* или *категорије* — функционолним и семантичким обележјем. Пошто се у *Функционолној граматичкој* значење сматра једном врстом језичке функције изгледало би довољно ограничити се термином *функционолна категорија*, али пошто су све или скоро све такве категорије семантизоване, у потпуности или делимично, чини се најумеснијим називати их једноставно *семантичким категоријама*. Будући да у језику као превасходно интенционалном феномену сваки његов елемент има ову или ону функцију, чини се излишним истицати то и терминолошки.

Као што лингвистичка историографија показује, иако се у свакој научној епоси изгради мање-више шире прихваћено мишљење о појединим идејама, теоријама, правцима, научним личностима, полемикама итд., ипак постоје и не мале разлике у вредновањима научног доприноса и значаја појединаца па и читавих школа. Данашњу издиференцираност лингвистичких интересовања, метода, теорија ..., вероватно већу него икад, прати и издиференцираност критерија којима се мери значај одређеног истраживања. Ако би се овај лингвистички модел функционолне граматике поредио са данас врло бројним граматичким моделима високог степена егзактности, алгоритмизација, формализације и математизације у научној презентацији модела, он можда изгледа недовољно строго, а начин његове презентације понекад и филолошки распричано. Али ако се исти модел посматра у светлу научне традиције коју наставља и развија, и поготову у светлу чињенице актуелности функционолно оријентисаних граматичких модела, тада тај модел функционолне граматике свакако заслужује пуну пажњу. У том погледу његова актуелност била би, чини се,

и већа када би у моделу постојала и процесуална (генеративна) компонента, поред две постојеће и базичне: категоријално-семантичке и функционално-ситуативне.

Постоји и једна посебна околност која утиче на начин прихватања и вредновања неке лингвистичке теорије, а то је степен научне иновације и изразитост контраста према свим другим, посебно старијим лингвистичким теоријама. У принципу већу пажњу привлаче пропулзивне теорије, утолико више уколико јесу (или изгледају) свежије и оригиналније, што може да подразумева и да нису дуго на научној сцени. Ако покушамо да избегнемо да то назовемо ненаучним или паранаучним критеријем доприноса убрзању ритма актуелног научног тренда, могли бисмо рећи да се вредност научних теорија често не мери само њиховим објективним садржајем него и количином времена потребном да се тај садржај теоријски артикулише, поготову с обзиром на временску релацију према другим сродним теоријама (антиципација, симултаност, сукцесивност). Посматраној из тог угла, датој теорији функционалне граматике понеко ће можда замерити извесну успореност развоја (у поређењу са бржим менама неких других граматичких модела, рецимо генеративних): однос између квантитативног фактора (протекло време, око 25 година, и број радова и представника датог модела који споро, али стално расте) и квалитативног фактора (теоријске иновације у моделу) у корист је првог. Модел се у суштини није значајније променио од свог појављивања пре четврт века (мислим, на прве Бондаркове радове из ове области, а не и на идеје других научника које су у тај модел уграђене, нпр. Потебње, Бодуена де Куртенеа, Шахматова, Јесперсена, Матезиуса и др.), а промене су имале карактер постепеног проширивања (нпр. увођење појма категоријалне ситуације), а не изразитијег кориговања модела, или стварања неке његове нове верзије. Терминолошких промена је било мало. Додуше, и то је можда делимично одраз научне традиције у којој није у обичају експлицитно и оштро ревидирање властитих или неких других теорија, а поготову не избацавање на издавачко тржиште у кратким размацама више нових или „нових“ граматичких модела. Укратко, мерено утрошеним временом, ангажованим ауторима и бројем радова, дати модел функционалне граматике у поређењу са неким другим савременим граматичким моделима, можда и није донео толико нове теоријске информације, али ако се тај квантитативни моменат апстрахује, остаје да је он, иако још увек отворен у неким важним тачкама, до сада резултирао системом теоријски релевантних граматичких чињеница које могу бити основа за даља истраживања и теоријске и апликативне (нпр. лингводидактичке) природе.

Најзад, ову корисну књигу из граматичке теорије свакако препоручује и чињеница да је објављена као тридесет пета у угледној едицији издавачке куће *John Benjamins Publishing Company*, покренутој 1979. годи-

не, а посвећеној најбољим теоријским остварењима из науке о језику и науке о књижевности у источној Европи.

Београд

Предраг Пупер

Further Insight into Contrastive Analysis (= *Linguistic and Literary Studies in Eastern Europe [LLSEE]* Vol. 30), Jacek Fisiak (ed.), John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia 1990, I–VII + 610.

Књигу *Further Insight into Contrastive Analysis* припремио је за штампу пољски англиста Jacek Fisiak, професор универзитета „Адам Мицкијевич“ у Познању. Фисјак је у међународним лингвистичким круговима широко познат и веома цењен стручњак, не само због свог великог личног доприноса контрастивним проучавањима језика, већ и због изузетног залагања око тога да буду репрезентативно публиковани важни резултати многих врских прегалаца на пољу контрастивних истраживања. Тако је он, у првој половини претходне деценије, био одговорни уредник трију запажених зборника у којима су различити аутори својим прилозима приказали светској стручној публици досегнуте домете и наговештене развојне правце у овој научној области: *Theoretical Issues in Contrastive Linguistics*, Amsterdam 1980; *Contrastive Linguistics and the Language Teacher*, Oxford 1981; *Contrastive Linguistics. Prospects and Problems*, Berlin 1984. И књига о чијој вредности овом приликом просуђујемо такође се своди на зборник истога типа, што значи да је њена садржина усмерена ка томе да саопшти свету шта се тренутно збива на плану контрастивних језичких студија. Као што њен одговорни уредник, Фисјак, наглашава у Предговору (стр. 1–2), у њу су уврштени радови (укупно 35 прилога) стручњака који потичу из разних земаља: Пољске, Британије, Немачке, Данске, Холандије, Сједињених Америчких Држава, Аустралије, Израела, Аустрије, Ирака, Грчке, Мађарске, Швајцарске. Већина радова (њих 24) се ту први пут објављује. Остали су преузети из публикације *Papers and Studies in Contrastive Linguistics* vols. XX, XXI, XXII i XXIII (издавач Универзитет „Адам Мицкијевич“ у Познању).

Утисак који остаје после читања ове књиге је изразито позитиван, охрабрујући: будућност контрастивних студија је несумњиво у компетентним рукама; на том се лингвистичком подручју ради и добро и много, а постојеће различитости у истраживачком поступку и интересовању корисно

подстичу даљи развојни успон ове дисциплине.

О њеној развојној динамици, издиференцираности и разуђености, о неким њеним проблемским „чворовима“ и новијим теоријским постулатима говори Фисјак у своме прилогу *On the present status of some metatheoretical and theoretical issues in contrastive linguistics* (3–22). О тој дисциплини, њеним теоријским оквирима и практичним задацима изјашњавају се прво сасвим начелно, а потом дају одговарајућу егземплификацију својих начелних ставова (контрастирају одређене енглеске и холандске језичке датости) Flor Aarts и Herman Wekker: *Contrastive grammar: theory and practice* (163–176). John M. Anderson, познат међу стручњацима по својим оригиналним теоријским погледима на падежну проблематику, резимира, допуњује и фактима енглеског и немачког језика подупире те погледе: *Case grammar contrasts* (23–28), док су великој, данас врло актуелној општелингвистичкој теми „прототипи“ и њеном преламању на равни контрастивних језичких проучавања посвећена два рада: Tomasz P. Krzeszowski, *Prototypes and equivalence* (29–46) и Karol Janicki и Adam Jaworski, *Against extensive sound symbolism: another short argument for prototype linguistics. (Some evidence from English and Polish)* (55–65). Karol Janicki расправља о прихватљивости појма 'прагматска еквиваленција' у поступку контрастивне анализе: *On the tenability of the notion 'pragmatic equivalence' in contrastive analysis* (47–54), Lisbeth F. Jakobsen и Jørgen Olsen се залажу за то да се контрастивна дескрипција приклони циљевима 'теорије валентности' уз обавезу строгог разликовања не само виртуелног и материјализованог испољавања програма те теорије већ и онога што је, по учењу Хјелмслева, с једне стране 'израз', а с друге 'садржина': *On syntactic levels — one tertium comparationis in contrastive linguistics* (311–327), а Aleksander Szwedek, осврћући се на различите садржаје који се данас у лингвистици придају енглеском термину *topic*, указује на онај чија је прикладност с контрастивне тачке гледишта, по његовом мишљењу, најмање спорна: *What is topic? A contrastivist's view* (499–506). Рад *How useful are word lists in contrastive analysis?* (177–186) заслужује посебног помена; његов аутор James L. Wyatt разматра сврсисходност увођења ове методолошке новине у контрастивне језичке студије: да се за сваки од контрастираних језика сачини списак постојећих речи с одговарајућим подацима о њиховој фреквенцији па да се потом спискови упореде ради увида у могуће сродности и разлике.

Синтаксичкој проблематици, којој је у овом зборнику посвећено доста пажње, поједини су аутори прилазили као приврженици генеративне граматике трудећи се да, примењеном контрастивном анализом, пре свега потврде, односно побољшају неке од њених теоријско-методолошких постулата. Тако Ron Verheijen (*Generalized phrase structure grammar and contrastive analysis*, 67–84) анализу енглеских/холандских

self/zelf облика предузима са циљем да упозори на предности оне од данас постојећих верзија генеративне граматике која носи назив Граматика генерализоване фразне структуре, док се Murthadha J. Bakir (*Notes on subjacency as a syntactic constraint in Arabic and English*, 329–355), остајући у оквирима учења Ноама Чомског, а на бази разматрања извесних арапских и енглеских језичких датости, труди да докаже како је одиста било умесно напуштање једног ранијег принципа чомскијанске анализе (који се тиче „покретања“ појединих елемената синтаксичке структуре) у корист другог, накнадно уведеног. У свом обимном излагању насловљеном *A structure-neutral theory of wh-movement* (111–161; најдужи прилог у овом зборнику!) George M. Horn такође посвећује пажњу чомскијанском принципу „покретања“, задржавајући у жижи оптике правило познато под именом *wh-movement*. Он је већ раније имао своје оригинално виђење тога правила (изнео га у студији *Constraints on transformations: Evidence from CA*, зборник *Contrastive linguistics: Prospects and problems*, ed. J. Fisiak, Berlin 1984, 205–250), а овог пута нуди побољшану верзију тога виђења, налазећи примерену документацију својим теоријско-методолошким ставовима у неким датостима енглеског, пољског и италијанског језика. Превасходно је теоријске оријентације и излагање Заброцког: Tadeusz Zabrocki, *A surface structure constraint and its consequence for a positional and inflectional language* (85–109). Мада не оспорава фундаменталне постулате оне верзије генеративне граматике коју је уобличио Чомски крајем седамдесетих и почетком осамдесетих година, Заброцки ипак у неким битним појединостима види недорађеност, односно кретање странпутицом, па за такве појединости нуди сасвим нова, своја решења. Уводећи их, он нужно донекле преиначује чомскијански појмовно-терминолошки апарат, што изискује додатни напор при праћењу његовог иначе пажње вредног излагања, које се, пошто је претходно укључило контрастирање неких енглеских и пољских језичких факата сагледаних из визуре уведених новина, завршава списком питања са којима ће се истраживач неминовно суочити уколико усвоји његов теоријско-методолошки приступ. И Henryk Kardela (*Paths. An analysis of parasitic gap phenomena in English and Polish*, 389–410) се приклања чомскијанском осветљавању синтаксичких појава из раних осамдесетих година. Његова се пажња усредсређује на оно што се у круговима америчких генеративиста назива *parasitic gap phenomena*, а што се тиче *wh*-екстракције, тј. образовања синтаксичких конструкција са релативним заменичким обликом; контрастирање при том обухвата енглеска и пољска језичка факта. У духу најбоље европске синтаксичке традиције Barbara Danusgier испитује устројавање кондиционалних реченица у енглеском и пољском (*Conditionals: Sequence of events and sequence of clauses*, 357–373), а Rudolf Emons устројавање номиналних конструкција у енглеском и

немачком (*Aspects of an analysis of English and German noun phrases*, 375–388). Ограничавајући се на немачку и енглеску језичку датост, Wolfgang Thiele и Gottfried Graustein (*Contrastive aspects of a text analysis in English and German*, 487–497) указују на предност оних принципа контрастивне текстуалне анализе које је разрадила пре свега берлинска лингвистичка школа, док Пољкиње Barbara Kryk и Anna Duszak своју енглеско-пољску контрастивну анализу — прва анафорских конструкција (*Deictic pronouns as anaphora in English and Polish*, 461–485), а друга реченица са номинативно/дативно оформљеним субјектом — спроводе уважавајући не само теоријско-методолошке постулате европске синтаксе, већ и нека релевантна теоријска виђења појединих америчких лингвиста. У том истом је смислу селективан и Christian Mair у свом раду посвећеном контрастирању енглеских и немачких допунских реченица: *Presuppositions in English and German subject clauses* (527–537).

О томе како се у језику Б исказују нека од оних значења која језик А сигнализује посебном лексичком, односно лексичко-морфолошком јединицом говоре следећи прилози: Andrzej Pisarski, *On the aspect of Polish verbs of movement and the corresponding English constructions* (433–440), Wolf-Peter Funk, *On the semantic and morphological status of reversative verbs in English and German* (441–459), Arthur Mettinger, *Comparing the incomparable? English adjectives in -ABLE and their rendering in Modern Chinese* (423–432), Anna Charezińska, *The interpretation of sentimentally and lexically negated adjectives in English and Polish*. Тема првог рада су начини на који се семантика пољских глагола кретања исказује у енглеском, другог — енглески и немачки „реверзибилни глаголи“ (*отворити/затворити, ући/izaћи* и сл.) сагледани у контрастивном светлу, трећег — питање каквим све средствима савремени кинески изражава оно што исказује енглески суфикс *-able*, док се четврти рад бави семантиком негираних придева, и то на теоријски релевантан начин, уз обиље интересантних запажања, а с ослонцем на одговарајућа енглеска и пољска језичка факта.

Фонетско-фонолошки и фонолошко-морфолошки феномени испољавају се као значајна проблемска област и иначе, а нарочито приликом међусобног суочавања појединих језика. Тој области овај зборник посвећује седам прилога богатих и опсервацијом и резултатом. Jolanta Szpyta (*Morphological and phonological levels in English and Polish*, 279–309), разматрајући неке морфо-фонолошке особености енглеског и пољског језика са теоријско-методолошких позиција америчке „лексичке фонологије“, закључује како би било неопходно те позиције, у одређеним појединостима, темељито ревидирати, Włodzimierz Sobkowiak (*Hiatus-breaking glide insertion in English and Polish*, 255–278), контрастирајући енглески са пољским, осветљава улогу гласа *w* при уклањању „интерног хијатуса“ (тј. својеврсне изговорне меће између два вокала у контакту у средини речи — уп. куУАр)_г док се

Stanisław Puppel (*Some preliminary observations on Polish and English vowel spaces in contact*, 241–253) и Allan R. James (*Phonological structure and the contextual variability of interlanguage segments*, 231–240) баве откривањем фактора који утичу на то да се фонолошка јединица неког датог језика, при изговору, фонетски уобличи на начин друкчији од очекиваног — први аутор упозорава на чињеницу да пољске и енглеске вокалске фонеме, приликом свог отелотворавања, заузимају у говорном апарату неједнак изговорни простор, што већ по себи отвара могућности за интерференцијске феномене, а други аутор показује, ослањајући се на енглеску и холандску језичку ситуацију, како исте фонолошке јединице језика А и Б, остварене у идентичном гласовном окружењу, бивају на неидентичан начин изговорно прилагођене према својој непосредној гласовној околини, што такође приликом преласка с језика А на језик Б, односно обратно, погодује интерференцијским захватима. Док Raymond Hickey (*Suprasegmental transfer: on prosodic traces of Irish in Irish English*, 219–229) објашњава да се у Ирској енглески језик у домену синтаксичке прозодије прилагођава, у ствари, ирскоме језику, Katarzyna Dziubalska-Kołaczyk (*Phonetic awareness of English speech in native vs. non-native speakers — a perception study*, 207–217) осветљава разлике које, при слушању једног истог енглеског текста, постоје у перцептивним утисцима говорних представника тога језика, с једне стране, и говорних представника пољског, с друге. Тиме што бележи карактеристичне ортографске грешке које се, при писању енглеског текста, поткрадају детету школског узраста чији је матерњи језик немачки, Philip A. Luelsdorff (*Processing strategies in bilingual spellers*, 187–205) износи још један доказ више о томе да се сопствени језик, приликом усвајања туђег, понаша у неку руку као деструктивна снага.

Ни проблематика учења страног језика није занемарена у овом тематски тако разноврсно, обухватно устројеном зборнику. Sophia Marmaridou (*Contrastive analysis at discourse level and the communicative teaching of languages*, 561–571) сматра да би то учење било и брже и ефикасније кад би се од почетка постојано водило рачуна о нивоу дискурса, а Batia Laufer (*Words you know: how they affect the words you learn*, 573–593) разложито објашњава како међу факторе који доприносе томе да се неке стране речи теже уче од других треба свакако убројати и ону неповољну околност кад, насупрот матерњој речи чије је значење само *a*, одговарајућа туђа, поред *a*, исказује и значење *b* — или обратно.

Од ширег је културолошког интереса контрастирање немачких/енглеских осмртница које је обавио Udo Fries (*A contrastive analysis of German and English death notices*, 539–560), док је оно што излаже у своме прилогу (*The significance of cultural contrasts in acquisition research*, 595–604) László Pordányу значајно не само с културолошке тачке гледишта, већ би требало да има важну практичну примену у процесу превођења. Аутор, наиме,

подсећа на то да различите социјалне средине додељују различите конотације истоме појму (у Америци се, на пример, са појмом „предграђе“ асоцира уредни стамбени крај имућних, а у већем делу Европе сиротињска насебина пуна прљавштине), о чему се строго мора водити рачуна уколико се жели осигурати успех у преводилачким подухватима.

Све у свему — овај је зборник несумњиво разноврсна, богата, подстицајна и занимљива лектира; завређује да буде препоручена пажњи стручне публике.

Београд

Милка Ивић

СТАНА РИСТИЋ, Начински прилози у савременом српскохрватском књижевном језику (лексичко-граматички приступ). Институт за српскохрватски језик (Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 9), Београд 1990, стр. 1–172.

Библиотека Јужнословенског филолога, с добрим планирањем — после значајне студије П. Пипера, *Заменички прилози у српскохрватском, руском и пољском језику*, коју је 1988. године објавила као своју 8. књигу — понудила нам је, као своју 9. књигу, нову корисну студију Стане Ристић, *Начински прилози у савременом српскохрватском књижевном језику*. Ова студија представља научни рад, одбрањену докторску дисертацију, заснован на теорији компонентне анализе и компонентне синтезе **з н а ч е њ а**, примењених у изучавању језичке категорије коју традиционална граматика одређује као **н а ч и н с к и п р и л о г**. Како се већ из уводног дела књиге види (стр. 7–13), С. Ристић је материји приступила као врло добар познавалац методологије лингвистичких школа којима су припадали традиционални наши граматичари, али и као познавалац нових праваца у обради језичке грађе овога сегмента. При томе, њен приступ чврсто је заснован на уважавању критеријума *облика, функције и значења* у класификовању грађе и у тумачењу репрезентативних њених примера.

Пошто је одредила граматички статус прилога за начин у савременом нашем књижевном језику, а томе одређењу, у прецизном систему, посвећена су четири поглавља ове књиге (стр. 14–49), С. Ристић је у наредним поглављима изложила минуциозну лексичко-семантичку анализу начинских прилога.

И у тој анализи она полази од тога да у савременом српскохрватском језику начински прилози функционишу као јединствен систем; то се јединство огледа пре свега на лексичком плану; тиме се објашњавају све појаве везане за ову категорију речи (рекли бисмо, и не само за ову).

А лексички план одређен је семом најопштијег граматичког значења прилога — значењем процесуалног својства (с правом, свакако), за-

тим лексичко-граматичком многокомпонентном категоријалном семом начина (не сасвим с правом јер схватање многокомпонентности семе, које је, додуше, у науци познато, а и признато, неутралише потребу за објашњавањем, тумачењем, по нашем мишљењу, основног творачког процеса у лексичком систему који се састоји у спонтаној компонентној анализи једнога семантичкога садржаја, у његовом декомпоновању, рашчлањавању на семс и у, опет, спонтаној синтези другога семантичког садржаја с којим се повезује први у акту секундарне номинације, у акту преношења имена првог на други (и у полисемантичкој дисперзији, и у деривацији, најочигледније код метафоричног преноса значења), што је, уопште у основи свих парадигматских односа). На основу компонената ове опште категоријалне семе, односно на основу категоријално-лексичких интегралних сема конкретнијег карактера ауторка врши класификацију и одређује 11 категоријално-лексичких сема, са више диференцијалних сема, и према њима 11 лексичко-семантичких група (са више подгрупа): 1. Прилози који означавају својства инхерентна појавама које одређују (стр. 56—74), 2. Прилози са значењем својства учесника радње и саме радње, односно дате ситуације исказане предикатом (стр. 74—84), 3. Прилози са значењем осећања (расположења) и стања као својства учесника радње и саме радње, односно ситуације исказане предикатом (стр. 84—90), 4. Прилози са значењем појава у природи и средини (стр. 90—96), 5. Прилози са значењем свих других спољашњих околности које доприносе утиску о начину вршења радње, трајања процеса (стр. 96—103), 6. Прилози са значењем оцене (стр. 103—112), 7. Прилози са значењем степена, интензитета (стр. 112—122), 8. Прилози са модалним значењем (стр. 122—131), 9. Прилози који указују на појаве у погледу којих (у вези с којим) се реализују садржаји управних речи (стр. 131—138), 10. Поредбени прилози (стр. 138—144) и 11. Прилози са значењем општих односа (стр. 144—156). У оквиру ових група прилози се разматрају у окружењу у коме се налазе, и семантичком и синтаксичком, и у том поступку утврђује се њихова семантичка структура, односно одређују се семе мање општости на основу којих се идентификују различите подгрупе.

Место и улогу поједине лексичке јединице у једној лексичко-семантичкој групи или подгрупи ауторка одређује не само према њеном семантичком садржају, већ и према парадигматским односима у које она ступа, пре свега према различитим семантичким реализацијама у којима се остварује или може остваривати, задржавајући се посебно на процесима десемантизације, затим према односима са лексемама истог семантичког ранга, према синонимским, привативним, комплементарним и антонимским односима различитог типа. А управо је ова анализа добра провера успостављених критеријума и извршене класификације.

Даље се, у складу са основном поставком да лексичке особине услов-

љавају и синтаксичко понашање, разматра функционисање у језичком систему ових лексичко-семантичких група начинских прилога и утврђује се да се они реализују као: функција прилошке одредбе (прилози са семом инхерентног својства, са семом спољашњих околности, са семом оцене и неки поредбени прилози), функција обавезне детерминације (део прилога са семом оцене), функција допуне (прилози који указују на појаве и део поредбених прилога), функција модификације (прилози са семом степена, интензитета), функција дела предиката (прилози са семом степена, интензитета), функција дела предиката (прилози са семом стања и неки модални прилози), и функција одредбе реченице (део модалних прилога).

На крају се испитују појаве које настају на синтаксичком плану и њихов утицај на структуру лексичког значења. Овим је лексичко-граматичка анализа начинских прилога тако заокружена да јој се готово ништа битније не може додати.

Посебно треба истаћи да С. Ристић све ово излаже и као граматиچار, али пре свега као — лексикограф изврских квалитета, у чијим се дефиницијама осећа сигурност основана на дубоком познавању конкретне грађе са целе територије српскохрватског књижевног језика, као и на исто таквом познавању релевантне литературе о датој материји. Отуда је ова студија, верујемо, значајна за будући развој и теоријске мисли и праксе у нашој лексикологији и лексикографији. Лексиколошке анализе из ове студије, наиме, сигурно ће послужити као основа за лексикографско-теоријску синтезу начинских прилога, што може резултирати и упутством за њихову обраду у дескриптивној лексикографији. Јер, наши речници, уз изузетне врлине, немају увек потпуност и системност семантичких идентификација. Заправо, често се идентификују семантичке компоненте, семе посебних лексема, а не и интегралне семе лексичко-семантичких група. Ова студија Стане Ристић представља допринос, и то успешан, семантизацији и унификацији лексичко-семантичке групе начинских прилога у српскохрватском језику.

Београд

Даринка Гортан—Премк

LADISLAV ZGUSTA, *Priručnik leksikografije*, „Svjetlost“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo 1991, стр. 335.

Књигу *Приручник лексикографије* написао је професор Ладислав Згуста, Чех, који од 1970. год. живи и ради у САД-у као професор лингвистике и класичне филологије на Илиноиском универзитету. Књига је објављена 1971. год., а код нас се у преводу др Данка Шипке појавила ове 1991. год. у издању „Свјетлости“ из Сарајева, али како истиче њен преводилац, није изгубила ништа од своје актуелности (сем у мањим деловима). Овим се истиче и њена вредност која не пролази с годинама, а која је заснована на солидној теорији и богатом практичном искуству њеног аутора. Суд о вредности књиге дао је и њен преводилац Д. Шипка, па му треба веровати, јер се њоме дуже и детаљније бавио и то не само преведећи њен садржај, него и одмеравајући његову вредност у контексту најновијих приступа лексикографским феноменима. Значај ове књиге мора се оцењивати и из историјске перспективе развоја лексикографске теорије, јер њеном појавом започиње читав низ активности у овој области. После ње објављено је више књига и студија других аутора, покренути су часописи и годишњаци из лексикографије, а *Приручник* је 1983. године преведен на кинески језик.

Књига има обим од 335 страна. Ауторовом тексту претходе *Напомене преводиоца* и основни подаци *О Приручнику и његовом аутору* (стр. 5–9). Књига садржи *Предговор са библиографијом* (15–19), *Увод* (21–25) и 8 засебних поглавља са насловима: *Лексичко значење* (27–113), *Обличко варирање ријечи* (115–130), *Комбинације ријечи* (133–153), *Варирање у језику* (159–182), *Типови рјечника* (190–206), *Једнојезички рјечник* (211–272), *Двојезички рјечник* (275–319) и *Планирање и организовање лексикографског рада* (321–332). На крају књиге су *Допуне библиографији* и *Скраћенице* (333–335).

У прва четири поглавља дат је теоријски приступ насловљеним лексикографским проблемима, а остала четири поглавља баве се питањима практичне лексикографије при изради једнојезичких и двојезичких речни-

ка, као и могућим планирањем и организовањем лексикографског рада. Сложеност лексикографских проблема именованих насловима поглавља показује већи или мањи број целина у оквиру сваког поглавља чијим се насловима издвајају и по систему укључивања повезују универзалне лексикографске појаве. Уопште, повезивање најразличитијих појава у поглављима, целинама, а и у целом *Приручнику* обављено је по систему мреже, што чини посебну вредност ове књиге, а што је и најсигурнији начин да се описиване појаве представе у систему и да се предмет описивања заокружи праћењем и повезивањем свих његових елемената.

Због овакве структуре књиге њен ћу садржај представити глобално, без назнаке наслова целина и подцелина задржавајући се само на најважнијим појавама које могу занимати стручњаке из области лексикографије:

У *Предговору* аутор Л. Згуста даје кратак историјат настанка ове књиге истичући да није имао претходнике у овако кохерентном разматрању лексикографске теорије и праксе, али да се ослањао на дотадашње резултате истраживања из ове области, а у списку библиографије наводи само дела од ширег теоријског интереса.

У *Уводу* Л. Згуста, из позиције теоретичара и практичара, наводи опште карактеристике лексикографског рада, који у себи спаја контрадикторност природе овог посла и његових практичних резултата. Лексикографски рад је креативан научни рад који се ненаметљиво репрезентује у речнику као крајњем резултату, који служи углавном практичним потребама његових корисника. У средишту интересовања лексикографа је *лексичко значење* и *граматичке карактеристике одреднице*, а њихово одређивање зависи и од тога да ли лексикограф познаје систем језика и културу дате језичке заједнице. Уопште, за успешан лексикографски рад, чија је методологија традиционална, нужно је, како истиче аутор, познавати и неговати теорију, и то не само теорију лексикографије, него и сродних лингвистичких дисциплина (лексикологије, семантике, синтаксе, стилистике и др.) као и теорију блиских наука (филозофије, социологије, психологије и др.).

Прво поглавље *Лексичко значење* најобимнији је део књиге, а истиче се по броју и разноврсности подређених целина. Навешћемо само неке наслове: *Компоненте лексичког значења* (*Десигнација, Конотација и Домен примјене*), *Стварна сигнификација у контексту, Полисемија* (*Директни смисао, Пренесени смисао, Специјализовани смисао, Доминантни смисао, Контекст*), *Хомонимија, Синоними, Десигнативне и недесигнативне ријечи* и др. Ово поглавље се истиче и добром теоријском заснованошћу, па се у њему издваја значајан број универзалних појава које се појмовно дефинишу и доследно термилошки одређују. У овом делу књига има све особине доброг и практичног приручника, јер и почетницима и искусним лексикографима нуди прочишћене и објашњене

појмове и термине, који им уз праћење новијих резултата и усвајања нових појмова, могу омогућити успешан практичан и теоријски рад.

У приступу *лексичком значењу* Л. Згуста открива његову сложену природу и његов вишеккомпонентни састав. *Критеријска семантичка обележја* (*семантичке компоненте, семе*, како се све у науци термилошки именују, стр. 90–92), као елементарне јединице значења, организују лексичко значење речи и њихове *десигнате*. По томе како организују лексичко значење аутор разликује три типа семантичких компонената: 1) *десигнативне*, 2) *конотативне* и 3) *компоненте домена примене*. Десигнативне компоненте лексичког значења организују *десигнате* речи, појмове о предметима и појавама ванјезичке реалности, како их схватају говорници неке језичке заједнице. Оне су у вези са функцијом именовања коју многе речи имају у језику. Речи које обављају функцију именовања имају своје *десигнате* и зову се *десигнативне речи*. Оне чине основу сваког лексикона. Међутим, у језику неке речи обављају друге функције а не функцију именовања (модалну, прагматичку, деиктичку, релациону и сл.); оне немају десигнате и зову се *недесигнативне речи*. Њихово значење одређује се по моделу десигнативних речи и као јединице језика обавезно се морају представити у лексикону. (О разликама међу речима у овом смислу в. стр. 111–114). *Конотативне компоненте* лексичког значења (стр. 43–45) у вези су са функционалном употребом језика и тичу се стилова, па у лексичко значење уносе додатни семантички садржај, додатну информацију о говорнику (о његовом ставу према садржају исказа, о његовом вредновању, карактеризацији тог садржаја, о његовом емотивном односу и сл.). Ове стилски обојене компоненте лексичког значења морају се у лексикографском представљању етикетирати као: жаргонизми, неологизми, застареле речи, експресивне (емоционалне) речи, експресивна употреба речи итд. *Компоненте домена примене* (стр. 46–50) одређују и ограничавају повезивање неке речи са другим речима, а у лексикографској обради морају се, у вези с тим, евидентирати појаве *ограниченог повезивања речи* (посебним напоменама у дефиницијама или изван њих) и појаве *устаљене везе речи* (које се обрађују у посебним заглављима). Одређивање компонената домена примене нарочито је значајно за решавање проблема у вези са полисемијом, хомонимијом и синонимијом.

У вези са значењем речи, у *Приручнику* се употребљава и појам *сигнификација*, стварно значење речи, реализација значења у контексту. За лексикографе ово је полазно значење у одређивању *лексичког значења*, апстрактног значења речи као јединица језичког система. У вези са појмом сигнификације Л. Згуста истиче и велику улогу *контекста* у одређивању значења и уклањању вишезначности полисемичних речи. Према улози *контекста* у одређивању значења речи аутор разликује: *аутосемантичне, полисемичне и синсемантичне речи*. Речи у употреби, осим *системског*

значања, реализују и пренесена, *фигуративна* и *оказионална* значења. Сва значења, осим *оказионалног*, морају се представити у лексичком значењу речи. (О разликама значења в. стр. 54—63).

У идентификовању *полисемије* и у обрађивању полисемичних речи (стр. 63—75) важно је, поред осталог, и одређивање типова смисла: *директни*, *пренесени*, *фигуративни*, *специјализовани* и *оказионални смисао*, а за редослед у обради значења важно је одредити *доминантно* (*основно*) *значење речи*. У обради *хомонима* (стр. 75—88) такође је, како истиче Л. Згуста, важна улога контекста, а у обради *синонима* мора се примењивати *компонентна анализа*, поступак издвајања и одређивања семантичких компонената које организују десигнате синонимичних речи, како би се на основу њих и на основу типа компонената (десигнативне, конотативне и компоненте домена примене) одредио степен сличности по значењу између синонима, *блискозначница*.

У другом поглављу *Обличко варирање ријечи* у више подређених целина аутор се бави проблемима обличког представљања лексичких јединица у погледу њихових *парадигматских* и *творбених облика*. Речи се у речнику, на традиционалан начин, обично наводе у њиховом канонском облику, а посебно се обрађују различити творбени облици и у случајевима *дериације* и у случајевима *композиције*. Испорност представљања творбених облика, како се истиче у овом поглављу, зависи од правилности и униформности творбеног модела.

У поглављу *Комбинације ријечи*, како показују наслови појединих целина, разматрају се питања лексикографског приступа *рекцији*, *невезаним комбинацијама речи* и *устаљеним комбинацијама речи*. У лексикографској обради евидентира се рекција и сви типови устаљене комбинације речи.

Четврто поглавље *Варирање у језику* садржи осврт на лексикографски приступ појавама у вези са *дијалектима*, *стандардним језиком* и *његовим развојем*, *нормом* и *стиловима*. Појаве које треба евидентирати, како се истиче у овом поглављу, задају проблеме лексикографима из више разлога: све запажене категорије су подложне променама; листа издвојених категорија не може да обухвати све случајеве који се јављају у лексикографској пракси; етикете типа: дијалектизми, провинцијализми, жаргонизми, застареле речи, архаизми и сл., имају нормативни карактер, што лексикографско нормирање може учинити крутим и неосетљивим и на системске промене у језику.

У поглављу *Типови рјечника* даје се исцрпна листа типова речника одређених по различитим основима, па тако речници могу бити: енциклопедијски, језички, дијакхрони, синхрони, општи, ограничени, дескриптивни, информативни, академски итд., при чему се мора истаћи запажање да тип речника увелико одређује начин на који се неки проблеми у лек-

сикографији решавају.

У шестом и седмом поглављу *Једнојезички рјечник и Двојезички рјечник* аутор разматра практичне проблеме у изради ових типова речника примењујући главне поставке из теоријског дела књиге и издвајајући оне појаве и поступке који имају универзални карактер. Успешна израда ових типова речника зависи од планирања и организовања рада око прикупљања грађе, избора и уређења одредница, одређивања нормативних аспеката и еквивалената, начина коришћења примера и сл.

У осмом поглављу *Планирање и организовање лексикографског рада* дате су неке могућности планирања лексикографског рада, средстава и времена, могућност коришћења компјутера у раду и сл. За успешну израду речника препоручује се тимски рад са редовним консултацијама и повременим реферисањем о резултатима рада. У вези са могућношћу коришћења компјутера предвиђа се њихова употреба у сређивању лексикографске грађе и формирању лексикографског архива, у коме би језички истраживачи брзо и лако долазили до потребних информација.

После овог кратког прегледа садржаја књиге да закључимо: иако се књига Л. Згусте *Приручник лексикографије* појавила пре 20 година, па за толико изостаје за развојем лексикографске теорије и праксе, њен садржај за стручњаке појединих језика актуализује и велики број примера; највише из енглеског и чешког, а и из других језика: руског, немачког, кинеског, арапског, бурманског, тамилског и др. Преводацац Д. Шипка, према примерима из енглеског где год је то било могуће, давао је еквиваленте српскохрватског језика. Превођење књиге Л. Згусте на српскохрватски језик има несумњив значај, тим пре што је у нашој средини она једини *приручник* овог типа.

Београд

Стана Ристић

СЛОВЕНСКА ЕТИМОЛОГИЈА
(поводом стогодишњице смрти Франца Миклошића)

Институт за славистику Бечког универзитета организовао је у Бечу од 30. септембра — 1. октобра 1991. године научни скуп о словенској етимологији. Повод је била управо навршена стота годишњица смрти Франца Миклошића, утемељивача многих грана модерне славистике, у чијој се пребогатој заоставштини налази и први савремени етимолошки речник словенских језика, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*.

Након откривања спомен плоче на кући у којој је Миклошић становао у Бечу, прешло се на интензиван дводневни програм у по две сесије свакога дана пре и после подне. Скупу су присуствовали готово сви пријављени учесници, а сазнали смо да су неки заинтересовани морали бити одбијени због ограничености времена.

Прочитани су следећи радови: S. Hafner, *Franz von Miklosich im Rahmen der vergleichenden Sprachwissenschaft des 19. Jahrhunderts*; O. N. Trubačev, *Slavische Etymologie — gestern und heute*; F. V. Mareš, *Miklosichs Lexicon Paleoslovenicum*; R. Katičić, *Miklosichs Rezeption von Bopps vergleichender Grammatik der indogermanischen Sprachen*; H. G. Lunt, *Etymologies and Agendas*; L. Moszyński, *Prasłowiański panteon w słowniku etymologicznym Franciszka Miklosicha*; V. Cvetko-Orešnik, *Zu einigen Deutungen der substantivischen und adjektivischen Flexion von Miklosich*; R.—P. Ritter, *Lehnbildungen im Ungarischen nach slavischen Mustern*; A. E. Anikin, *Slavjanskije etimologii*; H. Eichner, *Indogermanisch und Slavisch*, C. Koch, *Zur Korrespondenz von Prosodie und Morphologie im slavischen Verbum*. Другог дана су изложени следећи радови: Б. Вукмановић—Мојсиловић, *Прилог етимолошком проучавању црногорских говора*; М. Бјелетић и Ј. Влајић—Поповић, *Етимолошки проблеми неких експресивних глагола*; G. Holzer, *Evidenz für urslav. *zvon- „Hund“ in den slavischen*

chen Sprachen; I. Némec, *Zur Hypostasierung in der Etymologie*; J. Reinhart, *Morphologie und Etymologie: 1. ur Slav. *poje-, pěti „singen“ toch. B pi / A pis / „singen“; 2. ur Slav. *vъznakъ „rücklings“; L. V. Kurkina, Južnoslavjanskaja leksika v etimologičeskich issledovanijach F. Miklošiča; Ž. Ž. Varbot, Svjazi značenij i semantičeskaja rekonstrukcija v etimologii; E. A. Chelimskij, Leksiko-semantičeskie raritety v rannich zaimstvovanijach vengerskogo jazyka; K. H. Menges, Die Bedeutung der türkologischen und altajischen etymologischen Forschung für die Slavistik; V. A. Dybo, Slavjanskaja akcentologija i etimologija; T. Mathiassen, Altkirchenslavisch und Altslovenisch. Die Konzeption von Franz von Miklosich; W. Boryś, Projekt Etymologicznego słownika kaszubskiego. Због одсутности аутора нису прочитана два пријављена рада: V. Vinja, *Adriatica — Croatica et Romanica* и W. Pianka, *Zwischen Fremdem und Eigenem im Sprachsystem und in der Etymologie*.*

Из побројаних наслова види се да се у свом шаренилу тема оцртавају две основне групе радова: једни се баве првенствено Миклошићем, а други само етимологијом, како је то, уосталом, и сугерисано насловом скупа.

Тако смо видели да се о Миклошићу данас може говорити сагледавајући још једном његово место у лингвистици XIX века (Хафнер, Катичић), преиспитујући и разрађујући неке његове резултате (Цветко—Орешник, Mathiassen) или неком новом анализом његовог дела (Mareš, Moszyński). Изврстан прелаз између две групе чинио је рад Л. В. Куркине која је указала на порекло лексике у Миклошићевом етимолошком речнику, одала му признање за нека одлична и досад непревазиђена етимолошка решења да би на крају, на примеру глагола *шевелити*, показала како се данас може променити једна Миклошићева етимологија.

У другој, већој скупуни налазе се претежно „прави“ етимолошки радови међу којима се они који се баве конкретним етимологијама издвајају од оних опште природе. Ту посебно место заузима уводно прегледно излагање О. Н. Трубачова који је теоретски и практично, илуструјући то примерима, указао на досадашње и актуелне проблеме словенске етимологије, њено место у оквиру индоевропске етимологије, спор између етимологије и историје речи, препород етимолошке лексикографије, принципе етимолошке лексикографије и специфичност етимолошких истраживања, задатке прасловенске лексикографије, питања прасловенског лексичког дијалектизма, значај балто-словенских веза итд. Проблемски приступ одређеним темама имали су и Дибо, Eichner, Koch, Némec као и Lunt који је низом конкретних примера илустровао типове проблема.

У самој природи етимолошке материје леже сложеност и обимност аргументације што је чини релативно неподобном за усмено излагање односно праћење таквог излагања. У овако широком дијапазону интересовања аутора реферата који су, истина, били претежно слависти, али

су неке теме имале тежиште ван тог круга, на ширем пољу индоевропеистике, романистике, туркологије, хунгарологије, или су просто исувише ишли у детаље па их је и поред унапред штампаних резимеа није увек било лако пратити. Тако се десило да један број радова није у публици наишао на слушаоце који би приметили дискусију (Бјелетић и Влајић—Поповић, Reinhart, Boryś).

Понајвише гласних размишљања изазвао је G. Holzer својом веома смелом и оригиналном идејом да је псл. **zvon-* „звон; звечати и сл.“ имало и хомонимни облик у значењу „пас“, што он закључује на основу низа примера из словенске (и несловенске) фитонимије. Већина дискутаната није му дала за право.

Изузетно садржајан и занимљив био је реферат Ж. Ж. Варбот која је задобила више од пола сата помне пажње читавог аудиторијума својим излагањем о семантичким везама. На примеру континуанти псл. **zveno* она је на основу на први поглед неспојивих значења у различитим словенским језицима као „карика“, „тараба“, „парче рибе“, „греде на крову“ итд. реконструисала оно основно „растојање између две тачке“ тј. „оно што спаја две раздвојене тачке, премешћује неки јаз“.

Нашом, српскохрватском етимологијом непосредно су се бавила два рада: Б. Вукмановић—Мојсиловић је говорила о траговима најјужније, бококторске варијанте далматског језика у црногорским говорима, а М. Бјелетић и Ј. Влајић—Поповић о проблему етимологисања експресивних глагола на примеру сх. *ланда(ра)ти* и њему сродних.

За нас је интересантан и значајан био и рад W. Boryśа који је говорио о свом пројекту, у сарадњи са Н. Popowskom—Taborskom, израде Етимолошког речника кашупског језика. Нажалост, њихова искуства и метод неће нам превише користити при конципирању будућег етимолошког речника српскохрватског језика пошто они планирају један диференцијални речник, у односу на пољски.

Организатори скупа нису планирали издавање зборника изложених радова већ је ауторима препуштено да бирају да ли ће их и где објавити, с тим што је свима понуђено штампање у публикацији Института, *Wiener slavistisches Jahrbuch*.

Београд

Јасна Влајић—Поповић

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија за 1990. годину¹

расправа и дела из словенске и индоевропске филологије
и опште лингвистике која су изашла у Југославији

Ову библиографију израдили су: за српскохрватски језик — *Миодраг Јовановић, Неђо Јошић, Ксенија Кончаревић, Љиљана Ламбић—Божовић, Невенка Новаковић—Стефановић, Снежана Петровић, Андреј Пешикан, Љиљана Спасић, Срето Танасић, Михаило Шћепановић*; за македонски језик — *Радмила Баскић*; за словеначки језик — *Марко Крањец*; за остале језике — *Љиљана Спасић*.

Скраћенице

Anali	Anali Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, Dubrovnik
ANU BiH	у појединим насловима: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine
АП	Археографски прилози, Београд
АФФ	Анали Филолошког факултета, Београд
БВ	Библиографски вјесник, Цетинје
BZL	Bilten Zavoda za lingvistiku, Zagreb
Бока	Бока, зборник радова из науке, културе и умјетности, Херцег-Нови
BPFF	Buletini i Punimeve i Fakultetit Filozofik (Зборник радова Филозофског факултета), Приштина
Vestnik	Vestnik (Društvo za tuje jezike in književnosti), Ljubljana

¹ Библиографске јединице заостале из ранијих година обележене су знаком * после редног броја, нпр. 31*.

VaO	Васпитање и образовање, Титоград
ViO	Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana
ГЗБ ФФУС	Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот, Скопје
ГЗБ ФилолФУС	Годишен зборник на Филолошкиот факултет на Универзитетот, Скопје
Гл	Гласник Црногорске академије наука и умјетности, Титоград
Glasnik SM	Glasnik Slovenske matice, Ljubljana
ГЛЕИ	Гласник Етнографског института, Београд
ГНФ	Годишњак Наставничког факултета, Никшић
Građa	Građa za povijest književnosti Hrvatske, JAZU, Zagreb
ГФФНС	Годишњак Филозофског факултета, Нови Сад
GjASShF	Gjurmime Albanologjike, Serija e Shkencave Filologjike (Албано-лошка истраживања, Серија филолошких наука), Приштина
DHK	Dani hrvatskog kazališta, Split
ЖА	Жива антика, Скопје
ЖЈ	Живи језици, Београд
ZvVPŠPz	Zbornik radova. Viša pedagoška škola, Prizren
ЗБИК	Зборник историје књижевности, Београд
ЗБМСКЈ	Зборник матице српске за књижевност и језик, Нови Сад
ЗБМСС	Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад
ЗБМСФЛ	Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад
ZbSVS	Zbornik Spolku vojvodinskiх slovakistov, Novi Sad
ЗБФФ	Зборник Филозофског факултета, Београд
ЗБФФН	Зборник радова Филозофског факултета, Ниш
ЗБФФП	Зборник Филозофског факултета, Приштина
ZESCCP	Zagreb, English-Serbocroatian Contrastive Project
ZZK	Zavod za znanost o književnosti, Zagreb
ZZPZ	Zbornik Zavoda za povijesne znanosti, Zagreb
ZZSŠ	Zbornik Zagrebačke slavističke škole, Zagreb
ZJ	Zavod za jezik, Zagreb
ZLFF	Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZR	Zadarska revija, Zadar
IFF	Institut za filologiju i folkloristiku, Zagreb
ISJK	у појединим насловима: Institut za strane jezike i književnosti, Novi Sad
JAZU	у појединим насловима: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
JiS	Jezik in slovstvo, Ljubljana
JSSS	Jugoslavenski seminar za strane slaviste, Zadar
ЈФ	Јужнословенски филолог, Београд
КЖ	Културен живот, Скопје

КИ	Књижевна историја, Београд
КК	Književni krug, Split
КњЈ	Књижевност и језик, Београд
Ковчежић	Ковчежић, прилози и грађа о Доситеју и Вуку, Београд
Копча	Копча — Преводилачке споне, зборник радова, Нови Сад
ЛЗБ	Литературен зборник, Скопје
ЛМС	Летопис Матице српске, Нови Сад
Мак	Македонистика, Скопје
МЈ	Македонски јазик, Скопје
MR	Macedonian Review, Skopje
МС	Матица српска, Нови Сад
МФ	Македонски фолклор, Скопје
МН	Matica hrvatska, Zagreb
НЈ	Наш језик, Београд
NRazgl	Nasi razgledi, Ljubljana
н. с.	у појединим насловима: нова серија
НССУВД	Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд
НСТВ	Народно стваралаштво, Београд
NT	Naše teme, Zagreb
NU	Narodna umjetnost, Zagreb
ОЈ	Onomastica Jugoslavica, Zagreb
ОП	Ономатолошки прилози, Београд
ПД	Просветно дело, Скопје
ПК	Преводна књижевност, Београд
Пос. изд.	у појединим насловима: посебно издање
PmShPPz	Fërmbledhje punimesh. Shkolla e Lartë Pedagogjike, Prizren
ПР	Просветни рад, Титоград
Прил	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд
Прил МАНУ	Прилози Македонска академија на науките и уметностите, Одделение за лингвистика и литературна наука, Скопје
PrNShJK	Prilozi nastavi srpskohrvatskog jezika i književnosti, Banja Luka
Radovi ANU BiH	Radovi Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo
Radovi SSFF	Radovi Sveučilišta u Splitu, Filozofski fakultet, Razdio filoloških znanosti, Split
Раз	Разгледи, Скопје
Разв	Развиток, Битола
RZJ	Rasprave Zavoda za jezik, Zagreb
RZZR	Radovi Zavoda za znanstveni rad, Varaždin
RZSF	Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb
RSZ	Radovi Staroslavenskog zavoda, Zagreb
RSI	Radovi Staroslavenskog instituta, Zagreb

RCZR	Radovi centra za znanstveni rad, Vinkovci
RFFZ	Radovi Filozofskog fakulteta, Zadar
SAZU	у појединим насловима: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana
CAHY	у појединим насловима: Српска академија наука и уметности, Београд
CD36	Српски дијалектолошки зборник, Београд
SDPLJ	Savez društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije
SJ	Strani jezici, Zagreb
SL	Suvremena lingvistika, Zagreb
SMNHSJ	Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika, Zagreb
SNGjLKSh	Seminari ndërkombetar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare (Меѓународни семинар за албански језик, књижевност и културу), Приштина
SLP-J	Studia linguistica Polono-Jugoslavica
SNL	Sveučilišna naklada Liber, Zagreb
Сов	Современост, Скопје
SodP	Sodobna pedagogika, Ljubljana
SOL	lingvistički časopis, Zagreb
SR	Slavistična revija, Maribor
SRAZ	Studia Romanica et Anglica Zagradiensia, Zagreb
CC	Славистични студии, Скопје
SSJLK	Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Predavanja, Ljubljana
SSFFZ	Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Zadar
Стр	Стремеж, Прилеп
SCSCI	Studii contrastivi serbocroato-italiani, Zagreb
UR	Umjetnost riječi, Zagreb
FP	Filološki pregled, Beograd
HDZ	Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb
ХСРКИ	Хорватско-српско-руски контрастивне истраживања, Загреб
HFD	Hrvatsko filološko društvo, Zagreb
ЦАНУ	у појединим насловима: Црногорска академија наука и уметности, Титоград
ЉР	Čakavska rič, Split
ЅК	Školska knjiga, Zagreb

I. Општи теоријско-методолошки проблеми

1. Aitchison Jean, в. бр. 94.
2. Argyile Michael, в. бр. 29.
3. Austin John L., Kako napravimo kaj z besedami. Prevedel Bogdan Lešnik. Spremna beseda Igor Žagar, ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana 1990, 206, 8.
В. бр. 9.
4. Baskakov Aleksandar N., Nacionalno-jezički razvoj u republikama Srednje Azije, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 159–163.
5. Bednarek Adam, Pięć. Rozważania semantyczne, 36MCC 38 (1990) 171–179.
6. Bekeš Andrej, Peťer Tancig, Jezik: formalni sistem ali stohastično sredstvo sporočja, SOL V/1–2 (1990) 207–216.
Са литературом.
7. Bjelousov Vječeslav N., Koegzistencija jezika u višenacionalnoj državi (Funkcionalna stratifikacija jezika u uslovima dvo- i višejezičnosti), Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 8 (1990, Sarajevo) 91–98.
8. Bjelčević Aleksander, Logiški izvor Greimas-Hjelmslevovoga semiotičnoga čet-verokotnika in njegova zveza s pragmatiko, JiS XXXVI/3 (1990–1991) 77–82.
9. Bjelčević Aleksander, J. L. Austin, Kako napravimo kaj z besedami. ŠKUC/Filozofska fakulteta (Studia humanitatis), Ljubljana 1990, 206 str., JiS XXXVI/1–2 (1990–1991) 35–36.
Poročilo.
10. Blažič Marjan, Teoretične predpostavke razvoja komunikacijske didaktike, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 94–101.
11. Bojadžiev Damjan, Aritmetična samo-referenca in 'jaz', SOL V/1–2 (1990) 201–206.
12. Bojadžiev Damjan, Računalniška semantika in logična forma, SOL V/1–2 (1990) 187–193.
Са литературом.
13. Бугарски Ранко, Аутономија у лингвистици, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 13–19.
Резиме на енглеском.
14. Бугарски Ранко, в. бр. 63, 70, 84.
15. Bulcsu Laszlo, Broj u jeziku, SOL V/1–2 (1990) 121–154.
16. Vasić Vera, в. бр. 32.
17. Vidanović Đorđe, Kognitivna lingvistička teorija i problem značenja, SOL V/1–2 (1990) 75–93.
Са литературом.
18. Vidanović Đorđe, в. бр. 67.
19. Wode Henning, в. бр. 58.

20. **Vojvodić Dojčil**, Опћа синтактичка значења видско-времских облика, *Radovi SSFFZ XXIX/19* (1990) 93–109.

Са литературом.

21. **Гочкова Тајјана, Анета Дучевска**, За билингвизмот и околу него IV. (Од проблематиката на језичните контакти), *ЛЗб XXXVII/1–2* (1990) 75–78.

За статијата на У. Вајнрајх „Еднојазичност и повеќејазичност“, Москва 1972.

22. **Гочкова Тајјана, Анета Дучевска**, За билингвизмот и околу него (V). Билингвизмот како феномен на поединецот, *ЛЗб XXXVII/3–4* (1990) 19–24.

23. **Дучевска Анета**, в. бр. 21, 22.

24. **Grigorjan Eduard A.**, Faktorska interpretacija interferencije u uslovima nacionalno-ruske dvojezičnosti, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 201–205.

25. **Domašnjević Aleksandr I.**, Jezički odnosi u različitim situacijama višejezičnosti, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 49–54.

26. **Dular Janez**, Knjiga za današnje rabo, *JiS XXXV/6* (1989–1990) 154–157.

Оцена: Д. Шкиљан, Језична политика, Загреб 1988.

27. **Дулићенко Александар Д.**, Интерлингвистика: компонент лингвистичкој парадигми XX века, *Slavist I/1* (1990, Sarajevo) 15–21.

Са литературом.

Резиме на руском.

28. **Žic-Fuchs Milena**, Kognitivna semantika, konceptualno prototipne teoretske postavke, *SOL V/1–2* (1990) 95–106.

Са библиографијом.

29. **Ivas Ivan**, Michael Argyle, Bodily Communication, London and New York, 1988, *Govor VII/1* (1990, Zagreb) 93–98.

Приказ.

30. **Ivir Vladimir**, Rudolf Filipović, Teorija jezika u kontaktu, Zagreb 1986, *SRAZ 35*(1990) 183–185.

Приказ.

31. **Jahić Dževad A.**, Jezik, nacija, nacionalizam: ogledi o jeziku u nacionalnom i društvenom kontekstu, *Oslobođenje*, Sarajevo 1990, 257, 22 cm.

32. **Језичка политика и планирање језика у Југославији**, Филозофски факултет, Institut za južnoslovenske jezike, Novi Sad 1990, 141, 24 cm.

Приређивач Вера Васић.

33. **Jutronić-Tihomirović Dunja**, Znanje jezika, *Radovi SSFFZ XXIX/19* (1990) 11–26.

Са литературом.

34. **Jutronić-Tihomirović Dunja**, Od nativizma do sociolingvistike, *SOL V/1–2* (1990) 107–120.

Са литературом.

35. **Karlik Petr**, Komunikativnofunkcijska analiza pogojnih podredij, *JiS XXXV/4-5* (1989-1990) 77-86.
Prevedla Albina Lipovec.
Povzetek v angleščini.
36. **Kasumović Ahmet**, в. бр. 49.
37. **Kernev—Štrajn Jelka**, Roland Barthes: Retorika starih; Elementi semiologije, Ljubljana, 1990, *Primerjalna književnost* 14/1 (Ljubljana, 1991), 68-73.
Poročilo.
38. **Kovačević Miloš**, в. бр. 77.
39. **Kovačič Irena**, Razlagalna ustreznost Chomskyjevih slovnčnih modelov, *Anthropos* 22/3-4 (1990, Ljubljana) 326-331.
40. **Kostić Aleksandar**, Količina informacije kao jedini determinator kognitivne obrade infleksivne morfologije, *SOL V/1-2* (1990) 169-185.
Са литературом.
41. **Krisin Leonid P.**, Sociolingvistički problemi u kontaktu blisko srodnih jezika, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 189-194.
42. **Crystal David**, Vještački jezici, *Prizma* I/1 (Sarajevo, 1990) 167-171.
Избор и превод Данка Шипке из: *The Cambridge Encyclopedia of language*, Cambridge, CUP, 1988, str. 355.
43. **Crystal David**, в. бр. 95.
44. **Kručikova Tatjana B.**, Jezik i perestrojka, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 119-123.
45. **Кунст—Гнамуш Олга**, Комуникација у разреду са становишта двеју функција, *КњЖ XXXVII/2* (1990) 103-113.
С литературом.
Резимеи на словеначком и француском.
46. **Маковец—Ћерне Јасна**, Besedilne zvrsti in tematski razvoj besedila, *Vestnik* XXIV/1-2 (1990) 39-46.
47. **Marjanovič—Umek Ljubica**, Mišljenje in govor predšolskega otroka, *Državna založba Slovenije*, Ljubljana 1990, 107, 8⁰.
48. **Матијашевић Јелка**, Социолингвистички приступ проучавању језика, *ГФФНС XIX* (1990) 75-82.
Резиме на руском.
49. **Матијевић Шпиро**, Прилози лингвистици и фолклористици, Ахмет Касумовић, Језик и фолклор, Универзал, Тузла, 1990, Одјек XLIII/15-16 (1990, Сарајево) 28.
Приказ.
50. **Matulina—Jerak Željka**, Komponentijalna analiza kao postupak utvrđivanja intralingvalne srodnosti među glagolima, *Radovi SSFFZ XXIX/19* (1990) 115-141.
Са библиографијом.

51. Milojević Jelisaveta, Neuroinženjering, lingvistika i prepoznavanje govora, SOL V/1-2 (1990) 217-220.

Са литературом.

52. Мишеска-Томић Олга, Традиција и иновације у науци о језику и њихови рефлексии у филолошким студијама данашњице, ГФФНС XIX (1990) 35-38.

Резиме на енглеском.

53. Морковкин В. В., Лексическая система и ее отражение в значении слова, Slavist I/1 (1990, Сарајево) 9-14.

Резиме на српскохрватском.

54. Nikoljski L. B., Језички sukobi u višenacionalnim zemljama, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Сарајево) 71-76.

55. Oršolić Marko, Језик и религија, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Сарајево) 195-200.

56. Pediček Franc, K slovaroslovju terminologije v znanosti, Anthropos 22/5-6 (1990, Ljubljana) 69-71.

Povzetek v angleščini.

57. Pediček Franc, Kaj je znanstveni termin danes, Antropos 22/1-2 (1990, Ljubljana) 268-275.

Povzetek v angleščini.

58. Perić Aleksandar, Henning Wode, Einführung in die Psycholinguistik: Theorien, Methoden, Ergebnisse. Max Hueber Verlag, Ismaning 1988, s. 399, Prevodilac IX/1-2 (1990, Beograd) 49-52.

Приказ.

59. Перић Александар, Темељи лингвистике и глотодидактике, Васпитање и образовање 5-6, Титоград 1990, 80-86.

60. Perić Aleksandar, Problem razumevanja jezika, Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 9-14.

61.* Peco Asim, Mjesto lingvističke geografije u nauci o jeziku, HDZ 8 (1989) 95-107.

62. Piaget Jean, в. бр. 79.

63. Пипер Предраг, Увод у општу лингвистику, КњЈ XXXVII/1 (1990) 89-91.

Приказ књиге Ранка Бугарског Увод у општу лингвистику. — Београд: Завод за уџбенике и наставне средства — Нови Сад: Завод за издавање уџбеника, 1989 — 175 стр.

В. бр. 70, 84.

64. Place Ullin T., Prema konektivističkoj verziji kauzalne torije referencije, SOL V/1-2 (1990) 155-168.

Са литературом.

65. Poznakova Tatjana J., Lingvistička kategorija „Језик међунационалног sporazumijevanja“ kao funkcionalna vrsta ruskoga jezika: principi i načini opisa, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut

za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 221–223.

66. Polovina Vesna, Naracija u svakodnevnom razgovoru, knj. XXXVII/3 (1990) 211–215.

Резиме на енглеском.

67. Popović Marko, Đorđe Vidanović, Problemi jezika i uma, Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, edicija „Izazovi“, urednik Dragan R. Simić, Beograd, 1989, 205 str., КњЈ XXXVII/2 (1990) 189–190.

Приказ.

68. Radovanović Milorad, Spisi iz sintakse i semantike, Sremski Karlovci, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad, Dobra vest 1990, 221, 8°.

69. Riđanović Midhat, Jedan širi pogled na jezičku ekonomiju, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 21–27.

Са литературом.

70. Riđanović Midhat, Ranko Bugarski, Uvod u opštu lingvistiku, Novi Sad 1989, Odjek 43/10 (1990, Sarajevo) 16–17.

Приказ. В. бр. 63, 84.

71. Sawicka Irena, Parę uwag w związku z segmentacją tekstu na sylaby, 36МСФЛ XXXIII (1990) 439–444.

72. Simić Radoje, Znak, Zbornik radova Filozofskog Fakulteta u Nišu, Srpskohrvatski jezik i jugoslovenske književnosti, 1 (1990, Niš) 54–73.

73. Simić Radoje, Lingvistika stila, Književni jezik 19/1 (1990, Sarajevo) 1–16.

Резиме на немачком.

74. Solncev Vadim M., Jezičko pitanje u višenacionalnim zemljama i jezička situacija u SSSR-u, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 5–12.

75. Spagińska-Pruszk Agnieszka, Metodologia konfrontatywnych badań leksykalno-semantycznego poziomu języka (aspekt synchroniczny), Slavist I/1 (1990, Sarajevo) 23–28.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

76. Stanovnik Majda, Jezik in slovstvena folklor (v interdisciplinarni luči), Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 181–202.

Povzetek v angleščini.

77. Starčević Zoran, Miloš Kovačević: Uzročno semantičko polje, Svjetlost, Sarajevo, 1988, КњЈ XXXVII/1 (1990) 99–100.

Приказ.

78. Tancig Peter, в. бр. 6.

79. Teorije jezika, teorije učenja: debata između Žana Pijažea i Noama Čomskog, Sremski Karlovci, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića 1990, 368, 8°.

80.* Topolinska Zuzanna, Morfologizirane i/ili leksikalizirane pojave kao predmet lingvističke geografije, HDZ 8 (1989) 153–162.

81. **Tošić Borisav**, Многозначност и хомонимија као лексикografski problem, *Slavist I/1* (1990, Сарајево) 65–72.
Резиме на руском.
82. **Томовић Бранко**, Метаплазма у језику, *Prizma I/1* (1990, Сарајево) 29–37.
Rezime na ruskom.
83. **Turčan Jaroslav**, Funkcionisanje jezika u višenacionalnoj Vojvodini, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990) 137–146.
84. **Ćupić Drago**, Ranko Bugarski, Uvod u opštu lingvistiku, Zavod za udžbenike, Beograd — Zavod za udžbenike, Novi Sad, 1989, Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 33–37.
Приказ.
В. бр. 63, 70.
85. **Ule Andrej**, Chomsky, Kripke, Wittgenstein, *Anthropos 22/3–4* (1990, Ljubljana) 311–325.
86. **Filipović Rudolf**, в. бр. 30.
87. **Цвейк–Тодорова Илина**, Когнитивна вредност на граматиката, ГЗФФУС 15–16 (1988–1990) 207–228.
Резиме на англиски.
88. **Čok Lucija**, Družbeni dejavniki govornega sporočanja, *Komunikacija in jezikovna kultura v šoli* (1990, Ljubljana) 300–311.
89. **Čolić Senad**, Interlingvistika danas, *Prizma I/1* (1990, Сарајево) 157–165.
Резиме на есперанту.
90. **Chomsky Noam**, Jezik i problemi znanja, *SOL V/1–2* (1990) 3–23.
91. **Chomsky Noam**, в. бр. 79.
92. **Čop Bojan**, *Indouralica XVII* (quelques réflexions sur le vocalisme indo-européen), *Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII* (1990, Ljubljana) 21–46.
Povzetek v slovenščini.
93. **Šahnarović Aleksandar M.**, Dvojezičnost: kultura i socijalizacija ličnosti, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Сарајево) 133–136.
94. **Šipka Danko**, Jean Aitchison, *Words in the mind, An introduction to the mental Lexicon*, Oxford – New York, 1987, 1988, *SOL V/1–2* (1990) 221–222.
Приказ.
95. **Šipka Danko**, David Crystal, *The Cambridge encyclopedia of language*, Cambridge 1988, *Odjek 43/2*, (1990, Сарајево) 25.
Приказ.
96. **Šipka Danko**, *Uporabno jezikoslovlje*, Ljubljana 1989, *Odjek 43/4* (1990, Сарајево) 22–23.
Приказ.
97. **Шипка Данко**, Симетрија и асиметрија у антонимским релацијама, *НЈ XXVIII/4–5* (1990) 295–301.
Резиме на енглеском.

98. Šipka Danko, Algoritam za obradu ambigviteta i sinonimije pomoću „gramatike upotrebnih etiketa“, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 39–45.

Резиме на енглеском.

99. Šipka Danko, Priče u Srpskom rječniku 1818 — prilog proučavanju multitekstualnosti, Književni jezik 19/1 (1990, Sarajevo) 47–49.

100. Škiljan Dubravko, в. бр. 26.

101. Škiljan Dubravko, Lingvistička kritika ideologije, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 7–12.

Резиме на француском.

II. Примењена лингвистика

а) Питања превођења, учења језика и сл.

102. Aksentijević Biljana, Prikaz rezultata naporednog učenja dva strana jezika u osnovnim školama Beograda, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 79–84.

103. Aksentijević Biljana, Prikaz rezultata eksperimentalnog učenja francuskog jezika od I–VIII razreda Osnovne škole „Vladislav Ribnikar“ u Beogradu, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 85–87.

104. Alaburić Jelica, Teoretski pristup problemu ocenjivanja kvaliteta prevoda, Mostovi XXV/1 (1990) 33–35.

105. Babić Sava в. бр. 139.

106. Browne Wayles, Neki problemi u nastavi srpskohrvatskog kao stranog jezika, КЊЈ XXXVII/3 (1990) 258–261.

107. Bugarski Ranko, Prevođenje kao stvaranje Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 20–25.

Резиме на енглеском језику.

108. Valčić Tamara, Francuski na predškolskom uzrastu — rad sa grupama početnika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 133–146.

109. Vesel–Kraigher Nataša, Survey of FL teaching at tertiary level in SR Slovenia, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 181–186.

110. Vlašić Marija, Aktuelan trenutak i položaj stranog jezika u programu stručnog obrazovanja: specifičnosti, prednosti i nedostaci, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 169–173.

111. Vukadinović Zora, Udžbenici i druga didaktička sredstva u nastavi srpskohrvatskog kao stranog, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 295–300.

112. Vučinić Nada, в. бр. 119.

113. Gajer Leona, Učenje ruskog kao jezika sredine na predškolskom uzrastu, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 161–163.

114. Gačić Zoran, Ljiljana Laković, Kako do efikasnije nastave srpskohrvatskog jezika: jedan od mogućih puteva za otkrivanje i otklanjanje slabosti. 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 249–253.

115. Gačić Milica, Izrada nastavnih programa stranog jezika u funkciji struke, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 165–168.

116. **Grah Kätthe**, Križi in težave s krajevnimi imeni, Mostovi XXV/1 (1990) 20–25.
 Pri prevajanju v nemščino. — Iz nemščine prevedla Vesna Kondrič.
117. **Grah Kätthe**, Slowenische Strassennamen in deutschen Übersetzungen, Vestnik XXIV/1–2 (1990) 47–61.
 Povzetek v slovenščini.
118. **Gudelj-Velaga Zdenka**, Metodička utemeljenost nastave nematerinskih jezika (L₂) u Jugoslaviji, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 117–124.
119. **Demel Miljenka**, Nada Vučinić, Podučavanje engleskog u predškolskim tečajevima, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 135–147.
120. **Dešić Milorad**, Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog — dosadašnja iskustva i naredni zadaci, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 233–237.
121. **Dimitrijević Naum**, Početno i produžno stručno obrazovanje nastavnika stranih jezika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 201–207.
122. **Dimitrijević Naum**, Alan Duff: Translation, Oxford University Press, 1989, Prevodilac IX/4 (1990, Beograd) 41–44.
 Приказ.
123. **Dimovska Pandora**, Korneti Frosina, Cvetanovska Danica, Nastava jezika struke: problemi i dileme, 1. Konferencija ŽIVI JEZICI, 193–199.
124. **Dostal Dubravka**, Uloga prevodioca u radnoj organizaciji, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 149–155.
 Резиме на енглеском.
125. **Duff Alan**, в. бр. 122.
126. **Đolić Slobodanka**, Nastavnici jezika struke i njihovo metodsko obrazovanje i usavršavanje, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 229–232.
127. **Đukanović Jovan**, в. бр. 200.
128. **Елиас—Бурсаћ Елен**, Друге Сеобе Милоша Црњанског у енглеском преводу, Мостови XXI/3–4 (1990, Beograd) 73–77.
129. **Erdelji Margita**, Učenje srpskohrvatskog kao jezika sredine, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 155–156.
130. **Zakrajšek Katjuša**, Iz slovenačko–srpskohrvatskog rečnika (o bezekvivalentnim rečima iz etnografije), Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 15–19.
 Са глосаром словеначке безеквивалентне лексике.
131. **Zrimec Nubia**, Utrinki iz III. Mednarodnega srečanja o didaktiki španskega jezika kot tujega jezika v Las Navas del Marqués v Španiji, Vestnik XXIV/1–2 (1990) 120–122.
 17–23. septembra 1990.
132. **Ignjatić Zdravko**, Učenje/nastava stranih jezika van školskog sistema — opšti problemi, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 99–101.

133. **Игњачевић Светозар М.**, Нови прилог литератури о превођењу. (Књижевно превођење: теорија и историја, Пожаревац 1989), Мостови XXI/1-2 (1990, Београд) 37-39.

Приказ.

134. **Игњачевић Светозар М.**, Покушај утемељења преводних жанрова, Мостови XXI/I-2 (1990, Београд) 17-21.

135. **Игњачевић Светозар М.**, Три (пута три) верности — а вредност?, Мостови XXI/3-4 ((1990, Београд) 78-84.

Истраживање односа између верности (адекватности, еквиваленције) и вредности као аксиолошке категорије (крајњег преводилачког домета) на примеру превођења одломка из „Изгубљеног раја“ Џ. Милтона.

136. **Iričanin Gordana**, Udžbenička literatura za potrebe nastave nemačkog jezika na nefilološkim fakultetima tehničkog usmerenja, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 291-294.

137. **Iričanin Gordana**, Informatička tehnologija u primenjenoj lingvistici, Prevodilac IX/3 (1990, Београд) 55-57.

Приказ истоименог саветовања (Загреб, март 1990).

138. **Isajev Magomet I.**, Rješavanje jezičkih problema malobrojnih naroda SSSR-a, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 109-112.

139. **Ićin Kornelija**, Sava Babić, Preveseji, Institut za južnoslovenske jezike - Filozofski fakultet, Novi Sad, 1989, 140 str., Prevodilac IX/1-2 (1990, Београд) 57-58.

Приказ.

140. **Jančić Božidar**, Uticaj konteksta pri iskazivanju istih poruka, Prevodilac IX/3 (1990, Београд) 26-32.

141. **Јерковић Јован**, Настава језика друштвене средине (нематерњег језика) у светлу неких научних истраживања, КњЈ XXXVII/4 (1990) 385-339.

Резиме на енглеском.

142. **Jovanović Zoran**, Pregled jugoslovenske prevodilačke periodike, Prevodilac IX/1-2 (1990, Београд) 97-100.

Приказ часописа Мостови 4 (1990, Београд), Преводитељ I (1990, Загреб) и Мостови (1990, Љубљана).

143. **Конечни Евица**, Образование на идните наставници по странски језици во Македонија, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 219-222.

144. **Konečni Evica**, Vrednovanje komunikativne kompetencije učenika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 89-94.

145. **Kordaš Marjana**, Za racionalen pouk slovnice, Vestnik XXIV/1-2 (1990) 81-95.

146. **Korneti Frosina**, в. бр. 123.

147. **Kraljev Vega**, Nastava njemačkog jezika u predškolskim tečajevima, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 139-141.

148. **Križaj-Ortar Martina**, Slovenski jezik kao strani jezik, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 239-244.

149. **Laković Ljiljana**, в. бр. 114.
150. **Majoroš Etelka**, Učenje mađarskog kao jezika sredine, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 151–153.
151. **Маројевић Радмило**, Вишезначност поетског текста и проблеми његовог превођења, ЈФ XLVI (1990) 53–62.
Резиме на руском.
152. **Мартинов Златоје**, Нека питања архаизације књижевног превода не ес-перанто, Мостови XXI/3–4 (1990, Београд) 95–101.
153. **Mikeš Melanija**, Primena komunikativnog pristupa u učenju nematernjeg jezika u dečijim vrtićima, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 129–133.
154. **Mikeš Melanija**, Jezici narodnosti. Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji (1990, Novi Sad) 63–68.
Резиме на енглеском.
155. **Milojević Jelisaveta**, Boris Hlebec, Opšta načela prevođenja, „Naučna knjiga“, Beograd 1989, 220 str., Prevodilac IX/4 (1990, Beograd) 44–48.
156. **Mihaljčenko Vida J.**, Realizacija nacionalno-jezičke politike u pribaltičkim republikama, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 215–219.
157. **Mihaljčenko Vida J.**, A. S. Pigolkin, Pravni aspekti jezičkog problema u SSSR-u, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 173–180.
158. **Mihaljčenko Vida J.**, Vadim M. Solncev, Jezička situacija u SSSR-u, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 29–39.
159. **Mišeska-Tomić Olga**, Odnos lingvističke teorije i nastave stranih jezika, Zbornik radova ISJK 12 (1990) 7–15.
160. **Mišić Claudine**, Učenje francuskog jezika na predškolskom uzrastu u predškolskoj ustanovi „Radosno detinjstvo“ u Novom Sadu, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 147–150.
161. **Mrazović Pavica**, Razlike u govornom i pisanom nemačkom i srpskohrvatskom jeziku treće generacije migranata u SR Nemačkoj, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 255–269.
162. **Mujić Snežana**, Jedan pristup organizaciji programa i nastave engleskog jezika u funkciji struke ESP na ekonomskim fakultetima SR BiH, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 187–192.
163. **Nećak-Lük Albina**, K načrtovanju učenja drugoga jezika/jezika okolja na narodnostno mešanih območjih SFRJ, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 113–116.
164. **Nord Christiane**, Prevođenje — zbog čega i za koga? (Pragmatični i kulturni aspekti prevođenja), Prevodilac IX/1–2 (1990, Beograd) 25–35.
Са немачког превео Зоран Јовановић.
165. **Omerza Anton**, Kakovost prevoda in marketinški pristop, Mostovi XXV/1 (1990) 25–28.

166. Orešić Herta, Aplikacija komunikativnog pristupa na seriji udžbenika za nastavu nemačkog jezika u osnovnoj školi, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 281–284.
167. Orešić Herta, Prikaz rezultata projekta ispitivanja učeničkih znanja, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 75–77.
168. Osipov Vladimir, O kontrastivnoj francusko-srpskohrvatskoj redukciji, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 85–89.
Са литературом.
Резиме на француском.
169. Ostojić Branko, Komunikativni pristup u nastavi stranih jezika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 67–73.
170. Ostromčeka Frączak Božena, O slovenskih prevodih leposlovne proze Marie Dąbrowske, Jis XXXV/3 (1990–1991) 50–55.
Povzetek v angleščini.
171. Pavlović Vladimir, Kvalitet prevoda u funkciji kvaliteta izvornika, Mostovi XXV/1 (1990) 40–43.
172. Perić Aleksandar, Neki aspekti redovnog i permanentnog obrazovanja nastavnika stranih jezika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 209–213.
173. Петровић Радмила, в. бр. 183.
174. Pigolkin A. S., в. бр. 157.
175. Piper Predrag, O jednom profilu udžbenika za univerzitetsku nastavu stranih jezika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 285–289.
176. 1. konferencija ŽIVI JEZICI, Učenje jezika — komunikativni pristup i obrazovanje nastavnika, Novi Sad, 28. juni — 1. juli 1989. Zbornik radova, Novi Sad, Filozofski fakultet — ISJK, 1990, 307, 8°.
177. Principato Antonino, Come tradurre. Kako prevajamo, Mostovi XXV/2 (1990) 20–26.
Besedilo v italijanščini.
178. Rajc Katarina, Strategije prevođenja u zavisnosti od teksta, Mostovi XXI/3–4 (1990, Beograd) 85–93.
Са немачког превео Зоран Јовановић.
179. Rozman Francè, Prevajanje Svetega pisma na Slovenskem, Bogoslovni vestnik 50/4 (1990, Ljubljana) 427–442.
Povzetek v angleščini.
180. Rosandić Irena, Integracija djece povratnika u okviru nastave njemačkog i materinskog jezika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 271–276.
181. Sam Olga, Kontinuirano obrazovanje nastavnika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 215–218.
182. Sekulović Gordana, Prevođenje veterinarskih tekstova sa engleskog na srpskohrvatski jezik, Prevodilac IX/4 (1990, Beograd) 28–38.

183. Selesković Danica, Prevođenje i traduktologija, Prevodilac IX/4 (1990, Beograd) 19–27.

Са француског превела Радмила Петровић.

Резиме на енглеском.

184. Seliškar Nevenka, ESP/LSP (some general aspects and the implementation of ESP in Slovene secondary school syllabus), 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 175–180.

185. Сибиновић Миодраг, Винаверов приступ оригиналу у превођењу, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 125–135.

Резиме на руском.

186. Solncev Vadim M., в. бр. 158.

187. Stobart Mejtlend, Evropski savet i obrazovanje — novi program za devedesete godine, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 17–28.

188. Strugar Novak, Novine u savremenoj društveno-političkoj terminologiji i frazeologiji, Prevodilac IX/1–2 (1990, Beograd) 41–48.

Са становишта превођења новије економске терминологије на француски језик.

Резиме на француском.

189. Тановић Илијас, Проблеми превођења фразеологизама, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 137–147.

Резиме на руском.

190. Tanović Ilijas, Ekvivalentnost prevoda frazeoloških izraza sa srpskohrvatskog na ruski jezik (na materijalu prevoda Andrićeve „Proklete avlije“), Slavist I/1 (1990, Sarajevo) 107–111.

Резиме на руском.

191. Tanović Ilijas, Teorija prevođenja i njen doprinos poboljšanju kvaliteta prevodilačke prakse, Mostovi XXV/1 (1990) 30–32.

192. Tancer Mladen, Jezik kot prvinska ovira v izobraževanju otrok Romov, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 349–353.

193. Todorović Miljan, Motivacija studenata ekonomskog fakulteta za učenje ruskog jezika, Slavist I/1 (1990, Sarajevo) 113–116.

Резиме на руском.

194. Točanac Dušanka, Komunikativni pristup i AVGS metode — odnos i razlike u postavkama, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 95–98.

195. Točanac Dušanka, Učenje jezika u SFR Jugoslaviji, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 7–16.

196. Točanac Dušanka, Uslovi školovanja dece migranata u Francuskoj i problemi učenja maternjeg jezika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 277–279.

197. Tošović Branko, Sovjetski metodi ocjene kvaliteta prevoda, Mostovi XXV/1 (1990) 35–40.

198. Trim Džon L. M., Program „Moderni jezici“ Saveta za kulturnu saradnju Evropskog saveta: principi, rezultati i buduće aktivnosti, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 29–53.

199. **Tumanjan Eteli G.**, O nacionalno-jezičkim problemima u republikama Zakavkazja (Jeremiji, Gruziji, Azerbejdžanu), Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 147–152.

200. **Uzelac Sonja, Jovan Đukanović**, Položaj alternativne nastave stranih jezika, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 103–111.

201. **Faulstich Gisela**, Lastna imena v prevodih, Slava IV/2 (1989–1990, Ljubljana) 123–134.

202. **Fehér Katalin**, Kíséret a modellteoretikus interpretáció műfordításkritikai alkalmazására (Pokušaj upotrebe modelteoretske interpretacije na kritiku prevoda), Hungarológiai Közlemények 22/82–83 (1990, Novi Sad) 127–143.

203. **Fehér Marija**, Rad u dvojezičnim vrtićima Prekomurja, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 157–159.

204. **Filan Kerima**, O prevodenju srpskohrvatskog prezenta na turski jezik, Književni jezik 19/3 (1990, Sarajevo) 129–138.

Резиме на немачком.

205. **Hajdin Mirko**, Prispjevak k izdelavi pravilnika (standarda) za ocenjevanje kvalitete znanstveno-strokovnega prevoda (temelji na angleškem strokovnem jeziku), Mostovi XXV/1 (1990) 44–47.

Prevedel: Anton Omerza.

206. **Hlebec Boris**, в. бр. 155.

207. **Holec Henri**, Nastava — učenje jezika: današnje stanje na planu metodologije, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 55–66.

208. **Cvetanovska Danica**, в. бр. 123.

209. **Цветковски Владимир**, Учење македонског језика као страног и македонистичке студије на универзитетима у Сједињеним Америчким Државама, 1. конференција ŽIVI JEZICI, 245–248.

210. **Човић Бранимир**, Интерпункција као елемент пишевог стила и питања верности њеног преношења у преводу, Mostovi XXI/3–4 (1990, Beograd) 65–72.

211. **Човић Бранимир**, Проблеме еквивалентности при переводе заглавий литературно-художественных произведений, Сборник радова ИСЖК 12 (1990) 67–73.

Резиме на српскохрватском.

212. **Čok Lucija**, Značilnosti didaktične orientacije učenja drugogajezika v teoriji in šolski praksi, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 125–127.

213. **Šavli Borislava**, Sprejetje in uporaba specifičnih strokovnih izrazov na področju kvalitete, Mostovi XXV/1 (1990) 17–20.

Francoski termini in slovenski prevodi.

214. **Šifrer Romana**, Perspektive obrazovanja nastavnika za njemački jezik na Pedagoškom fakultetu u Mariboru, 1. konferencija ŽIVI JEZICI, 223–228.

б) Контрастивна проучавања језика

215. Ваčвanski Marija, Jedan pristup poređenju kauzativnih glagola u njemačkom i srpskohrvatskom jeziku, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 91–97.

Резиме на немачком.

216. Bolta Marija, Slovenski in angleški povratni zaimki v vezalno-vezovalni teoriji, Anthropos XXII/3–4 (1990, Ljubljana) 333–349.

217.* Брајичић Олга, Еквиваленти радног партиципа садашњег времена, Гл 9 (1989) 193–209.

218. Vlahović Plemenka, Francuske glagolske perifraze za izražavanje budućnosti i njihovi srpskohrvatski ekvivalenti, Zbornik radova ISJK 12 (1990) 23–32.

219.* Вуковић Борислав, Неодређености у руском и српскохрватском језику, Гл 9 (1989) 165–193.

220. Dudok Miroslav, в. бр. 224.

221. Ђукановић Владо, Др Предраг Пипер, Заменички прилози у српскохрватском, руском и пољском језику (семантичка студија). Институт за српскохрватски језик (библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 8), Београд 1988, стр. 1–189, ЈФ XLVI (1990) 129–132.

Приказ.

222. Jovanović Z[oran], Nemački uticaj na srpskohrvatski jezik, Prevodilac IX/1–2 (1990, Beograd) 66–67.

Приказ предавања М. Рамелмајера (Београд, 22. марта 1990).

223. Marićová Anna, Vplyv predpony *po-* sémantickú zmenu sloviés v slovenčine a srbochorvátčine (Uticaј prefiksa *po-* na promenu značenja glagola u slovačkom i srpskohrvatskom jeziku), ZbSVS 11–12 (1989–1990) 97–108.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

224. Mlacek Jozef, Slovenský príspevok do teórie textu, Nový život 42, 7–8 (1990, Novi Sad) 358–360.

Приказ: Dudok, M.: Glutinácia textu v slovenčine a serbochorvátčine, Edícia Vedecké zošity 1., Obzor, Novi Sad 1987.

225. Novakov Predrag, Verbal aspect and expression of objective reality phenomena in English and Serbocroatian, Zbornik radova ISJK 12 (1990) 17–21.

Резиме на српскохрватском.

226. Пипер Предраг, О прилошкој нумеричкој квантификацији у руском и српскохрватском језику, ЗбНСС 39 (1990) 97–112.

Са литературом.

Резиме на руском.

227. Пипер Предраг, Граматичке категорије и говорна ситуација у српскохрватском и другим словенским језицима, КњЈ XXXVII/1 (1990) 20–31.

С литературом.

Резиме на руском.

228. Пипер Предраг, в. бр. 221.

229. Popović Milenko, Raisa Ivanovna Trostinska, Morfologija imenica ukrajinskoga jezika: s osvrtom na ruski i hrvatskosrpski jezik, RZSF 25 (190) 49–72.

230. Ramelmajer M., в. бр. 222.

231. Романова—Девинь Валентина, Актуальные проблемы в изучении русского языка в 80 — 90 годы лицами сербохорватской языковой среды, Сборник радова ИСЖК 12 (1990) 39–57.

Резиме на српскохрватском.

232. Srebot-Rejec Tatjana, Zveze dveh zapornikov v slovenščini in angleščini, SR 38/3 (1990) 265–284.

Povzetek v angleščini.

233. Srebot-Rejec Tatjana, Zveze dveh zapornikov v slovenščini in angleščini. (Sequences of two plosives in Slovene and English.), Institut „Jožef Stefan“, Ljubljana 1990, 43 str., 4⁰. (IJS Delovno poročilo. 5819.)

234. Терзич Богдан, Названия лиц с суффиксами -ец/-ац в русском и сербохорватском языках, ЗБМСС 39 (1990) 113–123.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

235. Тошович Бранко, Сопоставительная функциональная стилистика русского и сербохорватского языков (предмет, задача, перспективы), Slavist I/1 (1990, Sarajevo) 41–51.

Резиме на српскохрватском.

236. Tošović Branko, Poredbena sociolingvistička paradigma jugoslovensko-sovjetske jezičke situacije, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 55–69.

237. Trostinska Ivanovna Raisa, в. бр. 229.

238. Хаджић Августина, Основното и споредните значења на футурските форми во македонскиот и српскохрватскиот/хрватскохрватскиот јазик, Радови ССФФЗ XXIX (1990) 81–91.

III. Прасловенски јазик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика

239. Акимова Г. Н. в. бр. 303.

240. Bajzfková Eugénia, Negácia z hladiska výstavby textu, XVI naučna diskusija, 7–18.

Со примери од полскиот јазик.

241. Барич Евгения, Слово Ивана Франка у словох Михайла Ковача [о прекладан и прекладох], StRut (1988–1989, Нови Сад) 33–40.

Резиме на енглеском.

242. Брабцова Радослава, František Uher: Slovesné předpony, Brno 1987, ЗБМСС 39 (1990) 209–210.

Приказ.

243. Vidmarović Natalija, Punoglasje i nepunoglasje u „Slovu o polku Igoreve“, RZSF 25 (1990) 41–48.

Са литературом.

244. Войводић Дойчил, Два модальных значения перфективного презента в русском языке и их эквиваленты в сербскохорватском языке, Slavist I/1 (1990, Sarajevo) 53–59.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

245. Vuković Borislav, Tipološko proučavanje neodređenih zameničkih reči kao semantičke kategorije u ruskom jeziku, Strani jezici XIX/4 (1990, Zagreb) 214–219.

Са литературом.

246. Dabić Bogdan L., Bilješke o malim slovenskim jezicima i njihovom današnjem statusu, Pregled LXXX/7–8 (1990, Sarajevo) 468–485.

247. Далматова Галина, Ограничения в синонимии глаголов и устойчивых глагольно-именных словосочетаний в русском языке, Сборник радова ИСЈК 12 (1990) 59–66.

Са литературом.

Резиме на српскохрватском.

248. Derganc Aleksandra, Melčukov in Žolkovskega razlagalno-kombinatorični slovar sodobnega ruskega jezika, SR 38/2 (1990) 160–163.

Оцена: I. A. Mel'čuk i A. K. Žolkovskij, Tolkovo-kombinatornyj slovar' sovremennoгo russkogo jazyka. Opyty semantiko-sintaksičeskogo opisanija russkoj leksiki, Wien 1984.

249. Динев Петър, Българското ръкописно наследство през XV–XVIII в. и някои проблеми на историята на литературата и културата, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 97–103.

250. Добрев Иван, Знакът Ц в българската писменост, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 113–117.

251. Доне Александр, Модификации русских гласных в ударном слоге (с иллюстрациями автора), Slavist I/1 (1990, Sarajevo) 29–39.

Резиме на енглеском.

252. Доне Александар, Проблеми асимилације сугласника по мекоћи у савременом руском књижевном језику, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 109–117.

Резиме на руском.

253. Dudok Daniel, Z lexiky surovinevej základne a zložiek tradičnej stravy v niektorých slovenských obciach v Báčke, Banáte a Srieime (Iz leksike sirovinske osnove i sastojaka tradicionalne ishrane u nekim slovačkim naseljima u Bačkoj, Banatu i Sremu), ZbSVS 11–12 (1989–1990) 81–95.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

254. Dudok Daniel, O zániku slov v slovenských nářečích v Juhoslávii, Nový život 42, 7–8 (1990, Novi Sad) 335–339.

255. Dudok Daniel, O pivnickom nářečí populárne, Nový život 42, 11–12 (1990, Novi Sad) 487–493.

256. Dudok Miroslav, в. бр. 274.
257. Dudok Miroslav, Jazyk Samuela Borovského — autora prvého šlabikára Slovákov vo Vojvodine, *Nový život* 42, 9–10 (1990, Novi Sad) 401–405.
258. Дуличенко Александр Д., Несколько слов о переводах прозы Михала Ковача на украинский язык, *StRut* (1988–1989, Нови Сад) 41–47.
Резиме на енглеском.
259. Žolokovski A. K., в. бр. 248.
260. Жураўскі А. І., Месца выданняу Францыска Скрапыны у гісторыі беларускай пісьменнасці, *ЗбМСФЛ XXXIII* (1990) 155–160.
261. Иванчев Светомир, За някои последици от установяването на аналитизъм в именната система на българския език, *ЗбМСФЛ XXXIII* (1990) 161–162.
262. Jedlička Alois, Pražská škola funkčně strukturální a řešení problematiky národního obrození, *ЗбМСФЛ XXXIII* (1990) 175–181.
263. Kandrašov N. A., в. бр. 313.
264. Kačala Ján, Učebnica slovenského jazyka z Juhoslávie, *Nový život* 42, 7–8 (1990, Novi Sad) 357–358.
Приказ: Mária Myjavcová: Slovenský jazyk a kultúra vyjadrovania pre 1.–4. ročnik strednej školy, *Ustav pre vydávanie učebníc*, Novi Sad 1988.
265. Kačala J., в. бр. 277.
266. Končarević Ksenija, Slavist — časopis za slavistiku, Sarajevo, 1990, 1, 155 str., *Prevodilac IX/3* (1990, Beograd) 43–46.
Приказ.
В. бр. 292, 301.
267. Kočiš, F., в. бр. 283.
268. Kretschmer Anna, в. бр. 304.
269. Лазий Милорад, Г. М. Прохоров, Памятники переводной и русской литературы XIV–XV веков, Ленинград 1987, *АП 12* (1990) 363–374.
270. Лашкова Лили, М. Младенов, Савремени бугарски језик — морфологија 1987, *Мост 121* (1990, Ниш) 42–46.
271. Makišová Anna, Ústna podoba spisovnej slovenčiny vo Vojvodine, *Nový život* 42, 7–8 (1990, Novi Sad) 351–356.
272. Maričová Anna, Teoretické východiská tvorenia slov v slovenskej a juhoslovenskej lingvistike, *Nový život* 42, 7–8 (1990, Novi Sad) 347–350.
273. Mel'čuk I. A., в. бр. 248.
274. Myjavcová Mária, Cenný prínos k rozvoju vedeckej slovakistiky vo Vojvodine, *ZbSVS 11–12* (1989–1990) 115–120.
Приказ: Dudok, M.: Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine. 1. vyd. Novi Sad, Obzor 1987, 148 s.
275. Myjavcová Mária, Zo syntaktickej problematiky v novinách Hlas ľudu, *Nový život* 42, 8–8 (1990, Novi Sad) 339–347.
276. Myjavcová Mária, в. бр. 264.

277. **Мујавцова Мária**, Syntetické dielo o sémantike vety, *Nový život* 42, 11–12 (1990, Novi Sad) 503–509.

Приказ: Kačala, J.: Sloveso a sémantická štruktúra vety. Bratislava, Veda vydavateľ'stvo SAV 1989, 252 s.

278. **Минчева Ангелина**, От къде е взет Киевският фрагмент с „Постнически слова“ на Исак Сирин, *ЗМСФЛ XXXIII* (1990) 273–282.

279. **Мирић Душанка**, Cecilia Odé: Russian Intonation. A Perceptual Description. *Studies in Slavic and General Linguistics*, vol. 13, Rodopi, Amsterdam, 1989, I–II, 304 str., *ЗМСС* 39 (1990) 208–209.

Приказ.

280. **Mitrinović Vera**, Poljski glagolski prefiks prze- i njegovi srpskohrvatski ekvivalenti pre- i pro-, *Научна knjiga*, Beograd 1990, VI, 236, 24 cm.

281. **Младенов Максим Сл.**, Един малко известен предлог в българските диалекти: брез/през 'без', *ЗМСФЛ XXXIII* (1990) 289–292.

Са литературом.

282. **Младенов М.**, в. бр. 270.

283. **Mlacek Jozef**, Monograficky o slovenskej syntagmatike, *ZbSVS* 11–12 (1989–1990) 109–114.

Приказ: Kočíš, F.: Podrad'ovacie syntagmy v slovenčine. Bratislava, Veda 1988, 123 s.

284. **Mlacek Jozef**, Z jazyka našej prózy, *Nový život* 42, 1 (1990, Novi Sad) 53–59.

Приказ: Gejza Horák: Jazykové prechádzky prózou. Bratislava, Slovenský spisovateľ' 1989.

285. **Mlacek Jozef**, Knižná frazeológia v slovenčine, *Nový život* 42, 2 (1990, Novi Sad) 97–105.

286. **Moszyński Leszek**, O słownictwie scs. przekładu „Pochwały 40 Męczenników“ św. Bazylego, *ЗМСФЛ XXXIII* (1990) 293–300.

287.* **Newekłowsky Gerhard**, Leksička podudaranja u sjeverozapadnim perifernim govorima južnoslavenskog jezičnog areala, *HDZ* 9 (1989) 77–88.

Са литературом.

288. **Odé Cecilia**, в. бр. 279.

289. **Петровић Драгољуб**, Прасловенска основа *bъzъ 'sambucus' у данашњем словенском свету, *ЗМСФЛ XXXIII* (1990) 363–368.

290. **Петровић Марија**, Russistik — Русистика, *ЗМСС* 38 (1990) 221–222.

Приказ: Die wissenschaftliche Zeitschrift für aktuelle Fragen des Russischunterrichts. Научни журнал актуалних проблем преподавања руског језика, N⁰ I, 1989, Dieter Lenz Verlag, Berlin, 1–115.

291. **Piper Predrag**, O problemu periferije zameničkog sistema u ruskom jeziku, *Zbornik radova ISJK* 12 (1990) 33–38.

292. **Radojičić Sefka**, *Slavist. Časopis za slavistiku*, Godina I, broj 1, Sarajevo 1990, *Књижевни језик* 19/2 (1990, Сарајево) 106–107.

Приказ.

В. бр. 266, 301.

293. Рамач Ђлин, Уплів литературного и беседного языка на лексику Михала Ковача, *StRut* (1989–1989, Novi Sad) 27–32.

Резиме на енглеском.

294. Svane Gunnar, Staronordijske posudenice u ruskom jeziku, *Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII* (1990, Ljubljana) 129–141.

Povzetek v nemščini.

295.* Sędzik Władysław, Dijalekatski leksički materijal u rekonstrukciji praslavenskoga jezika, *HDZ* (1989) 127–134.

296. Сефеди Ксения, Дієсловни префікси зоз просторним значеньом у языку Михала Ковача [на длу „На окраіску“], *StRut* (1988–1989, Нови Сад) 48–55.

Резиме на енглеском.

297. Snaj Marko, Dve slovansko-germanski izoglosi za pojem 'favus melis', *SR 38/4* (1990) 371–374.

298. Spanring–Poredoš Marina, Vključevanje ruskih neverbalnih komunikacijskih znakov v pouk ruščine s ciljem izboljšanja komunikacije, *Vestnik XXIV/1–2* (1990) 62–80.

Besedilo tudi v ruščini.

299. Толстој Никита И., Језичка ситуација у западним деловима Источног и Јужног словенства у XVII веку (Покушај упоредног разматрања), *Књижевни језик 19/4* (1990, Сарајево) 161–167.

Резиме на немачком.

300. Topolińska Zuzanna, Jeszcze raz przypadek a przyimek, *Прил МАНУ XIV/1* (1989/90) 103–114.

Со примери од македонскиот и полскиот јазик.

Резиме на англиски.

301. Тошић Борислав, „Славист“ — наш нови часопис за лингвистику, *Prizma I/1* (1990, Sarajevo) 173–175.

Приказ.

В. бр. 266, 292.

302. Томовић Јдранка, Разработка сослагателног наклониния сербохорватског языка у нас и в СССР, *Slavist I/1* (1990, Sarajevo) 73–79.

Са литературом.

Резиме на руском.

303. Трајковић Радован, Г. Н. Акимова: Новое в синтаксисе современного русского языка. Изд. Высшая школа, Москва 1990, ЗбМСС 39 (1990) 210–211.

Приказ.

304. Čorić Božo, Jedan model istraživanja predstandardnih slovenskih jezika, *КЊЈ XXXXVII/1* (1990) 87–88.

Приказ књиге: Anna Kretschmer, *Zur Methodik der Untersuchung älterer slavischer schriftsprachlicher Texte*, München, 1989.

305. Удвари Иштван, О церковнославјанских и русијских елементох у бачванско-сримским руским јазыку, *Шветлосц XXVIII/3*, (1990, Novi Sad) 391–401.

306. Udvari István, Slovenské sedliacke priznanie (fasie) z doby tereziánskej urbárskej regulácie (Údaje o slovenských úradných písomnostiach z XVIII. storočia) (Odgovori slovačkih seljaka na postavljena pitanja prilikom urbarske regulacije u doba Marije Terezije), ZbSVS 11–12 (1989–1990) 37–54.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

307. Uher František, в. бр. 242.

308. Фейса Михайло, Розиходзения медзи двома текстами приповедки „Хмари“ Михайла Ковача, StRut (1988–1989, Нови Сад) 5–26.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

309. Hajrov Šamil Vjaliulovič, Analitični predikatni izrazi v slovenskih jezikih (funkcijske lastnosti), SR 38/1 (1990) 27–37.

Prevedla Aleksandra Derganc.

Povzetek v ruščini.

310. Horák Gejza, в. бр. 284.

311. Цойнска Ралица, За началото на новия период в историята на българския книжовен език, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 523–529.

312. Šivic–Dular Alenka, Slovenski lingvistični atlas. Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas, Serija fonetiko-grammatičeskaja, Vypusk 1, Refleksy *ě, Serbskaja akademija nauk i iskusstv, Belgrad 1988, JiS XXXV/7–8 (1989–1990) 194–197.

Ocena.

313. Šipka Danko, Češka i slovačka standardologija, N. A. Kandrašov (ur.), Teorija literaturnog jazyka v radotah učenih ČSSR, Novoe v zarubežnoj lingvistike XX, Progres, Moskva 1988, Odjek XLIII/15–16 (1990, Sarajevo) 28.

Приказ.

IV. Етимологија, историја речи, тумачења речи, ономастика, збирке речи

314. Barić Eugenija, Terminologizirati naziv nije jednostavno, Jezik XXXVII/4 (1990, Zagreb) 111–118.

315. Vačlija Grgo, в. бр. 369.

316. Bezić–Božanić Nevenka, Trogirani u drugoj polovini 13. stoljeća ČR XVIII/1 (1990) 37–50.

О личним именима, са белешкама.

317. Verić–Đukić Vesna, Neki germanizmi u srpskohrvatskom jeziku severnog Banata, ZbMSFL XXXIII (1990) 25–28.

Са библиографијом.

318. Богдановић Недељко, Пиротски ојконими, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 29–36.

319. Богдановић Недељко, О говору и именима, прилози из језичке проблематике сврљашког краја, Просвета, Ниш 1990, 119, 24 цм.

320. Богосављевић Драган, Женска лична имена у турским дефтерима Србије, Црне Горе и Херцеговине (XV–XVI век), ОП XI (1990) 47–61.

С прилозима.

Резиме на руском.

321. Бояджнев Тодор, Браx — берах, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 37–38).

322.* Borys Wieslaw, Dijalektološki rječnici kao izvor za proučavanje najstarijeg sloja domaćega hrvatskoga ili srpskoga leksika, HDZ 8 (1989) 15–31.

323. Vidović Radovan, Rječnik žargona splitskih mladih naraštaja, ČR XVIII/1 (1990) 51–87.

Са литературом.

324. Vlajić–Popović Jasna, Sh. àrzān, arzòvan, rzān, JF XLVI (1990) 63–6.

Резиме на енглеском.

325. Vlajić–Popović Jasna, Biljana Sikimić, Some additional facts about lexical contacts between the Balkan languages, Balcanica XXI (1990, Beograd) 251–257.

Грчке и румунске етимологије.

Резиме на српскохрватском.

326. Vlahović Maја, Etnonim Vlah v srbohrvaščini in slovenščini, Slava IV/2 (1989–1990, Ljubljana) 144–156.

327. Вукадиновић Вилотије, Микротопонимија сокобањске општине, ОП XI (1990) 367–398.

Резиме на руском.

328. Вуковић Гордана, Љиљана Недељков, Из патронимијске проблематике Шајкашке, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 71–76.

329. Gladić Vinko Aldo, Izraz „Pasja vira“, ZR XXXIX/4 (1990) 457–469.

Са литературом.

330. Gomerčić Hrvoje, Osvrt na hrvatsko biološko nazivlje u hrvatsko ili srpsko-engleskom slikovnom rječniku, Jezik XXXVII/3 (1990, Zagreb) 87–92.

331. Gotovac Vedrana, Autohtona onomastika na klasičnom dalmatskom području, Radovi SSFFZ XXIX/29 (1990) 195–206.

332. Doçi Rexhep, Antroponimia s shqiptareve te Kosovës, Instituti Albanologjik, Prishtinë 1990, 170, 22 cm.

333. Županović Šime, Leksički ostaci iz mediteranskog supstrata, ČR XVIII/1 (1990) 3–36.

334. Зоњић Г. Божићар, Убикација неких топонима у Васојевићима, ОП XI (1990) 71–72.

Rezime na ruskom.

335. Zuanella Božo, Slovenski priimki v občini Garmak, Dom 25/3–9 (1990, Čedad).

336. Zuanella Božo, Slovenski priimki v občini Srednje, Dom 25/1–2 (1990, Čedad).

337. Zuanella Božo, Slovenski priimki v občini Svet Lenart, Dom 25/10–22 (1990, Čedad).

338. Иванова Олга, Функциите на суфиксот -ар во македонската топонимија. Предавана на XXII семинар за македонски јазик, 29–48.

339. Илиевски Петар Хр., Микенски лични имиња од основите *χαρι* – *κλφο* – *κλέφης* – 'рад' и 'слав', Прил. МАНУ XIV/1 (1989/90) 43–63.

Резиме на англиски.

340.* Jovanović Gordana, Crkvena i crkvenoslovenska leksika u narodnim govorima i njena adaptacija HDZ 8 (1989) 41–53.

341. Јовановић Томислав, Пећки поменик и патријарх Пајсије, АП 12 (1990) 243–248.

Резиме на руском.

342. Јовановић Томислав, Стари српски народни именослов. Приредила Милена Кошутић, АП 12 (1990) 375–383.

Приказ.

343. Keber Janez, April, Glasnik Slovenskega etnografskega društva XXX (1990, Ljubljana) 80–82.

344. Klinar Stanko, Kalški Grében, (Kalški) Grében ali Grébn?, Planinski vestnik 90/11 (1990, Ljubljana) 505–503.

345. Конески Блаже, За имињата, Раз XXXIII/5–6 (1990) 249–267.

346. Конески Блаже, Берзити – брсјаци, Прил МАНУ XIV/1 (1989/90) 65–68.

Резиме на англиски.

347. Конески Блаже, Дрембица и Велика, Прил МАНУ XIV/1 (1989/90) 69–73 + 1к.

Резиме на англиски.

348. Коробар–Белчева Марија, Името на селото Стрикчан (Стригичан) КЖ XXXV/7–8 (1990), 11–13.

349. Kotnik Bertrand, Ta hiša je . . ., Družina in dom 41/1 (1990, Celovec) 12, 41/2 12, 41/3 12, 41/4 12, 41/5 12, 41/6 12, 41/7 12, 41/8 12, 41/9 12, 41/10 12.

Hišna imena južne Koroške (vasi Kajzaze, Mala gora, Moščenica, Velinja vas, Branča vas).

350. Kupusović Amina, Muslimanska imena u Opširnom popisu bosanskog sandžaka iz 1604. godine, Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 267–308.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

351. Лома Александар, Позајмљенице из непознатог језика (Georg Holzer, Entlehnungen aus einer bisher unbekanten indogermanischen Sprache im Urslavischen und Urbaltischen, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte Bd. 521, Wien 1989, 232 str.), ЈФ XLVI (1990) 87–122.

Приказ.

352. Лома Александар, Рани слојеви хришћанских топонима на старосрпском тлу, ОП XI (1990) 1–18.

Резиме на немачком.

353. Маројевић Радмило, Из ономастичке историје (1–2), ОП XI (1990) 63–70.

Резиме на руском.

354. **Merkù Pavle**, Svetniki v slovenskem imenoslovju, Mladiku XXXIV/1-10 (1990, Trst).
Priloga. Str. 69-100, Judas — Pancratius.
355. **Миовска Весна**, Придонес кон македонските ономастички проучавања, Димка Митева, Топонимијата на Струмичко, Скопје 1989, ЛЗб XXXVII/5-6 (1990) 153-156.
Приказ.
356. **Митева Димка**, в. бр. 355.
357. **Михајловић Велимир**, Из топономастике Србије (Граово, Грделица), ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 283-287.
358. **Михајловић Велимир**, Један пример о вези између надимка и фразеологије, ОП XI (1990) 105-106.
Резиме на руском.
359. **Мрђен Слободанка**, Ономастика села у Гламочком крају, ОП XI (1990) 475-490.
Резиме на руском.
360. **Munić Darinko**, Prezimena kastavskih obitelji i pojedinaca iz 1723. godine Turističko društvo, Zagreb 1990, 56, 17 cm.
361. **Недељков Љиљана**, в. бр. 328.
362. **Oreč Petar**, Tragovi religioznog vjerovanja i praznovjerja u imenima zemljišta: toponomastika, Most 17/81-82 (1990, Mostar) 109-134.
363. **Павловић Звездана**, Анализа имена река у сливовима Србије у којима је видан румунски утицај, ОП XI (1990) 73-89.
Резиме на руском.
364. **Павловић Звездана**, Корен *LEI — у властитим именима, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 351-356.
365. **Pavlović Trifun**, Dvojna prezimena bačkih Bunjevaca, Rukovet XXXVI, 78/6 (1990, Sombor) 1698-1707.
Са литературом.
366. **Pavlović Trifun**, Josip Juraj Štrosmajer — значење имена и презимена, Rukovet XXXVI, 78/7 (1990, Subotica) 1834-1836.
Са литературом.
367. **Павловић Трифун**, Турцизми у топонимији Београда, Књижевна реч 19/359 (1990, Београд) 4-5.
368. **Павловић Трифун**, Хунгаризми у топонимији шумедијских села, Багдала XXXIII/379 (1990, Крушевац) 20-22.
369. **Peić Marko**, Ваџлија Grgo, Patronimija i antroponimija bačkih Bunjevaca, Rukovet XXXVI, 78/1, (1990, Subotica) 861-871.
370. **Petrić Perislav**, Toponimi Podstrane, ČR XVIII/2 (1990) 31-50.
371. **Пецо Асим**, Микротопонимија Подвележја, АНУБиХ, Дјела LXX, Одјељене друштвених наука 39, Сарајево 1990, 166, 26 cm.

372. **Пешикан Митар**, Именослов Врбаса XVI–XVIII века, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 379–386.
373. **Пижурица Мато**, Из српскохрватске етимологије, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 387–389.
374. **Радић Јованка**, Из ономастике села око горњег тока реке Белице, ОП XI (1990) 399–449.
Резиме на руском.
375. **Рајковић Љубиша**, Ономастика Грлишта, Развитак XXX/2 (1990, Зајечар) 97–100.
376. **Рајковић Кожељац Љубиша**, Ономастика Тимока, ОП XI (1990) 109–366.
Резиме на немачком.
377. **Рајковић Љубиша**, Ономастика Радичевца, Развитак XXX/3 (1990, Зајечар) 97–105.
378. **Samardžija Marko**, O egzotizmima u hrvatskom književnom jeziku, Jezik XXXVII/3 (1990, Zagreb) 77–81.
379. **Sikimić Biljana**, в. бр. 325.
380. **Стаматоски Трајко**, Онимискиот фонд во Милутиновата грамота на манастирот—келија св. Петка во с. Тморане, Скопско, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 445–451.
381. **Стаматоски Трајко**, Името и јазичната норма, ОП XI (1990) 91–103.
Резиме на руском.
382. **Стаматоски Трајко**, Од македонската антропониимија.
Предавања на XXII семинар за македонски јазик, 61–62.
383. **Стаматоски Трајко**, Македонска ономастика, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1990, 336, 24 cm.
384. **Stanonik Janez**, Slovansko koryto: etimološka študija, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 47–55.
Povzetek v angleščini.
385. **Стијовић Светозар**, Неки творбено-семантички типови ојконима у северној Метохији, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 461–465.
386. **Суботић Љиљана**, „Паша од три репа“, ЗбМСФЛ (1990) 475–478.
387. **Týr Michal**, Názvy juhoslovanských miest v spisovnej slovenčine, Nový život 42, 11–12 (1990, Novi Sad) 494–501.
388. **Вупић Жељко**, Ономастика Љешкопоља, ОП XI (1990) 451–474.
Резиме на руском.
389. **Filipović Rudolf**, Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo, razvoj, značenje, JAZU, Školska knjiga, Zagreb 1990, 335, 24 cm.
390. **Furlan Metka**, Etimologija in besedotvorje, SR 38/4 (1990) 363–369.
Povzetek v angleščini.
391. **Furlan Metka**, K nastanku sln. lágļje 'laže' in sh. lágļj, 'lažj', SR 38/1 (1990) 1–9.
Povzetek v nemščini.
392. **Holzer Georg**, в. бр. 351.

393. Šivic–Dular Alenka, Poimenovanja za 'filiX' v slovanskih jezikih, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 73–75.

Povzetek v nemščini.

394. Šimundić Mate, Dio davnih osobnih imena iz šibenskoga kraja (IX), OP XI (1990) 19–46.

Резиме на немачком.

V. Несловенски језици

395.* Ágoston Mihály, Az írott beszéd időszerei kérdései (Aktuelna pitanja napisanog govornog teksta), Hungarológiai Közlemények 21/80 (1984, Novi Sad) 391–396.

396. Adamović Milan, в. бр. 412.

397. Arsenijević Nada S., Gramatika savremenog nemačkog jezika, Naučna knjiga, Beograd 1990, 191, 24 cm.

398. Атанасов Петар, Фонолошкиот систем на мегленороманскиот, Прил. МАНУ XIV/1 (1989/90) 115–144.

Резиме на француски.

399. Babić Faruk, Jesús Ricalido, Tesoro de reglas, Gramática árabe comentada, Instituto Hispano-Arabe de Cultura, segunda edición, Madrid 1985, Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 459.

Приказ.

400.* Bagi Ferenc, A kommunikációs kapcsolatteremtés és ennek fenntartása a jugoszláviai magyar népi mondókákban (Uspostavljanje i održavanje komunikacijskog kontakta u narodnim tapšalicama), Hungarológiai Közlemények 21/80 (1989, Novi Sad) 471–475.

401.* Bagi Ferenc, Egy mondókaanyaggyűjtemény darabjairól statisztikai adataik alapján (Statistički podaci jedne zbirke narodnih tapšalica), Hungarológiai Közlemények 21/80 (1989, Novi Sad) 519–525.

402.* Bagi Ferenc, A mondó aválfaokról — hangstatisztikai adatok tükeében (O brojalicama iz aspekta fonetske statistike), Hungarológiai Közlemények 21/81 (1989, Novi Sad) 691–713.

403.* Balogh Lajos, A táji nyelvváltozatok, kiutatása (Istraživanje dijalekatskih jezičkih varijanti), Hungarológiai Közlemények 21/80 (1984, Novi Sad) 375–376.

404.* Balogh Lajos, A regionális nyelvváltozatok és a nyelvi norma (Regionalne jezičke varijante i jezički standard), Hungarológiai Közlemények 21/80 (1984, Novi Sad) 377–380.

405. Batali Qamil, Hasan Hasani, Si ta pagezrojme femijen: fjalor me emra njerezish, Zeri i rinise, Prishtinë 1990, 132, 20 cm.

406. Bauer Ivan, Jasenka Zajec, Jezične karakteristike engleskih sažetaka u znanstvenim i stručnim časopisima u Hrvatskoj, Strani jezici XIX/4 (1990, Zagreb) 175–187.

Са литературом.

407. Benson Evlin, в. бр. 408, 424.
408. Benson Morton, Benson Evlin, Pson Robert, Kombinatorni rečnik engleskog jezika, Nolit, Beograd 1990, XVII, 286, 24 cm.
В. бр. 424.
409. Bogaj Halil, Frazeologjizmat popullore në Drenicë, Rilindja, Prishtinë 1990, 440, 24 cm.
410. Bračić Stojan, Kommunikative Funktion der gegenwärtigen deutschen Umgangssprache, nachgewiesen an Reiseberichten aus der Presse, Linguistica XXX (1990, Ljubljana) 101–150.
Povzetek v slovenščini.
411. Čaušević Ekrem, Da li su turski palatali *k'*, *g'*, *l'* foneme ili alofoni?, Prizma I/1, (1990, Sarajevo) 119–123.
Резиме на немачком.
412. Čaušević Ekrem, Milan Adamović, Konjugations geschichte der Türkischen Sprache, E. J. Brill, Leiden, 1985, Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 460–462.
Приказ.
413. Čaušević Ekrem, O deiktičkoj funkciji posesivnog sufiksa — *(s)i* i zamjenica *bu* i *su* u savremenom turskom jeziku, Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 25–38.
Резиме на српскохрватском и енглеском.
414. Damadžić Aida, Struktura pogodbenih rečenica u perzijskom jeziku, Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 55–62.
Резиме на српскохрватском и енглеском.
415. Defterdarević–Muradbegović Almasa, Francusko „nestabilno e“ i njegova uloga u govoru, Govor VII/1 (1990, Zagreb) 73–80.
Са литературом.
416. Dukat Zdeslav, Gramatika grčkoga jezika, 2. izd., Školska knjiga, Zagreb 1990, 403, 25 cm.
417. Filan Kerima, Turski pluskvamperfekt kao prevodni ekvivalent nekih srpskohrvatskih glagolskih vremena, Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 39–53.
Резиме на српскохрватском и енглеском.
418. Furlan Metka, Praide. fonemska sekvenca *Ḥụ в hetitščini, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 57–72.
Povzetek v nemščini.
419. Gabrovšek Dušan, Elementi leksikologije angleškoga jezika danes: splošno, kontrastivno, bibliografsko, Vestnik XXIV/1–2 (1990) 1–38.
420. Gorše Dušan, Einige Aspekte der Metphorik im Roman „Die letzte Welt“ von Christoph Ransmayr, Acta neophilologica XXIII (1990, Ljubljana) 75–86.
Povzetek v slovenščini na str. 90.
421. Harder Andreas, в. бр. 476.
422. Hasanì Hasan, в. бр. 405.

423. Herceg János, в. бр. 437.

424. Hlebec Boris, Мортон Бенсон, Евлин Бенсон, Роберт Илсон, Комбинаторни реџник енглеског језика, „Нолит“, Београд 1990, Преводаилац ИШ/4 (1990, Београд) 39–41.

Приказ.

425.* Horváth Mátyás, A környezet hatása az újjvidéki általános iskolások nyelvhasználatára (Uticaј друштvene sredine na upotrebu jezika učenika osnovne škole u Novom Sadu), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1984, Novi Sad) 459–463.

426. Pison Robert, в. бр. 408, 424.

427. Jahić Mustafa, Apozitivi u arapskoј rečenici — prema poglavlju „Apozitivi“ u djelu Al-Fawā 'id al-' Abdiyya Šejh Juje, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke XV–XVI (1990, Sarajevo) 169–189.

Резиме на енглеском.

428. Jernej Josip, Riflessioni sulle unità linguistiche chiamate „particelle“, *Italica Belgradensia* 3 (1990, Beograd) 1–4.

429. Karić Enes, Zamahšarijev komentar Kur'ana — glavna determinanta Korkutovog prevoda Kur'ana (skica), Anali Gazi Husrev-begove biblioteke XV–XVI (1990, Sarajevo) 59–71.

Резиме на енглеском.

430.* Katona Edit, Szívügyünk a sport(nyelv) (O jezičkim problemima sportske publicistike), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sada) 533–538.

431.* Kemény Gábor, A pozitív nyelvművelés időszerei kérdései (Aktuelna pitanja koncepcije pozitivnog negovanja mađarskog jezika), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 489–493.

432. Keržan Karmen, Das Worden-passiv als syntaktische Verstärkung im Deutschen, *Linguistica* XXX (1990, Ljubljana) 69–99.

Povzetek v slovenščini.

433. Kokona Vedat, Fjalor frengjisht-shqip, Rilindja, Prishtine 1990, 1207, 21 cm.

434. Kujović Dragana, Uperedna analiza kolokvijalizama u rječnicima, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 40 (1990, Sarajevo) 19–24.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

435. Kujundžić Enes, Osnova za katalogizaciju rukopisa na arapskom jeziku, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke XV–XVI (1990, Sarajevo) 73–103.

Резиме на енглеском.

436.* Lánčz Irén, Nyelvállapot és nyelvi norma a 7 Nap nyelvében (Nivo mađarskog jezika i jezičke norme u nedeljnom listu 7 Nap), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 439–452.

437.* Lánčz Irén, Herceg János nyelvi értékei (Jezičke vrednosti Janoša Hercega), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 499–505.

438. Lehfeldt Werner, O jezičnoј karakteristici jednoga rukopisa iz XV stoljeća, napisanog arapskim pismom JF XLVI (1990) 29–45.

Са литературом.

Резиме на немачком.

439. Lenček Rado L., Borove jezikoslovne premise njegove venetske teorije, SR 38/4 (1990) 441–451.

Ob knjigah: Jožef Šavli in Matej Bor, Unsere Vorfahren die Veneter, Wien 1988; Matej Bor, Joško Šavli in Ivan Tamažič, Veneti naši davni predniki, Ljubljana 1989. — Prevedel Velemir Gjurin.

440. Leone Alfonso, Proposizioni finali anomale, Italica Belgradensia 3 (1990, Beograd) 5–8.

441. Markič Jasmina, O težavah pri izgovarjavi nekaterih špranskih glasov, Vestnik XXIV/1–2 (1990) 96–99.

442. Markič Jasmina, Sobre las perifrasis verbales en español, Linguistica XXX (1990, Ljubljana) 169–206.

Povzetek v slovenščini.

443. Mihailović Ljiljana, Gramatika engleskog jezika: morfologija i sintaksa, 13. izd., Naučna knjiga, Beograd 1990, VI, 274, 24 cm.

444. Milić Svetlana, Paolo Minganti, Appunti di metrica araba, Roma, Istituto per l'Oriente, 1979, Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 460.

Приказ.

445. Minganti Paolo, в. бр. 444.

446. Mirić Vera, в. бр. 459.

447.* Molnár Csikós László, Az уземи хасзнáлат бефолыáса а регионáлис кóзныелвре (Утицяя језицких контаката на радном месту за регионáлини стандардни језик, Хунгаролóгиаи Кóзлемényек 21/80 (1989, Нови Сад) 465–469.

448.* Molnár Csikós László, Елавулóбан левó сзавак а југослáвиаи мађнар кóзныелвбен (Застареле реци у регионáльном стандардном језику Мађара у Југослáвији), Хунгаролóгиаи Кóзлемényек 21/80 (1989, Нови Сад) 495–498.

449. Muftić Teufik, Хомонимия у арапској лексици, Прилози за оријенталну филологију 40 (1990, Сарајево) 9–18.

Резиме на српскохрватском и енглеском.

450. Murati Qemal, Elementet e shqipes në gjuhët sillave jugore, Instituti albanologjik, Prishtinë 1990, 225, 19, cm.

451. Orešnik Janez, Main vs. subordinate clauses: simple or complex, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 117–127.

Povzetek v slovenščini.

452. Orešnik Janez, Andrej Snedec, Karmen Teržan, Frančiška Trobevšek-Drobnak, Introduction to the subsequent three papers in the present volume, Linguistica XXX (1990, Ljubljana) 5–31.

Povzetek v slovenščini.

453.* Papp György, A jugoszláviai magyar regionális köznyelv kialakulási, változási tényezőiről (Kaktori postanka i promene regionalnog mađarskog jezika u Jugoslaviji), Hungarológiai Közlemények 21/80 (1989, Novi Sad) 433–438.

454.* Papp György, Szóláskincsünk mint nyelvi érték (Izreke i poslovice kao jezičke vrednosti), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 507–511.

455.* Penavin Olga, Rétegeződés a szlavóniai nyelvjárásban (Raslojavanje slavonskog dijalekta mađarskog jezika), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 351–359.

456. Pišot–Čok Lucija, Contributo alla didattica della lingua italiana come lingua straniera, *Linguistica* XXX (1990, Ljubljana) 151–167.

Povzetek v slovenščini.

457. Pogačnik Vladimir, La langue française au XVIe siècle: usage, enseignement et approches descriptives /Leuven University Press, Peeters Louvain–Paris, Louvain 1989. — (La Pensée linguistique; 2)/, *Linguistica* XXX (1990, Ljubljana) 229–230.

Poročilo.

458. Pohl Heinz Dieter, Slovenske (in slovanske) izposojenke v nemškem jeziku Koroške, *SR* 38/2 (1990) 101–104.

Nadaljevanje in zaključek razprave v *SR* 37 (1990) 253–262.

459. Popović Ljubica, Vera Mirić, Gramatika engleskog jezika sa vezbanjima, 7. izd., Naučna knjiga, Beograd 1990, 297, 24 cm.

460.* Rajsli Ilona, Nyelvallapot–vizsgálat a Képes Ifjúság 1989. évfolyamában (Ni-vo mađarskog jezika i jezičke norme u godištu 1989. omladinskog lista Képes Ifjúság), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1984, Novi Sad) 453–458.

461.* Rajsli Ilona, Az esztétikai törekvések nyelvi értékei és problémái az írásbeli dolgozatokban (Jezičke vrednosti estetskih težnji i problemi u pismenim zadacima srednjoškola), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 513–518.

462. Riosalido Jesus, v. br. 399.

463. Rizzi Elena, v. br. 468.

464.* Rónai Béla, Egy Bukovinából települt székely falu tájszóismeretének változása (Promene poznavanja dijalektalnih reči sekuljaca, doseljenih iz Bukovine), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 361–373.

465. Sadiku Zeqir, Fjalor i shkurter frazeologjik rusisht-shqip, Enti i teksteve dhe i mjeteve mesimore i Krahines Socialiste Autonome të Kosoves, Prishtine 1990, 92, 22 cm.

466. Savić Momčilo, L' uso dei preteriti nello stile biblico italiano (nel quadro delle lingue europee) *Italica Belgradensia* 3 (1990, Beograd) 9–18.

467. Скубиц Митја, Увод у романску лингвистику (уџбеник за предмет Историја француског, шпанског италијанског и румунског језика), ИСЈК, Нови Сад 1990, 302 стр.

468. Skubic Mitja, Elena Rizzi, Italiano regionale e variazione sociale: L'italiano di Bologna, [Editrice CLUEB], Bologna 1989, *Linguistica* XXX (1990, Ljubljana) 233–234.

Poročilo.

469. Skubic Mitja, Grande grammatica italiana di consultazione. A cura di Lorenzo Renzi, Vol. I. La frase. I sintagmi nominali e preposizionali. [Il Mulino] Bologna 1988, *Linguistica* XXX (1990, Ljubljana) 245–253.

Ocena.

470. Skubic Mitja, Studien zur romanischen Wortgeschichte. Festschrift für Heinrich Kuen zum 90. Geburtstag. Herausgegeben von Gerhard Ernst und Arnulf Stefenelli, [Franz Stiner Verlag, Wiesbaden], Stuttgart 1989, *Linguistica XXX* (1990, Ljubljana) 238–241.

Ocena.

471. Skubic Mitja, Svend Bach og Jørgen Schmitt Jensen, Større italiensk grammatik, [Munksgaards grammatiker], Munksgaard 1990, *Linguistica XXX* (1990, Ljubljana) 242–244.

Ocena.

472. Skubic Mitja, Variatio linguarum. Beiträge zu Sprachvergleich und Sprachentwicklung. Festschrift zum 60. Geburtstag von Gustav Ineichen. Herausgegeben von Ursula Klenk, Karl-Hermann Körner und Wolf Thümmel, [Franz Steiner Verlag Wiesbaden], Stuttgart 1989, *Linguistica XXX* (1990, Ljubljana) 235–237.

Ocena.

473. Snedec Andrej, The progress of a syntactic change. English do-support, *Linguistica XXX* (1990, Ljubljana) 47–68.

Povzetek v slovenščini.

474. Snedec Andrej, v. бр. 452.

475. Sučić Vlado, Morfosintaksičke osobine gramatičkog morfema „á peine...que“, *Prizma I/1* (1990, Sarajevo) 99–107.

476. Tekavčić Pavao, Andreas Harder, Laut- und Formenlehre der Mundart von Ripatransone, ... Kiel 1988 ..., *Linguistica XXX* (1990, Ljubljana) 207–210.

Ocena.

477. Tekavčić Pavao, Franz Rainer, I nomi di qualità nell'italiano contemporaneo, Wiener romanistische Arbeiten 16, Braumüller, Wien 1989, *Linguistica XXX* (1990, Ljubljana) 218–223.

Ocena.

478. Tekavčić Pavao, Heidi Siller–Runggaldier, Grödnerische Wortbildung, Romanica Aenipontana XV, Innsbruck 1989, *Linguistica XXX* (1990, Ljubljana) 211–217.

Ocena.

479. Tekavčić Pavao, „Ladinia“ XI (1987)–XII (1988), *Linguistica XXX* (1990, Ljubljana) 224–228.

Ocena.

480. Terić Gordana, Distribuzione di elementi costitutivi del sintagma possessivo in italiano, *Italica Belgradensia* 3 (1990, Beograd) 19–46.

481. Teržan Karmen, v. бр. 452.

482. Trobevšek–Drobnak Franciška, Expanded tenses in the Old English Orosius: a syntactic strengthening, *Linguistica XXX* (1990, Ljubljana) 13–46.

Povzetek v slovenščini.

483. Trobevšek–Drobnak Franičška, в. бр. 452.
- 484.* Turi Márta, Szituációhoz kötöttség és élőnyelvi szóhasználat (Uticaј govorne situacije na izbor reči u govornom činu), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 477–483.
- 485.* Turi Márta, A Kanizsa környéki tanyavilág földművelési szakszókincsében megőrzött valódi tájszavak (Originalne dijalekatske reči u terminima ratarstva kanjiških salaša), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 527–532.
486. Vidović Vojislav, *Engleski glasovi, naglasak, ritam i intonacija*, 4 izd., Naučna knjiga, Beograd 1990, 309, 24 cm.
487. Вукелић Мирослав, Слојеви грчког језика XVIII и XIX века у северној дијаспори, *ЗбМСКЈ XXXVIII/2* (1990) 281–286.
Резиме на немачком.
- 488.* Wacha Imre, A megnyilatkozhatár megállapításának gondoljai beszélt nyelvi szöveg lejegyzésekor (Problémi određivanja granica komunikativnog čina prilikom zapisivanja govornog teksta), *Hungarológiai Közlemények* 21/80 (1989, Novi Sad) 381–390.
489. Zajec Jasenka, в. бр. 406.

VI. Балканологија

490. Јашар–Настева Оливера, Местото на македонскиот јазик во балканската јазична заедница. Тези, Предавање на XXII семинар за македонски јазик, 23–27.
491. Јашар–Настева Оливера, в. бр. 492.
492. Koneski Blaže, Olivera Jašar–Nasteva, Les formes linguistiques écrites en macédonie au XIX siècle dans le contexte balkanique, *Прил МАНУ XIV/1* (1989/90) 75–90.
Резиме на македонски.
493. Naylor Kenneth E., Convergence and Divergence in Balkan literary languages: the Cases of Serbocroatian and Bulgarian, *ЗбМСФЛ XXXIII* (1990) 319–326.
Са библиографијом.
- 494.* Pešikan Mitar, O granici srpskih i arbanaških govora u XV veku, *HDZ 8* (1989) 109–113.
495. Радић Првослав, О стилским вредностима хибридних изведеница у српскохрватском књижевном језику (балканолошки аспект), *ЗбМСФЛ XXXIII* (1990) 399–405.

VII. Старословенски језик и његове редакције

496. Блахова Емилије, в. бр. 509.
497. Велев Илија, Избор од македонските средновековни ракописи. (Вангелија Десподова — Лидија Славева, Македонски средновековни ракописи I, издавач: Институт

за истражување на старословенската култура, Прилеп 1988), ЛЗб XXXVII/1-2 (1990) 153-156.

Приказ.

498. **Георгиевски Георги**, Инфинитивот и неговите еквиваленти во македонските текстови од XII до XIV век, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Посебни изданија 16, Скопје 1990, 123, 8⁰.

499. **Грковић-Мејџор Јасмина**, *Псалтир* Црнојевића штампарије у светлу ре-савске реформе, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 83-88.

500. **Гроздановић-Пајић Мирослава**, Редак водени знак у једном мањем броју јусовских рукописа из друге четвртине XIV века, АП 12 (1990) 181-218.

Са скицама и фотокопијама.

Резиме на руском.

501. **Десподова Вангелија**, в. бр. 497.

502. **Јерковић Вера**, Синтаксичке одлике Јефимијине Похвале кнезу Лазару, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 183-189.

503. **Јовановић-Стипчевић Биљана**, Служба Акатисту Стефана Дечанског Лонгин Зографа, АП 12 (1990) 93-128.

Са факсимилом и сликама.

Резиме на руском.

504. **Лазич Милорад**, „Слово на Успеније Богородице“ Григорија Солунског (Паламе) у оквиру хиландарског зборника из XV века, АП 12 (1990) 219-242.

С факсимилом.

Резиме на руском.

505. **Поп-Атанасова Стоја**, Јазикот на записите во Битолскиот триод, ЛЗб XXXVII/5-6 (1990) 63-67.

За споменик од XI-XII век.

506. **Райков Божидар**, Непозната химнографска творба на Димитър Кантакузин, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 417-424.

507. **Славена Лидија**, в. бр. 497.

508. **Smole Vera**, *Ob karpatskem dialektološkem atlasu (OKDA)*, Jis XXXV/6 (1989-1990) 151-154.

Порочило: *Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas. Vstupitel'nyj vypusk*, Skopje 1987; *Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas II*, Moskva 1988.

509. **Струмички (македонски) апостол**. Кирилски споменик од XIII век. Подготовка: Емилие Блахова и Зое Хауптова, МАНУ, Скопје 1990, XXXIX + 398, 8⁰.

Содржи предговор, текст и регистри.

510. **Хауптова Зое**, в. бр. 509.

511. **Христова Борјана**, Една новооткрита „Лазарица“, АП 12, (1990) 259-286.

Са сликама.

Резиме на руском.

512. **Цернић Луција**, Круг писара Јова, АП 12 (1990) 129-180.

Са сликама.

Резиме на руском.

513. Штавланин—Торђевић Љубица, О помену српског краља у рукописном октоиху из 80-их година XIII века, АП 12 (1990) 73—91.

Са фотокопијама.

Резиме на руском.

VIII. Српскохрватски језик

а) фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија

514. Вукомановић Славко, Гласовне промене и њихови узроци, КњЈ XXXVII/4 (1990) 333—345.

Резиме на енглеском.

515. Кашић Zorka, Sandhi i neutralizacija distinktivnih obeležja, КњЈ XXXVII/1 (1990) 71—73.

С литературом.

516. Ресо Asim, Značaj eksperimentalne fonetike za nauku o jeziku, КњЈ XXXVII/1 (1990) 67—70.

517. Стевановић Михаило, О акценту говора књижевног језика, КњЈ XXXVII/4 (1990) 293—312.

Резиме на енглеском.

518. Чаркић Милосав Ж., Фонолошка структура риме и неки аспекти њене реализације у поезији Десанке Максимовић, НЈ XXVIII/4—5 (1990) 262—287.

Резиме на енглеском.

б) Граматика и граматичка питања

519. Auburger Leopold, в. бр. 520.

520. Babić Stjepan, Leopold Auburger, Verbmorphologie der kroatischen Standardsprache, Heidelberg 1988, Jezik XXXVII/4 (1990, Zagreb) 126—128.

Приказ.

521. Babić Stjepan, Hrvatska jezikoslovna čitanka, Globus, Zagreb 1990, 322, 24 cm.

522. Butler Thomas, Ivo Andrić, a „Yugoslav“ Writer, ЗМСФЈ XXXIII (1990) 55—60.

О Андрићевом односу према екавској и јекавској верзији књижевног језика.

523. Vukadinović Zora, в. бр. 537.

524. Gortan—Premk Darinka, Reč kao jedinica leksičkog sistema, Prevodilac IX/1—2 (1990, Beograd) 21—24.

525. Грицкат Ирена, Прилог дискусији о описним и односним придевима у српскохрватском језику, НЈ XXVIII/4—5 (1990) 214—223.

Резиме на енглеском.

526. Гудков Владимир П., Обликовање вокатива једине именичке I дефлекције у књижевним текстовима XX века, НЈ XXVIII/4-5 (1990) 224-240.

Резиме на енглеском.

527. Гудков Владимир П., О нужности студиознијег приступа проучавању пасивних конструкција с трпним партиципима, НЈ XXVIII/4-5 (1990) 241-245.

Резиме на енглеском.

528. Dešić Milorad, Iz srpskohrvatske leksike, Univerzitetska riječ, Nikšić 1990, 354, 21 cm.

529. Dragičević Milan, O nekim osobinama jezika komedije „Pljusak“ Petra Petrovića Pecije, КњЈ XXXVII/3 (1990) 228-232.

Резиме на руском.

530. Ивић Милка, О речима које исказују људски створ у најнеодређенијем смислу, ЈФ XLVI (1990) 1-11.

Резиме на енглеском.

531. Јовић Душан, Универзални искази у „Горском вијенцу“, КњЈ XXXVII/4 (1990) 319-324.

Резиме на енглеском.

532. Ковачевић Милош, Усложњавање система модела зависнословених реченица у савременом српскохрватском језику, Књижевни језик 19/2 (1990, Сарајево) 57-70.

Резиме на немачком.

533. Kržišnik Erika, Teoretično zanimiva knjiga iz frazeologije, SR 38/1 (1990) 57-64.

Оцена: Dragana Mršević-Radović, Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku, Beograd 1987.

534. Kulaš Veselinka, O ambigvitetnosti kontekstualno neuključених реченица са везником *ili*, Prizma I/1, (1990, Sarajevo) 57-63.

Резиме на руском.

535. Лаловић Раде Л., Проблеми одређивања рода при једној специфичној употреби присвојног придјева или присвојног генитива, Књижевни језик 19/2 (1990, Сарајево) 101-103.

536. Мразовић Павица, Класификација партикула (у ужем смислу) у српскохрватском језику, ЗБМСФЛ XXXIII (1990) 301-309.

537. Mrazović Pavica, Zora Vukadinović, Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića; Novi Sad: Dobra vest, 1990, 743, 8⁰.

538. Mršević-Radović Dragana, в. бр. 533.

539. Остојић Бранислав, О валентности двају стихова из „Горског вијенца“, Књижевни језик 19/1 (1990, Sarajevo) 50-51.

540. Петровић Владислава, Глаголска фраза као лексикографски и граматички проблем, ЗБМСФЛ XXXIII (1990) 357-362.

541. Поповић Ljubomir, Komunikativni rečenični konstituenti, КњЈ XXXVII/1 (1990) 33-50.

С литературом.

Резиме на енглеском.

542. Поповић Љубомир, Један нарочити тип напоредних конструкција с придевским односним реченицама, НЈ XXVIII/4-5 (1990) 246-261.

Резиме на енглеском.

543. Поповић Марко, Апсолутив, ергатив, апсолутни падежи, КњЈ XXXVII/3 (1990) 266-267.

Резиме на енглеском.

544. Pranjković Ivo, Složene strukture u nekima od novijih sintaktičkih istraživanja, Jezik XXXVII/4 (1990, Zagreb) 97-103.

545. Radovanović Milorad, Nominalizacija i negacija, ЗМСФЈ XXXIII (1990) 407-416.

546. Радуловић Зорица, О лексици у романима Чеда Вуковића, Стварање 2/3, Титоград 1990, 273-281.

547. Rakić Stanimir, Akcenat prisvojnih prideva на -ov (-ev), + -in i reči koje se od njih izvode dodavanjem imeničkih odnosno pridevskih sufiksa, Књижевни језик 19/2 (1990, Сарајево) 71-78.

Резиме на енглеском.

548.* Rakić Stanimir, Pridevski sufiksi i akcenat, Књижевни језик 19/3 (1988, Сарајево) 121-128.

Резиме на енглеском.

549. Ристић Стана, Начински прилози у савременом српскохрватском језику. Лексичко граматички приступ, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија 9 (1990, Београд) 172.

Резиме на руском.

550. Simić Radoje, Strane reči i morfološka struktura reči u srpskohrvatskom jeziku, Књижевни језик 19/4 (1990, Сарајево) 169-183.

Резиме на немачком.

551.* Танасић Срето, Руска верзија Граматике Стојана Новаковића (У поводу стогодишњице излажења), Књижевни језик 19/2 (1988, Сарајево) 89-100.

Резиме на немачком.

552. Танасић Срето, Декомпоновање предиката и зависносложена реченица, Prizma I/1 (1990, Сарајево) 47-55.

Резиме на руском.

553. Тиргова Галина П., Још једном о творбеном статусу именица *баснодром*, *ракетодром*, НЈ XXVIII/4-5 (1990) 309-312.

Резиме на енглеском.

554. Topolińska Zuzanna, O serbskochorwackich konstrukcjach typu „ptica grabljivica, suza radosnica“, itp.; ЗМСФЈ XXXIII (1990) 491-496.

555. Тошовић Бранко, Глаголска метаплазма, Књижевни језик 19/1 (1990, Сарајево) 17-28.

Резиме на руском.

556. Хаџимејлић Јасна, Морфолошке празнине и суплетивни облици у деклинацији српскохрватских именица, *Prizma* I/1 (1990, Сарајево) 65–76.

Резиме на енглеском.

557. Čedić Ibrahim, *Leksikografske sklonosti Mehmed-bega Kapetanovića Ljubuškaka*, *Књижевни језик* 19/4 (1990, Сарајево) 205–212.

Резиме на немачком.

558. Šipka Danko, *Obrada homonimije u rječnicima srpskohrvatskog jezika*, *JФ XLVI* (1990) 69–85.

Резиме на француском.

в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза

559. Ajanović Mustafa, в. бр. 599.

560. Anić Vladimir, *Prilog razgovoru o planiranju jezika, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji* (1990, Novi Sad) 101–103.

Резиме на енглеском.

561. Anić Vladimir, Josip Silić, *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 3. izd., Školska knjiga, Zagreb 1990, 707, 25 cm.

562. Babić Marko, *Nazivi jezika — hrvatski, zemaljski, bosanski — za prvoga desetljeća austrougarskoga upravljanja Bosnom i Hercegovinom*, *Jezik XXXVII/3* (1990, Zagreb) 82–86.

563. Babić Stjepan, Božidar Finka, Milan Moguš, *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb 1990, 341, 21 cm.

564. Bakić Ibrahim, *Jezičko pitanje kod Jugoslovena, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 113–117.

565. Baotić Josip, *Jezička politika u srpskohrvatskom jeziku u Bosni i Hercegovini, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 41–48.

566. Brozović Dalibor, *Jedno lingvističko mišljenje o (jezičnoj) politici, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji* (1990, Novi Sad) 87–91.

Скраћена верзија овог текста објављена је у тједнику ОКО; 1988.

567. Brozović Dalibor, *O općoj tipologiji jezičnih politika i o načelima i uvjetovanostima jezične politike u jugoslovenskoj zajednici, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji* (1990, Novi Sad) 7–22.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

568. Brozović Dalibor, в. бр. 576, 594.

569. Bugarski Ranko, *Nekoliko napomena o našoj jezičkoj politici, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji* (1990, Novi Sad) 81–85.

Резиме на енглеском.

570. Vasić Vera, в. бр. 589.

571. Vince Zlatko, Putovima hrvatskoga književnog jezika, lingvistično-kulturno-povjesni prikaz filoloških škola i njihovih izbora, 2. dopunjeno izd., Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1990, XIX, 695, 25 cm.

572. Vukomanović Slavko, Srpskohrvatski standardni jezik, njegova komunikacijska funkcija i varijantske specifičnosti, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 77–90.

573. Grečl Domagoj, Osnove pravilnoga pisanja u hrvatskome jeziku, Mladinska knjiga, Ljubljana, Zagreb 1990, 172, 20 cm.

574. Diklić Zvonimir, в. бр. 599.

575. Dudok Miroslav, Príspevok k úprave srbochorvátskeho pravopisu, Nový život 42, 1 (1990, Novi Sad) 58–59.

Приказ: Dr Pavle Ivić a kol.: Prilozi Pravopisu, Novi Sad, Matica srpska 1989.

576. Đukanović Vlado, Dalibor Brozović, Pavle Ivić, Jezik srpskohrvatski, hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 1988, str. XI + 119, Prevodilac IX/1–2 (1990, Beograd) 52–56.

Приказ.

577. Đukanović Jovan, Formular kao vrsta dijaloške komunikacije, Zbornik radova ISJK 12 (1990) 75–80.

Са литературом.

Резиме на немачком.

578. Đurović Radosav, Naglasne karakteristike jedne emisije Radio-Niša, ZbMSFL XXXIII (1990) 135–138.

579. Жибрег Ивона, Српскохрватски искази о граници 'младост'/старост', ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 139–140.

580. Збиљић Драгољуб, Осврт на *Прилоге правопису (1)*, ЛМС 166, 446/5 (1990, Нови Сад) 777–788.

581. Збиљић Драгољуб, Осврт на *Прилоге правопису (2)*, ЛМС 166, 446/6 (1990, Нови Сад) 957–966.

582. Иванова Ира Е., О неким питањима српскохрватске интерпункције (у поређењу са руском), *Књижевни jezik 19/1* (1990, Sarajevo) 35–46.

Резиме на немачком.

583. Ивић Милка, О језику Вуковом и вуковском, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад 1990, 109, 20 cm.

584. Ивић Милка, О лексичко-граматичком споју „казати уговор“ и поводом њега, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 163–166.

585. Ivić Pavle, в. бр. 575, 576, 594.

586. Janković Srđan, Varijantna razudnost srpskohrvatskog standardnog jezika i bosanskohercegovački standardnojezički izraz, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 13–28.

587. Janković Srđan, *Jezička politika u današnje vrijeme, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji* (1990, Novi Sad) 33–48.

Са литературом.

Резиме на руском.

588. Jahić Dževad, *O nekim jezičkim tendencijama u Jugoslaviji, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 207–213.

589. Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji (priređivač Vera Vasić), Institut za južnoslovenske jezike, Novi Sad 1990, 141, 24 cm.

Зборник садржи текстове који су у истом или нешто другачијем облику саопштени на дискусионој трибини истог назива, одржаној у оквиру XII конгреса Савеза славистичких друштава Југославије (Нови Сад, 7. и 8. септембра 1988).

590. Jurišić Blaž, *Pitanje hrvatskoga pravopisa*, Jezik XXXVII/4 (1990, Zagreb) 121–126.

591. Karadža Mevlida, *Ustavni aspekti jezičke problematike u Jugoslaviji, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 165–171.

592. Karadža-Garić Mevlida, *Planiranje jezika u Jugoslaviji, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji* (1990, Novi Sad) 93–99.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

593. Камић Зорка, *Асим Пецо, Књижевни језик и народни говори, Прва књижевна комуна, Мостар, 1990, КњЈ XXXVII/2* (1990) 191–192.

Приказ. В. бр. 598.

594. Kovačec August, *Dalibor Brozović i Pavle Ivić, Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb 1988, Republika 46/3–4 (1990, Zagreb) 253–256.

Приказ.

595. Kovačec August, *Upotreba jezika etničkih skupina u Jugoslaviji, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama*, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 99–108.

596. Kovačec August, *Jezici etničkih skupina u SFRJ, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji* (1990, Novi Sad) 69–80.

Резиме на француском.

597. Korubin Blagoja, *Jezička politika kao faktor u razvojnoj dinamici standardnog jezika, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji* (1990, Novi Sad) 53–62.

Резиме на руском.

598. Laznibat Velimir, *Asim Peco, Književni jezik i narodni govori, Mostar 1990, Most XVII/83–84* (1990, Mostar) 123–125.

Приказ. В. бр. 593.

599. Marković Svetozar, Mustafa Ajanović, Zvonimir Diklić, *Pravopisni priručnik srpskohrvatskog-hrvatskosrpskog jezika*, 17. izd., Svjetlost, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo 1990, 227, 24 cm.

600. **Маројевић Радмило**, Функционална доградња и конвертибилност српских писама (о једној могућој реформи ћирилице и латинице) ЗМСФЛ XXXIII (1990) 263–272.

601. **Micić S[tevan]**, в. бр. 609.

602. *******, Мишљење Управе друштва за српскохрватски језик и књижевност СР Србије о називу језика у новом Уставу, КњЈ XXXVII/2 (1990) 201–202.

603. **Moguš Milan**, в. бр. 563.

604. **Мршевић–Радовић Драгана**, Из српскохрватске фразеологије: „зидати (ковати) лонце“, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 311–317.

605. **Nezirović Muhamed**, Susret dva svijeta: sefardskog i slavenskog u Bosni i Hercegovini, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 153–157.

606. **Nećak Lük Albina**, O osnovama jezičke politike s obzirom na narodnosti u SFRJ, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 125–131.

607. **Okuka Miloš**, Ogledi o našem književnom jeziku, Univerzitetska riječ, Nikšić 1990, 107, 24 cm.

608. **Okuka Miloš**, Teorije o srpskohrvatskom standardnom jeziku, Funkcionisanje jezika u višenacionalnim zemljama, Institut za jezik, Posebna izdanja 7 (1990, Sarajevo) 181–188.

609. **Perić A[leksandar]**, Ž. Stanojčić, Lj. Popović, S. Micić, Savremeni srpskohrvatski jezik i kultura izražavanja, Zavod za udžbenike, Novi Sad, 1989, str. 440, Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 38–43.

Приказ.

610. **Peco Asim**, Iz naše jezičke problematike: norma i jezička stvarnost, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Nišu, Srpskohrvatski jezik i jugoslovenske književnosti 1 (1990, Niš) 25–39.

611. **Peco Asim**, Književni jezik i narodni govori, Prva književna komuna, Mostar 1990, 186, 25 cm.

В. бр. 593, 598.

612. **Пецо Асим**, Пиши као што говориш (ријеч–двије о старини ове мисли), КњЈ XXXVII/3 (1990) 268–269.

613. **Пешикан Митар**, О Прилозима правопису, ЛМС 166, 445/1 (1990, Нови Сад) 167–176.

614. **Пешикан Митар**, Рад на осавремењивању наше правописне норме, НЈ XXVIII/4–5 (1990) 200–213.

Резиме на енглеском.

615. **Pešikan Mitar**, Nekoliko napomena o jezičkoj politici kod nas, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji (1990, Novi Sad) 49–51.

Резиме на енглеском.

616. **Пипер Предраг**, Писма у контакту, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 391–398.

617. **Popović Lj[ubomir]**, в. бр. 609.

618. **Silić Josip**, Jezični korpus i normiranje književnog jezika, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji (1990, Novi Sad) 123–127.

Резиме на руском.

619. **Silić Josip**, в. бр. 561.

620. **Симић Радоје**, Експанзија скраћеничких творбених модела у српскохрватском језику, КњЈ XXXVII/4 (1990) 351–359.

621. **Симовић Живомир**, О доприносу Скендера Куленовића језичкој култури новинара, Књижевни језик 19/4 (1990, Сарајево) 213–218.

622. *****, Став САНУ о језику (уз расправу о језичким одредбама у уставу СР Хрватске)**, НЈ XXVIII/4–5 (1990) 197–199.

Резиме на енглеском.

623. **Stanojčić Živojin**], в. бр. 609.

624. **Tanasković Darko**, Povodom stavova o jezičkoj politici i planiranju jezika — reč komentatora, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji (1990, Novi Sad) 115–122.

Приређивачев наслов.

625. **Fekete Egon**, O ortografsko-morfološkoj upotrebi i semantičko-leksičkoj prirodi skraćenica, Prevodilac IX/4 (1990, Beograd) 11–18.

626. **Finka Božidar**, в. бр. 563.

627. **Ham Sanda**, Pasiv i norma, Jezik XXXVII/3 (1990, Zagreb) 65–76.

628. **Шипка Данко**, О српскохрватским скраћеницама — теоријско полазиште нормирања, КњЈ XXXVII/2 (1990) 140–146.

Резиме на енглеском.

629. **Škiljan Dubravko**, Dubinska pitanja jezične politike, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji (1990, Novi Sad) 23–31.

Резиме на енглеском.

г) Дијалекти

630. **Baotić Josip**, в. бр. 633.

631. **Bogdanović Nedeljko**, Kratak pregled govornih odlika Aleksinačkog Pomoravlja, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Nišu, Srpskohrvatski jezik i jugoslovenske književnosti 1 (1990, Niš) 111–125.

632. **Boryś Wiesław**, Iz leksičkih osobitosti srednjodalmatinske čakavštine, ЗМСФЈ XXXIII (1990) 39–45.

633. **Vujičić Dragomir, Josip Baotić**, O dosad nepoznatom ikavskom govoru Srba u jugozapadnoj Bosni, HDZ 8 (1990) 163–169.

634. **Вукићевић Милосав**, О акценту у вучитрнском говору данас, ЗМСФЈ XXXIII (1990) 65–69.

635. **Gamulesku Dorin**, O literarizaciji dijalekatske leksičke građe u akademijinim rečnicima rumunskog i srpskohrvatskog jezika, ЗМСФЈ XXXIII (1990) 77–78.

636. **Geić Duško, Marko Slade-Šilović**, Građa za diferencijalni rječnik trogirskoga čakavskog govora od polovice XIX do polovice XX stoljeća, ČR XVIII/1 (1990) 91–105, 149–175.

637. Dragičević Milan, Prilozi građi za proučavanje štokavskih ikavskih govora senjske okolice, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 119–124.

638. Živković Novica, в. бр. 648.

639.* Zajceva Svetlana, Tematski princip obrade građe u dijalekatskim rečnicima, HDZ 8 (1989) 171–179.

Са литературом.

640. Златковић Драгољуб, Фразеологија омаловажавања у пиротском говору, СДЗ XXXVI (1990) 423–740.

С тумачењем непознатих речи.

641. Ивић Павле, О говорима Баната, Свеске 2/4, Заједница књижевника Панчева (1990, Панчево) 145–159.

642. Ивић Павле, О међусловној вокалној асимилацији у батким српским говорима, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 167–173.

643. Кијаметовић Реџеп, Дијалектологизми у роману Бихорци, Одзиви, Бијело Поље 1990, 61–65.

644. Lisac Josip, Dijalekatska osnovica u jeziku hrvatske dopreporodne drame, Radovi SSFFZ XXIX/19 (1990) 53–68.

Са литературом.

645.* Lisac Josip, Problem obradenosti leksika goranskih govora, HDZ 8 (1990) 61–68.

646. Lončarić Mijo, Kaj — jučer i danas: ogledi o dijalektologiji i hrvatskoj kajkavštini, s kartom narječja i bibliografijom, „Zrinski“, Čakovec 1990, 287, 20 cm.

647.* Lubas Władysław, Suština gradske dijalektologije, HDZ 8 (1989) 75–76.

648. Marković Jordana, Novica Živković, Rečnik pirotskog govora, Pirot 1987, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Nišu, Srpskohrvatski jezik i jugoslovenske književnosti 1 (1990, Niš) 168–171.

649. Nikčević Vojislav, O periodizaciji i klasifikaciji štokavskog narječja, Most XVII/83–84 (1990, Mostar) 95–104.

650. Павковић Васа, Нова књига СДЗ-а, Вукова задужбина 9 (1990, Београд) 12. О Речнику радимског говора и о Фразеологији страха и наде у пиротском говору, СДЗ XXXV.

Приказ.

651. Perušić Marinko, Rječnik čakavskog narječja općine Duga Resa i Karlovaca, III dio, ČR XVIII/2 (1990) 109–147.

652. Пецо Асим, Однос дуже и краће множине у српскохрватском језику (на основу грађе о босанскохерцеговачким говорима), ЗМСФЛ XXXIII (1990) 369–378.

653. Радић Првослав, Цртице о говору села Мрче у куршумлијском крају, СДЗ XXXVI (1990) 1–74.

С речником и текстовима.

Резиме на руском.

654. Ракић-Милојковић Софија, Основе морфолошког система говора Доње Мутнице (код Параћина), СДЗ XXXVI (1990), 75–118.

Резиме на руском.

655. **Remetić Slobodan**, Fonološki sistem govora šumadijskog sela Blaznave, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Nišu, Srpskohrvatski jezik i jugoslovenske književnosti 1 (1990, Niš) 74–94.

656. **Реметић Слободан**, Фонетске карактеристике говора села Дражевца (код Обреновца), ЗМСФЛ XXXIII (1990) 425–432.

657.* **Sekereš Stjepan**, Areali ikavskog, ekavskog i ijekavskog govora u slavonskom dijalektu, HDZ 8 (1990) 135–144.

658. **Slade-Šilović Marko**, в. бр. 636.

659. **Станић Милица**, в. бр. 1044, 1051.

660. **СТИЈОВИЋ Рада**, Из лексике Васојевића, СДЗб XXXVI (1990) 119–380.

Резиме на руском.

661. **Соболев А. Н.**, Заметки о падежных системах сербохорватских говоров контактных зон, ЈФ XLVI (1990) 13–28.

Са литературом.

Резиме на српском.

662. **Ћупић Драго**, Dijalekatski rječnici u odnosu na druga leksikografska djela, HDZ 8 (1989) 33–40.

663.* **Ђупић Драго**, О говору плавско-гусињске зоне, Мостови 117–118, (1990, Плевља) 21–25.

664.* **Finka Božidar**, О нашој дијалекатској географији и дијалектолошкој лексикографији: uvodno izlaganje, HDZ 8 (1989) 7–11.

665. **Halilović Senahid**, Osnovne odlike govora Tuholja kod Kladnja, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 77–84.

Резиме на руском.

666. **Halilović Senahid**, Civilizacijski i međujezički kontakti na području jugoistočne Hercegovine i južne Dalmacije, Књижевни језик 19/4 (1990, Сарајево) 185–194.

Резиме на немачком.

667. **Штавланин–Ђорђевић Љубица**, Прилог проучавању групе лу у говорима призренско-јужноморавског дијалекта, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 531–534.

д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд.

668. **Велчева Борјана**, Хумачката полоча, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 61–63.

669. **Гудков Владимир П.**, Карейский типикон св. Саввы в русском сборнике XVII в., ЗМСФЛ XXXIII (1990) 89–95.

670. **Дурковић–Јакшић Љубомир**, Грађа о судбини српског културног и националног блага у Првом светском рату, АП 12 (1990) 299–323.

Са сликама.

Резиме на руском.

671. **Ivić Pavle**, Srednjovekovne srpske povelje i pisma kao svedočanstva o jeziku i kulturi, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Nišu, Srpskohrvatski jezik i jugoslovenske književnosti 1 (1990, Niš) 14–24.

672. **Jembrih Alojz**, Hrvatske riječi u putopisu Arnolfa von Harff (1497), SR 38/2 (1990) 163–166.
673. **Јовановић—Стигчевић Биљана**, Ко је писар преписа „Закона о рудницима деспота Стефана Лазаревића“?, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 197–202.
674. **Јовановић Томислав**, Хиландарски медицински кодексе п. 517, Превод. Приредио и уводну студију написао Реља В. Катић. Транскрипција српскословенског текста и превод Љубомир Котарчић и Младен Миљивојевић, Народна библиотека Србије — Београд, Дечје Новине — Горњи Милановац. Републички завод за међународну научну, просветну, културну и техничку сарадњу СР Србије — Београд, Београд 1989 стр. LI + 508, ЈФ XLVI (1990) 147–158.
- Приказ.
675. **Јовићевић Владимир**, Значај и језичко-културна манифестација *Законика общег црногорског и брдског*, Часопис Друштва библиотекара Црне Горе и Централне народне библиотеке „Турђе Црнојевић“, Цетиње 1990, 139–147.
676. **Катић Реља В.**, в. бр. 674.
677. **Keipert H.**, Die deutsche Quelle des „Iskusni podrumar“ von Zaharija Orfelin, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 203–215.
678. **Конески Блаже**, Пејчиновићево житије кнеза Лазара, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 217–220.
679. **Котарчић Љубомир**, Последње писмо протосинђела Кирила Цвјетковића, АП 12 (1990) 287–297.
- Резиме на руском.
680. **Котарчић Љубомир**, в. бр. 674.
681. **Куна Херта**, Јат у Пантелејмоновом апостолу (графичка употреба и фонолошке замјене), ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 233–241.
682. **Laškova Lili**, Ljuben Karavelov i srpskohrvatski jezik, ZbMSFL XXXIII (1990) 243–250.
683. **Миљивојевић Младен**, в. бр. 674.
- 684.* **Михаљевић Георгије**, Пјесн храбрим Србијаном, Универзитетска библиотека „Светозар Маковић“, Београд 1980, 29, 8⁰.
- Пресликано издање са рашчитаним текстом и речником мање познатих речи. Припреми Милорад Радевић.
685. **Младеновић Александар**, Нека текстолошка питања „Начертанија“ Илије Гарашанина, ЈФ XLVI (1990) 47–51.
- Резиме на француском.
686. **Младеновић Александар**, в. бр. 696, 697.
687. **Наумов Александар**, Исправка једне нетачности у историји старе српске књижевности, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 327–329.
688. **Nyomárkay István**, Istodobni hrvatski prevod religioznog dela palatina Pavla Esterhazija, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 339–344.
689. **Павковић Васа**, Шишатовачки апостол, Вукова задужбина 10 (1990, Београд)

Приказ.

690. Peco Asim, Povelja Kulina Bana — spomenik trajne vrijednosti, Rukovet 36, 78/2 (1990, Subotica) 963–973.

691.* Прота Матија Ненадовић, Дјејанија отрјада војске серпске Главне команде ваљевске противу непријатеља от 1. августа до 11. нојемврија 1811, Народна библиотека Србије, Београд 1980, 50, 8⁰.

Са фототипијом издања из 1844, речником и имеником.

Припремио Милорад Радевић.

692.* Радевић Милорад, Издања „Мемоара“ Проте Матије Ненадовића, Зборник Историјског музеја Србије 8–9 (1972, Београд) 125–131.

Библиографија са уводним текстом.

693.* Радевић Милорад, Петар Протић Сокољанин и Вук Караџић, Историјски часопис XX (1973, Београд) 377–384.

Прилог: три писма Петра Протића Сокољанина.

694. Радевић Милорад, в. бр. 684, 691, 695, 699.

695. Реметић Слободан, Два издања Мемоара Проте Матије Ненадовића (Прота Матија Ненадовић, Мемоари. Рукопис. Фототипско издање. Приредио и поговор написао Александар Младеновић. — Народна библиотека Србије и Архив Србије, Београд, 1988, стр. 6 + 198; Прота Матија Ненадовић, Целокупна дела, Свеска I. Мемоари (рукопис). Приредио Александар Младеновић. — Српска академија наука и уметности (Одељење језика и књижевности. Критичка издања српских писаца, IV, Београд, 1988, стр. I–VIII + 4 факсимила + 345), ЈФ XLVI (1990) 143–146.

Приказ.

696.* Сарајлија Милутиновић Сима, Животоспис, Књижевна историја IX/33, (1979, Београд) 157–181.

Приредио дипломатичко издање и напомену о приређивању написао Милорад Радевић.

697. Синдик Надежда Р., Две значајне књиге, АП 12 (1990) 357–361.

Приказ Мемоара проте Матије Ненадовића, Народна библиотека Србије, Архив Србије, Београд 1988, и критичко издање текста овог дела у едицији „Критичка издања српских писаца“. Приређивач Александар Младеновић.

698. Smolik Marijan, Glagoljaštvo v luči cerkvenih dokumentov, Mahničev simpozij v Rimu (1990, Celje) 263–274.

Povzetek v srbohrvaščini.

699.* Стерија Поповић Јован, Кнез Јанко из Коњске и дахија Агантија, Историјски музеј Србије и Народна библиотека Србије, Београд 1981, 38, 8⁰.

Са факсимилом аутографа и речником мање познатих речи.

Припремио Милорад Радевић.

700. Tarnanidis Ioanis C., в. бр. 706.

701. Трифуновић Ђорђе, Стеријини описи и издања старих српских текстова, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 497–501.

702. Ђорџић Божо, Осамсто година Кулинове повеље, КњЈ XXXVII/1 (1990) 96–98.

Приказ књиге *Осамсто година Повеље босанског бана Кулина 1189–1989*, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Посебна издања, Књига ХС, Одјелене друштвених наука, Књига 23, Сарајево 1989, 135.

703. Чурчић Лазар, Дечански заветник, АП 12 (1990) 249–257.

С факсимилом.

Резиме на руском.

704. Чурчић Лазар, Вредан допринос историји скрипторија и библиотека у Црној Гори, АП 12 (1990) 349–355.

705. Šimunković Ljerka, Grafija i ortografija hrvatskog teksta dvojezičnih mletačkih proglaša, Radovi SSFFZ XXIX/19 (1990) 69–79.

706. Шпадијер Ирена, Ioannis C. Tarnanidis, The Slavonic Manuscripts Discovered in 1975 at St. Catherine's Monastery on Mount Sinai, St. Catherin's Monastery, Mount Sinai — N° 3, Hellenic Association for Slavic Studies, Thessaloniki 1988, 363 str., АП 12 (1990) 341–347.

Приказ.

ђ) Историја српскохрватског језика

707. Албијанић Александар, Употреба латинице у српским штампаним текстовима током XVIII века, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 19–23.

708. Bratulić Josip, Mihovil Pavlinović i borba za glagoljicu u Dalmaciji u XIX stoleću, Forum XXIX/49, 3–4 (1990, Zagreb) 385–400.

709. Булатова Р., Фиксација старих акцентних система в средневекowych рукописях, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 47–54.

710. Gabrić–Bagarić Darija, Jezik Ivana Bandulavića, Svjetlost, Biblioteka kulturno nasljeđe Bosne i Hercegovine (1989, Sarajevo) 223.

Монографија.

711. Gabrić–Bagarić Darija, в. бр. 739.

712. Грицкат Ирена, Поводом једног необичног позива за укидање дебелог јера, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 79–82.

713. Dabić Bogdan, Pavle Ivić: O jeziku nekadašnjem i sadašnjem, Pregled LXXX/3–4 (1990, Sarajevo) 284–286.

Приказ.

714. Дурковић–Јакшић Љубомир, Повика поводом Возаровићевог издавања у Београду дела Доситеја Обрадовића, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 125–133.

715. Živov V., „Простота“ језика и ее реализацији: о језику књиге „Статир“ (1683–1684 г.), ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 141–154.

Са литературом.

716. Иванова Ценка, Доситеј Обрадович и Софрониј Врачански за основата на књижевнија језик, Мост 123 (1990, Ниш) 45–51.

717. Ивић Павле, О језику некадашњем и садашњем, БИГЗ, Јединство, Београд, Приштина 1990, 335, 21 цм.

В. бр. 741.

- 718. Jahić Dževad A.**, O narodnim i književnom jeziku bosanskih Muslimana (kratak sintetski pregled), Pregled LXXX/5-6 (1990, Sarajevo) 357-377.
- 719. Jelenić Julijan**, Kultura i bosanski franjevci I-II, fototip izdanja iz 1912. i 1915, Svjetlost, Biblioteka „Izdanci“ (1990, Sarajevo) 256, 693.
- 720. Јерковић Јован**, Прилог проучавању грађије и правописа прве половине XVIII века, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 191-195.
- 721. Јерковић Јован**, Урбани говор у роману „Вечити младожења“ Јакова Игњатовића, ЗбМСКЈ XXXVIII/1 (1990) 147-157.
Резиме на немачком.
- 722. Крећмер Ана**, Nekoliko napomena povodom 30-godišnjeg jubileja istraživanja slavenosrpskog doba, ZbMSFL XXXIII (1990) 221-231.
Са библиографијом.
- 723. Kuna Herta**, Bosanskohercegovačka franjevačka koine XVII i XVIII vijeka i njena dijalekatska baza, Књижевни језик 19/3 (1990, Сарајево) 109-120.
Резиме на немачком.
- 724. Malić Dragica**, „Vatikanski hrvatski molitvenik“ kao potvrda izvornosti dubrovačke ijekavštine, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 251-256.
- 725. Младеновић Александар**, в. бр. 734.
- 726. Младеновић Александар**, Монографија о језику Андрије Змајевића, ЈФ XLVI (1990) 133-138.
Приказ.
- 727. Младеновић Александар**, Једна значајна књига о језику Јована Стејића, ЈФ XLVI (1990) 139-142.
Приказ.
- 728. Мршевић-Радовић Драгана**, Из историје српскохрватских израза, НЈ XXVIII/4-5 (1990) 302-308.
Резиме на енглеском.
- 729. Neweklowsky Gerhard**, Nastavci dativa, instrumentala i lokativa množine imenica kod Dositeja Obradovića, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 331-337.
- 730. Novaković-Stefanović Nevenka**, Ibrahim Čedić: Jezik Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka, Institut za jezik, Radovi XIV, Sarajevo 1989, str. 7-120, Књижевни језик 19/2 (1990, Sarajevo) 104-106.
Приказ.
- 731. Peco Asim**, Koristan prilog istorijskoj gramatici našega jezika, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Nišu, Srpskohrvatskijezik i jugoslovenske književnosti 1 (1990, Niš) 172-175.
Осврт на књигу: Wernera Leheldta, Eine Sprachlehre von der Hohen Pforte.
- 732. Ружић Жарко**, Јат и негови рефлеси у поезији и списима Саве Мркаља, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 433-437.
- 733. Стевановић Михаило**, Реч-две о „језику бабе Смиљане“ и о Вуковој оцени Доситејева језика, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 453-460.

734. **Стијовић Светозар**, Александар Младеновић, Књига о Његошу, Студије и чланци, Београд, („Књижевне новине“ и „Дечје новине“ из Г. Милановца), 1989, стр. 318 са 20 факсимила, ЈФ XLVI (1990) 123–127.

Приказ.

735. **Суботић Јелисавета**, Напомене о језику неких граховских докумената с краја XVII вијека, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 467–474.

736. **Суботић Љбиљана**, Језик Јована Хаџића, Нови Сад, Матица српска, 1990, 212 стр. 8⁰.

737. **Суботић Љбиљана**, Неке синтаксичке особености књижевног језика Јакова Игњатовића, ЗМСКЈ XXXIII/1 (1990) 159–163.

738. **Толстой Н. И.**, К вопросу об историографическом слоге сербского („славеносербского“) литературного языка. (Савва Владиславич — Иоанн Раич — Милован Видакович), ЗМСФЛ XXXIII (1990) 479–485.

739. **Trtak Jasenka**, **Darija Gabrić-Bagarić**, **Jezik Ivana Bandulovića**, bosanskog frañjevca iz 17. vijeka, *Književni jezik* 19/3 (1990, Sarajevo) 156–158.

Приказ.

740. **Ћупић Драго**, Милаковићеве лингвистичке маргиналије у „Грлици“ (1835–1839), ЗМСФЛ XXXIII (1990) 503–507.

741. **Ћупић Драго**, О језику некадашњем и садашњем, *Задужбина* 11, (1990, Београд) 9.

Приказ истоимене књиге Павла Ивића.

742. **Фекете Егон**, Значење једног трпног придева („неначињен“) у Вуковом Речнику, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 509–511.

743. **Herrity Peter**, **Teodor Mirijevski's Memorandum on variants of written-Serbian (1782)**, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 513–521.

744. **Čedić Ibrahim**, в. бр. 730.

е) Стил

745. **Vrljić Stojan**, *Stilska vrijednost turcizama u našem jeziku*, *Most* XVII/83–84 (1990, Мостар) 91–93.

746. **Врљић Стојан**, Фразеолошка јединица као средство концизног израза, *Књижевни jezik* 19/4 (1990, Сарајево) 195–204.

Резиме на немачком.

747. **Вукићевић Милош**, Шта се „покрива“ стихом „Помало је такијех јунака“ у pjesми „Бановић Страхиња“?, *КњЈ* XXXVII/3 (1990), 233–241.

Резиме на руском.

748. **Vuković Milutin**, *Udžbenički tekst i živa riječ*, *Slavist* I/1 (1990, Sarajevo) 117–123.

Резиме на руском.

749. **Katnić-Bakaršić Marina**, *Mjesto jezika reklame u sistemu funkcionalnih stilova (na materijalu ruskog i srpskohrvatskog jezika)*, *Slavist* I/1 (1990, Sarajevo) 61–64.

Резиме на руском.

750. Melvinger Jasna, Ekspresivnost Strossmayerova jezika, Forum XXIX/59, 3–4 (1990, Zagreb) 401–409.

751. Муратагић–Туна Хаснија, Појачање изражајности речи у делима Тамила Сијарића, Књижевни језик 19/2 (1990, Сарајево) 79–88.

Резиме на немачком.

752. Муратагић–Туна Хаснија, Понављана у делима Тамила Сијарића, Књижевни језик 19/3 (1990, Сарајево) 139–148.

753. Муратагић–Туна Хаснија, Појачање изражајности речи у делима Тамила Сијарића, Стварање 5/6, Титоград 1990, 622–631.

754. Starčević Zoran, Dinamizacija u reklamnom diskursu, КњЈ XXXVII/2 (1990) 147–156.

Резиме на енглеском.

ж) Метрика

755. Kusturica Nazif, в. бр. 756.

756. Тунџанов, Јуриј Николаевић, Problemi stihovnog jezika; Arhaisti i inovatori, izbor, Veselin Masleša, Sarajevo 1990, 299, 20 cm.

Приредио Назиф Кустурица. Превели Назиф Кустурица и Бранко Тошовић.

757. Tošović Branko, в. бр. 756.

з) Методика наставе књижевног језика

758. Popović Branko, Kultura govora u nastavi i društvu, КњЈ XXXVIII/1 (1990) 74–77.

759. Rosandić Dragutin, Teorijsko-metodološke značajke metodike jezičnog i književnog odgoja i obrazovanja, КњЈ XXXVII/2 (1990) 114–124.

Резиме на руском.

и) Терминологија

760. Анић Владимир, Наше терминологије и култура књижевног језика, НССУВД 18/1 (1990) 5–8.

761. Бабић Стјепан, Постанак нових назива, НССУВД 18/1 (1990) 31–37.

762. Бугарски Ранко, Терминологија између књижевнојезичких и струковних норми, НССУВД 18/1 (1990) 9–13.

Резиме на енглеском.

763. Винавер Надежда, Дефиниција појма у терминолошком раду, НССУВД 18/1 (1990) 45–52.

Резиме на енглеском.

764. Вуковић Гордана, Теоријско-методолошки приступ проучавању терминологија, НССУВД 18/1 (1990) 27–30.

765. Газизова Раида Ф., Кильдибекова Танзила А., О неким проблемима савремене терминологије српскохрватског језика, НССУВД 18/1 (1990) 99–103.

766. Gereke Zigfrid, Maја Levi, Odnos tehnika — tehnologija kao semantički problem, Prevodilac IX/1–2 (1990, Beograd) 36–41.

Резиме на енглеском.

767. Гортан–Премк Даринка, О месту термина у лексичком фонду, НССУВД 18/1 (1990) 15–21.

768. Dvoržak Vladimir, Ledenica ili . . ., Jezik XXXVII/4 (1990, Zagreb) 103–111.

О стручним изразима у хрватском језику.

769. Ivir Vladimir, Rudolf Filipović, Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku, Zagreb 1990, SRAZ 35 (1990) 185–186.

770. Јелић Војислав, Типови усвајања грчких реторских термина, НССУВД 18/1 (1990) 143–147.

Резиме на немачком.

771. Јерковић Вера, Српска ћирилица — палеографски и термилошки проблеми, НССУВД 18/1 (1990) 111–117.

772. Jovanović Zoran, Terminologijom protiv Jugoslavije, Prevodilac IX/1–2 (1990, Beograd) 13–20.

773. Јовановић Милена, Index у војвођанској терминологији XVI–XIX veka, ZbMSKJ XXXVIII/2 (1990) 287–291.

Резиме на француском.

774. Keipert Helmut, „Pervye načatki latinskago jazyka“ (Venecija 1767) Zaharija Orfelina i njihova terminologija, НССУВД 18/1 (1990) 127–136.

775. Кильдибекова Танзила А., в. бр. 765.

776. Кишова Маријана, Глаголске именице са суфиксом -ње као термини у савременом књижевном српскохрватском језику, НССУВД 18/1 (1990) 179–190.

Резиме на руском.

777. Кнежевић Анто, в. бр. 788.

778. Лашкова Лили, Српскохрватска граматичка терминологија у поређењу са општесловенском језичком традицијом, НССУВД 18/1 (1990) 89–98.

С литературом.

Резиме на руском.

779. Levi Maја, в. бр. 766.

780. Милосављевић Петар, Терминологија и семиологија, НССУВД 18/1 (1990) 39–43.

781. Мишеска–Томић Олга, Термини лингвистичке анализе и њихова лингвистичка анализа, НССУВД 18/1 (1990) 69–74.

С литературом.

Резиме на енглеском.

782. Nyomarkay Istvan, Da li je poznavao Ambrozije Šarčević terminološke rečnike i ostala dvojezična izdanja svoga doba?, NSSUVD 18/1 (1990) 137–142.

Са списком кратица.

783. Павловић—Самуровић Љилана, Проблем еквиваленције шпанског метричког термина „el alejandrino“ и нашег александринца, НССУВД 18/1 (1990) 149—155.

Резиме на шпанском.

784. Перваз Драгиња, Колокација: од речи до термина, НССУВД 18/1 (1990) 59—67. С литературом.

Резиме на енглеском.

785. Поповић—Божић Мирјана, О употреби писма и термина у физичким наукама, НССУВД 18/1 (1990) 191—200.

786. Радић—Дуговић Милана, О неким видовима полисемије и хомонимије у оквиру термилошке лексике, НССУВД 18/1 (1990) 105—110.

787. Рајчић Даница, Арго у преводу, НССУВД 18/1 (1990) 157—161.

788. Samardžija Svjetlana, Anto Knežević, Filozofska terminologija u slavenskim jezicima, Zagreb 1989, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 177—179.

Приказ.

789. Смолњскаја Аделаида, Утицај семантике на облик термина и њихових говорних еквивалената, НССУВД 18/1 (1990) 53—57.

790. Стакић Милан, Деривациона терминологија у српскохрватском језику (основни појмови), НССУВД 18/1 (1990) 83—87.

791. Станковић Богољуб, Терминологија у општем српскохрватско-руском речнику, НССУВД 18/1 (1990) 163—169.

Резиме на руском.

792. Терзић Богдан, Један тип руских суфиксоидалних сложеница у термилошкој функцији и њихово транспоновање на српскохрватски језик, НССУВД 18/1 (1990) 171—177.

Резиме на руском.

793. Ћорић Божо, О терминологији у нашој творби речи, НССУВД 18/1 (1990) 75—82.

С литературом.

794. Filipović Rudolf, в. бр. 769.

795. Sichonska Maria, Место терминологије у језичком систему, НССУВД 18/1 (1990) 23—26.

Са избором литературе.

ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)

796. Buturović Đenana, Narodna pjesma o boju pod Banjalukom 1737. godine, Odjek XLIII/8 (1990, Sarajevo) 16.

797. Mikić Pavao, в. бр. 800.

798. Радевић Милорад, в. бр. 799.

799.* Српске народне песме и загонетке, Сакупио Милован Ђ. Глишић, Дечје новине, Горњи Милановац 1984, 70, 8⁰.

Са речником мање познатих и страних речи.

Припремио Милорад Радевић.

800. Škara Danica, Pavao Mikić, Stari zavjet kao izvor njemačkih i hrvatskih poslovnica, Radovi SSFFZ XXIX/19 (1990) 143–166.

Са библиографијом.

IX. Македонски језик

а) Филологија

801. Aleksoski Vasilé, The Macedonian Literary Language, MR XX/3 (1990) 170–185.

802. Бачанов Петар, Практични примери за објаснување на содржини од подрачјето речник и стил, ЛЗб XXXVII/1–2 (1990) 109–118.

803. Brozović Dalibor, Jezična shvaćanja i djelatnost Vuka Stefanovića Karadžića i struktura i sudbina makedonskog standardnog jezika, Пристапни предавања, прилози и библиографији на новите членови на МАНУ X (1990) 29–36.

804. Бужаровска Елени, Македонската паралела во Четиријазичникот на Данил и нејзиниот однос спрема грчката и англиската на Лик. Магистерска теза, Универзитет „Кирил и Методиј“, Филолошки факултет, Скопје 1990, 123 л. + IV, 4⁰.

805. Веновска—Антевска Снежана, Плод од повеќегодишна научно-истражувачка дејност. Благоја Корубин, На македонскограматички теми, Скопје 1990, ЛЗб XXXVII/5–6 (1990) 165–169.

Приказ.

806. Верижникова Е. В., Р. П. Усикова, Кон модално-негативните значења на глаголските форми со *ќе* во македонскиот литературен јазик, XVI научна дискусија, 19–26.

807. Видоски Божидар, Петричкиот говор, Прил МАНУ XIV/1 (1989/90) 5–42. Резиме на француски.

808. Георгиевски Георги, в. бр. 820.

809. Давкова Светлана, Овекочен е говорот на Гоце Делчев, Коста Пеев, Кукушкиот говор, кн. I (1987), II (1988), НИО Студентски збор, Скопје, ЛЗб XXXVII/5–6 (1990) 147–151.

Приказ.

810. Димитровски Тодор, Речник на „Бели мугри“ на К. Рацин. Прилог: Лексичкиот фонд на Рациновата поезија на македонски јазик низ регистри и речници, Култура, Скопје 1990, 221, 8⁰.

В. бр. 828.

811. Дрвошанов Васил, Отпорот на македонскиот народ преку јазикот на народните песни, Дело 74, XVII/1–2 (1990), Штип 49–57.

812. Јакимоска Маја, За речникот од областа на старата македонска литература. (Горѓи Поп—Атанасов „Речник на старата македонска литература“, Македонска книга, Скопје 1989), Стр. XXXIV/1 (1990) 78–82.

Приказ.

813. Киранциски Бојко, Нагледноста во наставата по македонски јазик во училиштата и паралелките со албански и турски јазик, ЛЗБ XXXVII/5-6 (1990) 87-92.

Од наставата.

814. Kirjazovski Risto, The Struggle of the Macedonians from Aegean Macedonians for the Use of Standard Macedonian, MR XX/3 (1990) 186-203.

815. Конески Кирил, Глаголските конструкции со *ке* во македонскиот јазик, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Посебни изданија 17, Скопје 1990, 256, 8⁰.

В. бр. 820.

816. Корубин Благоја, За некои особености на суфиксацијата кај придавките во македонскиот јазик, ЛЗБ XXXVII/5-6 (1990) 37-43.

817. Корубин Благоја, На македонско граматички теми, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Посебни изданија 18, Скопје 1990, 352, 8⁰.

В. бр. 805.

818. Корубин Благоја, Глаголските именки на *-ние* во македонскиот литературен јазик, Предавања на XXII семинар на македонски јазик, 63-71.

819. Макаријоска Лилјана, Прилог од историската синтакса на македонскиот јазик. Георги Георгиевски, Инфинитивот и неговиот еквивалент во македонските текстови од XII до XIV век, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1990, ЛЗБ XXXVII/5-6 (1990) 161-164.

Приказ.

820. Маленко Билјана, Солиден морфосинтаксички труд. Кирил Конески, Глаголските конструкции со *ке* во македонскиот јазик, Скопје 1990, ЛЗБ XXXVII/5-6 (1990) 157-160.

Приказ.

821. Марш-Стефановска Патриша, Семантичките функции на условните реченици во современиот македонски јазик, XVI научна дискусија, 53-62.

Со библиографија.

822. Минова-Гуркова Лилјана, Белешки за сврзувачките средства во расправата „Богомилите“ од Коста Радин, ЛЗБ XXXVII/1-2 (1990) 71-73.

823. Минова-Гуркова Лилјана, За една можна класификација на прашањата и одговорите. (Врз материјал од македонскиот јазик), ЛЗБ XXXVII/3-4 (1990) 25-31.

824. Минова-Гуркова Лилјана, Неколку белешки во врска со условните реченици во македонскиот јазик, XVI научна дискусија, 91-95.

Со литература.

825. Минова-Гуркова Лилјана, Обраќањето во македонскиот јазик, Предавања на XXII семинар за македонски јазик, 13-21.

826. Минова-Гуркова Лилјана, Издавачката дејност на Институтот за македонски јазик, ЛЗБ XXXVII/3-4 (1990) 105-111.

Приказ.

827. Митева Димка, Усвојување на гласовниот систем на македонскиот литературен јазик од страна на учениците, ЛЗБ XXXVII/1-2 (1990) 119-126.

828. Митева Димка, Прв толковен речник на јазикот на еден македонски писател. Тодор Димитровски, Речник на „Бели мугри“ на К. Рацин, Култура, Скопје 1990, 222, ЛЗб XXXVII/5-6 (1990) 171-173.

Приказ. В. бр. 810.

829. Митков Маринко, Неопходно е да се собере македонската дијалектна лексика, ЛЗб XXXVII/1-2 (1990) 91-93.

830. Митковска Лилјана, Белешки кон лексичкиот фонд на втората генерација македонски иселеници во Австралија, ЛЗб XXXVII/5-6 (1990) 109-116.

Со литература.

831. Миџуновиќ Љубо, Современ лексикон на странски зборови и изрази, Наша книга, Скопје 1990, 695, 20 цм.

832. Мишиќ Мирка, Носители на условност во македонските зависно-независни реченици, XVI научна дискусија, 85-90.

833. Панзова Виолета, Множностите за примена на логичките конструкции во анализата на природните јазици врз примерот на македонскиот јазик, ГЗбФФУС 15-16 (1988-1989/1990) 289-311.

Резиме на англиски.

834. Паноска Ружа, Јазично-стилски особености на драмата „Печалбари“ од Антон Панов, ЛЗб XXXVII/5-6 (1990) 45-51.

835. Пеев Коста, в. бр. 809.

836. Петковска Благица, Кон фонетскиот систем во јазикот на Паргениј Зографски, ЛЗб XXXVII/5-6 (1990) 57-62.

837. Pianka Włodzimierz, Zuzanna Topolińska, Božider Vidoeski, Słownik macedońsko-polski i polsko-macedoński, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Makedonska kniga, Warszawa, Skopje 1990, 704, 8°.

838. Пјанка Влоѓимјеж, Семантиката на предикатот и граматичката модалност (полско-македонски паралели), XVI научна дискусија, 63-78.

839. Поп-Атансов Ѓорѓи, в. бр. 812.

840. Предавања на XXII семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје и Охрид, 2-22. VIII 1989 год., Универзитет „Кирил и Методиј“, Семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје 1990, 155 + 13, 8°.

Зборник на трудови.

841. Ристовски Блаже, Непознати „Кратки белешки за звукот што = што, шчо и што во прилепскиот говор“ од Марко Цепенков, Прил МАНУ XIV/1 (1989/90) 95-102.

Резиме на англиски.

842. Спасов Људмил, Планирањето на јазиците во Југославија (од гледна точка на македонскиот јазик), Језичка политика и планирање језика у Југославији 1990, Нови Сад) 111-114.

Резиме на англиском.

843. Стефанија Драги, Не во македонскиот јазик и охридскиот говор, XVI научна дискусија 37-43.

Са литература.

844. Стојановиќ Лидија, Динамика на односот меѓу авторскиот и туѓиот говор во поезијата на С. Стојчевски, Сов XL/3-4 (1990) 62-68.

845. Стојковска Сузана, Лексемите доктор и лекар во македонскиот јазик, ЛЗб XXXVII/1-2 (1990) 79-85.

846. Тантуровска Лидија, Седумнаесета научна дискусија на Семинарот за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 13-15. 8. 1990), ЛЗб XXXVII/5-6 (1990) 181-189.

Хроника.

847. Усикова Р. П., в. бр. 806.

848. Фрицман Виктор, Разликувањето на македонските глаголни парадигми со помошните глаголи сум и има, ЛЗб XXXVII/1-2 (1990) 87-90.

849. Христова Дорсана, Функцијата на глаголите и маркерите во модалната употреба во македонскиот јазик, XVI научна дискусија 79-84.

Со библиографија.

850. Цветковски Живко, За негацијата од категоријален аспект, XVI научна дискусија, 45-52.

851. Цепенков Марко, в. бр. 841.

852. Цукески Александар, Поглед кон јазикот на Кочо Рацин, КЖ XXXV/7-8 (1990) 1-6.

853. Цукески Александар, Поглед кон јазикот на Кочо Рацин, Предавање на XXII семинар за македонски јазик, 49-60.

854. XVI научна дискусија, Охрид, 14-16 VIII 1989 год., Универзитет „Кирил и Методиј“ — Семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје 1990, 131, 8⁰.

855. Шокларова-Љоровска Германија, Семантика и синтакса на временските односи во македонскиот јазик во споредба со полскиот јазик, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје 1990, 229, 8⁰.

Резиме на англиски.

б) Фолклор

856. Вражиновски Танас, Народни приказни на Македонците иселеници во Канада, Култура, Скопје 1990, 204, 8⁰.

Резиме на англиски.

857. Китевски Марко, в. бр. 860.

858. Материјали од X меѓународен симпозиум за балкански фолклор, Охрид 7 и 8 јули 1988 година, МФ XXII/43 (1989/90) 1-246.

Зборник на трудови на тема: „Системот на жанровите на народното творештво на балканските народи“ и „Пролетните обредни групни женски песни и игри кај балканските народи“.

859. Ристески Стојан, Легенди и преданија за Свети Наум, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје 1990, 135, 8⁰.

Резиме на француски.

860. Стоилов Антон П., Македонски народни песни. Редакција Марко Китевски, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Посебни изданија 14, Скопје 1990, 120, 8⁰.

861. Тодоровски Томислав, в. бр. 862.

862. Шапкарев Кузман А., Записи, приредил Томислав Тодоровски, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Посебни изданија 16, Скопје 280, 8⁰.

Х. Словеначки језик

а) *Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika, pouka*

863. Arko Alenka, Slovenščina na Goriškem kot jezik v stiku, SR 38/4 (1990) 375–398.

Povzetek v italijansčini.

864. Berdon Andrej, Slovenščina v tržaški sodni palači, Pravna praksa IX/6 (1990, Ljubljana) 14.

865. Bešter Marja, Vplivajska vloga v besedilnih partizanske publicistike, SR 38/3 (1990) 233–252.

Povzetek v angleščini.

866. Vidovič–Muha Ada, в. бр. 866.

867. Vlahović Maja, Katjuša Zakrajšek, Govorimo slovenački, Naučna knjiga, Beograd, 1989, 123 str., КЊЈ XXXVII/2 (1990) 185–186.

Приказ.

868. Vospernik Reginald, Sporazumevalni jezik celovških slovenskih gimnazijcev, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 320–322.

869. Gantar Andreja, Besede v igri, Slava IV/2 (1989–1990, Ljubljana) 188–192.

870. Gjurin Velemir, Nesmiselna kraja pik izpod slik, Strojniški vestnik 36/1–3 (1990, Ljubljana) 31.

871. Gradišar Minka, в. бр. 916.

872. Gracer Benjamin, Praktične izkušnje iz jezikovnega ozavešćanja učenica in učitelja v osnovni šoli, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 262–273.

873. Domej Teodor, Slovenščina na koroških srednjih in višjih šolah, Narodne manjšine. Zbornik referatov in razprav na znanstvenem srećanju 30. in 31. marca 1989 (1990, Ljubljana) 141–146.

Povzetek v angleščini.

874. Dular Janez, Jezikovno planiranje in slovenščina, Jezička politika i planiranje jezika u Jugoslaviji (1990, Novi Sad) 105–109.

Са литературом.

Резиме на енглеском.

875. Dular Janez, O slogovnih ražsežnostih tonemsega naglaševanja v slovenščini, Razprave SAZU, Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 143–151.

Povzetek v angleščini.

876. **Žagar France**, Slovenska slovnica in jezikovna vadnica, 5. dopolnjena in razširjena izd., Obzorja, Maribor 1990, 350 8⁰.
Vsebuje novo poglavje Sporočanje.
877. **Žagar France**, Učenje dialoga v osnovni šoli, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 294–299.
878. **Zakrajšek Katjuša**, v. бр. 867.
879. **Jan Zoltan**, Videotehnika pri pouku materinščine, Prosvetni delavec 41/8 (1990, Ljubljana) 6.
880. **Jug–Kranjec Hermina**, Ekspresionistično preoblikovanje dejanskosti v romanu Bogovec Jernej, SR 38/2 (1990) 105–130.
Povzetek v angleščini.
881. **Jug–Kranjec Hermina**, Pomenskost naslova in okvirja v Preglednem Bogovcu Jerneju, JiS XXXV/7–8 (1989–1990) 161–176.
Povzetek v angleščini.
882. **Jug–Kranjec Hermina**, Slovensčina za tujce. Učbenik za začetne in prve nadaljevalne tečaje slovenskega jezika, 7. dopolnjeni natis, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, Ljubljana 1990, 326, 8⁰ + kaseti.
883. **Keber Janez**, Dati komu košarico, dobiti košarico, Mohorjev koledar (1990, Celje) 80–83.
884. **Keber Janez**, Štoklja — ali res prinaša otroke ali samo štokljá?, Glasnik Slovenskega etnografskega društva XXX (1990, Ljubljana) 74–79.
885. **Kozinc Alenka**, Jezik jenaša preteklost in prihodnost. Pogovor s profesorico Alenko Kozinc o prenovi pouka slovenskega jezika v osnovni šoli, Prosvetni delavec 41/18 (1990, Ljubljana) 5.
Pogovor pripravila Danica Cedilnik.
886. **Kozinc Alenka**, Učni jezik v osnovni šoli in učitelji, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 323–333.
887. **Kozinc Alenka**, **Erika Kržišnik–Kolšek**, **Viktor Majdič**, Učni jezik. Seminar za učitelje v 3. razredu osnovne šole, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 1990, 21, 8⁰.
888. **Kolar Marija**, **Metka Kordigel**, Pouk slovenščine kot didaktična komunikacija, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 132–145.
889. **Kordigel Metka**, v. бр. 888.
890. **Korošec Tomo**, Izpustni časopisni naslovi, SR 38/4 (1990) 341–349.
Povzetek v angleščini.
891. **Korošec Tomo**, Časopisni nadnaslovi v sodobnih slovenskih dnevnikih (Tipološka razvrstitev), SR 38/3 (1990) 209–219.
892. **Kocjan–Barle Marta**, Izid Pravi in slovenski seminar z roko v roki, Mostovi XXV/2 (1990) 27–34.
Povzetek 6-urnega seminarja o novih pravopisnih pravilih.
893. **Kržišnik Erika**, Tipologija frazeoloških prenovitev v Cankarjevih proznih besedilih, SR 38/4 (1990) 399–420.

Povzetek v angleščini.

894. Kržišnik Erika, Frazeologija po seminarско, Slava IV/2 (1989–1990, Ljubljana) 162–168.

Na Seminarju slovenščine za tujce.

895. Kržišnik Erika, Slovensko gospodarstvo o slovenskem jeziku, JiS XXXV/4–5 (1989–1990) 102–106.

896. Kržišnik–Kolšek Erika, Frazeologija v osnovni in srednji šoli, JiS XXXV/4–5 (1989–1990) 134–141.

Povzetek v angleščini.

897. Kržišnik–Kolšek Erika, v. 6p. 887.

898. Križman Mirko, V kotu Radgonskega (tri) kota. O zatajevanih štajerskih Slovincih v Avstriji, akulturaciji ipd. govori mariborski germanist in raziskovalec prof. dr. Mirko Križman. Spraševal je Branko Žunec, NRazgl XXXIX/7 (1990, Ljubljana) 204.

899. Kunst Gnamuš Olga, Problemi pragmatične obravnave jezika, Jezik in književnost I (1990, Trst) 43–56.

900. Kunst Gnamuš Olga, Razvijanje zmožnosti za razumevanje in tvorjenje besedil, Vzgoja in izobraževanje v večjezičnem okolju = Problematiche educative in ambiente plurilingue (1990, Gorica) 103–114.

Prevod v ital. na str. 115–127.

901. Kunst Gnamuš Olga, Zagatnost performativnosti ali kako obljubiti, JiS XXXVI/3 (1990–1991) 86–90.

Ocena: Igor Ž. Žagar, —, Ljubljana 1989.

902. Kunst Gnamuš Olga, Pragmalingvistične poteze dialoško pisane razprave, JiS XXXVI/1–2 (1990–1991) 10–20.

Povzetek v angleščini.

903. Kunst Gnamuš Olga, Govor v razredu — poskus določiti nekatere opisne kategorije, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 102–109.

904. Lap–Drozg Marija Ana, Komunikacija učitelja z učenci in starši za aplikacijo naravoslovnih in družbenih ved pri reševanju problemov vsakdanjega življenja, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 236–242.

905. Lah Andrijan, Slovenščina in vojska, Srce in oko II/20 (1990, Ljubljana) 577–579.

906. Majdič Viktor, Slovenščina v stiku s srbohrvaščino, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 334–384.

907. Majdič Viktor, v. 6p. 887.

908. Malle Avguštin, Slovenščina na koroških srednjih in višjih šolah, Narodne manjšine. Zbornik referatov in razprav na znanstvenem srečanju 30. in 31. marca 1989 (1990, Ljubljana) 129–139.

Povzetek v angleščini.

909. Mejak Vrišer Breda, Tehnična beseda v osnovni šoli, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 219–222.

910. Melink Branko, Jezik — sredstvo verskega oznanila, Cerkev v sedanjem svetu XXIV/5–6 (1990, Ljubljana) 97–100.

911. Moder Janko, Slovenščina za začetnike, Slovenski koledar (1990, Ljubljana) 52–55.

Z bibliografijo učbenikov slovenščine za začetnike.

912. Moder Janko, Materinščina, Rodna gruda XXXVII/1–12 (1990, Ljubljana).

913. Orožen Martina, Konzonantski sklopi v slovenskem jeziku, ZbMSFL XXXIII (1990) 345–350.

914. Orožen Martina, Slavistično društvo Slovenije ob izidu Pravil slovenskega pravopisa, NRazgl XXXIX/14 (1990) 408.

915. Petkovšek Meta, Kultura verbalnega komuniciranja med učiteljem in učitelji pri urah telesne vzgoje, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 243–249.

916. Pečjak Sonja, Minka Gradišar, Razvijanje bralnih sposobnosti. Seminar za učitelje slovenskega jezika v 6. razredu osnovne šole, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 1990, 19, 8⁰.

917. Podbevšek Katja, Prekodiranje govornega jezika v pisnega (lektorska izkušnja), JiS XXXVI/1–2 (1990–1991) 27–30.

918. Potrata Majda, Značilnost verzifikacije Leopolda Volkmerja in njen odmev v slovenski literarni zgodovini, JiS XXXV/7–8 (1989–1990) 177–184.

Povzetek v angleščini.

919. Pucelj Ivan, Komunikacija in simboli v elementarni matematiki, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 215–218.

920. Rotar Vlado, Dobro voden pogovor — merilo kakovosti pouka SN (oz. SND), Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 208–214.

921. Skalar Marija, Od besede do odnosa v medosebni šolski komunikaciji, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 9–16.

922. Slovenski pravopis. I. Pravila, uredniški odbor Jože Toporišič [itd.], Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990, 241, 8⁰.

923. Skubic Mitja, Slovenski pravopis, I. Pravila [Dictionnaire d'orthographe slovène. Première partie. Règles]. Comité de rédaction: Jože Toporišič et alii. SAZU — Državna založba Slovenije. Ljubljana 1990, Linguistica XXX (1990, Ljubljana) 231–232.

Poročilo.

924. Strojcin Marja, Nekatere psihološke značilnosti materinščine, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 312–320.

925. Tomić Ana, Pogovor ali dialoška metoda kot sredstvo in oblika demokratične komunikacije pri pouku, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 74–84.

926. Toporišič Jože, b. čp. 922.

927. Toporišič Jože, Tretjič o besedotvorni teoriji, SR 38/4 (1990) 421–440.

Ob knjigi: Ada Vidovič-Muha, Slovensko skladajnsko besedotvorje ob primerih zloženek, Ljubljana 1988.

Povzetek v angleščini.

928. Toporišič Jože, 40 let povojnega jezikoslovja slovenskega jezika, Jezik in književnost I (1990, Trst) 5–30.

929. Toporišič Jože, Dvojezičnost in problemi slovensko govorečih manjšin, Vzgoja in izobraževanje v večjezičnem okolju = Problematiche educative in ambiente plurilingue (1990, Gorica) 83–90.

Prevod v ital. na str. 91–99.

930. Trunkelj Betka, Zgodovina besedotvorja v slovensko pisanih slovnicaх slovenskega jezika Slava V/1 (1990–1991, Ljubljana) 9–27.

931. Ferbar Janez, Pojavi, glagoli in spremenljivke, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 223–235.

932. Horvat Jože, Dve paradigmi časnikarskega jezika, Jezik in književnost I (1990, Trst) 57–66.

Že objavljeno v NRagzl 21. X. 1988.

933. Cedilnik Danica, в. бр. 885.

934. Cencič Majda, Verbalna komunikacija in vrste informacij med ravnateljem in učitelji na nekdanjem goriškem učiteljskišči, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 159–163.

935. Cencič Mira, Od razvojnega pogovora k problemskem pouku, Komunikacija in jezikovna kultura v šoli (1990, Ljubljana) 85–93.

936. Črnivec Ljubica, Sestava tematske učne ure o vremenu, Slava IV/2 (1989–1990, Ljubljana) 157–161.

937. Čuk Metka, Nekaj opažanj o pouku slovenskega strokovnega jezika za tujce, Slava IV/2 (1989–1990, Ljubljana) 198–191.

938. Šuštaršič Rastislav, Fonološko prilagajanje soglasnikov v angleških slovarskih enotah, prevzetih v slovenščino, SR 38/2 (1990) 141–156.

Povzetek v angleščini.

939. Šuštaršič Rastislav, Izgovarjava angleških besed: predlogi k Pravilom novega slovenskega pravopisa, JiS XXXVI/3 (1990–1991) 62–69.

b) Zgodovina jezika, dialekti, objava in obravnava starih besedil

940. Abram Lučka, Govori Boršta pri Trstu in bližnje okolice, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 221–240.

Povzetek v angleščini.

941. Benedik Francka, Narečja na Loškem, Loški razgledi 37 (1990, Škofja Loka) 61–68.

Povzetek v nemščini.

942. Benedik Francka, Poimenovanje gozda in refleksi ě v besedi *sneg* v slovenskih govornih, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 213–220.

943. Grdina Igor, O Brižinskih spomenikih in okoli njih, Tretji dan XIX/9–10 (1989–1990, Ljubljana) 5–6.

944. Zorko Zinka, Oplotniško narečno besedišče, Zbornik občine Slovenska Bistrica 2 (1990, Slovenska Bistrica) 410–414.

945. Zorko Zinka, Ruški govor, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 203–211.

Povzetek v angleščini.

946. Kenda-Jež Karmen, Ka'ku: 'rečema n pa ka'ku: sma d'jal. (Ob zbiranju gradiva za narečni slovar.), Slava V/1 (1990–1991, Ljubljana) 73–79.

947. Logar Tine, Jakob Rigler, Karta slovenskih narečij, priredila — na osnovi Ramovševe Dialektološke karte slovenskega jezika, novejših raziskav in gradiva Instituta za slovenski jezik ZRC SAZU, besedilo Tine Logar, Mladinska knjiga, Ljubljana 1990.

Merilo 1 : 500 000. — Na hrbtni strani besedilo: Slovenska narečja.

948.* Logar Tine, Diftongizacija in monoftongizacija v slovenskih dialektih, HDZ 8 (1989) 69–73.

949. Merše Majda, Jezikovne spremembe v Trubarjevih prevodih Nove zaveze, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 163–179.

Povzetek v angleščini.

950. Nartnik Vlado, Glagol *biti* v Brižinskih spomenikih, Slava V/1 (1990–1991, Ljubljana) 52–57.

951. Nartnik Vlado, Povedna členitev II. Brižinskega besedila, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 275–282.

Povzetek v ruščini.

952. Pavšič Tomaž, O idrijskem govoru, Mohorjev koledar (1990, Celje) 53–55.

953. Povše Ivana, Govor na Žusmu, SR 38/3 (1990) 177–189.

Povzetek v angleščini.

954. Pogačnik Jože, Strokovno vzorno slavistično delo. E. Prunč: Urban Jarnik, *Textologische Grundlagen und lexikologische Untersuchung seiner Sprache*, MD Celovec 1988, Jis XXXV/7–8 (1989–1990) 188–190.

Ocena.

955. Premk Francka, Trubarjev in Dalmatinov psalter v luči izvirnega besedila. Sto devetintrideseti psalm / Ps 139, Dialogi XXVI/7–9 (1990, Maribor) 84–91.

956. Rigler Jakob, b. čp. 947.

957. Skubic Mitja, Skladenjski kalki romanskega izvora v zahodnih slovenskih govorih, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 153–161.

Povzetek v italijanščini.

958. Smole Vera, Govor vasi Šentrupert in okolice, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 257–273.

Povzetek v angleščini.

959. Steenwijk Han, Morfologija iz furlanščine izposojenih samostalnikov v rezi-janskem narečju, Slava IV/2 (1989–1990, Ljubljana) 135–137.

960. Stone Gerald, Slóvenski jezik v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske, Valvasorjev zbornik (1990, Ljubljana) 232–238.

Povzetek v angleščini.

961. Toporišič Jože, Glagolski oblikotvorni naglas moščanskega govora, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 99–107.

Povzetek v angleščini.

962. Uršič Lojze, Spomini na domače narečje in krško-muljavski govor, Zbornik občine Grosuplje 16 (1990, Grosuplje) 139–143.

963. Horvat Sonja, Glasoslovje severovzhodnih notranjskih govorov, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 241–255.

Povzetek v angleščini.

964. Hočevar Mateja, Nadiško narečje (glasovje in besedje) v humorističnih sestvkih Dóma, SR 38/3 (1990) 285–294.

Dom je slovenski časnik v Čedadu.

965. Šepetavec Anton, K problematiki slovenskega jezika v Frankopanovem prevodu Moliérovega Georga Dandina, Celjski zbornik (1990, Celje) 85–119.

c) Strókovni in splošni slovarji, terminologija

966. Bajec Anton, Pavle Kalan, Italijankoslovenski slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990, 843, 18 cm.

967. Bradač Fran, Latinsko-slovenski slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990, 609, 17 cm.

968. Bradač Fran, Slovensko-latinski slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990, 347, 18 cm.

969. Vitorovič Nada, v. 6p. 973.

970. Gjurin Velemir, Iz besedišča Dalmatinovih Registrov II: gesli hod, raven shena, SR 38/1 (1990) 39–45.

971. Gjurin V[elimir], v. 6p. 998.

972. Gozdarska terminološka komisija pri Zvezi društev inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesarstva Slovenije, Gozdarski slovar. Poskusni snopič, glavni urednik Igor Smolej, Institut za gozdno in lesno gospodarstvo, Ljubljana 1990, 45, 8⁰.

973. Grad Anton, Ružena Škerlj, Nada Vitorovič, Veliki angleško-slovenski slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990, 1377, 25 cm.

974. Grad Anton, Henry Leeming, Slovensko-angleški slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990, 827, 25 cm.

975. Grad Anton, Italijansko-slovenski in slovensko-italijanski slovar, 9. izd., Cankarjeva založba, Ljubljana 1990, 445, 15 cm.

976. Greenberg Marc L., Pripombe k Poskusnemu snopiču Slovarja stare knjižne prekmurščine: razmerje med pisavo in izgovorjavo, SR 38/1 (1990) 54–55.

Vilko Novak, Slovar stare knjižne prekmurščine. Poskusni snopič, Ljubljana 1988.

977. Greenberg Marc L., Albansko-slovenski slovar in temelji albanske slovnice, SR 38/1 (1990) 64–69.

Ocena: France Novšek, Albansko-slovenski slovar s temelji albanske slovnice/Fjalor shqip-slovenisht me bazat e gramatikës së shqipes. Ljubljana 1988.

978. Dembskij Narcis, Slovensko-francoski slovar strojniških in komplementarnih izrazov, Mostovi XXV/1 (1990) 48–60, XXV/2, 37–46.

979. Dembskij Narcis, в. бр. 981.

980. Jeler Slava, в. бр. 991.

981. Jesenik Viktor, Narcis Dembskij, Slovensko-francoski slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990, 926, 21 cm.

982. Kalan Pavle, в. бр. 966.

983. Klinar Stanko, Oxford-Duden-Cankarjeva založba, Angleško-slovenski slikovni slovar, Vestnik XXIV/1–2 (1990) 106–119.

984. Kotnik Janko, Slovensko-italijanski slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990, 799, 18 cm.

985. Kraut Bojan, Slovensčina v prevodih standardov JUS, Strojniški vestnik XXXVI/1–3 (1990, Ljubljana) 31.

986. Leder Zvonka, в. бр. 990.

987. Leeming Henry, в. бр. 974.

988. Lesarska terminološka komisija pri ZDIT GL SRS, Gradivo za tehniški slovar lesarstva. Področje furnir in vezani les, Les 42/1–2 (1990, Ljubljana) 71–72, 42/5–6 203–204, 42/9–10 323–324.

989. Mamić Mile, Slovenske riječi u Rječniku Jugoslovenske akademije, SR 38/2 (1990) 131–139.

Povzetek v nemščini.

990. Metereološki terminološki slovar, glavna urednika Zdravko Petkovšek in Zvonka Leder, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Društvo meteorologov Slovenije, Ljubljana 1990, 125, 8⁰.

991. Nemško–angleško–slovensko–hrvatsko–srbski slovar barvne metrike, strokovni in uredniški odbor Slava Jeler [itd.], Tehniška fakulteta, Jugoslovanski raziskovalni center za barvo, Maribor 1989, 154, 8⁰.

992. Novak Vilko, в. бр. 976, 996.

993. Novšek France, в. бр. 977.

994. Orel–Pogačnik Irena, Govorica besed — Paberki po Kastelec–Vorenčevem in Hipolitovem slovarju iz začetka 18. stoletja, Slava V/1 (1990–1991, Ljubljana) 58–72.

995. Petkovšek Zdravko, в. бр. 990.

996. Pirnat–Greenberg Marta, Pripombe k Poskusnemu snopiču Slovarja stare knjižne prekmurščine: predstavljanje oblik, SR 38/1 (1990) 56–57.

Vilko Novak, Slovar stare knjižne prekmurščine. Poskusni snopič, Ljubljana 1988.

997. Plotnikova Ol'ga Sergeevna, Jože Sever, Rusko-slovenski in slovensko-ruski slovar = Rusko-slovenskij i slovensko-russkij slovar', Cankarjeva založba, Ljubljana; Russkij jazyk, Moskva 1990, 600 str., 8⁰.

Vsebuje tudi kratka orisa slovnice ruskega in slovenskega jezika.

998. Puhar J[ože], V[elemir] Gjurin, Strojniški slovar, Strojniški vestnik 36/10–12 (1990, Ljubljana) 206–207.

Zgled 12 slovarskih gesel.

999. Saje Mitja, Kitajsko-slovenski slovar, Filozofska fakulteta, Ljubljana 1990, VIII, X, 405, 4⁰.
1000. Sever Jože, в. бр. 997.
1001. Smolej Igor, в. бр. 972.
1002. Tomšič France, Nemško-slovenski slovar, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990, 989, 21 cm.
1003. Torelli Niko, Les & skorja = Wood & bark = Holz & Bast. Slovar strokovnih izrazov, Biotehniška fakulteta, VTOZD za lesarstvo, Ljubljana 1990, 70 str. 8⁰.
1004. Černigoj Boris, Nemško-slovenski strojniški slovar = Deutsch-slowenisches Wörterbuch für den Maschinenbau, Fakulteta za strojništvo, Ljubljana 1990, 268, 8⁰.
1005. Škerlj Ružena, в. бр. 972.

XI. Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)

1006. Babić Stjepan, Osmojezični enciklopedijski rječnik, Jezik XXXVII/3 (1990, Zagreb) 93–96.
Приказ.
1007. Bačlija Grgo, в. бр. 1035.
1008. Benson E., в. бр. 1055.
1009. Benson Morton, Englesko-srpskohrvatski rečnik, 3. izd., Prosveta, Beograd 1990, XLIX, 722, 24 cm.
1010. Benson Morton, Srpskohrvatsko-engleski rečnik, 3. izd., Prosveta, Beograd 1990, LXV, 769, 24 cm.
Уз сарадњу Биљане Шљивић–Шимшић.
1011. Benson M. в. бр. 1055.
1012. Brkić Svetozar, Branko Momčilović, Srpskohrvatsko engleski rečnik, 2. izd., BIGZ, Beograd 1990, 416, 18 cm.
1013. Bujas Željko, в. бр. 1052.
1014. Vidmarović Natalija, Russko-serbskohorvatskij slovar, Moskva — Novi Sad 1988, Strani jezici XIX/4 (1990, Zagreb) 240–241.
1015. Deanović Mirko, Josip Jernej, Talijansko hrvatski ili srpski rječnik, 9 izd., Školska knjiga, Zagreb 1990, 1029, 24 cm.
1016. Дешић Милорад, Рјечници језика писаца — велики задатак наше лексикографије, НЈ XXVIII/4–5 (1990) 288–294.
Резиме на енглеском.
1017. Динић Јакша, Податак речнику тимочког говора, СДЗб XXXVI (1990) 381–422.
Народна прича на крају.
1018. Драšković Vlado, Francusko-srpskohrvatski frazeološki rečnik sa posloviceма, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1990, 233, 23 cm.
В. бр. 1050.

1019. Đukić Vesna, Srpskohrvatsko-perzijski rječnik, Ambasada Islamske Republike Iran, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd 1990, Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 462–463.

Приказ.

1020. Idrizović Muris, Abdulah Jesenković, Vladimir Knor, Rječnik stranih riječi, Književna zajednica Drugari, Sarajevo 1990, 405, 18 cm.

1021. Ilić Branko, Izbor pojmova iz opšte medicine [srpskohrvatsko-engleski], Prevodilac IX (1990, Beograd) 80–94.

1022. Pison R. в. бр. 1055.

1023. Jerković Jovan, Radovan Perinc, Minimalni rečnik srpskohrvatskog jezika: srpskohrvatsko-rumunski, 2. izd., Zavod za izdavanje udžbenika, Novi Sad 1990, 143, 20 cm.

1024. Jernej Josip, в. бр. 1015.

1025. Jesenković Abdulah, в. бр. 1020.

1026. Jovanović Z[oran], Izbor osnovnih vojnih pojmova (nemački-srpskohrvatski), Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 77–93.

1027. Knor Vladimir, в. бр. 1020.

1028. Marojević Radmilo, Ruski rečnici: dvojezični rečnici srpskog jezika, Zadužbina III/9 (1990, Beograd) 3.

1029. Miloradović Živan M., Nemačko-srpskohrvatski srpskohrvatsko-nemački rečnik: sa primenjenom gramatikom, 4. izd., Lingva, Beograd 1990, XLVI, 624, 18 cm.

Стручни сарадник Теноди Владимир.

1030. Miloradović Živan M., Rusko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-ruski rečeničnik: sa primenjenom gramatikom, 4. izd., Lingva, Beograd 1990, 578, 21 cm.

Стручни сарадник Радуловић Љиљана.

1031. Miloradović Živan M., Englesko-srpskohrvatski srpskohrvatsko-engleski rečnik: sa primenjenom gramatikom, 5. izd., Lingva, Beograd 1990, XXXVII, 608, 18 cm.

Стручни сарадник Танасијевић Слађана.

1032. Miloradović Živan M., Francusko-srpskohrvatski srpskohrvatsko-francuski rečnik: sa primenjenom gramatikom, 2. dorad. izd., Lingva, Beograd 1990, XLIX, 596, 18 cm.

Стручни сарадник Станисављевић Бранка.

1033. Momčilović Branko, в. бр. 1012.

1034. Московљевић Милош С., Речник савременог српскохрватског књижевног језика с језичким саветником, 2. изд., Аполон, Београд 1990, XI, 1023, 21 cm.

1035. Peić Marko, Grgo Bačlija, Rečnik bačkih Bunjevaca, Novi Sad: Matica srpska; Subotica: Subotičke novine, 1990, 445, 8⁰.

1036. Perinc Radovan, в. бр. 1023.

1037. Пипер Предраг, Руско-српскохрватски речник у редакцији Богољуба Станковића, ЗбМСС 38 (1990) 213–215.

1038. Putanec Valentin, Francusko-hrvatski ili srpski rječnik, 6. izd., Školska knjiga, Zagreb 1990, XIX, 1167, 24 cm.

1039.* **Putanec Valentin**, Hauszerov „Hrvatsko-njemački rječnik“ (1858) za škole u Gradišću HDZ 8 (1989) 115–126.

1040. **Radulović Ljiljana**, в. бр. 1030.

1041. **Simić Živojin**, Englesko-srpskohrvatski rečnik, 3. izd., BIGZ, Beograd 1990, 446, 18 cm.

1042. **Spalatin Krsto**, Peterojezični rječnik europeizama, kako se prevode hrvatske nepravde srodnice na engleski, francuski, njemački, talijanski i druge jezične poteškoće, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1990, 796, 24 cm.

1043. **Stanisavljević Branka**, в. бр. 1031.

1044. **Станић Милица**, Ускочки речник, Научна књига, Београд 1990, 2 књ., 29 cm.

В. бр. 1051.

1045. **Станковић Богољуб**, в. бр. 1037.

1046. **Танасијевић Слађана**, в. бр. 1031.

1047. **Тановић Ђијас**, Rusko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-ruski rječnik, Svjetlost, Sarajevo 1990, 349, 18 cm.

1048. **Tankosić Slobodan**, Englesko-srpskohrvatski rečnik elektronskih komponenta, Prevodilac IX/1–2 (1990, Beograd) 101–120.

Глосар.

1049. **Tenodi Vladimir**, в. бр. 1029.

1050. **Тоћанас Душанка**, Vlado Drašković: Francusko-srpskohrvatski frazeološki rečnik, Zbornik radova ISJK 12 (1990) 183–184.

Приказ.

1051. **Ђупић Драго**, Ускочки речник. Задужбина 12, (1990, Београд) 9.

Приказ истоимене књиге Милице Станића.

1052. **Filipović Rudolf i dr.**, Englesko-hrvatski ili srpski rječnik, 17. izd., Školska knjiga, Zagreb 1990, XVIII, 1435, 24 cm.

Прерадили: Жељко Бујас и др.

1053. **Čolić Jovan D.**, Rečnik latinsko-srpskohrvatski, Dereta, Beograd 1990, 572, 21 cm.

1054. **Šamšalović Gustav**, Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik, 12. izd., Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1990, XI, 1201, 24 cm.

1055. **Šipka Danko**, Drugi život jednog rječnika, M. Benson, E. Benson, R. Ilson, Kombinatorni rečnik engleskog jezika, Nolit, Beograd 1990, Odjek XLIII/8 (1990, Sarajevo) 25.

Приказ.

1056. **Šljivić-Šimšić Biljana**, в. бр. 1010.

1057. **Šulek Bogoslav**, Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja, Globus, Zagreb 1990, 2 knj., 22 cm.

XII. Биографије, аутобиографије и сл. грађа

1058. Gajšek Vladimir, Jernej Kopitar in naš čas, izbral, uredil in besedila prispeval —, Kopitarjevo društvo, Ljubljana 1990, 40, 8⁰.

Vsebuje mdr.: Jernej Kopitar in naš čas; Jernej Kopitar in vprašanje jezika; Kratek življenjepisni očrt Jerneja Kopitarja.

1059. Grdina Igor, Gregor Čremošnik in cirilska paleografija, Zgodovinski časopis 44/2 (1990, Ljubljana) 159–168.

Povzetek v nemščini.

1060. Grdina Igor, „Vaš vdani in hvaležni Ramovš ... Vaš odani A. Belić“, JiS XXXVI/3 (1990–1991) 83–85.

Ocena: Fran Ramovš, Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Belićem. Uvodno študijo in opombe napisal Janez Rotar, Ljubljana 1990.

1061. Damjanović Stjepan, Marko Samardžija, Ljudevit Jonke, Zagreb 1990, RZSF 25 (1990) 75–78.

1062. Dembskij Narcis, в. бр. 1081.

1063. Jakopin Franc, Fran Ramovš kot imenoslovec, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 13–20.

Povzetek v angleščini.

1064. Jesenik Viktor, в. бр. 1081.

1065. Јовановић Томислав, Прилог био-библиографији Драгутина Костића, АП 12 (1990) 329–338.

1066. Kravar Miroslav, August Musić kao slovenist, Razprave SAZU, Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 109–115.

Povzetek v nemščini.

1067. Lisac Josip, Fran Ramovš i Nikola Majnarić: uz stogodišnjicu rođenja Frana Ramovša (1890–1952), ZR XXXIX/5–6 (1990) 621–628.

1068. Logar Tine, Fran Ramovš — zgodovinar in dialektolog slovenskega jezika, Razprave SAZU, Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 5–12.

1069. Milovčić Ivan, Mahnič i glagoljica, Mahničev simpozij v Rimu (1990, Celje) 275–283.

Povzetek v slovenščini.

1070. Novak France, Fran Ramovš, Mohorjev koledar (1990, Celje) 127–128.

1071. Pleteršnik Maks, в. бр. 1079.

1072. Ramovš Fran, Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Belićem, [uvodno študijo in opombe napisal Janez Rotar], SAZU, Ljubljana 1990, 167 str., 8⁰.

1073. Rotar Janez, в. бр. 1071.

1074. Samardžija Marko, в. бр. 1061.

1075. Sindik Nadežda R., Janko Jurančič (1902–1989), АП 12 (1990) 327–328.

1076. Suoj Marko, Ob osemdesetletnici profesorja Franceta Bezlaja, SR 38/4 (1990) 317–319.

1077. Споменица посветена на починатиот Михаил Д. Петрушевски редовен член на Македонската академија на науките и уметностите, МАНУ, Скопје 1990, 35, 8⁰.

1078. Станојчић Живојин, Професор Михаило Стевановић (1903–1991), КњЈ XXXVII/4 (1990) 435–437.

Некролог.

1079. Suhadolnik Stane, Maks Pleteršnik, Mohorjev koledar (1990, Celje) 115–116.

1080. Ћупић Драго, Данило Вушовић (1900–1939), КњЈ XXXVII/4 (1990) 417–423.

1081. Šega Lidija, Predstavljamo vam prevajalski tandem Dembskiј/Jesenik, Mostovi XXV/2 (1990) 15–19.

1082. Šivic–Dular Alenka, Ob osemdeseti obletnici akademika Franceta Bezlaja, JiS XXXVI/3 (1990–1991) 37–40.

XIII. Библиографија

1083. Babić Marko, U spomen akademiku Veljku Gortanu, ZR XXXIX/6–6 (1990) 641–645.

Са библиографијом.

1084. Binark Ismet, в. бр. 1091.

1085. ***, Bibliografija Fr. Ramovša (ponatis iz SR II 1950) z dodatkom objavljenih njegovih razprav od 1951 do 1971, Razprave SAZU. Razred za filološke in literarne vede XIII (1990, Ljubljana) 283–291.

1086. ***, Bibliografija članova odsjeka za slovenske jezike i književnosti, Slavist I/1 (1990, Sarajevo) 126–155.

1087. Vitorović Gordana, Linguistica XVI–XXX. Table chronologique, Linguistica XXX (1990, Ljubljana) 255–286.

1088.* [Година] 1847. у српској књижевности, науци и публицистици. Каталог изложбе, Народна библиотека Србије, Београд 1987, 43, 8⁰.

Припремио Милорад Радевић.

Каталог садржи библиографију издања.

1089. Gortan Veljko, в. бр. 1083.

1090. Dimitrijević Naum, Bibliografija doktorskih disertacija iz metodike nastave stranih jezika odbranjenih na univerzitetima SAD, Zbornik radova ISJK 12 (1990) 193–215.

1091. Đenadija Slavica, World Bibliography of Translations of the Meanings of the Holy Qur'an Printed Translations 1515–1980, priredili Ismet Binark i Halit Eren, predgovor Ekmeleddin Ihsanoğlu, Istanbul, IRCICA, 1406/1986, Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 483–484.

Приказ.

1092. Eren Halit, в. бр. 1091.

1093. Ihsanoğlu Ekmeleddin, в. бр. 1091.

1094. Kranjec Marko, Anka Sollner–Perdih, Marija Cvetek, Slovenistika v letu 1988. Bibliografski pregled, JiS XXXV/4–5 (1989–1990) 107–124.

1095. **Лазих Ксенија**, в. бр. 1097.
1096. **Lencek Rado L.**, в. бр. 1114.
1097. **Матицки Миодраг**, Књига Доситеја Обрадовића, ЛМС 166, 446/1–2 (1990, Нови Сад) 184–186.
Приказ. — Ксенија Б. Лазих: Библиографија Доситеја Обрадовића, Народна библиотека, Београд, 1990.
1098. **Mehdiu Feti**, Prilog bibliografiji jugoslovenske orijentalistike 1966–1990 (arabistika na albanskom jeziku u Jugoslaviji), Prilozi za orijentalnu filologiju 40 (1990, Sarajevo) 413–432.
1099. **Okuka Miloš**, в. бр. 1114.
1100. **Pirnat–Greenberg Marta**, Bibliografija jezikoslovnih člankov v Bleiweisovih Novicah, SR 38/3 (300–309).
- 1101.* **Радевић Милорад**, Књиге и брошуре штампане Вуковом азбуком од 1827. до краја 1863. године, Историјски часопис XXXV (1988, Београд) 175–194.
- 1102.* **Радевић Милорад**, Прилози библиографији радова штампаних Вуковом азбуком од 1820. до краја 1863. године, Историјски часопис XXXVI (1989, Београд) 195–230.
1103. **Радевић Милорад**, в. бр. 1088.
1104. **Радовановић Милорад**, Библиографија радова професора др Александра Младеновића, ЗМФСФЛ XXXIII (1990) 2–17.
1105. **Радовановић Милорад**, Библиографија радова професора др Александра Младеновића, АП 12 (1990) 9–38.
1106. **Rigler Jakob**, в. бр. 1110.
1107. **Sekulović Gordana**, Anotirana bibliografija rečnika termina iz veterinarske medicine i srodnih nauka, Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 74–76.
1108. **Sollner–Perdih Anka**, в. бр. 1094.
1109. **Tanasić Sreto**, Bibliografija doktorskih disertacija i magistarskih radova iz oblasti jezika odbranjenih na Univerzitetu u Sarajevu, Prizma I/1 (1990, Sarajevo) 181–184.
1110. **Toporišič Jože**, Tipologija Riglerjevega jezikoslovnega dela (Ob postumno izdanem izboru njegovih razprav), SR 38/1 (1990) 47–53.
Jakob Rigler, Razprave o slovenskem jeziku, Ljubljana 1986.
1111. **Hočevar Mateja**, Bibliografija Franceta Bezlaja. Ob osemdesetletnici, SR 38/4 (1990) 453–467.
1112. **Cvetek Marija**, в. бр. 1094.
1113. **Čarota Ivan**, Bibliografija belorusko-jugoslovenskih književnih veza, Prevodilac IX (1990, Beograd) 70–79.
1114. **Šito Daria**, Lencek Rado L. and Okuka Miloš, A Bibliography of Recent Literature on Macedonian, Serbo-Croatian, and Slovene Languages. Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Südslaven, Neue Serie, I Band, Slavica Verlag dr. Anton Kovač — München, 1990, Књижевни језик 19/4 (1990, Сарајево) 219–221.

Приказ.

XIV. О становништву

1115. **Томић Миље**, Сеобе без сеоба, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 487–590.

XV. Разно

1116. **Alaburić Jelica**, VII kongres MAPRIAL-a, Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 58–61.

Хроника међународног конгреса „Руски језик и књижевност у интернационалној комуникацији: проблеми функционисања и наставе“ (Москва, 10–17. август 1990).

1117. **Alaburić Jelica**, Medunarodni skupovi u Sovjetskom Savezu, Prevodilac IX/1–2 (1990, Beograd) 59–63.

Приказ семинара „Рачунар и превод '89“ (Тбилиси, 27. новембра — 3. децембра 1989) и семинара за руководиоце преводилачких организација у СССР-у (Москва, 4. децембра 1989).

1118. **Bešter Marja, Darja Gabrovšek**, Srednji vek v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Zbornik Obdobja 10, Filozofska fakulteta, Ljubljana 1989, 391 str., JiS XXXV/6 (1989–1990) 157–160.

Poročilo.

1119. **Бугарски Ранко**, Национално и југословенско у језику, Књижевност 45, 89/1, (1990, Beograd), 59–61.

1120. **Biljanovska Biljana**, Prevodilački susreti „Ohrid '90“, Prevodilac IX/1–2 (1990, Beograd) 67–69.

Приказ скупа са темом „Превођење јуче, данас, сутра“ (Охрид, 22–24. април 1990).

1121. **Gabrovšek Darja**, в. бр. 1118.

1122. **Grosman Meta**, Profil diplomiranega anglista: želje in realnost, Vestnik XXIV/1–2 (1990) 100–105.

1123. **Daskalović Vidosava**, Neka aktuelna pitanja školovanja jugoslovenske dece u inostranstvu, КњЈ XXXVII/3 (1990) 270–273.

1124. **Derganc Aleksandra**, Sedmi kongres Mednarodne zveze učiteljev ruskega jezika in literature (Moskva, 11–17. avgust 1990) in jezikoslovje, JiS XXXVI/3 (1990–1991) 90–91.

Poročilo.

1125. **Deržek Slavko**, Poročilo o seminarju francoskega jezika (Alliance Francaise, Pariz, julij 1990), Vestnik XXIV/1–2 (1990) 123–125.

1126. **Дмитриев П. А., Г. И. Сафронов**, Александр Младенович и Ленинградский университет, ЗбМСФЛ XXXIII (1990) 105–111.

1127. **Erjavec Tomaž, Tancig Peter**, Pregled nekaterih računalniških pristopov k morfološki analizi jezika, SOL V/1–2 (1990) 195–200.

Са литературом.

1128. **Ignjatović Srba**, Моћ језика и владанје над њим, Odjek XLIII/3 (1990, Sarajevo) 13.

1129. Јанићијевић Јован, Шеснаести београдски преводилачки сусрети, Мостови XXI/1-2 (1990, Београд) 43-45.

1130. Јанићијевић Јован, XII светски конгрес преводилаца, Мостови XXI/3-4 (1990, Београд) 149-156.

Приказ.

1131. Jembrih Alojz, Hrvatski filološki aspekt, Izdavački centar Revija, Osijek 1990, 354, 21 cm.

1132. Jovanović Z[oran], Beogradski kongres FIT-a — afirmacija jugoslovenskog prevodilaštva, Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 5-9.

Осврт на XII светски конгрес преводилаца (Београд, 2-9. августа 1990).

1133. Jovanović Zoran, XII kongres FIT-a, Prevodilac IX/3 (1990, Beograd) 47-55.

Хроника XII светског конгреса преводилаца (Београд, 2-9. августа 1990).

1134. Jovanović Zoran, XII svetski kongres prevodilaca — Beograd 1990 [2], Prevodilac IX/4 (1990, Beograd) 49-58.

Наставак хронике објављене у бр. 3 за 1990. годину.

1135. Jovanović Mladen, U susret beogradskom kongresu FIT-a. Jugoslovenski prevodioci i FIT, Prevodilac IX/1-2 (1990, Beograd) 5-12.

1136. Kasumović Ahmet, Jezik i folklor, Univerzal, Tuzla 1990, 152, 23 cm.

1137. Katičić Radoslav, O jednom odlomku u recenziji Radmila Marojevića, JF XLVI (1990) 159-160.

1138.* Kašić Jovan, Adam Dragosavljević kao leksikograf i leksikolog, HDZ 8 (1989) 55-60.

1139. Končarević Ksenija, XXVIII skup slavista Srbije, Prevodilac IX/1-2 (1990, Beograd) 63-65.

Приказ скупа са темом „Ново у југословенској и светској славистици“ (Београд, 25-27. јануар 1990. године).

1140. Марицки-Гађански Ксенија, „Кратка историја лингвистике“ Ватрослава Јагића, ЗМСФЛ XXXIII (1990) 257-261.

1141. Marjanović Aleksandra i dr., Dečje jezičke igre, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Svjetlost, Beograd, Sarajevo 1990, 173, 20 cm.

1142. Михајловић Младен, Писмо није предуслов језика, Свеске — Заједница књижевника Панчева II/5 (1990, Панчево) 140-144.

1143. Mihelič Marjanca, K madžarski slovenistiki od Avgusta Pavla dalje, SR 38/1 (1990) 69-76.

Glej tudi: Vilko Novak, Pripombe k madžarski slovenistiki, SR 38/3 (1990) 309-310.

1144. Novak France s sodel. Marjete Humar ter Cvetane in Miloša Tavzesa, Zborovanje jugoslovanskih leksikografov in leksikologov v Zagrebu, JiS XXXV/7-8 (1989-1990) 197-199.

Пороčило.

1145. Omerza Anton, Trideset let strokovnega dela DZTPS, Mostovi XXV/2 (1990) 8-13.

- Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije.
1146. Orožen Martina, Jezikoslovje v Domu in svetu, Dom in svet. Zbornik MСMLXXXIX II (1989 [i. e.] 1990) 15–35.
1147. Пекић Зоран, Есеји о конверзацији, АП 12 (1990) 387–407.
Са резимеом.
1148. Perić Aleksandar, UNESKOV simpozijum u Veneciji, Prevodilac IX (1990, Beograd) 58–61.
Хроника симпозијума „Језичка и социокултурна мобилност и интеграција у Европи: социолошке и образовне перспективе“ (Венеција, 20–22. септембар 1990).
1149. Pirjevec Marija, Slovenistika v Italiji (1921–1951), SR 38/3 (1990) 221–231.
Povzetek v italijansčini.
1150. Popović Ljubomir, U susret Trinaestom kongresu Saveza slavističkih društava Jugoslavije, КЊЈ XXXVII/3 (1990) 288.
1151. Сафронов Г. И., в. бр. 1126.
1152. Сикимић Биљана, Шести међународни Балканолошки конгрес, Софија, 30. август — 5. септембар 1989, ЈФ XLVI (1990) 161–164.
Хроника.
1153. Смаиловић Исмет, Једна важна а заборављена обљетница (Поводом 20-годишњице Сарајевског симпозија о језичкој толеранцији), Књижевни језик 19/3 (1990, Сарајево) 149–155.
1154. Stakić Jelena, Godišnja skupština Udruženja književnih prevodilaca Srbije, Mostovi XXI/1–2 (1990, Београд) 42–43.
1155. Tavzes Miloš, в. бр. 1144.
1156. Tavzes Svetana, в. бр. 1144.
1157. Tancig Peter, в. бр. 1127.
1158. Traljić M., Prof. hadži Ali ef. Nametak, Anali Gazi Husref-begove biblioteke XV–XVI (1990, Сарајево) 293–299.
In memoriam.
1159. Ćosić Vjekoslav, Језична политика у Француској у доба Револуције, Radovi SSFFZ XXIX/19 (1990) 27–52.
Са библиографијом.
1160. Humar Marjeta, в. бр. 1144.
1161. Cvirn Janez, Језиковна политика целјске општине на прелому стољетја, Zgodovinski časopis 44/2 (1990, Ljubljana) 199–214.
Povzetek v nemščini.
1162. Steiner George, O privatnom jeziku, Dometi 23/2, (1990, Rijeka), 163–176.

Библиографију уредио Михаило Шћепановић

РЕГИСТАР

РЕГИСТАР РЕЧИ И СИНТАКСИЧКИХ КОНСТРУКЦИЈА

- а (асемантички суфикс), творба 91
алисати, творба 69
ауторски неологизми, терм. 67
- ба (суфикс), творба 91
биномна сложеница, терм. 36
Бугъ/Богъ (хидроним), правопис 93
- веверац, творба 73
Водџоји (топоним), фонет. 104
- гланна < гладна, фонет. 100
говорни неологизми, терм. 67
годишњеодамарајући, творба 69
госпоја, Госпојина, фонет. 105
- Degree of Control over the Event, терм. 30
- денотативна карактеризација, терм. 2
дис, творба 73
-dj- (праслов.) фонет. 95
- же (старослов.) упот. 137, 140
жег, знач. 91
- заменичке енклитике, синт. 26
зброј, знач. 91
*zveno (праслов.) етим. 189
зен-будализам, творба 72
-зи (старослов.) упот. 136-142
златотрес, творба 70
зуб, знач. 15
-зѣ (старослов.) упот. 138
- индивидуални неологизми, терм. 67
индивидуално-ауторски неологизми, терм. 67
индивидуално-говорни неологизми, терм. 67
инстант-српство, творба 69
искорабљати, творба 84
- ј (старослов.) упот. 138-139
- је (суфикс), творба 91
Јуре, Јурјевдан, Јурјев, фонет. 105
- ка (асемантички суфикс), творба 91
катакомбајн, творба 72
кмезозоик, творба 72
конотативна карактеризација, терм. 2
контаминација, терм. 71-72
контекстни неологизми, терм. 67
контекстно-говорни неологизми, терм. 67
- крвоскок, творба 71
кривреда, творба 72
крозъ (старосрпски), знач. 83
- кѣ (асемантички суфикс), творба 91
- ланда(ра)ги, етим. 189
лексичко слагање, терм. 14
лексичко слагање са семантичким детерминатором, терм. 17-18
лексичко слагање са заданим семантичким детерминатором, терм. 17-18
- ливња, знач. 91
љубвичињеније, творба 70
људ, творба 73
- мафијавелистички, творба 72
међаш, фонет. 100
меја, фонет. 96-97
мејаш, Мејашкѣ торине, фонет. 105
мејник, мењик, меник, мјеник, фонет. 100
- Меџвршје (топоним), фонет. 104
миследник, творба 72
млаја, фонет. 97-98
мој, творба 73
мотиква, творба 72
- п'а (суфикс), творба 91
ненадмаш, творба 69

- натпис, знач. 91
 неузални неологизми, терм. 67
 -пикъ (суфикс), творба 91
 ножоветни, творба 72
- обособственни, творба 85
 ов (старослов.) упот. 138
 овдѣ (старослов.) упот. 139
 ограничено слободна синтаксичка
 функција, терм. 21
- оказионализми грађени нарушавањем
 творбеног система, терм. и творба
 69
- оказионализми грађени независно од
 творбеног система, терм. и творба
 74
- оказионализми грађени семантичком
 деривацијом, терм. и творба 74
- оказионализми грађени у складу с
 творбеним системом, терм. и
 творба 68
- оказионални неологизми, терм. 67
 оказионализми грађени по оказионал-
 ним творбеним моделима, терм.
 и творба 71
- он (старослов.) упот. 138
 ондѣ (старослов.) упот. 139
 oslabl'enu (старослов.) синт. 114
- паклис, творба 74
 педесетољетка, творба 71
 пенцевш, творба 74
 rogyub'sijimъ (старослов.) синт. 114
 подњимаш, творба 69
 помајка, знач. 9-10
 прави, знач. 5-10
 прѣја, фонет. 95-96
 премртав, творба 69
 претњолог, творба 69
 прљавштина, творба 74
 прљка, творба 70
 prosešijimъ (старослов.) синт. 115
 прототип, терм. 1
 прототипска одредба, терм. 1
 провоз, знач. 91
- распрадла, творба 74
 редеривација, терм. 72-73
 ров, знач. 91
- сађе, фонет. 99
 саја — саје, фонет. 98-99
 сатира, творба 74
 сврд, творба 73
 се, повр. заменица, синт. 26-27
 sévčšumu (старослов.) синт. 113
 sédeštijъ (старослов.) синт. 118
 семантичка категорија, терм. 167
 сиј (старослов.) упот. 137
 сико (старослов.) упот. 139
 сицев (старослов.) упот. 139
 Сјећамо га се дјететом, синт. 120
 слаји, фонет. 97-98
 сложеница, терм. 36
 староговор, творба 71
 съда (старослов.) упот. 139
- тако (старослов.) упот. 139
 Тако они тихо говорећи, синт. 120
 таков (старослов.) упот. 139
 такојевић, творба 69
 терговина, верло, правопис 85
 тогов (старослов.) упот. 139
 толико (старослов.) упот. 139
 тудѣ (старослов.) упот. 139
 тѹји, фонет. 97-98
 тѣ (старослов.) упот. 137
 тѣда (старослов.) упот. 139
- ужасан, страшан, грозан, знач. 86
- фото-попара, творба 69
 функционална категорија, терм. 167
 функционално-семантичка категори-
 ја, терм. 167
 функционално-семантичко поље,
 терм. 164-165
- хипотактична сложеница, терм. 36
- ци (старослов.) упот. 139-140
- чад, фонет. 100
 чађа/чађ, фонет. 99
 чаја, фонет. 98
 честит, творба 73
 чеш, творба 73
- шестољетка, творба 71
 шкодилак, творба 72

РЕГИСТАР ИМЕНА

- Aarts, Flor** 172
Abram, Lučka 253
 Абрамович, Д. И. 126, 127, 129, 130, 132, 134
 Адамовић, Милан 219, 220
 Адливанкин, С. Ю. 71, 73, 75
 Адрианова—Перетц, В. П. 129
Ágoston, Mihály 219
Ajanović, Mustafa 230, 232
Eichner, H. 187, 188
 Акимова, Г. Н. 209, 213
 Аксентијевић, Биљана 201
 Алабурић, Јелица 201, 263
 Албијанић, Александар 239
 Алексоски, Василе 245
Anderson, John M. 172
 Андрић, Драгослав 37
 Аникин, А. Е. 187
Anić, Vladimir 230, 242
 Апрессян, Ю. Д. 13
 Арват, Н. Н. 121
Argyle, Michael 195, 196
Arko, Alenka 249
 Арсенијевић, Нада С. 219
 Атанасов, Петар 219
Auburger, Leopold 227
 Ахманова, О. С. 67, 68, 75

Бабић, Марко 230, 261
 Бабић, Сава 201, 203
Babić, Stjepan 66, 68, 70, 71, 74, 75, 227, 230, 242, 257
Babić, Faruk 219
Bagi, Ferenc 219
 Вајес, Антон 255
Bajžiková, Eugénia 209
 Бакина, С. А. 67, 68, 71, 73, 75
Bakir, Murthadha J. 173
Bakić, Ibrahim 230
Balogh, Lajos 219
Bandulavić, Ivan 239
Baotić, Josip 103, 107, 230, 234
Barić, Eugenija 38, 66, 209, 214
Bartes, Roland 197
 Баскаков, Александар Н. 195
 Баскић, Радмила 191
Batali, Qamil 219
 Батинић, Љиљана 70, 75
Butler, Thomas 227
Bauer, Ivan 219
Bauer, L. 35, 66
Bach, Svend 224
 Бацанов, Петар 245
 Бачвански, Марија 208
 Баџија, Грго 77, 214, 217, 257, 258
 Беднарек, Адам 195
Bezić—Božanić, Nevenka 214
Bezljaj, France 260, 261
 Белић, Александар 38, 66, 71, 75, 119, 121, 260
Bekeš, Andrej 195
Benedik, Francka 253
Bennet, David 26, 33
Benson, Evelyn 220, 221, 257, 259
Benson, Morton 220, 221, 257, 259
Berdon, Andrej 249
 Берић—Ђукић, Весна 214
Bešter, Marja 249, 263
 Биљановска, Биљана 263
Binark, Ismet 261
Birnbaum, Henrik 117
 Бјелетић, Марта 187, 189
 Белоусов, Вечеслав Н. 195
 Бјелчевић, Александар 195
Blažič, Marjan 195
Blahova, Emilie 225, 226
Bogaj, Halil 220
 Богданов, Н. А. 67, 69, 71, 77
 Богдановић, Димитрије 128
 Богдановић, Недељко 145, 214, 234
 Богосављевић, Драган 215
Bogustavski, Andrzej 165
 Бојадџијев, Дамјан 195
 Бојадџијев, Тодор 215
Volta, Marija 208
 Боднарко, А. В. 163—169
Bor, Matej 222
Boryś, Wiesław 188, 189, 215, 234
Borovski, Samuel 211
 Бортничук, Е. Н. 71, 75
Brabec, Ivan 33, 104
Brabcova, Radoslava 209
 Брагина, А. А. 67, 75
Bradač, Fran 255
 Брајичић, Олга 208
Bratulić, Josip 239
 Брачић, Стојан 220
Browne, Wayles 3, 26, 27, 29, 33, 201
 Бркић, Светозар 257
Brozović, Dalibor 104, 105, 107, 230, 231, 232, 245
 Бугарски, Ранко 195, 198, 199, 200, 201, 230, 242, 263
 Будимир, Милан 120
 Бужаровска, Елени 245
Bujas, Željko 257, 259
 Булатова, Рима 239
Bulcsu, László 195

- Buturović, Denana 104, 107, 244
 Weinreich, Uriel 196
 Валчић, Тамара 201
 Ваљевац, Наила 103, 108
 Варбог, Ж. Ж. 188, 189
 Varsik, Branislav 156
 Василенко, И. В. 75
 Васић, Вера 195, 196, 230, 232
 Wacha, Imre 225
 Wekker, Herman 172
 Велев, Илија 225
 Велчева, Борјана 236
 Веновска—Антевска, Снежана 245
 Верижникова, Е. В. 245
 Verheijen, Ron 172
 Vesel—Kraigher, Nataša 201
 Večerka, Radoslav 117
 Wyatt, James L. 172
 Видановић, Ђорђе 195
 Видмаровић, Наталија 210, 257
 Видовић, Војислав 225
 Видовић, Радован 215
 Vidović—Muha, Ada 249, 252
 Видоески, Божидар 245, 247
 Wierzbicka, Anna 7, 8, 9
 Винавер, Надежда 242
 Vince, Zlatko 231
 Vinja, Vojmir 188
 Виторовић, Гордана 261
 Виторовић, Нада 255
 Владић—Поповић, Јасна 187—189, 215
 Влаховић, Маја 215, 249
 Влаховић, Племенка 208
 Влашић, Марија 201
 Wode, Henning 195, 198
 Војводић, Дојчил 196, 210
 Worf, Benjamin Lee 166
 Vospernik, Reginald 249
 Вразиновски, Танас 248
 Врачански, Софрониј 239
 Врљаић, Стојан 241
 Вујичић, Драгомир 234
 Вукадиновић, Вилотије 215
 Вукадиновић, Зора 201, 227, 228
 Вукелић, Мирослав 225
 Вукићевић, Милосав 234
 Вукићевић, Милош 241
 Вукмановић—Мојсиловић, Биљана 187, 189
 Вуковић, Борислав 208, 210
 Вуковић, Гордана 215, 242
 Вуковић, Јован 102, 104, 107, 108
 Вуковић, Милутин 241
 Вукомановић, Славко 227, 231
 Вулићевић, Љ. 120
 Вучинић, Нада 201, 202
 Вушовић, Данило 261
 Gabrić—Bagarić, Darija 239, 241
 Gabrovšek, Darja 263
 Gabrovšek, Dušan 220
 Газизова, Раида Ф. 243
 Gajer, Leona 201
 Gajšek, Vladimir 260
 Гак, В. Г. 14, 165
 Gămulescu, Dorin 234
 Gantar, Andreja 249
 Гачић, Зоран 201
 Гачић, Милица 201
 Геић, Душко 234
 Георгијевски, Георги 226, 245, 246
 Gereke, Zigfrid 243
 Гинзбург, Е. Л. 16
 Gjurin, Velemir 222, 249, 255, 256
 Gladić, Vinko Aldo 215
 Глишић, Милован Ђ. 244
 Gomerčić, Hrvoje 215
 Голубовский, П. В. 125, 127
 Гончаров, Б. П. 75
 Гортан—Премк, Даринка 13—23, 177—179, 227, 243
 Gorup, Radmila 25—34
 Gorše, Dušan 220
 Gortan, Veljko 261
 Gotovac, Vedrana 215
 Гочкова, Татјана 196
 Гунова, З. 74, 75
 Grabias, S. 72, 75
 Grad, Anton 255
 Graustein, Gottfried 174
 Grah, Kathe 202
 Grečl, Domagoj 231
 Gradišar, Minka 249, 252
 Gracer, Benjamin 249
 Grdina, Igor 253, 260
 Григорян, Е. А. 196
 Greenbaum, Sidney 117
 Greenberg, Marc L. 255
 Грицкат, Ирена 79—94, 141, 227, 239
 Грковић—Мејџор, Јасмина 226
 Гроздановић—Пајић, Мирослава 226
 Grosman, Meta 263
 Gudelj—Velaga, Zdenka 202
 Гудков, Владимир П. 526, 236
 Дабих, Богдан Л. 210, 239
 Давидова, М. К. 67, 75
 Давкова, Светлана 245
 Далматова, Галина 210
 Даль, Владимир 83
 Damadžić, Aida 220
 Damjanović, Stjepan 260
 Даничић, Ђуро 83, 160
 Далсугјер, Barbara 173
 Даскаловић, Видосава 263
 Duff, Alan 202

- Dvoržak, Vladimir 243
 Deanović, Mirko 257
 De Courtenay, Jan Baudouin 168
 Dembskij, Narcis 256, 260, 261
 Demel, Miljenka 202
 Derganc, Aleksandra 210, 214, 263
 Deržek, Slavko 263
 Десподова, Вангелија 225, 226
 Defterdarević–Muradbegović, Almasa 220
 Дешић, Милорад 202, 228, 257
 Дябо, В. А. 188
 Diver, W. 30, 33
 Dik, S. 165
 Diklić, Zvonimir 231, 232
 Димитријевић, Наум 202, 261
 Димитровски, Тодор 245
 Димовска, Пандора 202
 Добров, И. 121
 Динев, Петър 210
 Динић, Јакша 257
 Дмитриев, П. А. 263
 Добрев, Иван 210
 Dokulil, Miloš 69
 Домашнев, А. И. 196
 Domej, Teodor 249
 Done, Aleksandar 210
 Dostal, Dubravka 202
 Doçi, Rexher 215
 Драгичевић, Милан 228, 235
 Драгосаљевић, Адам 264
 Драшковић, Владо 257, 259
 Дрвошанов, Васил 245
 Dudok, Daniel 210, 211
 Dudok, Miroslav 208, 211, 231
 Dukat, Zdeslav, 220
 Dular, Janez 196, 249
 Дуличенко, А. Д. 196, 211
 Дурковић–Јакшић, Љубомир 236, 239
 Дучевска, Анета 196
 Duszak, Anna 174
- Ђенадија, Славица 261
 Ђолић, Слободанка 202
 Ђорђић, Петар 112, 113, 121
 Ђуровић, Радослав 104, 107
 Ђукановић, Владо 208, 231
 Ђукановић, Јован 202, 207, 231
 Ђукић, Весна 258
 Ђуровић, Радосав 231
- Elias–Bursać, Elen 202
 Emons, Rudolf 173
 Erdelji, Margita 202
 Eren, Halit 261
 Aitchison, Jean 195, 200
- Žagar, Igor Ž. 195, 251
 Žagar, France 250
- Žibreg, Ivona 231
 Живковић, Новица 235
 Живов, В. 239
 Žic–Fuchs, Milena 196
 Жлуктенко, Ю. А. 71, 73, 77
 Жолковский, А. К. 210, 211
 Žunec, Branko 251
 Županović, Šime 215
 Журауски, А. И. 211
- Заботкина, В. И. 71, 77
 Zabrocki, Tadeusz 173
 Zajec, Jasenka 219, 225
 Зајцева, Светлана 235
 Закрашек, Катјуша 202, 249, 250
 Збиљић, Драгољуб 231
 Zwicky, A. 25, 34
 Sgall, Petr 8, 165
 Zgusta, Ladislav 13, 181–185
 Земская, Е. А. 68, 69, 77
 Златковић, Драгољуб 235
 Зоњић, Божидар Г. 215
 Zorko, Zinka 254
 Zrimec, Nubia 202
 Zuanella, Božo 215
 Dziubalska–Kolaczyk, Katarzyna 175
 Zubin, D. 30, 34
- Иванова, И. Е. 231
 Иванова, Олга 216
 Иванова, Т. А. 121
 Иванова, Пенка 239
 Иванчев, Светомир 211
 Ивас, Иван 196
 Ivir, Vladimir 196, 243
 Ивић, Милка 1–11, 171–176, 228, 231
 Ивић, Павле 105, 106, 107, 145–161, 231, 232, 235, 236, 239, 241
 Ivšić, Stjepan 33, 105, 107, 108
 Ignjatić, Zdravko 202
 Игњатовић, Душанка 103
 Игњатовић, Срба 263
 Игњачевић, Светозар М. 203
 Idrizović, Muris 258
 Икономова, Ж. 121
 Илиевски, Петар Хр. 216
 Илић, Бранко 258
 Ipson, Robert 220, 221, 258, 259
 Ineichen, Gustav 224
 Иричанин, Гордана 203
 Исаев, М. И. 203
 Ičin, Kornelija 203
 Ihsanoglu, Ekmeleddin 261
- Jaworski, Adam 172
 Jagić, Vatroslav 111, 126, 127, 264
 Јакомоска, Маја 245
 Jakobsen, Lisbeth F. 172
 Jakobson, Roman 149, 153

- Jakopin, Franc 260
 Jan, Zoltan 250
 Јанићијевић, Јован 264
 Janicki, Karol 172
 Јанко—Триницкаја, Х. А. 72, 73, 75
 Јанковић, Срђан 231, 232
 Јанчић, Божидар 203
 Jahić, Mustafa 221
 Jahić, Dževad A. 196, 232, 240
 Јашар—Настева, Оливера 225
 Егорова, К. И. 71, 72, 75
 Jedlička, Alois 211
 Jelenić, Julijan 240
 Jeler, Slava 256
 Јелић, Војислав 243
 Jembrih, Alojz 237, 264
 Еремина, Л. И. 74, 75
 Јерковић, Вера 226, 243
 Јерковић, Јован 203, 240, 258
 Ермакова, О. П. 74, 75
 Jernej, Josip 221, 257, 258
 Jesenik, Viktor 256, 260, 261
 Jesenković, Abdulah 258
 Jespersen, Otto 168
 Јовановић, Гордана 216
 Јовановић, Зоран 203, 204, 205, 208,
 243, 258, 264
 Јовановић, Милена 243
 Јовановић, Миодраг 191
 Јовановић, Младен 264
 Јовановић, Томислав 216, 237, 260
 Јовановић—Стипчевић, Биљана 226,
 237
 Јовић, Душан 228
 Јовичевић, Владимир 237
 Jonke, Ljudevit 260
 Јорданова, Ј. 68, 76
 Јошић, Неђо 191
 Југ—Кранјес, Нермина 250
 Јуранчић, Јанко 260
 Jurišić, Blaž 232
 Јутронић—Тихомировић, Дуња 196
- Калинин, А. В. 67, 76
 Keipert, H. 237, 243
 Kalan, Pavle 255, 256
 Кандратов, Н. А. 211, 214
 Karadža—Garić, Mevlida 232
 Караџић Стефановић, Вук 77, 238, 240,
 245
 Kardela, Henryk 173
 Karić, Enes 221
 Karlik, Petr 197
 Carnevale, M. 72, 76
 Karolak, Stanislaw 165
 Kasumović, Ahmet 197, 264
 Katnić—Bakarsić, Marina 241
 Katona, Edit 221
- Катић, Пела 237
 Katičić, Radoslav 187, 188, 264
 Kačala, Jan 211, 212
 Кашић, Зорка 227, 232
 Кашић, Јован 264
 Quirk, Randolph 117
 Keber, Janez 216, 250
 Kemény, Gábor 221
 Kenda—Jež, Karmen 254
 Keržan, Karmen 221
 Kernev—Štrajm, Jelka 197
 Kijametović, Redžep 235
 Кильдибекова, Т. А. 243
 Киранџиски, Бојко 246
 Кирјазовски, Ристо 246
 Киршова, Маријана 243
 Китайгородскаја, М. В. 77
 Китевски, Марко 248
 Klinar, Stanko 216, 256
 Krzeszowski, Tomasz P. 172
 Kniesza, István 157
 Knežević, Anto 243, 244
 Knor, Vladimir 258
 Ковачевић, Милош 197, 199, 228
 Kovačec, August 232
 Kovačić, Irena 197
 Kozinc, Alenka 250
 Козырева, Т. Г. 67, 76
 Kokona, Vedat 221
 Kolar, Marija 250
 Комлева, Н. 69, 76
 Конески, Блаже 216, 225, 237
 Конески, Кирил 246,
 Конечни, Евица 203
 Кончаревић, Коенија 191, 211, 264
 Kopitar, Jernej 259, 260
 Kordaš, Marjana 203
 Korneti, Frosina 202, 203
 Коробап—Белчева, Марија 216
 Kordigel, Metka 250
 Korošec, Tomo 250
 Корубин, Благоја 232, 245, 246
 Косовский, Б. И. 67, 76
 Костић, Александар 197
 Костић, Драгутин 260
 Котарчић, Љубомир 237
 Котелова, Н. В. 67, 76
 Kotnik, Bertrand 216
 Kotnik, Janko 256
 Coulson, M. 120
 Koch, C. 187, 188
 Kosjan—Barle, Marta 250
 Kočis, F. 211, 212
 Kravar, Miroslav 116, 260
 Kraljev, Vega 203
 Kranjec, Marko 191, 261
 Kraut, Bojan 256
 Kretschmer, Anna 211, 212, 240

- Kržišnik-Kolšek Erika 228, 250, 251
 Križaj-Ortar, Martina 203
 Križman, Mirko 251
 Kryk, Barbara 174
 Крисин, Ј. П. 197
 Crystal, David 72, 76, 197, 200
 Cruse, D. A. 4
 Кручкова, Татјана Б. 197
 Кубрякова, Е. С. 68, 70, 76
 Кузнецова, Э. В. 13, 15, 68, 76
 Kuen, Heinrich 224
 Кујовић, Драгана 221
 Kujundžić, Enes 221
 Кулаш, Веселинка 228
 Kuna, Herta 237, 240
 Kunst-Gnamuš, Olga 197, 251
 Kupusović, Amina 216
 Куркина, Л. В. 188
 Kusturica, Nazif 242
- Лазих, Ксенија 262
 Лазих, Милорад 211, 226
 Laznibat, Velimir 232
 Lyons, John 4, 13
 Лаковић, Љиљана 201, 204
 Лаловић, Раде Ј. 228
 Ламбић-Божовић, Љиљана 191
 Langacker, Ronald 6
 Lunt, Horace G. 187, 188
 Lánčz, Irén 221
 Lap-Drozg, Marija Ana 251
 Laufer, Batia 175
 Lah, Andrijan 251
 Лашкова, Лили 211, 237, 243
 Levi, Maja 243
 Leder, Zvonka 256
 Lakoff, George 6, 7
 Lenček, Rado L. 222, 262
 Leone, Alfonso 222
 Lehrfeldt, Werner 221, 240
 Lešnik, Bogdan 195
 Ляков, А. Г. 67, 71, 72, 76
 Leeming, Henry 255, 256
 Leech, G. 117
 Лопатин, В. В. 68, 76
 Lipovec, Albina 197
 Lisac, Josip 235, 260
 Logar, Tine 254, 260
 Лома, Александар 216
 Lončarić, Mijo 235
 Lubaš, Władysław 235
 Luelsdorf, Philip A. 175
 Лукьянова, Н. А. 74, 76
- Мајдић, Viktor 250, 251
 Majnarić, Nikola 260
 Majoroš, Etelka 204
 Макаријоска, Лидјана 246
 Makovec-Cerne, Jasna 197
- Makišova, Anna 211
 Malle, Avguštin 251
 Маленко, Билјана 246
 Malić, Dragica 240
 Mamić, Mile 256
 Mareš, František Václav 187, 188
 Marićová, Anna 208, 211
 Марицки-Гађански, Ксенија 264
 Марјановић, Александра 264
 Марјановић-Умек, Љубица 197
 Маркић, Јасмина 222
 Марковић, Јордана 235
 Марковић, Светозар 33, 232
 Marmaridou, Sophia 175
 Маројевић, Радмило 204, 216, 233, 258, 264
 Martinet, André 165
 Martinov, Zlatoje 204
 Marš-Stefanovska, Patriša 246
 Mathesius, Vilem 168
 Mathiasen, T. 188
 Матијашевић, Јелка 197
 Матијевић, Шпиро 197
 Матицки, Миодраг 262
 Matulina-Jerak, Željka 197
 Mair, Christian 174
 Mejak-Vrišer, Breda 251
 Melvinger, Jasna 242
 Melink, Branko 252
 Мельчук, И. А. 166, 210, 211
 Menges, K. H. 188
 Merku, Pavle 217
 Mettinger, Arthur 174
 Merše, Majda 254
 Mehdiu, Feti 262
 Мешанинов, И. И. 167
 Мујавцова, Mária 211, 212
 Микеш, Меланија 204
 Mikić, Pavao 244, 245
 Miklošič, Franz 187-189
 Милаковић, Д. 241
 Milas, Matej 102, 104, 108
 Мишивојевић, Младен 237
 Милић, Светлана 222
 Миловчић, Иван 260
 Милојевић, Јелисавета 35-66, 198, 204
 Милорадовић, Живан М. 258
 Милосављевић, Петар 243
 Милутиновић-Сарајлија, Сима
 Minganti, Paolo 222
 Минова-Гуркова, Лидјана 246
 Миовска, Весна 217
 Минчева, Ангелина 212
 Миријевски, Теодор 241
 Мирић, Вера 222, 223
 Мирић, Душанка 212
 Мирчев, К. 122
 Митева, Димка 217, 246, 247

- Митков, Маринко 247
 Митковска, Лилјана 247
 Митриновић, Вера 212
 Михайлов, М. 70, 76
 Михајловић, Љиљана 222
 Михајловић, Велимир 217
 Михајловић; Младен 264
 Михаљевић, Георгије 237
 Михальченко, В. Ј. 204
 Mihelić, Marjanca 264
 Мицић, Стеван 116, 233
 Мићуновић, Љубо 247
 Мишеска—Томић, Олга 198, 204, 243
 Misić, Claudine 204
 Мишиќ, Мирка 247
 Младенов, Максим Сл. 211, 212
 Младеновић, Александар 237, 238, 240,
 241, 262, 263
 Mlasek, Jozef 208, 212
 Moguš, Milan 230, 233
 Moder, Janko 252
 Molnár Csikós, László 222
 Момчиловић, Бранко 257, 258
 Морковкин, В. Е. 198
 Московљевић, Милош С. 258
 Moszyński, Leszek 187, 188, 212
 Мразовић, Павица 204, 228
 Мрђен, Слободанка 217
 Мршевић—Радовић, Драгана 228, 233,
 240
 Мујић, Снежана 204
 Munić, Darinko 217
 Muratagić—Tuna, Hasnija 242
 Murati, Qemal 222
 Муринова, М. Ф. 125, 127
 Musić, August 260
 Muftić, Teufik 222

 Nametak, Ali ef. 265
 Nartnik, Vlado 254
 Наумов, Александар 237
 Neweklowsky, Gerhard 212, 240
 Недељков, Љиљана 215, 217
 Nezirović, Muhamed 233
 Nejjel, E. 112
 Naylor, Kenneth E. 225
 Ненадовић, прота Матеја
 Nećak—Lük, Albina 204, 233
 Никольски, Ј. Б. 198
 Никчевић, Војислав 235
 Novak, Vilko 255, 256, 264
 Novak, France 260, 264
 Новаков, Предраг 208
 Новаковић, Стојан 136, 229
 Новаковић—Стефановић, Невенка 191,
 240
 Новиков, А. А. 13
 Novšek, France 255, 256

 Nord, Christiane 204

 Nemes, Igor 188
 Nyomárkay, István 237, 243

 Обрадовић, Доситеј 239, 240, 261, 262
 Odé, Cecilia 212
 Окука, Милош 102, 103, 108, 233, 262
 Olsen, Jørgen 172
 Omerza, Anton 204, 207, 264
 Ondrus, Pavel 67, 76
 Orel—Pogačnik, Irena 256
 Oreč, Petar 217
 Orešić, Herta 205
 Orešnik, Janez 222
 Orožen, Martina 252, 265
 Oršolić, Marko 198
 Осипов, Владимир 205
 Austin, John L. 195
 Остојић, Бранислав 228
 Остојић, Бранко 205
 Ostromečka Fraćzak, Božena 205
 Оташевић, Топче 67—78

 Павковић, Васа 235, 237
 Pavle, Avgusta 264
 Pavlinović, Mihovil 239
 Павловић, Владимир 205
 Павловић, Звездана 217
 Павловић, Трифун 217
 Павловић—Самуровић, Љиљана 244
 Pavšič, Tomaž 254
 Панзова, Виолета 247
 Паноска, Ружа 247
 Papp, György 222, 223
 Пастушенко, Ј. П. 75
 Pediček, Franc 198
 Пеев, Коста 245, 247
 Pei, Mario 71, 76
 Peić, Marko 77, 217, 258
 Пекић, Зоран 265
 Пенавин, Олга 223
 Перваз, Драгиња 244
 Perinc, Radovan 258, 258
 Перић, Александар 198, 205, 233, 265
 Пернишка, Е. 74, 75
 Perusić, Marinko 235
 Петковска, Благица 247
 Petkovšek, Zdravko 256, 256
 Petkovšek, Meta 252
 Petrić, Perislav 217
 Петровић, Владислава 228
 Петровић, Драгољуб 145—161, 212
 Петровић, Марија 212
 Петровић, Радмила 205, 206
 Петровић, Снежана 191
 Петрушевски, Михаил Д. 260
 Пецо, Асим 95—109, 198, 217, 227, 232,
 233, 235, 238, 240

- Pečjak, Sonja 252
 Пешикан, Андреј 136–143, 191
 Пешикан, Митар 218, 225, 233
 Piaget, Jean 198, 199
 Pianka, Włodzimierz 188, 247
 Пиголкин, А. С. 204, 205
 Пижурица, Мато 218
 Пипер, Предраг 163–169, 177, 198, 205, 208, 212, 233, 258
 Pirjevec, Marija 265
 Pirnat–Greenberg, Marta 256, 262
 Pisarski, Andrzej 174
 Pišot–Čok, Lucija 223
 Place Ullin, T. 198
 Pleteršnik, Maks 261
 Плотникова, О. С. 256
 Povše, Ivana 254
 Pogačnik, Vladimir 223
 Pogačnik, Jože 254
 Podbevšek, Katja 252
 Познакова, Т. Й. 198
 Pohl, Heinz Dieter 223
 Половина, Весна 199
 Poppe, A. 125
 Поп–Атанасов, Ѓорѓи 247
 Поп–Атанасов, Стоја 226, 245
 Попов, А. 125, 129, 131
 Поповић, Бранко 242
 Поповић, Љубица 223
 Поповић, Љубомир 116, 228, 229, 233, 265
 Поповић, Марко 111–122, 199, 229
 Поповић, Миленко 209
 Поповић–Божић, Мирјана 244
 Popowska–Taborska, Hanna 189
 Pordany, László 175
 Потѣбня, А. А. 168
 Potrata, Majda 252
 Prajčković, Ivo 229
 Premk, Francka 254
 Principato, Antonino 205
 Протић–Сокољанин, Петар
 Протченко, И. Ф. 67, 76
 Прохоров, Г. М. 211
 Prunč, E. 254
 Puppel, Stanislaw 175
 Putanec, Valentin 258, 259
 Puhar, Jože 256
 Pucelj, Ivan 252
 Радева, Василка 69, 76
 Радевић, Милорад 237, 238, 244, 261, 262
 Радић, Јованка 218
 Радић, Првослав 225, 235
 Радић–Дугоњић, Милана 244
 Радовановић, Милорад 199, 229, 262
 Radojčić, Sefka 212
 Радловић, Зорица 229
 Радловић, Љбиљана 259
 Рајков, Божидар 226
 Рајковић, Љубиша 218
 Rainer, Franz 224
 Reinhart, Johannes 188, 189
 Рајс, Катарина 205
 Rajslj, Pona 223
 Рајчић, Даница 244
 Ракић, Станимир 229
 Ракић–Милојковић, Софија 235
 Ramač, Elin 213
 Rammelmajer, Matthias 208, 209
 Ramovš, Fran 260, 261
 Рапов, О. М. 124
 Radford, A. 117
 Реметић, Слободан 104, 108, 145, 236, 238
 Renzi, Lorenzo 223
 Реформатский, А. А. 68, 76
 Rešetar, Milan 101, 102, 104, 105, 108
 Rigler, Jakob 254, 262
 Ridanović, Midhat 199
 Riosalido, Jesús 219, 223
 Ристески, Стојан 248
 Ристић, Стана 177–179, 181–185, 229
 Ристовски, Блаже 247
 Ritter, R.–P. 187
 Rizzi, Elena 223
 Rozman, France 205
 Романова–Девић, Валентина 209
 Rónai, Béla 223
 Ross, J. R. 118
 Rosandić, Dragutin 242
 Rosandić, Irena 205
 Rossi, G. A. 72, 76
 Rotar, Vlado 252
 Rotar, Janez 260
 Ружић, Жарко 240
 Ружичић, Гојко 102, 108
 Růžička, Rudolf 117
 Савић, Момчило 223
 Sawicka, Irena 199
 Sadiku, Zeqir 223
 Saje, Mitja 257
 Сам, Олга 205
 Самарција, Марко 218, 260
 Самарција, Свјетлана 244
 Сафронов, Г. И. 263, 265
 Svane, Gunnar 213
 Svartvik, J. 117
 Sever, Jože 257
 Segedi, Ksenija 213
 Sekereš, Stjepan 236
 Секуловић, Гордана 205, 262
 Селешковић, Даница 206
 Seliškar, Nevenka 206

- Sędzik, Władysław 213
 Серегина, Н. С. 130
 Сибиновић, Мiodраг 206
 Сикимић, Биљана 67—78, 215, 218, 265
 Siller-Runggaldier, Heidi 224
 Silić, Josip 230, 234
 Simeon, Rikard 72, 73, 76
 Симић, Радоје 199, 229, 234
 Симић, Живојин 259
 Симвовић, Живомир 234
 Синдик, Надежда Р. 238, 260
 Sinclair, J. 36, 66
 Skalar, Marija 252
 Скиба, Ю. Г. 121
 Skok, Petar 75, 108
 Skraina, Francisko 211
 Skubic, Mitja 223, 224, 252, 254
 Славева, Лидија 225, 226
 Slade-Šilović, Marko 234, 236
 Smailović, Ismet 265
 Сметанина, М. Н. 69, 76
 Smole, Vera 226, 254
 Smolej, Igor 257
 Smolik, Marijan 238
 Смольская, Аделаида 244
 Snedec, Andrej 222, 224
 Snoj, Marko 213, 260
 Sobkowiak, Włodzimierz 174
 Соболев, А. Н. 236
 Соболева, Л. С. 128
 Sollner-Perdih, Anka 261, 262
 Солнцев, Вадим М. 199, 204, 206
 Spalatin, Krsto 259
 Спасић, Љиљана 191
 Spraginśka-Pruszk, Agnieszka 199
 Spanring-Poredoš, Marina 213
 Спасов, Људмил 247
 Srebot-Rejec, Tatjana 209
 Срезневский, И. И. 125
 Стакић, Јелена 265
 Стакић, Милан 244
 Стаматоски, Трајко 218
 Станисављевић, Бранка 258, 259
 Stanislav, Jan 157
 Станић, Милија 236, 259
 Станковић, Богољуб 244, 258, 259
 Stanovnik, Majda 199
 Станојчић, Живојин 116, 233, 234, 261
 Stanonik, Janez 218
 Старчевић, Зоран 199, 242
 Стевановић, Михаило 38, 66, 68, 70,
 71, 76, 227, 240, 260
 Стевовић, Игрутин 166
 Steenwijk, Nan 254
 Степанова, М. Д. 67, 76
 Стерија Поповић, Јован 238
 Stefanija, Dragi 247
 Стијовић, Рада 236
 Стијовић, Светозар 218, 241
 Stobart, Mejtlend 206
 Стоилов, Антон П. 249
 Стоянова, Ю. 67, 76
 Стојановић, Лидија 248
 Стојковска, Сузана 248
 Stone, Gerald 254
 Strawson, P. F. 1
 Strojín, Marija 252
 Strugar, Novak 206
 Stulić Joakim 84
 -Суботин-Голубовић, Татјана 123—134
 Суботић, Јелисавета 241
 Суботић, Љиљана 117, 122, 218, 241
 Suhadolnik, Stane 261
 Sučić, Vlado 224
 Tavzes, Miloš 264, 265
 Tavzes, Cvetana 264, 265
 Tamažič, Ivan 222
 Танасић, Срето 191, 229, 262
 Танасијевић, Слађана 258, 259
 Танасковић, Драго 234
 Танкосић, Слободан 259
 Тановић, Илијас 206, 259
 Тантуровска, Лидија 248
 Tancer, Mladen 206
 Tancig, Peter 195, 199, 263, 265
 Tarnanidis, Ioannis C. 238, 239
 Tekavčić, Pavao 224
 Teržan, Karmen 224
 Tenodi, Vladimir 258, 259
 Teržan, Karmen 222
 Терзић, Богдан 209, 244
 Терић, Гордана 224
 Thiele, Wolfgang 174
 Тынянов, Й. Н. 242
 Туг, Michal 218
 Тиртова, Г. П. 229
 Тодоровић, Миљан 206
 Тодоровски, Томислав 249
 Толстая, С. М. 154
 Толстой, Н. И. 213, 241
 Toman, J. 33
 Томић, Ана 252
 Томић, Миле 263
 Tomšič, France 257
 Topolińska, Zuzana 199, 213, 229, 247
 Toporišič, Jože 252, 253, 255, 262
 Топоров, В. Н. 124
 Тогоманова, А. М. 121
 Torelli, Niko 257
 Точанац, Душанка 206, 259
 Тошић, Борисав 200, 213
 Тошовић, Бранко 200, 206, 209, 229, 242
 Тошовић, Јадранка 213
 Трајковић, Радован 213

- Trbovšek-Drobnak, Franciška 222, 224, 225
 Trim, John L. M. 206
 Трифуновић, Ђорђе 238
 Тростинска, Р. И. 209
 Тртак, Јасенка 241
 Трубачев, О. Н. 187, 188
 Трубецкой, Н. С. 146
 Trunkelj, Betka 253
 Tumanjan, Eteli G. 207
 Turi, Márta 225
 Turčan, Jaroslav 200

 Cichońska, Maria 244
 Ђорић, Божо 213, 238, 244
 Ђоровић, Владимир 102
 Ђосић, Вјекослав 265
 Ђупић, Драго 200, 236, 241, 259, 261
 Ђупић, Жељко 218

 Udvari, István 213, 214
 Uzelac, Sonja 207
 Ule, Andrej 200
 Улуханов, Н. С. 71, 72, 73, 77
 Urban, Jarnik 254
 Uršič, Lojze 255
 Усикова, Р. П. 245, 248
 Uher, František 209, 214

 Vasmer, Max 107
 Faulstich, Gisela 207
 Fejsa, Mihajlo 214
 Фекеге, Егон 234, 241
 Ferbar, Janez 253
 Feher, Katalin 207
 Feher, Marija 207
 Filan, Kerima 207, 220
 Филиповић, Миленко 103
 Filipović, Rudolf 196, 200, 218, 243, 244, 259
 Fillmore, Charles 6
 Finka, Božidar 230, 234, 236
 Fisiak, Jacek 171-176
 Фомина, М. Н. 67, 75
 Fodor, Ecaterina 68, 75
 Фортунатов, Ф. Ф. 146
 Fridman, Viktor 248
 Fries, Udo 175
 Funk, Wolf-Peter 174
 Furdik, Juraj 76
 Furlan, Metka 218, 220

 Hajdin, Mirko 207
 Hajdić, Avgustina 209
 Hajrov, Šamil V. 214
 Hall Partee, Barbara 8
 Halliday, M. A. K. 165
 Halilović, Senahid 103, 107, 236
 Ханпира, Э. 68, 71, 75
 Hamm, Josip 112, 116, 121

 Ham, Sanda 234
 Harder, Andreas 220, 224
 Charezinska, Anna 174
 Hasani, Hasan 219, 220
 Huffman, A. 30, 33
 Hafner, Stanislaus 187, 188
 Хелимский, Е. А. 188
 Hauptova, Zoe 226
 Hadžimejić, Jasna 230
 Herrity, Peter 241
 Herceg, János 221
 Hickey, Raymond 175
 Hjelmslev, Louis 13, 22, 172
 Хлебец, Борис 204, 207, 221
 Holec, Henri 207
 Holzer, Georg 187, 189, 216, 218
 Horak, Gejza 212, 214
 Horvat, Jože 253
 Horváth, Mátyás 221
 Horvat, Sonja 255
 Horecky, Jan 76
 Horn, George M. 173
 Hočevar, Mateja 255, 262
 Hristova, Borjana 226
 Hristova, Doreana 248
 Chruścińska, K. 68, 69, 75
 Humar, Marjeta 264, 265

 Цвеик-Тодорова, Илина 200
 Цветановска, Даница 202, 207
 Цветек, Марија 261, 262
 Svetiko-Orešnik, Varja 187, 188
 Цветковски, Владимир 207
 Цветковски, Живко 248
 Cvirn, Janez 265
 Sedilnik, Danica 250, 253
 Sencič, Majda 253
 Sencič, Mira 253
 Цепенков, Марко 248
 Sernić, Lucija 226
 Цойнска, Ралица 214
 Црепајац, Љиљана 120

 Чаркић, Милосав Ж. 227
 Čarota, Ivan 262
 Čaušević, Ekrem 220
 Čedić, Ibrahim 230, 240, 241
 Chafe, W. L. 14
 Černigoj, Boris 257
 Чиркова, Е. К. 68, 75
 Čović, Branimir 207
 Čok, Lucija 200, 207
 Чолић, Јован Д. 259
 Čolić, Senad 200
 Chomsky, Noam 173, 199, 200
 Čop, Bojan 200
 Čremošnik, Gregor 260
 Črnivec, Ljubica 253
 Čuk, Metka 253

- Чурчић, Лазар 239
- James, Allan R. 175
- Џукески, Александар 248
- Šavli, Borislava 207
- Šavli, Jožef 222
- Sciacca, F. A. 124
- Šamšalović, Gustav 259
- Шапкарев, Кузман А. 249
- Šarčević, Ambrozije 243
- Шахматов, А. А. 168
- Шахнарович, А. М. 200
- Szwedek, Alexander 172
- Шевелев, Юрий 158
- Šega, Lidija 261
- Шеляховская, Л. А. 67, 68, 69, 71, 77
- Шепелева, С. Н. 77
- Šepetavec, Anton 255
- Šivic-Dular, Alenka 214, 219, 261
- Šimunković, Ljerka 239
- Šimundić, Mate 105, 108, 219
- Шипка, Данко 185, 197, 200, 201, 214, 230, 234, 259
- Ширяев, М. В. 77
- Šito, Darja 262
- Šifer, Romana 207
- Škara, Danica 245
- Škarić, Đuro 141, 142
- Škerlj, Ružena 255, 257
- Škiljan, Dubravko 196, 201, 234
- Шљивић—Шимшић, Биљана 257, 259
- Шмелев, Д. Н. 13, 70, 77
- Шокларова—Љоровска, Германија 248
- Шпадијер, Ирена 239
- Schmitt Jensen, Jørgen 224
- Szpyta, Jolanta 174
- Штавланин—Ђорђевић, Љубица 227, 236
- Шапов, Я. Н. 124
- Steiner, George 265
- Шћепановић, Михаило 191
- Šulek, Bogoslav 259
- Šuštaršič, Rastislav 253

Регистар израдила *Биљана Сикимић*

Радови за ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ примају се на српском и осталим словенским језицима, те на енглеском, немачком, француском.

Рукописе слати у два примерка на квалитетнијем (банкпост) папиру. На једној куцаној страни треба да буде највише 30 редова, а у једном реду до 60 знакова. Дужина рада не би требало да прелази један и по ауторски табак (око 25 страна, тј. око 45000 словних места), дужина приказа 12 страна (око 24000 словних места), дужина извештаја 4 стране (око 8000 словних места).

Радови се могу слати и на DOS-дискетама за IBM PC (и компатибилне рачунаре) у форматима WordPerfect-а, Word-а или у ASCII (YUSCII) формату.

Сваки рад мора имати синопис (не дужи од 15 редова) и резиме (не дужи од 1 куцане стране), по могућству преведен на један од светских језика. Радови који нису писани на српском језику треба да имају резиме на српском језику.

Аутори уз рад треба да доставе податке о броју свога жиро-рачуна, адресу и општину сталног пребивалишта.

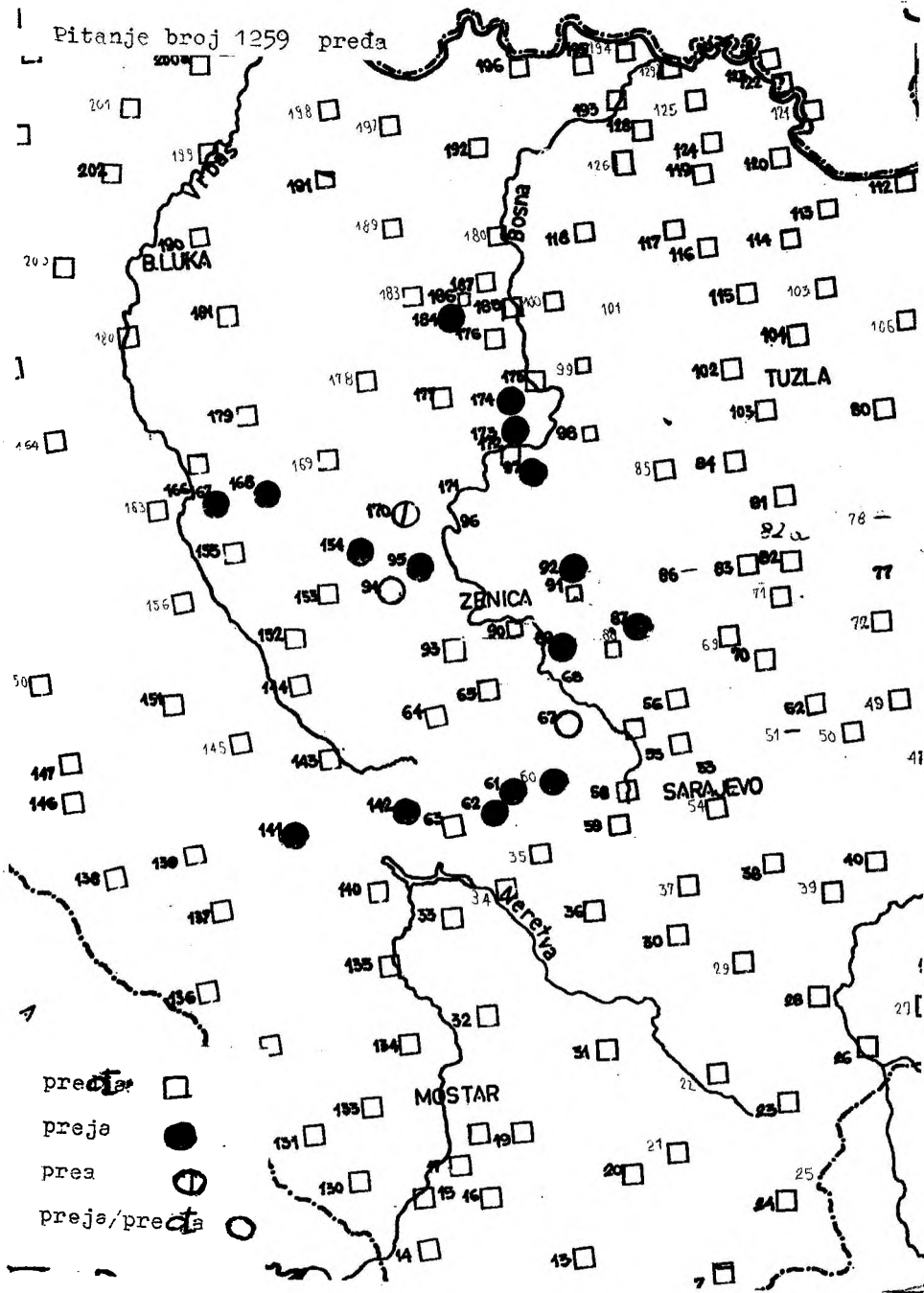
*
* *

Илустративни примери се подвлаче: за *курзив* једном линијом, за *полумасно* двема линијама, а за *с п а ц и о н и р а н о* се подвлачи испрекиданом линијом. Посебни симболи, слова код којих може доћи до забуне и сл. треба да буду обележени оловком у боји а на маргини јасно исцртани.

Текст напомене треба да стоји непосредно иза места које објашњава, одвојен од осталог текста линијом и с горње и с доње стране текста напомене.

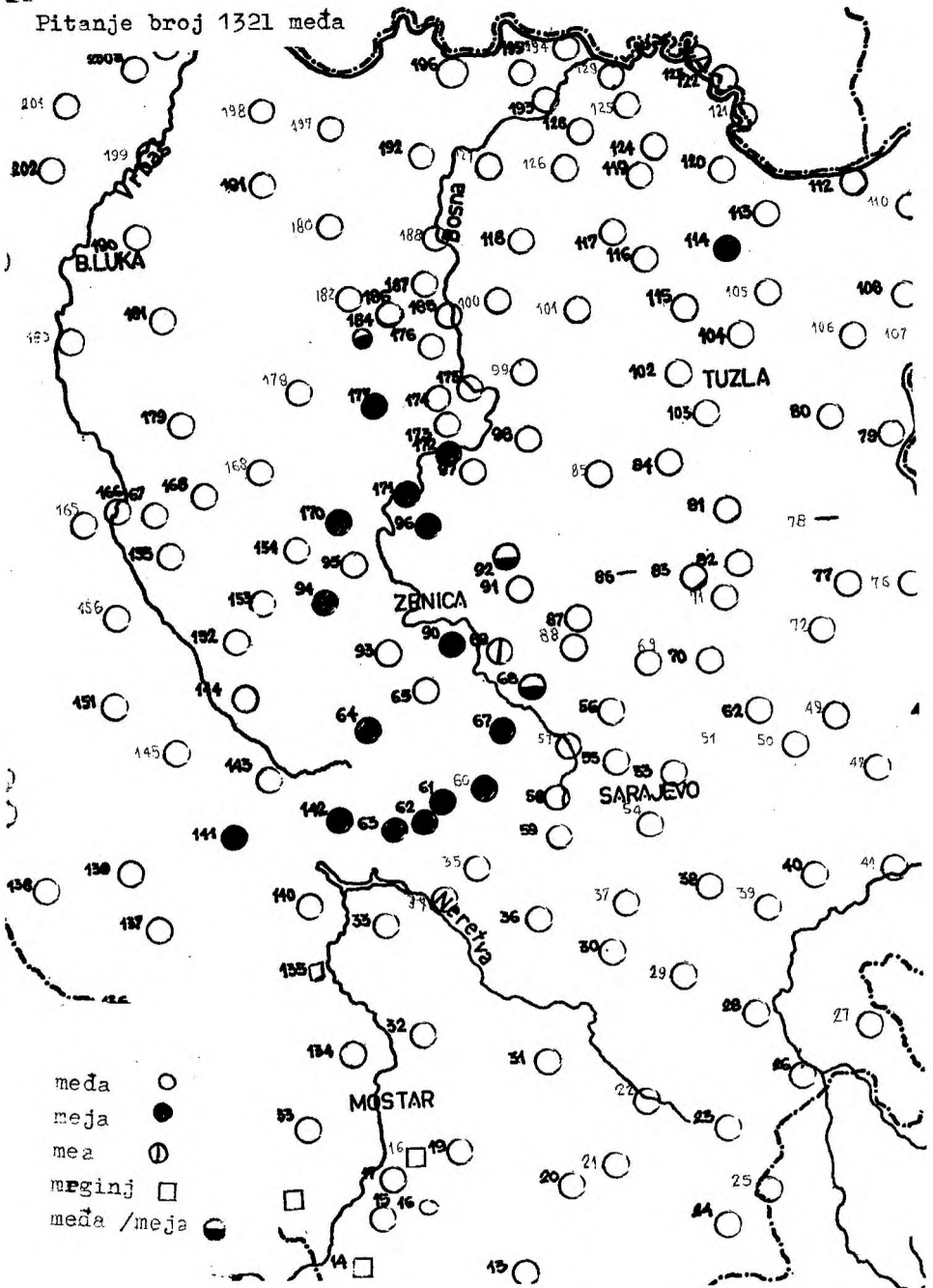
Литература се наводи скраћено или у напмени или у загради у тексту, а дуже у списку литературе (одн. цитиране литературе) који се обавезно доноси на крају рада.

Pitanje broj 1259 preda

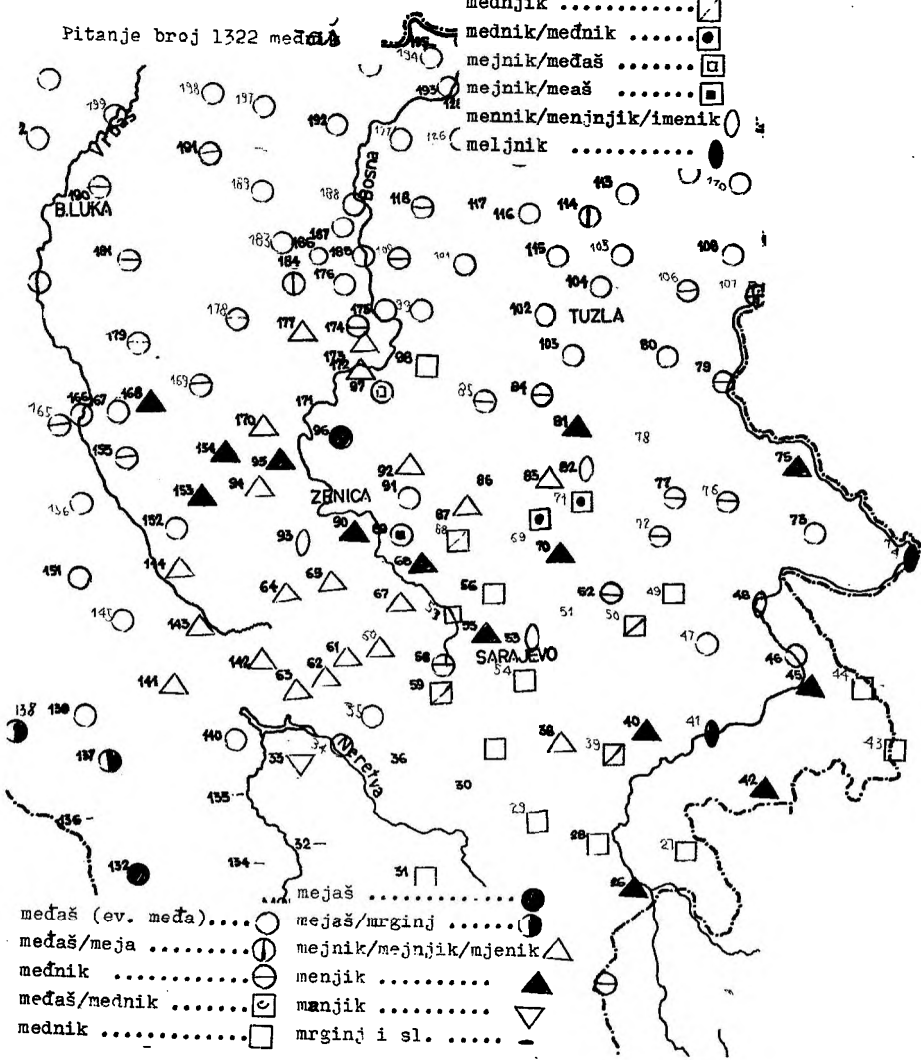
pređa □
preje ●
prea ○
prejs/pređa ○

Pitanje broj 1321 meda

Pitanje broj 1322 međica

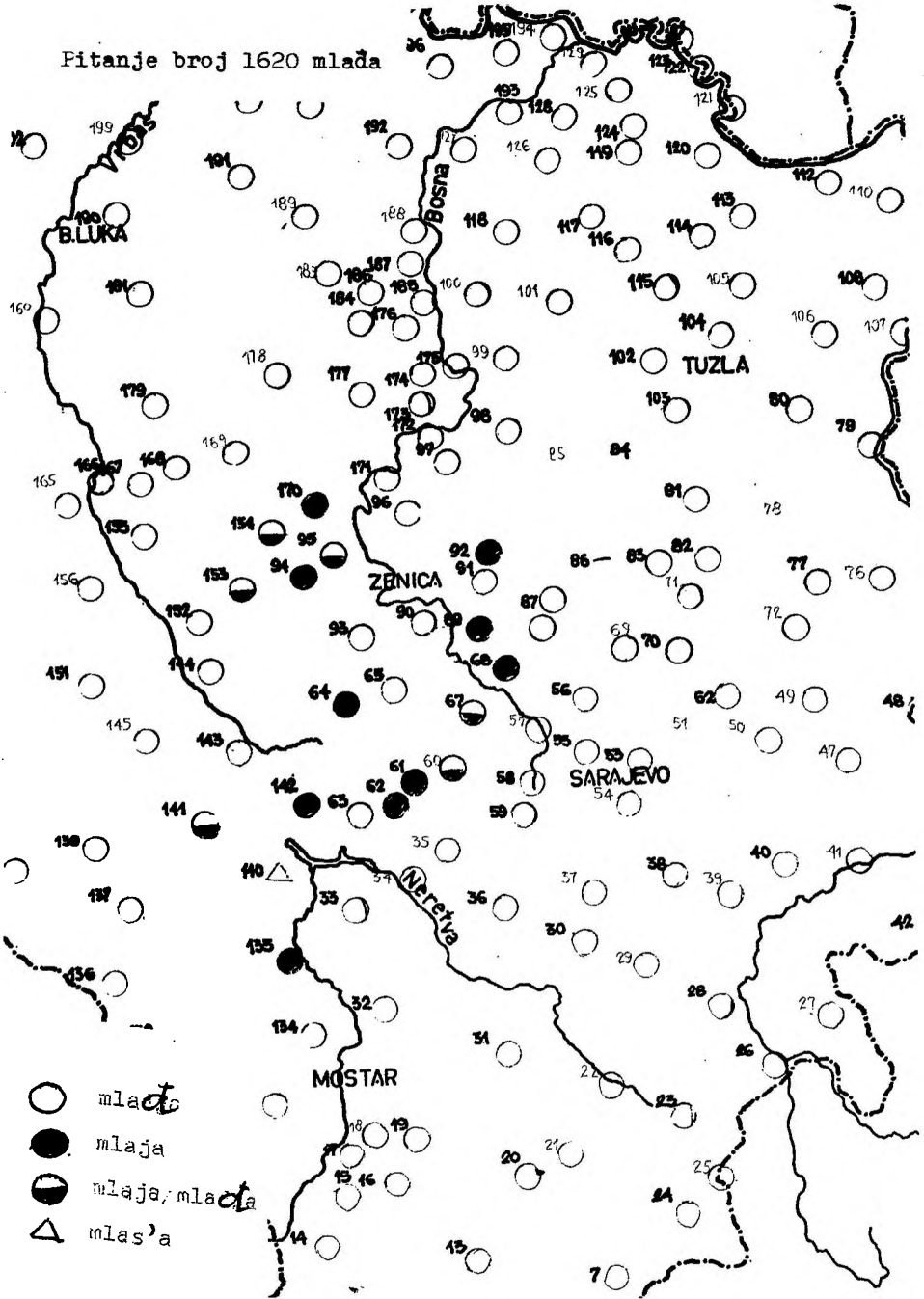
- mednjik □
- mednik/mednik ●
- mejnik/međaš □
- mejnik/meaš □
- mennik/menjnik/imenik □
- meljnik ●

J
I
B
S
R
S
S
R

- međaš (ev. međa) ●
- međaš/meja ○
- mednik ○
- međaš/mednik □
- mednik □
- mejaš ●
- mejaš/mrginj ●
- mejnik/mejnjik/mjenik △
- menjik △
- majnjik △
- mrginj i sl. ▽

Pitanje broj 1620 mlada

Pitanje broj 1649 sladi

